

Cena zł 50 000,-

PL ISSN 0033-202X Indeks 370770

**POLSKA AKADEMIA NAUK — BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH**

przeгляд biblioteczny

**BIBLIOTEKI NAUKOWE I OŚRODKI
INFORMACJI NAUKOWEJ W NOWEJ
SYTUACJI EKONOMICZNO-SPOŁECZNEJ**

ROCZNIK 61

zeszyt

1/2

1993

REDAKCJA

BARBARA SORDYLÓWA — redaktor naczelny
MARIA LENARTOWICZ — zastępca redaktora naczelnego
KRYSTYNA BEŁKOWSKA — sekretarz redakcji
Członkowie: HALINA KOZICKA-BOGUNIOWSKA, HANNA ZASADOWA

RADA REDAKCYJNA

BARBARA BIEŃKOWSKA — przewodnicząca
KRYSTYNA BEŁKOWSKA, STEFAN CZAJA, STANISŁAW CZAJKA,
MARTA GRABOWSKA, ANDRZEJ KŁOSSOWSKI, HALINA KOZICKA-
BOGUNIOWSKA, MARIA LENARTOWICZ, HANNA ŁASKARZEWSKA,
JADWIGA ŁUSZCZYŃSKA, ALINA NOWIŃSKA, BARBARA SORDYLÓWA,
ANDRZEJ SZEWC, JÓZEF ZAJĄC, HANNA ZASADOWA, ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI

Stały dodatek do Przeglądu Bibliotecznego

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

Opracowanie

Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Pod redakcją BARBARY EYCHLEROWEJ i ALINY NOWIŃSKIEJ

Adres redakcji:

Biblioteka PAN w Warszawie, 00-901 Warszawa, Pałac Kultury i Nauki,
VI p. tel. 20-33-02, teleks 815360 bpan pl

w 1993 r. ukaże się

SŁOWNIK POLSKICH TOWARZYSTW NAUKOWYCH T. 2 cz. 2

obejmie 200 haseł dotyczących towarzystw naukowych i upowszechniających naukę o zamkniętej historii, w tym 80 towarzystw z terenów Wilna, Lwowa i innych miast Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej

---

Zamówienia na t. 2 cz. 2 prosimy przesyłać na adres wydawcy:

**Biblioteka PAN w Warszawie
Pałac Kultury i Nauki, VI piętro
00-901 WARSZAWA**

Wydawca przyjmuje również przedpłaty na ten tom w wysokości 150 000 zł przekazem pocztowym z zaznaczeniem „za Słownik PTN”

Dotychczas ukazały się:

- Tom 1 (Wrocław 1978) — poświęcony działającym aktualnie towarzystwom naukowym
- Tom 3 (Wrocław 1982) — obejmujący istniejące obecnie towarzystwa upowszechniające naukę
- Tom 2 cz. 1 (Wrocław 1990) — zawierająca hasła o 200 towarzystwach naukowych i upowszechniających naukę działających w przeszłości na ziemiach historycznie polskich.

W przygotowaniu:

- Tom 2 cz. 3 — zawierający kolejne hasła o towarzystwach działających w przeszłości oraz zbiorcze indeksy dla całości tomu 2
  - Tom 4 — poświęcony współczesnym i historycznym towarzystwom polonijnym.
-

Szczegółowe informacje dotyczące Słownika zamieszczone są wewnątrz numeru na s. 183.

W Bibliotece PAN w Warszawie jest do nabycia

tom 10

**POLSKIEJ BIBLIOGRAFII
NAUKOZNAWSTWA I TECHNOZNAWSTWA
ZA LATA 1986-1988**

w cenie 35 000 zł

Zamówienia i wpłaty prosimy przesyłać na adres wydawcy:

**Biblioteka PAN w Warszawie
Pałac Kultury i Nauki, VI piętro
00-901 WARSZAWA**

z zaznaczeniem „za PBNiT”

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 1993

1993

zeszyt 1/2

TREŚĆ

BIBLIOTEKI NAUKOWE I OŚRODKI INFORMACJI NAUKOWEJ W NOWEJ SYTUACJI EKONOMICZNO-SPOŁECZNEJ (Materiały z narady, Warszawa, 15-16 grudnia 1992)

Od redakcji (*Barbara Sordylowa*) 7

Referaty

JAN KRZYSZTOF FRĄCKOWIAK: Polityka naukowa i naukowo-techniczna państwa	9
BARBARA SORDYŁOWA: Rola i zadania bibliotek naukowych w nowych warunkach ekonomiczno-społecznych	15
HENRYK SZARSKI: Problemy komputeryzacji bibliotek naukowych	27
JAN SÓJKA: Wybrane problemy bibliotek szkół wyższych w 1992 r.	37
JADWIGA ŁUSZCZYŃSKA: Biblioteki centralne w nowej sytuacji na przykładzie Centralnej Biblioteki Morskiej	47
ANDRZEJ GROMEK, IRENA BOGUSKA: Informacja jako element polityki naukowej. Charakterystyka działalności Ośrodka Informacji Naukowej PAN	53
ELŻBIETA STĘPIEŃ: Zadania ośrodków informacji naukowej w przemyśle	67
JAKOBINA KOWALCZYK, HANNA ZAWADO: Centralne katalogi piśmiennictwa zagranicznego Biblioteki Narodowej. Stan i perspektywy	73

Komunikaty

Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej. Cele i zadania (<i>Marian Surdyk</i>)	81
Systemy informacji i bazy danych w Ośrodku Przetwarzania Informacji (<i>Bogumiła Kwapien</i>)	83
Import czasopism naukowych i baz danych w 1992 r. (<i>Jacek Biłowicki, Halina Kozicka-Boguniowska</i>)	84
Podstawy prawne funkcjonowania informacji naukowej w Polsce (<i>Bolesław Howorka</i>)	88
System Informacji o Gospodarce Żywnościowej w Centralnej Bibliotece Rolniczej (<i>Andrzej Pakosz</i>)	93
O potrzebie planowania strategicznego w dziedzinie informacji naukowej w Polsce (<i>Jan Kozłowski</i>)	94
Działalność Instytutu Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej na rzecz środowiska informacyjnego (<i>Helena Dryzek</i>)	97
Sprawozdanie z dyskusji (Oprac. <i>Krzystyna Belkowska</i>)	103
Wnioski z narady	107

Artykuły

KRZYSZTOF MIGOŃ: O nazwie dyscypliny, którą uprawiamy	109
---	-----

Sprawozdania

XVII Konferencja Międzynarodowego Stowarzyszenia Muzycznych Bibliotek, Archiwów i Centrów Dokumentacji (IAML/IAMIC) (Praga, 11-17 sierpnia 1991 r.) (<i>Jolanta Byczkowska-Sztaba</i>)	115
XVI Kongres Międzynarodowego Stowarzyszenia Muzycznych Bibliotek, Archiwów i Centrów Dokumentacji (IAML) (Frankfurt nad Menem, 30 sierpnia — 4 września 1992 r.) (<i>Maria Prokopowicz, Elżbieta Wojnowska</i>)	117
Sprawozdanie z działalności Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy i Dokumentalistów Dyplomowanych w kadencji 1989-1991 (<i>Wanda Pindłowa</i>)	119
Zjazd Bibliotekarzy Niemieckich — 82. Bibliothekartag (Bochum, 9-13 czerwca 1992 r.) (<i>Zbigniew Żmigrodzki</i>)	121

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

Informator bibliotekarski

VdDB: Handbuch, in Verbindung mit Bibliotheks Taschenbuch. 1992. Göttingen: Bock und Herchen Verlag 1991, 181+238 s. (<i>Zbigniew Żmigrodzki</i>)	125
Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Hanna Zasadowa</i>)	126

Listy do redakcji

Uwagi na marginesie jednej recenzji (<i>Maria Dembowska</i>)	131
--	-----

Z prac Biblioteki PAN w Warszawie

Z prac nad Słownikiem Polskich Towarzystw Naukowych (<i>Barbara Krajewska-Tartakowska</i>)	133
--	-----

Z żałobnej karty

Wspomnienie o Profesorze Bogdanie Suchodolskim — przyjacielu bibliotek (<i>Maria Dembowska</i>)	139
Wspominam Alicję Halpernową (<i>Maria Dembowska</i>)	141
Michał Flis 1915-1992 (<i>Romana Steczowicz</i>)	142

Kronika krajowa	145
Kronika zagraniczna	150
Wydawnictwa otrzymane	153
Autorzy	153
Roczny spis treści R. 59 1991 (<i>Zest. Krystyna Belkowska</i>)	

CONTENTS

RESEARCH LIBRARIES AND SCIENTIFIC INFORMATION CENTRES
FACING NEW SOCIOECONOMICAL SITUATION
(Warsaw, December 15-16 1992)

Editorial note (<i>Barbara Sordylowa</i>)	7
---	---

Lectures

JAN KRZYSZTOF FRĄCKOWIAK: Outline of national scientific and technological policy (Summary — 14)	9
--	---

BARBARA SORDYŁOWA: Role of research libraries and their tasks in new social and economical conditions (Summary — 25)	15
HENRYK SZARSKI: Computers in research libraries (Summary — 35)	27
JAN SÓJKA: University libraries facing new challenges (Summary — 45)	37
JADWIGA ŁUSZCZYŃSKA: Central libraries in new conditions: experience of the Central Maritime Library (Summary — 51)	47
ANDRZEJ GROMEK, IRENA BOGUSKA: Information as a part of scientific policy. Activities of the Scientific Information Center of the Polish Academy of Science (Summary — 64)	53
ELŻBIETA STĘPIEŃ: Information centers in industry (Summary — 71)	67
JAKOBINA KOWALCZYK, HANNA ZAWADO: Union catalogs of foreign literature in the National Library. Current state and future perspectives (Summary — 79) . .	73

Communications

Polish Scientific Information Society — tasks and goals (Marian Surdyk)	81
Information on systems and databases in the Data Processing Center (Bogumila Kwapien)	83
Research periodicals and databases imported in 1992 (Jacek Biłowicki, Halina Kozicka-Boguniowska)	84
Legal regulations governing scientific information in Poland (Boleslaw Howorka) . . .	88
Food Economy Information System in Central Agricultural Library (Andrzej Pakosz)	93
The need for strategic planning in the field of scientific information in Poland (Jan Kozłowski)	94
Institute of Scientific, Technological and Economical supporting the information community (Helena Dryzek)	97
Proceedings of the meeting (Krystyna Belkowska)	103
Resolutions	107

Articles

KRZYSZTOF MIGOŃ: On the name of our scientific discipline (Summary — 113)	109
--	-----

Reports

XVII Conference of the International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres (IAML) (Prague, August 11-17, 1991) (Jolanta Byczkowska-Sztaba)	115
XVI Congress of the International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres (IAML) (Frankfurt a.M., August 30 — September 4, 1992) (Maria Prokopowicz, Elżbieta Wojnowska)	117
A report of the Activities of the Examining Board for Qualified Librarians and Documentatists in 1989-1991 (Wanda Pindłowa)	119
Congress of German Librarians (82 Bibliothekartag, Bochum, June 9-13 1992) (Zbigniew Żmigrodzki)	121

Reviews	125
Letters to the Editor	131
Activities of the Library of Polish Academy of Sciences in Warsaw	133
Obituary	139
News from the country	145
News from abroad	150
Publications received	153
Contributors	153

OD REDAKCJI

Oddajemy do rąk Czytelników kolejny zeszyt specjalny *Przeгляdu Bibliotecznego* zawierający głównie materiały z narady nt. Biblioteki naukowej i ośrodki informacji naukowej w nowej sytuacji ekonomiczno-społecznej. Narada, która odbyła się w dniach 15-16.12.1992 r., zorganizowana została przez Zespół ds. Informacji Naukowej i Upowszechniania Nauki przy Komitecie Badań Naukowych, Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej oraz Bibliotekę Narodową. Obrady toczyły się w nowej siedzibie Biblioteki Narodowej przy al. Niepodległości 213.

Powstał komitet organizacyjny narady w składzie: doc. dr hab. Andrzej Gromek (Ośrodek Informacji Naukowej PAN), prof. dr hab. Janusz Kapuścik (Główna Biblioteka Lekarska), mgr Małgorzata Kłossowska (Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczeń Społecznych), dr Jan Kozłowski (Komitet Badań Naukowych), mgr Andrzej Paluchowski (Biblioteka Główna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego), doc. dr hab. Barbara Sordylowa — przewodnicząca komitetu organizacyjnego (Biblioteka PAN w Warszawie), mgr Marian Surdyk (Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej), dr inż. Henryk Szarski (Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej), mgr Hanna Zielińska — sekretarz naukowy narady (Biblioteka Narodowa) — który zajął się merytorycznym przygotowaniem narady.

Celem narady było umożliwienie przedstawicielom bibliotek, ośrodków inte, a także innym zainteresowanym zabrania głosu na temat aktualnych istotnych problemów polskich bibliotek oraz ośrodków informacji naukowej w obecnej, niełatwej, sytuacji ekonomicznej, tudzież w nowych uwarunkowaniach społecznych. Niemniej ważnymi celami narady było zaakcentowanie roli i znaczenia placówek biblioteczno-informacyjnych w okresie zachodzących zmian, wspólne naradzenie się nad kluczowymi zagadnieniami współczesnego bibliotekarstwa i informacji naukowej, przyjęcie pewnych ustaleń oraz wniosków. Pośrednim celem tego rodzaju spotkań jest zwykle integracja środowiskowa i profesjonalna dzięki wspólnej wymianie poglądów.

Do udziału w naradzie zaproszono z jednej strony kompetentnych przedstawicieli środowiska bibliotecznego i informacyjnego, a także kadry naukowo-dydaktycznej z akademickich ośrodków kształcenia bibliotekarzy, z drugiej — przedstawicieli użytkowników, a więc m.in. pracowników nauki. Zaproszono również przedstawicieli administracji państwowej z tych resortów, które merytorycznie za tę sferę działalności odpowiadają, a więc z Komitetu Badań Naukowych, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Kultury i Sztuki. Patronował naradzie i sponsorował ją Komitet Badań Naukowych.

W naradzie wzięło udział ok. 80 uczestników.

Program narady obejmował wystąpienia oficjalne przedstawicieli resortów, referaty, komunikaty, a także prezentacje komputerowych baz danych.

Komitet Badań Naukowych był reprezentowany przez podsekretarza stanu dra Jana Krzysztofa Frąckowiaka, który wygłosił referat nt. polityki naukowej w okresie przemian; mgr Andrzej Rosner, pełnomocnik ministra kultury i sztuki ds. książki i bibliotek przedstawił główne założenia polityki resortu dotyczące spraw wydawniczych, a także bibliotek, przede wszystkim publicznych.

W wygłoszonych referatach poruszono wybrane zagadnienia dotyczące: roli i zadań bibliotek naukowych, problemów ich automatyzacji, sytuacji bibliotek szkół wyższych i centralnych bibliotek naukowych, informacji jako elementu polityki naukowej, zadań ośrodków informacji naukowej w przemyśle oraz perspektyw centralnych katalogów piśmiennictwa zagranicznego Biblioteki Narodowej.

W komunikatach przedstawiono: cele i zadania Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej, bazy danych Ośrodka Przetwarzania Informacji przy KBN, zagadnienia dotyczące importu czasopism naukowych i baz danych, podstawy prawne działalności informacyjnej, System Informacji o Gospodarce Żywnościowej w Centralnej Bibliotece Rolniczej oraz potrzeby planowania strategicznego w dziedzinie informacji naukowej w Polsce.

Powołana na początku obrad komisja wnioskowa w składzie: dr Wanda Pindłowa — przewodnicząca, dr Jan Sójka i dr inż. Henryk Szarski — członkowie na podstawie referatów i innych wystąpień oraz głosów w dyskusji opracowała wnioski z narady, które zamieszczamy w tym zeszycie po sprawozdaniu z dyskusji.

Obecni na naradzie dyrektorzy bibliotek centralnych spotkali się oddzielnie w celu wymiany poglądów i przedstawienia własnego stanowiska w sprawie działalności bibliotek centralnych oraz wyłonienia ciała kolegiального do reprezentacji ich interesów.

W trakcie trwania narady można było zapoznać się z bibliograficznymi bazami danych prezentowanymi przez Bibliotekę Narodową, Bibliotekę Główną Politechniki Warszawskiej oraz Ośrodek Informacji Naukowej PAN.

Zamieszczamy także materiały komplementarne ściśle wiążące się z tematem narady, a mianowicie wypowiedź prof. dra hab. Krzysztofa Migonia pt. O nazwie dyscypliny, którą uprawiamy (chodzi tu o dyskusję związaną z zastąpieniem dotychczasowej nazwy: „bibliotekoznawstwo i informacja naukowo-techniczna” przez termin „bibliologia” oraz o przyczynach tej zmiany) oraz dr Heleny Dryzek o celach i zadaniach Instytutu INTE.

Omówienie dyskusji oraz wnioski z narady kończą ten blok tematyczny.

W zeszycie znajdą też Czytelnicy stałe działy czasopisma, a w nich niemniej interesujące materiały. Zachęcamy do ich lektury.

Barbara Sordylowa

JAN KRZYSZTOF FRĄCKOWIAK

POLITYKA NAUKOWA I NAUKOWO-TECHNICZNA PAŃSTWA

Zadania Komitetu Badań Naukowych. Warunki i cele określenia państwowej polityki naukowej i naukowo-technicznej w Polsce. Kryteria ustalania priorytetów w badaniach podstawowych i stosowanych.

OGÓLNE ZAŁOŻENIA POLITYKI NAUKOWEJ

Założenia polityki naukowej powinny określać i uzasadniać wybór celów badań i zasad działania w sferze nauki, a także określać poziom i źródła środków umożliwiających te działania. Zgodnie z postanowieniami *Ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o utworzeniu Komitetu Badań Naukowych*¹, Komitet przedstawia Radzie Ministrów założenia polityki naukowej i naukowo-technicznej państwa². Ponadto ustawa zobowiązuje Komitet do:

— określania kierunków badań naukowych i prac badawczo-rozwojowych ważnych dla nauki, kultury, rozwoju cywilizacyjnego oraz gospodarki narodowej,

— opracowywania i przedstawiania ministrowi finansów projektu planu do ustawy budżetowej w części dotyczącej nauki,

— ustalania kryteriów i trybu przyznawania, a także podziału środków finansowych na naukę, w szczególności pomiędzy komisje i zespoły Komitetu,

— inicjowanie i opiniowanie aktów normatywnych, a także rozwiązań ekonomiczno-finansowych dotyczących nauki i postępu technicznego.

Ponieważ nauka jest związana z innymi dziedzinami aktywności gospodarczej i społecznej, polityka naukowa i naukowo-techniczna obejmuje problemy szersze niż tylko badań naukowych. Jednak zakres zadań i kompetencji KBN wskazuje, że Komitet będzie najważniejszym realizatorem większości założeń polityki naukowej i naukowo-technicznej państwa.

¹ *Dz. U.* 1991 nr 8 poz. 28.

² Założenia polityki naukowej i naukowo-technicznej państwa. *Synteza. Projekt.* Warszawa 1992.

W nauce najważniejsze są jej funkcje poznawcze, a w ślad za nimi funkcje cywilizacyjne, kulturotwórcze, edukacyjne, informacyjne i popularyzatorskie. Dzięki pełnionym funkcjom nauka decyduje o powstaniu i społecznej akceptacji nowych technologii. Długofalowe związki między funkcjami nauki a rozwojem ekonomicznym państw mają charakter dodatniego sprzężenia zwrotnego: im silniejsza jest pozycja nauki w danym kraju, tym lepsze są perspektywiczne szanse jego gospodarki.

Cele uprawiania nauki w pełni ilustruje współczesna historia rozwoju cywilizacji światowej, a zwłaszcza państw najwyżej rozwiniętych. Polska powinna stawiać przed sobą podobne cele i korzystać z wypróbowanych dróg ich osiągnięcia. Bezprecedensowa transformacja systemu gospodarczego i społecznego w Polsce wymaga jednak w wielu wypadkach wypracowania odrębnych metod osiągnięcia założonych celów.

Określenie poziomu wydatków budżetowych na prowadzenie badań w okresie transformacji musi być kompromisem pomiędzy racjonalnie uzasadnionymi potrzebami a możliwościami ekonomicznymi państwa. Natomiast wysokość środków ze źródeł pozabudżetowych będzie zależała przede wszystkim od powstania rynku potrzeb innowacyjnych w gospodarce kraju, a także od zdolności dostosowania się sfery nauki do wymagań tego rynku. Trzeba podkreślić, że sama nauka może (i powinna) przyczynić się do wykreowania tego rynku i dopomóc w formułowaniu jego wymagań.

Kształtowanie zasad działania sfery nauki dokonuje się przede wszystkim poprzez tworzenie odpowiednich podstaw prawnych, organizację prac w tej sferze, prowadzenie polityki kadrowej, ustalanie priorytetów badawczych.

Kryzys ekonomiczny i deficyt budżetowy uniemożliwiają obecnie finansowanie badań na właściwym poziomie. W tej sytuacji, stosując reguły odpowienio ostrej selekcji należy przede wszystkim:

— wspierać rozwój dziedzin i kierunków naukowych o najwyższej w skali międzynarodowej ocenianych osiągnięciach — tam, gdzie taka ocena jest możliwa — ważnych dla nauki, kultury, rozwoju cywilizacyjnego i gospodarki narodowej;

— dopomagać w restrukturalizacji instytucji badawczych, których możliwości lub wykazana użyteczność pozwalają liczyć na wzrost poziomu i efektywności badań;

— finansować zadania niezbędne dla realizacji polityki gospodarczej i społecznej państwa, powierzone takim wykonawcom, którzy gwarantują właściwy poziom i skuteczność wykonania zleconych prac;

— promować korzystne zmiany stanu kadr w nauce.

W celu optymalnego wykonania tych zadań KBN podjął i będzie prowadził przede wszystkim następujące działania:

— szczegółową ocenę poziomu, wartości i możliwości instytucji naukowych i obszarów badawczych, na podstawie merytorycznych i jednolitych kryteriów — w szczególności ocenę zdolności i aktywności w przystosowaniu się do nowych warunków działania;

- wypracowanie koncepcji i uruchamianie mechanizmów sprzęgających pracę naukową i jej efekty z edukacją, gospodarką i innymi dziedzinami;
- opracowanie metodologii (zwłaszcza kryteriów) i trybu ustalania priorytetów naukowych w zakresie badań podstawowych i stosowanych, a także opracowanie zasad finansowania priorytetowych zadań;
- wskazanie konkretnych priorytetów — jak najwcześniej, ale dopiero wówczas, gdy Komitet uzyska racjonalne podstawy do podjęcia odpowiedzialnych decyzji; najważniejsze z tych podstaw to dokładne rozeznanie poziomu i możliwości sfery badań oraz nakreślenie konkretnych kierunków polityki gospodarczej i społecznej państwa lub poszczególnych resortów;
- przygotowanie rozwiązań prawnych, organizacyjnych i finansowych oraz ewolucyjnego przejścia do nich od rozwiązań obecnych; przejście to będzie racjonalnie uzasadnione znacznym podniesieniem efektywności sfery badań (zwłaszcza stosowanych) oraz ustabilizowaniem kierunków rozwoju kraju, a przede wszystkim jego gospodarki.

Warunkiem koniecznym optymalnej i konsekwentnej transformacji sfery badań jest utrzymanie w najbliższych dwóch-trzech latach jednolitego, stabilnego, ale zarazem elastycznego systemu finansowania nauki, który pozwoli podtrzymywać ciągłość niezbędną w pracy naukowej, a równocześnie zdolny będzie do szybkiej reakcji na zmienne warunki zewnętrzne. Zadaniem KBN jest spełnienie tego warunku.

Niezbędne są działania na rzecz wzrostu społecznej świadomości i akceptacji znaczenia nauki dla rozwoju kraju i poprawy jakości życia jego obywateli.

Komitet Badań Naukowych będzie rozwijał i wspierał promocję nauki i wyników badań w społeczeństwie, a zwłaszcza działalność popularyzatorską w środkach masowego przekazu, ze szczególnym uwzględnieniem telewizji. Ważnym elementem tej działalności jest dofinansowywanie najlepszych czasopism naukowych i popularnonaukowych wraz z biuletynem informacyjnym KBN *Sprawy Nauki*³. KBN wspólnie z Telewizją Polską będzie realizował programy promujące naukę polską.

Nauka nie może rozwijać się prawidłowo w izolacji. W zakresie współpracy ośrodków naukowych i zespołów badawczych oraz kontaktów indywidualnych należy usuwać bariery instytucjonalne, prawne, przedmiotowe, regionalne i międzypaństwowe. Współpracę naukową z zagranicą uznaje się za działalność szczególnie ważną i pożyteczną we wszystkich dziedzinach nauki, w których można znaleźć odpowiednich partnerów.

Polska nauka jest w wielu działach nauki światowej równorzędnym partnerem, a polski potencjał badawczy, zwłaszcza kadrowy, jest oceniany wyżej niż potencjał gospodarczy. Wykorzystywanie tego, nie docenianego dotychczas atutu, powinno wspierać reformę i rozwój kraju, przede wszystkim rozwój jego gospodarki.

Interesy państwa i społeczeństwa jako całości są nadrzędnym kryterium, któremu zostały podporządkowane założenia polityki naukowej i nauko-

³ Początkowo pt. „Biuletyn Komitetu Badań Naukowych” 1991 nr 1-2, 1992 nr 1-3. — „Sprawy Nauki” 1992 nr 4.

wo-technicznej państwa. Szczególnie korzystne i skuteczne będzie wsparcie przy pomocy środków publicznych rozwoju tych dziedzin nauki, na które wskazują nie tylko interesy państwa i społeczeństwa, lecz także jakość prowadzonych badań oraz zainteresowania i ambicje środowiska naukowego. Takim założeniem KBN kieruje się i będzie się kierował w swoich przyszłych pracach.

KRYTERIA WYBORU PRIORYTETOWYCH OBSZARÓW, KIERUNKÓW I TEMATÓW BADAŃ

W niniejszym tekście przez badania podstawowe rozumie się takie badania, dla których nie można zdefiniować a priori, poza sferą nauki, potencjalnych odbiorców przewidywanych rezultatów. Przez badania stosowane rozumie się natomiast takie badania, dla których można określić poza sferą nauki potencjalnych lub bezpośrednio zainteresowanych odbiorców przewidywanych rezultatów prac badawczo-rozwojowych. Zakłada się, że nie istnieje sztywny podział instytucjonalny ani przedmiotowy pomiędzy badaniami podstawowymi i stosowanymi. Różnice wiążą się jedynie z postawionymi celami prac, ich finansowaniem i wykorzystaniem wyników.

W polityce naukowej prowadzonej przez KBN uprzywilejowane będą te kierunki badań podstawowych, w których:

— badania są prowadzone w Polsce na wysokim poziomie w skali światowej;

— wyniki badań mają istotne znaczenie poznawcze i wywierają poważny wpływ na inne (sąsiednie) obszary nauki;

— istnieją wymierne szanse uzyskania wyników, na których oprą się badania stosowane, albo które uda się bezpośrednio wdrożyć do gospodarki (np. staną się podstawą nowych technologii);

— mają niepodważalne znaczenie cywilizacyjne i kulturotwórcze dla społeczeństwa i państwa.

W ramach każdej dyscypliny badawczej, niezależnie od jej uprzywilejowania, podstawowym kryterium finansowania będzie ocena merytoryczna wartości naukowej tematów i poziomu naukowego wykonawców prac.

Uprzywilejowane będą te badania stosowane (kierunki, tematy, projekty), które:

— charakteryzują się wysokim poziomem naukowym prowadzonych prac;

— odpowiadają potrzebom wynikającym z programów i priorytetów polityki gospodarczej i społecznej państwa;

— są współfinansowane ze środków własnych podmiotów zainteresowanych wynikami.

Priorytety kierunkowe, okresowo weryfikowane, obejmą badania potrzebne dla:

— prawidłowego funkcjonowania państwa (jego instytucji i organów, a także służb państwowych);

— rozwoju gospodarki, a zwłaszcza zwiększenia konkurencyjności produktów i usług;

— wzrostu poziomu przygotowania i akceptacji społecznej dla przekształcenia Polski w nowoczesne, demokratyczne państwo z gospodarką rynkową;

— podniesienie jakości życia, zwłaszcza poprzez ochronę zdrowia i środowiska naturalnego człowieka.

W ramach tych kierunków szczególnie uprzywilejowane będą badania związane z priorytetami programowymi i polityką prowadzoną przez rząd, a także przez ministrów, kierowników urzędów centralnych i wojewodów. Priorytetem będą również objęte działania prowadzące do poprawy infrastruktury nauki i szkolnictwa.

Zgodnie z priorytetami kierunkowymi będą wspierane tematy badawcze:

— których wyniki są potrzebne dla realizacji programów rządu, ministrów i wojewodów;

— zgłaszane przez środowisko naukowe jako ważne dla rozwoju kraju, zwłaszcza w perspektywie długoterminowej.

Po określeniu zakresu i czasu prowadzenia badań objętych priorytetami KBN będzie corocznie analizował:

— przebieg i zaawansowanie badań prowadzonych w ramach zaaprobowanych wcześniej i finansowanych przez Komitet projektów, tematów lub programów;

— sposób i zakres wykorzystania uzyskanych wyników;

— potrzebę i możliwości uzupełnienia lub podjęcia nowych tematów, projektów, programów badawczych;

— ewentualne przesłanki uzasadniające decyzję o zakończeniu lub obniżeniu intensywności prac w ramach konkretnych projektów, tematów lub programów badawczych.

Przy podejmowaniu decyzji o finansowaniu badań zostaną uwzględnione priorytety polityki przemysłowej dotyczące zwłaszcza techniki, ochrony środowiska i oszczędności w zużyciu paliw i energii. Przy ustalaniu priorytetów będą także brane pod uwagę wyniki analizy sektorowej przemysłu, przede wszystkim sektorów „wyższej potrzeby” oraz sektorów „wysokiej szansy”, identyfikowanych na podstawie bieżących obserwacji wskaźników ekonomicznych. Uwzględnione zostaną tutaj potrzeby badań sektora obronnego, a zwłaszcza wynikające z odpowiednich strategicznych programów rządowych, których sformułowanie jest pilnie potrzebne.

Poczynając od 1993 r., przy ustalaniu priorytetów badawczych będą uwzględniane założenia polityki sformułowanej i realizowanej przez organy administracji państwowej.

JAN KRZYSZTOF FRĄCKOWIAK

OUTLINE OF NATIONAL SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL POLICY

The national scientific strategy should define long term research goals and operating principles of scientific institutions determining simultaneously material needs and sources of appropriate financing. The national research policies are carried out mainly by the Committee for Scientific Research. The Committee will favor the basic research on the world high level and the research with significant value for general knowledge, and civilizational and cultural advance of the nation and state. In the field of applied research, priority will be given for the research valuable from the viewpoint of state functions, economical development, and increase of quality of life.

BARBARA SORDYŁOWA

ROLA I ZADANIA BIBLIOTEK NAUKOWYCH W NOWYCH WARUNKACH EKONOMICZNO-SPOŁECZNYCH

Refleksje ogólne nt. bibliotek naukowych: pojęcie, rodzaje, podległość resortowa, liczba bibliotek naukowych w Polsce; zadania; nowe realia ekonomiczne i potrzeba dostosowania się do nich; bardzo ograniczone środki budżetowe zagrożeniem dla wielu księgozbiorów; nowe zasady finansowania nauki od 1991 r.; dofinansowywanie działalności bibliotek naukowych przez KBN w ramach działalności ogólnotechnicznej (DOT); nowe wyzwania dla bibliotek: uporządkowanie spraw polityki bibliotecznej i informacyjnej oraz planu specjalizacji zbiorów i bibliotek centralnych, automatyzacja bibliotek; pogłębienie współpracy bibliotek na różnych polach; ochrona księgozbiorów przed zniszczeniem obowiązkiem bibliotekarzy.

PARĘ REFLEKSJI NA TEMAT BIBLIOTEK NAUKOWYCH W OGÓLE I ICH ZADAŃ

Pojęcie „biblioteka naukowa” funkcjonuje w naszej świadomości bibliotekarskiej oraz terminologii fachowej od dość dawna. Międzynarodowa społeczność bibliotekarska także odpowiedni termin zaakceptowała, czego wyrazem może być struktura IFLA, najpowszechniejszej organizacji międzynarodowej bibliotekarzy¹. Wśród ośmiu dużych działów merytorycznej działalności tej organizacji biblioteki naukowe zostały usytuowane w dwóch działach: Ogólnych Bibliotek Naukowych oraz Bibliotek Specjalnych. Najczęściej funkcjonującym terminem w języku angielskim określającym ten typ bibliotek jest „research libraries”, czyli biblioteki służące badaniom naukowym.

Dla ścisłości rozważań należy wspomnieć, że wydane w 1970 r. zalecenie UNESCO dotyczące unormowania zasad międzynarodowej statystyki bibliotecznej nie uwzględnia kategorii bibliotek naukowych², ale należy pamiętać, że zalecenie to dotyczy bibliotekarstwa światowego, którego rozwój i poziom są zróżnicowane, i nie może być rozstrzygające dla konkretnych rozwiązań przyjętych w poszczególnych krajach. Zalecenie ma zresztą charakter ściśle utylitarny, służący ujednoceniu statystyki bibliotek w świecie.

Pojęcie i termin „biblioteki naukowe” funkcjonowały w okresie II Rzeczypospolitej i obejmowały zarówno państwowe, jak i samorządowe biblioteki,

¹ B. Sordyłowa: 56 Konferencja ogólna IFLA (Sztokholm, 18-24 sierpnia 1990 r.), „Prz. Bibl.” 1991 z. 1 s. 57.

² Recommendation concerning the international standardization of library statistics adopted by the General Conference at its sixteenth session, Paris, 13 November 1970. Paris 1970. Tł. „Prz. Bibl.” 1972 z. 2 s. 199-205. — Zagadnienie to omówiono dokładniej w pracy B. Sordyłowej: *Informacja naukowa w Polsce. Problemy teoretyczne, źródła, organizacja*. Wrocław 1987 s. 135-140.

a także biblioteki towarzystw naukowych, oraz duchowne, fundacyjne i prywatne. Wśród bibliotek państwowych największą rolę odgrywały — rzecz jasna — biblioteki szkół wyższych, w tym pięciu uniwersytetów. Obszernie na ten temat pisze Zofia Gaca-Dąbrowska w swej książce poświęconej bibliotekarstwu II Rzeczypospolitej³.

Akty prawne dotyczące bibliotekarstwa polskiego wydane po 1945 r., a więc dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi⁴ oraz ustawa o bibliotekach⁵ wprowadziły kategorię bibliotek naukowych jako ogniwa ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Tym samym status bibliotek naukowych uzyskał prawne potwierdzenie.

Ustawa o bibliotekach — nadal obowiązująca — postanowiła, że do bibliotek naukowych należą:

- Biblioteka Narodowa,
- biblioteki, do których stosuje się przepisy o szkolnictwie wyższym, o Polskiej Akademii Nauk, o instytutach naukowo-badawczych, o wyższym szkolnictwie wojskowym oraz o wyższych szkołach artystycznych,
- inne biblioteki, których wykaz ustali Rada Ministrów.

Ustawa przypisała bibliotekom naukowym zadania służebne wobec nauki i kształcenia spełniane poprzez prowadzenie działalności naukowo-badawczej i usługowej, a także prace dydaktyczne, informacyjne, popularyzacyjne, mające na celu upowszechnianie wiedzy oraz rozwój kultury w społeczeństwie.

Funkcje i zadania bibliotek naukowych zostały, jak widać, dość szeroko zakreślone. Przy ustalaniu jednak wykazu bibliotek naukowych zastosowano niejednolite kryteria i stąd obraz tej sieci bibliotecznej jest mało klarowny. Zabrakło w grupie bibliotek naukowych przynajmniej dwóch kategorii bibliotek. Przede wszystkim bibliotek towarzystw naukowych, wśród których sporo może się poszczycić wspaniałymi zbiorami i piękną tradycją, żeby wymienić choćby tylko Bibliotekę Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk czy Płockiego Towarzystwa Naukowego im. Zielińskich. Ustawa nie uwzględnia też bibliotek kościelnych, klasztornych, które ze względu na charakter zbiorów należą do bibliotek specjalnych; dostęp do nich jest jednak ograniczony.

Sieć bibliotek naukowych jest najbardziej wewnątrznie zróżnicowana spośród wszystkich sieci bibliotecznych w Polsce. Z jednej strony można wyróżnić biblioteki naukowe o charakterze uniwersalnym, jak np. Biblioteka Narodowa, biblioteki uniwersyteckie, Biblioteka Śląska czy publiczne księżnice wojewódzkie i wielkomięjskie, które gromadząc piśmiennictwo z wielu dziedzin wiedzy posiadają zbiory o nieograniczonym zakresie. Z drugiej strony mamy biblioteki naukowe specjalne, które specjalizują się w określonych dziedzinach wiedzy i dyscyplinach, przy czym specjalizacja ta może mieć szerszy lub węższy charakter. Wystarczy porównać tutaj np. bibliotekę główną którejś akademii medycznej czy Główną Bibliotekę Lekarską z biblioteką Instytutu Medycyny

³ Z. Gaca-Dąbrowska: *Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej. Zarys problemów organizacyjnych i badawczych*. Wrocław 1983 s. 22-48.

⁴ Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 r. o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi. „Dz. U.” nr 26 poz. 163.

⁵ Ustawa z dn. 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach. „Dz. U.” nr 12 poz. 63.

Doświadczalnej i Klinicznej PAN czy biblioteką Instytutu Biomedycyny i Bioinżynierii Genetycznej PAN. Wymienione biblioteki mają charakter specjalny, niemniej zakres ich specjalizacji nie jest jednakowo szeroki. Można mówić w tym wypadku o bibliotekach specjalnych i specjalistycznych.

Na ten podział nakładają się jeszcze podziały resortowe, jako że biblioteki naukowe znajdują się w różnych resortach. Najbardziej bogate w biblioteki naukowe są resorty: Edukacji Narodowej, gdzie znajduje się większość bibliotek szkół wyższych, Polskiej Akademii Nauk (sieć bibliotek instytutów naukowych oraz pięć bibliotek samodzielnych PAN), Kultury i Sztuki, któremu podlega Biblioteka Narodowa, Biblioteka Śląska, biblioteki wyższych szkół artystycznych. W innych resortach także znajdują się biblioteki naukowe, np. Ministerstwu Zdrowia i Opieki Społecznej podlegają biblioteki akademii medycznych oraz Główna Biblioteka Lekarska. Z przynależności resortowej bibliotek wynika obowiązek zapewnienia przez władze danego resortu bytu materialnego bibliotekom i finansowania ich działalności.

Biblioteki naukowe różnią się między sobą wielkością, zasobnością zbiorów, tradycją, ale także statusem formalno-prawnym, co najlepiej widać na przykładzie bibliotek szkół wyższych. Każda wyższa uczelnia posiada bibliotekę główną, która organizuje współpracę bibliotek przy jednostkach organizacyjnych i naukowo-dydaktycznych, tworząc wspólnie uczelnianą sieć biblioteczno-informacyjną⁶. Liczba tych bibliotek jest różna i zależy od wielkości danej uczelni i jej struktury organizacyjnej. Najbardziej rozbudowane sieci bibliotek wydziałowych, instytutowych, katedralnych i zakładowych posiadają uniwersytety, zwłaszcza te z dużą tradycją.

Zgodnie z ustawą o bibliotekach Rada Ministrów ustaliła wykaz innych jeszcze bibliotek zaliczonych do bibliotek naukowych⁷. Wykaz ten był następnie uzupełniany i ostatecznie objął dziewięć głównych bibliotek publicznych, wojewódzkich i wielkomijskich⁸.

Można się zastanawiać, dlaczego niektóre biblioteki (zwłaszcza z kategorii innych bibliotek naukowych) ubiegały się o status biblioteki naukowej. Wydaje się, że głównie dlatego, iż z faktu zaliczenia danej biblioteki do grupy bibliotek naukowych wynikały pewne preferencje, dające możliwość zatrudniania bibliotekarzy dyplomowanych i pracowników naukowych, prowadzenia prac naukowych oraz naukowo-dokumentacyjnych.

Do bibliotek naukowych należą także biblioteki działające w jednostkach badawczo-rozwojowych podlegających różnym resortom i centralnym instytucjom państwowym.

Narzuca się pytanie, ile jest w ogóle bibliotek naukowych. Dane oficjalne zawarte w kolejnych *Rocznikach Statystycznych* Głównego Urzędu Statystycz-

⁶ Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym. „Dz. U.” nr 65 poz. 385.

⁷ Uchwała nr 269 Rady Ministrów z dnia 20 sierpnia 1968 r. w sprawie ustalenia wykazu bibliotek zaliczonych do bibliotek naukowych. „Monit. Pol.” nr 36 poz. 253; zm.: 1971 nr 11 poz. 89, 1973 nr 22 poz. 129, 1974 nr 2 poz. 11, 1978 nr 27 poz. 94.

⁸ Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marzałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi, Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie, Biblioteki Publicznej im. E. Raczyńskiego w Poznaniu, Książnicy Miejskiej im. M. Kopernika w Toruniu, Książnicy Szczecińskiej im. S. Staszica w Szczecinie, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy, Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu.

nego są w tym wypadku mało miarodajne, ponieważ nie podają pełnych informacji, pomijając całe kategorie bibliotek par excellence naukowych, jak np. biblioteki przy jednostkach naukowo-dydaktycznych szkół wyższych, biblioteki towarzystw naukowych, biblioteki kościelne. I tak np. *Rocznik Statystyczny GUS* za 1990 r. rejestruje w 1989 r. 218 bibliotek naukowych, w tym: Bibliotekę Narodową, 92 biblioteki główne szkół wyższych, 75 bibliotek PAN, 28 bibliotek instytutów naukowo-badawczych (obecnie jednostek badawczo-rozwojowych), 9 głównych wojewódzkich i miejskich bibliotek publicznych oraz 13 innych bibliotek naukowych (bez wyszczególniania).

Liczba ta jest drastycznie zanizona przez fakt nieuwzględniania w statystyce bibliotek wydziałowych, instytutowych, katedralnych, zakładowych działających w szkołach wyższych, których skromnie licząc jest powyżej tysiąca. Oczywiście, są to biblioteki bardzo różne, niekiedy niezbyt zasobne. Ale znajdują się wśród nich także bardzo duże i znakomite księgozbiory, jak np. biblioteka Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego licząca ponad 300 000 wol., czy utworzone z mniejszych placówek biblioteki wydziałowe. Pomijanie tych bibliotek w statystyce oficjalnej wyrządza szkody nie tylko prestiżowe naszej nauce i kulturze, ale dezinformuje i zaciemnia obraz.

W sytuacji kiedy zbiory znajdujące się w sieci bibliotek uczelnianych są wykazywane łącznie przez bibliotekę główną uczelni, powstaje fałszywe wyobrażenie o naszej infrastrukturze bibliotecznej sugerujące znaczną koncentrację zasobów w niewielkiej liczbie bibliotek naukowych, podczas gdy jest akurat odwrotnie. Ze statystyki GUS-u wynika więc, że 57 mln wol., książek i czasopism oraz ponad 20 mln jednostek inwentarzowych zbiorów specjalnych znajdowało się w 218 bibliotekach naukowych! Nic bardziej fałszywego. Cytowane już zalecenie UNESCO dotyczące unormowania statystyki bibliotek zaleca uwzględnianie bibliotek wydziałowych i instytutowych w uniwersytetach, czego my nie przestrzegamy, a w konsekwencji dane o naszym bibliotekarstwie nie są wykazywane w międzynarodowych informatorach, jak np. *Statistical Yearbook* wydawanym przez UNESCO od 1963 r. Zgłaszane od wielu lat postulaty, mające na celu wyprostowanie tych zafałszowań statystycznych, nie znalazły — jak dotąd — uznania i zrozumienia u odpowiednich decydentów⁹.

Należałoby z kolei postawić pytanie, co łączy ze sobą biblioteki naukowe, czy istnieją elementy integrujące tę tak wewnętrzną zróżnicowaną sieć. Przede wszystkim łączy je fakt, że podstawowe funkcje bibliotek naukowych — i nie tylko — są podobne: gromadzenie i celowe uzupełnianie zbiorów, wieloaspektowe ich opracowanie i wykazywanie w ogólnie dostępnych katalogach bibliotecznych, odpowiednie przechowywanie i utrzymywanie w dobrej kondycji (konserwacja), wreszcie udostępnianie zarówno informacji o zasobach

⁹ Por. B. Sordylowa: Informacja naukowa w Polsce... s. 138-140, 171-172. — W *Roczniku Statystycznym* 1992 (s. 403), rejestrującym dane według stanu na dzień 31 grudnia 1991 r., znalazła się po raz pierwszy zweryfikowana wiarygodna liczba bibliotek naukowych: uwzględnione zostały biblioteki zakładowe uczelni wyższych obok bibliotek głównych; ogółem bibliotek naukowych zarejestrowano 1204, w tym: Biblioteka Narodowa, biblioteki szkół wyższych wraz z bibliotekami zakładowymi — 932, biblioteki PAN — 117, biblioteki jednostek badawczo-rozwojowych — 120, biblioteki publiczne o statusie bibliotek naukowych — 9, inne — 25.

swojej biblioteki, jak i samych dokumentów w formie oryginalnej lub wtórnej (kserokopie, mikrofilmy, mikrofiszki). Funkcje te mogą być bardziej lub mniej rozbudowane w zależności od wielkości biblioteki i jej rangi w środowisku, ale w zasadzie są wspólne dla wszystkich typów bibliotek, a bibliotek naukowych w szczególności. Wobec rozwoju nowych technologii i wprowadzania informatyki do procesów bibliotecznych mogą ulegać modyfikacji dotychczasowe procedury biblioteczne czy droga dokumentu w bibliotece, ale funkcje pozostają nie zmienione.

Głównym zadaniem biblioteki jest służenie własnym czytelnikom, użytkownikom, odbiorcom. Jeżeli biblioteka ma za zadanie obsługę środowiska uczelnianego, tzn. pracowników naukowych i studentów, to jej księgozbiór, urządzenia ewidencyjne i informacyjne muszą być do tego dostosowane. I tak jest w wypadku biblioteki uniwersyteckiej czy innej wyższej uczelni. Jeżeli natomiast powstaje biblioteka w ramach instytutu naukowego, czy to w PAN czy w szkole wyższej lub jednostce badawczo-rozwojowej, to jej zadaniem jest stworzenie odpowiedniego warsztatu pomocniczego, instrumentarium dla prowadzonych w danej placówce badań i innych prac naukowych; wówczas jej księgozbiór musi być ukierunkowany na potrzeby tegoż środowiska badaczy i naukowców. W związku z tym i personel tych bibliotek powinien być tak wykształcony i przygotowany od strony praktycznej, aby mógł sprostać stawianym mu zadaniom.

Wobec tak znacznej dyferencjacji bibliotek naukowych można co najwyżej wytypować kilka wyznaczników pozwalających daną bibliotekę zakwalifikować jako naukową, do których wielu autorów słusznie zalicza:

- księgozbiór naukowy celowo i fachowo gromadzony i uzupełniany,
- środowisko czytelników i użytkowników — pracowników nauki, studentów,
- wykwalifikowany personel.

Dodatkowym wyróżnikiem są prace naukowe i naukowo-dokumentacyjne prowadzone w bibliotece.

Biblioteki naukowe współpracują ze sobą w różnych dziedzinach swej działalności, przede wszystkim przy gromadzeniu zbiorów — ustalając i uzgadniając pola swej specjalizacji, przy wypożyczaniu międzybibliotecznym, przy opracowywaniu centralnych katalogów piśmiennictwa krajowego i zagranicznego, a także w organizowaniu szkolenia zawodowego i doskonalenia. Biblioteki naukowe powinny także ściślej współpracować ze sobą przy modernizacji i automatyzacji swej działalności. Na tym polu pozostaje wiele do zrobienia. Istniejąca współpraca nie stworzyła, jak dotąd, spójnego systemu biblioteczno-informacyjnego.

NOWE REALIA

Od połowy 1989 r. mamy do czynienia ze zmianami systemowymi, których celem jest zreformowanie gospodarki narodowej przez zastosowanie m.in.

zasad ekonomiki wolnego rynku, a równocześnie zachodzą zmiany ustroju polityczno-społecznego w kierunku wprowadzenia pluralizmu politycznego i demokracji parlamentarnej w naszym państwie. W tej nowej sytuacji politycznej muszą znaleźć dla siebie miejsce biblioteki, ośrodki informacji, inne placówki¹⁰. Nie da się ukryć, że zachodzące zmiany są szczególnie trudne i bolesne dla sfery kultury i nauki, ponieważ są to te dziedziny, które zawsze korzystały i korzystają z mecenatu, aby mogły funkcjonować w społeczeństwie. Po trzech latach budowy ekonomiczno-społecznych zrębów nowej rzeczywistości możemy ocenić stan infrastruktury naszego zaplecza biblioteczno-informacyjnego. Czy ponieśliśmy straty na tym polu? Na pewno tak; na szczęście nie były one tak znaczące, aby mogły zmienić ogólny obraz tej sfery działalności bibliotecznej. Tu i ówdzie słyszymy o likwidacji bibliotek, ośrodków informacji na wyższych i niższych szczeblach organizacyjnych, niemniej zjawisko to nie miało i nie ma masowego charakteru i tam, gdzie środowiska użytkowników i odbiorców potrafiły stworzyć odpowiednio silne lobby nie doszło do tego rodzaju aktów cywilizacyjnego barbarzyństwa.

Jako przykład pozytywny niech posłuży fakt, że w całej sieci bibliotek naukowych PAN, mimo bardzo trudnej sytuacji finansowej wielu instytutów, nie doszło do likwidacji żadnej biblioteki. Jedynie biblioteka orientalistyczna, która już dawno straciła jednostkę macierzystą, została przekazana do Wydziału Neofilologii Uniwersytetu Warszawskiego. Podobne zjawisko jest obserwowane w największej sieci bibliotek naukowych, a mianowicie szkół wyższych. Tutaj jednak miały miejsce pojedyncze przypadki likwidacji uczelni, i wówczas rozproszeniu uległy najczęściej ich biblioteki, co jest faktem karygodnym, ponieważ księgozbiory te można było uratować i przekazać innym placówkom. Zagrożone są biblioteki wielu placówek resortowych, tzw. jednostek badawczo-rozwojowych, ponieważ tu zaczynają rządzić silniej prawa ekonomiki, a znaczna część tych placówek w rankingu Komitetu Badań Naukowych otrzymała dalekie lokaty (kategorie C i D), a co za tym idzie, znikome środki finansowe lub żadnych. Najlepsze, najbardziej przydatne placówki zostaną na pewno utrzymane przez zainteresowane resorty.

Oczywiste jest, że kondycja bibliotek zależy w głównej mierze od stanu finansów państwowych, ale także od budżetów władz terenowych i samorządów lokalnych. W związku z reformą administracji państwowej zapoczątkowanej w 1989 r. znaczna część bibliotek publicznych przeszła na garnuszek samorządów lokalnych. Pozostałe sieci biblioteczne są finansowane przez resorty, którym podlegają. Dotyczy to również bibliotek naukowych, których sytuacja — ze względu na wewnętrzne zróżnicowanie — jest złożona. Biblioteki działające samodzielnie są najczęściej jednostkami budżetowymi lub zakładami budżetowymi i otrzymują środki wprost od organu założycielskiego. Natomiast biblioteki działające w ramach danej placówki naukowej czy naukowo-badawczej są utrzymywane ze środków tej placówki.

¹⁰ Por. B. Sordylowa: *Biblioteki i informacja naukowa w dobie przemian*. „Prz. Bibl.” 1991 z. 2 s. 135-145; — *Informacja i biblioteki a nowa rzeczywistość*. „Nauka i Przyszłość” 1992 nr 6 s. 4; — *Z czego żyją biblioteki? Tamże* 1992 nr 11 s. 8.

W związku z nowymi zasadami finansowania nauki i badań naukowych wprowadzonymi wraz z powołaniem Komitetu Badań Naukowych¹¹ placówki uprawiające naukę i badania naukowe występują o środki finansowe wprost do KBN. Dotyczy to zarówno instytutów PAN, instytucji podległych MEN, jak i jednostek badawczo-rozwojowych. Niezależnie od środków na działalność statutową placówek naukowych istnieje możliwość dofinansowywania pewnych szczególnie zagrożonych obszarów, w tym bibliotek i informacji naukowej w ramach tzw. działalności ogólnotechnicznej, czyli DOT-u. Co do samej nazwy można mieć zastrzeżenia, ponieważ kojarzy się ona niekoniecznie z tym, co obejmuje swym zakresem. Komitet Badań Naukowych w uchwale nr 8/92 z 16.3.1992 r. określił kryteria i tryb przyznawania środków z budżetu państwa na dofinansowywanie działalności ogólnotechnicznej i wspomagającej badania, a także dofinansowywanie innych podmiotów działających na rzecz nauki.

Przez działalność ogólnotechniczną i wspomagającą badania rozumie się prace uzupełniające lub wspierające badania naukowe, a w szczególności:

- działalność wydawniczą,
- działalność bibliotek naukowych,
- upowszechnianie nowych osiągnięć nauki i techniki (organizacja wystaw, targów, sympozjów, konferencji, szkoleń),
- rozwój informacji naukowo-technicznej, w tym zakup źródeł informacji (książki, czasopisma naukowe, inne publikacje, taśmy magnetyczne, dyskietki, bazy danych na nośnikach komputerowych),
- ochronę własności intelektualnej i przemysłowej,
- normalizację,
- ekspertyzy i opinie dotyczące różnych zagadnień, sporządzane na zlecenie naczelnych i centralnych organów administracji państwowej.

Ten rodzaj dofinansowywania ma charakter przedmiotowy i przeznaczony jest na realizację konkretnych, ściśle określonych zadań.

Został też ustalony tryb składania wniosków o dofinansowywanie w ramach DOT-u. Naczelne i centralne organa administracji państwowej przedstawiają KBN zbiorcze zestawienie potrzeb swoich placówek naukowych, naukowo-dydaktycznych oraz jednostek badawczo-rozwojowych ujęte w postaci wniosku zawierającego wykaz rodzajów działalności ogólnotechnicznej i wspomagającej badania naukowe wraz z określeniem planowanych nakładów ogółem oraz proponowanego dofinansowania poszczególnych zadań, a także z uzasadnieniem w formie opisowej planowanej działalności i wskazaniem oczekiwanych efektów. Wnioski składane są przez resorty do 30 czerwca danego roku na rok następny. Z wnioskami o dofinansowanie działalności ogólnotechnicznej i wspomagającej badania naukowe mogą występować także inne podmioty działające na rzecz nauki, m.in. towarzystwa i stowarzyszenia naukowe oraz upowszechniające naukę.

Dla oceny i zaopiniowania zgłoszonych we wnioskach potrzeb powołane zostały przez Komitet Badań Naukowych dwa zespoły interdyscyplinarne:

¹¹ Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o utworzeniu Komitetu Badań Naukowych. „Dz. U.” nr 8 poz. 28.

- Zespół ds. Polityki Wydawniczej,
- Zespół ds. Informacji Naukowej i Upowszechniania Nauki.

Dla bibliotek naukowych szczególne znaczenie ma możliwość uzyskiwania w ten sposób dodatkowych środków na zakup wydawnictw, a w szczególności na import czasopism naukowych i innych nośników informacji. Mimo że wydzielone przez KBN środki na prenumeratę czasopism zagranicznych nie pokrywają wszystkich potrzeb (w 1991 r. przeznaczono na ten cel 115 mld zł, w 1992 r. — 135 mld zł), to jednak ważne jest to, że są one przyznawane z wyprzedzeniem, co daje bibliotekom możliwość korzystnych zakupów.

Nadal jednak bibliotekom brakuje pieniędzy na kupno książek naukowych, głównie zagranicznych. Bez dodatkowych środków biblioteki naukowe nie mogą zmodernizować swoich warsztatów pracy; chodzi tu przede wszystkim o sprzęt komputerowy oraz oprogramowanie (hardware i software).

NOWE WYZWANIA DLA BIBLIOTEK NAUKOWYCH

W obecnych warunkach ekonomicznych i społecznych biblioteki stanęły przed nowymi wyzwaniami. Przede wszystkim jest to potrzeba odnalezienia się w nowych realiach i sprostania niejednokrotnie nowym zadaniom. Każda z sieci bibliotecznych, mając innych odbiorców i użytkowników, musi w odmienny sposób przystosowywać się do nowych wymogów i warunków. Biblioteki nie mogą pozwolić zepchnąć się na margines życia społecznego, muszą udowodnić poprzez swoje działania, że są placówkami niezbędnymi, dobrze rozumiejącymi aktualne potrzeby społeczne.

Przed bibliotekami naukowymi stoi kilka pilnych zadań do rozwiązania. Należy przede wszystkim uporządkować sprawy specjalizacji zbiorów i bibliotek centralnych. Należy na nowo ułożyć zasady współpracy bibliotek i uzgodnić program wspólnych działań; dotyczy to w szczególności: planu automatyzacji procesów biblioteczno-informacyjnych, tworzenia baz danych, wymiany informacji na nośnikach komputerowych. Na rozwiązanie czeka też problem katalogów centralnych i nowych zasad współpracy bibliotek w tym zakresie, korelacji pomiędzy katalogami uniwersalnymi prowadzonymi przez BN a katalogami centralnymi dziedzinowymi i specjalnymi. Nowa technologia, a przede wszystkim dość powszechne stosowanie komputerów, wymusza przyjęcie nowych rozwiązań koncepcyjnych. Najwięcej do powiedzenia ma tu oczywiście BN, ale także inne biblioteki, w szczególności te, które przed kilkunastu laty otrzymały status bibliotek centralnych, bądź w wypadku, gdy wcześniej już funkcję taką pełniły — jego potwierdzenie.

W związku z likwidacją Centrum INTE, organu odpowiedzialnego za realizację planu specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych, biblioteki centralne znalazły się w nowej sytuacji. Przestało też faktycznie działać ciało kolegialne w postaci kolegium dyrektorów bibliotek centralnych. Najwłaściwszym rozwiązaniem w tej sytuacji wydaje się więc, aby same biblioteki

centralne porozumiały się co do dalszych swoich działań. W tym celu na obecnej naradzie zaprezentowane zostanie oddzielne wystąpienie dotyczące problemów bibliotek centralnych przez dyrektora Centralnej Biblioteki Morskiej dr Jadwigę Łuszczynską.

Pragnę też poinformować Szanownych Zebranych, że w czerwcu br. pozwoliłam sobie — z racji pełnienia funkcji Przewodniczącej Zespołu ds. Informacji Naukowej i Upowszechniania Nauki przy KBN — zwrócić się bezpośrednio do dyrektorów 18 bibliotek centralnych z krótką ankietą zawierającą 12 pytań; miały one na celu zebranie najistotniejszych informacji dotyczących działalności bibliotek centralnych, a także sondaż opinii i poglądów ich dyrekcji na ten temat. Otrzymałam 100% odpowiedzi, a wyniki tej mini-ankiety są opracowane i mogą być udostępnione zainteresowanym. Nie chcę jednak przedłużać swojego wystąpienia i omawiać ich szczegółowo w tej chwili, zasługują zresztą na oddzielne opracowanie. Wydaje mi się, jeżeli można coś sugerować, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby obecni na dzisiejszej naradzie dyrektorzy bibliotek centralnych lub ich przedstawiciele, jeżeli uznają to za celowe, spotkali się w swoim gronie i naradzili; może w ten sposób wyłoni się organ kolegialny ds. specjalizacji i centralnych bibliotek.

Dalsze kluczowe zagadnienie to polityka biblioteczno-informacyjna. Osobiście nie wierzę w możliwość skutecznej koordynacji działalności bibliotek naukowych i ośrodków informacji — wobec resortowej ich podległości i resortowego finansowania — przez naczelną czy centralną instytucję. Nie należy oczekiwać, że rzecz do tej pory niemożliwa stanie się możliwa w systemie gospodarki wolnorynkowej nie sprzyjającej tendencjom centralizacyjnym. Niemniej, powinny być jasno określone zasady i priorytety polityki biblioteczno-informacyjnej przez jej gestorów, a więc naczelne władze państwowe i terenowe (resorty, centralne urzędy, samorządy, władze lokalne), a także przez organizacje i stowarzyszenia profesjonalnie związane z działalnością bibliotek i ośrodków informacji.

Polityka biblioteczno-informacyjna jest pochodną polityki naukowej państwa i powinna być określona przez organ odpowiedzialny za politykę naukową, czyli obecnie KBN. Chodzi w tym wypadku o wytyczenie głównych kierunków kształtowania polityki państwa i określenie priorytetów, z czym wiąże się problem finansowania wytyczonych zadań. Na niższych szczeblach zarządzania polityka biblioteczno-informacyjna musi być wypracowana przez same placówki informacyjne, a więc biblioteki i ośrodki informacji naukowej w zależności od faktycznych potrzeb odbiorców i użytkowników. Wspólne kierunki i działania w skali makro powinny być uzgadniane w trakcie okresowych spotkań odpowiednich reprezentacji środowisk bibliotecznych i informacyjnych (np. komitety biblioteczne, gremia ekspertów i specjalistów). Dobre efekty powinna dać też współpraca regionalna bibliotek naukowych, jak również współpraca bibliotek o pokrewnych profilach i zadaniach (np. sieć bibliotek uniwersyteckich, technicznych i innych). Działania takie powinny sprzyjać integracji środowisk bibliotekarskich i ponownemu nawiązaniu osłabionych więzi.

Nowa sytuacja społeczna i ekonomiczna wymaga od środowisk zawodowo związanych z bibliotekarstwem i informacją naukową nowego podejścia charakteryzującego się przede wszystkim racjonalizmem i pragmatyzmem w działaniu. Środowisko powinno wykazać się większą aktywnością i szybszym reagowaniem na zachodzące zmiany.

WNIOSKI

Pozwólcie na koniec, Szanowni Państwo, na króciutkie naszkicowanie nasuwających mi się wniosków. Wybrana przez nas komisja wnioskowa może zechce wziąć je pod uwagę i opracować — na podstawie wystąpień referentów oraz dyskusji — pełniejszy dokument oddający główny cel naszej narady.

Po pierwsze — należy z całą stanowczością dążyć do zahamowania niszczenia księgozbiorów bibliotek naukowych, fachowych, publicznych, zakładowych, szkolnych i innych. Fakty likwidowania bibliotek, niszczenia i rozpraszania księgozbiorów powinny być napiętnowane w środkach społecznego przekazu, a także wyraźnie określona personalna odpowiedzialność w tym względzie.

Po drugie — należy zahamować odpływ wykwalifikowanego personelu z bibliotek poprzez odpowiednią politykę płacową, jak również poprzez podniesienie atrakcyjności zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej.

Po trzecie — pilną sprawą i — można by powiedzieć — prestiżową jest opracowanie kompleksowego planu modernizacji i automatyzacji bibliotek polskich, dostosowanego do naszych realiów i naszej infrastruktury, m.in. stworzenie połączeń sieciowych komputerowych pomiędzy największymi bibliotekami naukowymi.

Po czwarte — na uporządkowanie i zaktualizowanie czekają problemy związane ze specjalizacją zbiorów i bibliotekami centralnymi; są to — obok automatyzacji — najistotniejsze zagadnienia współczesnego bibliotekarstwa i informacji naukowej, które — odpowiednio rozwiązane — mogą jakościowo zmienić obraz naszej infrastruktury biblioteczno-informacyjnej.

Po piąte — nie będzie dobrych, zasobnych bibliotek bez zagwarantowania środków na kupno wydawnictw naukowych, krajowych i zagranicznych, a przede wszystkim utrzymania na odpowiednim poziomie dopływu czasopism naukowych z zagranicy oraz baz danych na nośnikach komputerowych; należałoby też zarezerwować pewne środki na kupno książek naukowych zagranicznych, których zaczyna brakować w polskich bibliotekach.

Po szóste — czeka na opracowanie program ochrony zbiorów zgromadzonych w bibliotekach przed ich fizycznym zniszczeniem, a więc program konserwacji najcenniejszych zasobów bibliotecznych.

Po siódme — należy zachęcać biblioteki do samodzielnego zdobywania środków na swoje utrzymanie i rozwój, pozyskiwania sponsorów krajowych

i zagranicznych, rozwijania współpracy z zagranicznymi partnerami, co może dać efekty w postaci wzbogacenia zbiorów, wyjazdów szkoleniowych, a także pozyskiwania nowoczesnego wyposażenia.

Po ósme — wobec różnorodnych zmian w stanie bibliotek i ośrodków informacji naukowej, jakie miały miejsce na przestrzeni ostatnich trzech lat, nieodzowne staje się opracowanie aktualnego informatora o bibliotekach i innych placówkach informacyjnych. Wydaje się, że instytucją najbardziej predestynowaną do podjęcia tego zadania jest BN przy udziale i wsparciu KBN oraz Ośrodka Przetwarzania Informacji KBN.

Na zakończenie pragnę podzielić się następującą refleksją: wydaje mi się, że bibliotekom uda się przetrwać trudny okres, jeżeli nie dadzą się zepchnąć na margines życia, jeżeli zdołają udowodnić, że potrafią zaspokajać różnorodne potrzeby społeczne oraz aktywnie włączyć się w procesy przemian i działania proreformatorskie.

BARBARA SORDYŁOWA

ROLE OF RESEARCH LIBRARIES AND THEIR TASKS IN NEW SOCIAL AND ECONOMICAL CONDITIONS

New social and economical conditions are not always favorable for scientific and cultural development, thus also for librarianship. The author describes the role and goals of the research libraries in the phase of transition to the market economy in Poland. A general characteristic of the number, functions and organizational structure of research libraries with an overall description of problems arising from limitations of available financial resources is given. New science financing policy as in force from 1991 and its consequence for appropriating funds for scientific libraries by the Committee of Scientific Research is outlined. The current fund shortages are threatening the existence of a number of libraries and are forcing librarians to undertake active measures to prove library value and usefulness. Some general ordering of library and information policies with a stress on automatization and computerization becomes now urgent and the librarians shall actively work on rescuing endangered book collections.

HENRYK SZARSKI

PROBLEMY KOMPUTERYZACJI BIBLIOTEK NAUKOWYCH

Obecny stan komputeryzacji bibliotek uczelni wyższych. Kryteria wyboru systemu bibliotecznego. Niezbędność działań centralnych koordynujących i wspomagających komputeryzację bibliotek. Stan automatyzacji działalności Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej.

NARADA WROCLAWSKA

Od przeszło dwudziestu lat komputeryzacja stanowi w naszym kraju wdzięczny temat licznych publikacji, a także rozważań prowadzonych w trakcie konferencji, seminariów, narad itp. — związanych z problematyką działalności biblioteczno-informacyjnej.

Dostrzegając wagę tej problematyki, Ministerstwo Edukacji Narodowej powierzyło Bibliotece Politechniki Wrocławskiej zorganizowanie w lutym 1992 r. narady dotyczącej komputeryzacji bibliotek w uczelniach podległych MEN. Poprzedzająca naradę ankieta pozwoliła zebrać sporo interesujących danych dotyczących m.in. wyposażenia w sprzęt komputerowy, posiadanego oprogramowania, przygotowania pracowników, środków finansowych, głównych trudności, a także zamierzeń na przyszłość w zakresie komputeryzacji biblioteki. Zarówno ankieta, jak i przedstawione komunikaty oraz bardzo ożywiona i interesująca dyskusja w czasie narady pozwoliły sformułować szereg wniosków i postulatów, np.:

— prawie wszystkie biblioteki rozpoczęły już i rozwijają (choć w różnym zakresie) komputeryzację swojej działalności,

— wszystkie biblioteki przewidują w swoich planach rozszerzenie komputeryzacji,

— sprzęt komputerowy, którym dysponują biblioteki to przede wszystkim mikrokomputery,

— nieliczne biblioteki zatrudniają własnych informatyków (na ogół jednego lub dwóch),

— oprogramowanie stosowane w bibliotekach to najczęściej Mikro ISIS, tylko nieliczne biblioteki dysponują dodatkowymi możliwościami,

— rynek oprogramowania specjalistycznego dla bibliotek jest na razie bardzo ubogi, kilka firm zagranicznych próbuje lansować swoje produkty,

jednakże ich cena jest dla bibliotek trudna do zaakceptowania; propozycje firm polskich (są to zespoły przy uczelniach, firmy prywatne) są jeszcze nieliczne, a jakość i przydatność ich ofert nie jest dostatecznie sprawdzona,

— kilka bibliotek uzyskało duże środki finansowe z fundacji zagranicznych i zamierza zakupić gotowy system biblioteczny od jednej z firm zachodnich,

— komputeryzacja bibliotek finansowana jest głównie przez skromny zazwyczaj budżet macierzystej uczelni; w tej sytuacji większość bibliotek nadzieję dalszego rozwoju wiąże z dofinansowaniem z kasy MEN.

Załączone na końcu opracowania tabele zawierają zestawienie wybranych informacji uzyskanych w ankiecie.

PROBLEMY KOMPUTERYZACJI

Istnieje wiele zagadnień dotyczących bezpośrednio lub wiążących się w jakimś stopniu z komputeryzacją bibliotek w Polsce. Oto niektóre z nich.

Nie ma dwóch jednakowych bibliotek. Różnice dotyczą prawie wszystkiego: zbiorów, użytkowników, personelu bibliotecznego, sytuacji lokalowej, sposobu udostępniania zbiorów, godzin otwarcia, wyposażenia technicznego, sposobów finansowania, tradycji lokalnych i wielu innych. Nietrudno jest zatem wykazać, że dla każdej biblioteki komputeryzacja oznacza coś innego. Stąd między innymi wynikają trudności w zaprojektowaniu uniwersalnego systemu bibliotecznego, który zaspokajałby potrzeby różnych bibliotek. Stąd również kłopoty w opracowaniu dokumentu, którego brak spędza sen z powiek ministerialnych decydentów, zatytułowanego np. *Koncepcja komputeryzacji bibliotek w Polsce*.

Po co komputeryzacja? Pytania typu „po co?” lub „dlaczego?” warto stawiać sobie i innym często i w różnych sytuacjach. W przypadku komputeryzacji bibliotek trzeba na te pytania odpowiedzieć możliwie wcześniej i wyraźnie, chociażby dla uniknięcia późniejszych nieporozumień z tymi, którzy chcieliby z efektów komputeryzacji korzystać lub z tymi, którzy komputeryzację finansują.

Należałoby oczekiwać, iż komputeryzacja zmniejszy koszty funkcjonowania bibliotek, zmniejszy zatrudnienie, skróci czas opracowania zbiorów, usprawni korzystanie z katalogów, ułatwi wypożyczenia lokalne i międzybiblioteczne, umożliwi łatwiejszy dostęp do zbiorów i katalogów innych bibliotek itp. Kłopot polega na tym, że efekty takie występują po dłuższym czasie, a nawet wielu latach. W pierwszym okresie komputeryzacja powoduje najczęściej: dodatkowe wydatki (np. na sprzęt), wzrost zatrudnienia (o informatyków, administratorów systemów), dodatkowy wysiłek dla personelu (wynikający z równoległego funkcjonowania systemu tradycyjnego i komputerowego), konieczność wygospodarowania nowych powierzchni (dla ulokowania sprzętu) — a jednocześnie nie przynosi widocznych korzyści użytkownikom biblioteki.

Jednakże komputeryzacja każdej prawie biblioteki jest nieunikniona. Wynika to nie tyle z oczekiwania doraźnych korzyści, co z konieczności nadążenia

za rozwojem współczesnej cywilizacji, związanym nieodwracalnie z komputerami. Mimo że wszystkie biblioteki skazane są na komputeryzację, to zakres i tempo realizacji tego procesu pozostaje sprawą otwartą — do rozstrzygnięcia w każdej konkretnej bibliotece.

Komputeryzacja „mała” występuje wówczas, gdy komputery wykorzystywane są w bibliotece do usprawnienia różnych prostych czynności bibliotecznych oraz prac pomocniczych. Na przykład stosowanie komputerów jako „inteligentnych” maszyn do pisania, usprawnienia obsługi wybranych kartotek, a także tworzenia maszynowej bazy danych o zbiorach bibliotecznych. To ostatnie jest szczególnie ważne jako wstępny etap rozwoju komputeryzacji w przyszłości.

Większość bibliotek w Polsce znajduje się w tej właśnie fazie komputeryzacji.

Komputeryzacja „średnia” polega na wykorzystaniu nie tyle pojedynczych programów, co systemów służących do obsługi jednego (lub więcej) podstawowego procesu bibliotecznego, np. gromadzenia, opracowania, udostępniania zbiorów czy też zarządzania biblioteką. Na etapie komputeryzacji „średniej” komputer stanowi narzędzie pracy nieodzowne dla normalnego funkcjonowania biblioteki. Prawidłowy wybór systemu bibliotecznego (sprzętu i oprogramowania) rozstrzyga na tym etapie o efektach uzyskiwanych dzięki komputeryzacji. Od personelu bibliotecznego wymagana jest umiejętność dobrej obsługi sprzętu komputerowego.

Biblioteki podejmują próby nawiązywania łączności z innymi bibliotekami (np. wymianę danych na dyskietkach) czy też z zagranicznymi katalogami centralnymi i ośrodkami informacji.

Obecnie w tej fazie rozwoju komputeryzacji znajduje się kilka lub co najwyżej kilkanaście bibliotek w Polsce.

Na etapie komputeryzacji „dużej” biblioteka dysponuje integralnym (ze wspólną bazą danych) systemem działającym przy wykorzystywaniu centralnego komputera z terminalami rozproszonymi po całej bibliotece lub wykorzystuje mikrokomputery pracujące w układzie sieciowym (np. w sieci Novell).

Komputerowy katalog biblioteki dostępny jest dla użytkowników na miejscu w bibliotece oraz na odległość. Jest to możliwe dzięki włączeniu systemu komputerowego biblioteki do sieci komputerowej o zasięgu krajowym, europejskim, a nawet światowym. Dzięki temu biblioteka udostępnia swe zbiory innym bibliotekom, sama ma również dostęp do zasobów wielu bibliotek w kraju i na świecie.

Przy pewnej dozie optymizmu można stwierdzić, że w Polsce ten etap rozwoju komputeryzacji osiągnęły jedna, dwie, co najwyżej trzy biblioteki.

Przed wyborem systemu bibliotecznego staje wiele bibliotek rozpoczynających komputeryzację lub też zamierzających zmienić zasadniczo dotychczasowe rozwiązania. Problem jest bardzo aktualny, gdyż coraz więcej firm zagranicznych zaczyna penetrować polski rynek, a jednocześnie pojawiają się również oferenci krajowi.

Trudno jest sformułować algorytm postępowania zapewniający trafność wyboru dla konkretnej biblioteki. Intencją tych uwag nie jest zatem pouczanie, czy udzielanie dobrych rad, a jedynie podzielenie się własnymi doświadczeniami i spostrzeżeniami. Wszystkie systemy — szczególnie zagraniczne — są dobre lub bardzo dobre. To paradoksalne, być może, stwierdzenie potwierdzają wrażenia wielu osób zaznajamiających się z działaniem systemu w trakcie jego prezentacji. Nie wdając się w szczegóły, można powiedzieć, że każdy system realizuje wymagania stawiane przez bibliotekarzy, bo przecież po to został opracowany. Problem, jak zwykle, tkwi w szczegółach, a te nie są na pierwszy rzut oka widoczne; ewentualne niedogodności — ale także zalety — systemu mogą się ujawnić dopiero w czasie praktycznej eksploatacji. Ponadto, to co dla jednej biblioteki może być wadą, a więc powodować negatywną ocenę systemu, dla innej nie ma znaczenia, lub stanowi nawet zaletę.

Co zatem może być pomocne przy wyborze? Przede wszystkim marka firmy na rynku światowym, a co ważniejsze — europejskim. Marka ta może się wyrażać liczbą instalacji systemu oraz opinią o nim dotychczasowych jego użytkowników. Ocena powinna dotyczyć.

- podstawowych funkcji systemu,
- sposobu współpracy z firmą dostarczającą system,
- czasu usuwania awarii lub zauważonych błędów,
- pozytywnego reagowania na sugestie użytkownika w sprawie ewentualnych zmian w systemie,
- trybu szkolenia pracowników obsługujących system.

Ważna jest też cena systemu. Nie należy jednak kierować się tu zasadą: im taniej, tym lepiej. Konieczna jest dokładna analiza, co biblioteka za oferowaną cenę otrzyma. Czy w krótkim czasie nie będą konieczne dodatkowe inwestycje? A co najważniejsze, jak kosztowna będzie bieżąca eksploatacja systemu i opłaty roczne? Można zaryzykować opinię, iż prawidłowe określenie wydatków związanych z zakupem i przyszłą eksploatacją systemu (w odniesieniu do możliwości biblioteki) stanowi zasadniczą przesłankę prawidłowego wyboru systemu bibliotecznego.

Dla wprowadzania i rozwoju komputeryzacji konieczne są pewne oddziaływania centralne. Komputeryzacja jest procesem spontanicznym, realizowanym oddolnie — bez z góry ustalonego planu centralnego. Nie jest to ani przypadek, ani polska specyfika, gdyż w podobny sposób odbywa się to w większości innych krajów europejskich. Nie oznacza to jednak, że należy rezygnować z oddziaływań odgórnych wytyczających bibliotekom kierunki komputeryzacji i ułatwiających jej wprowadzenie. W obowiązującym w Polsce układzie organizacyjno-prawnym, a także zgodnie z oczekiwaniami zainteresowanych środowisk, rolę koordynująco-sterującą mogą pełnić takie instytucje, jak np. KBN, MEN (dla bibliotek uczelnianych) oraz BN.

Ministerstwo dysponuje środkami finansowymi z Komitetu Badań Naukowych, które mogą być przyznawane bibliotekom na modernizację. Dysponując tymi pieniędzmi, MEN ma możliwość wpływania na kierunki i sposób

komputeryzacji bibliotek uczelnianych w Polsce. Być może należałoby rozważyć celowość zakupu systemów pod klucz u jednego lub dwóch producentów zagranicznych, zainstalowania tych systemów, zapewniając ich eksploatację i rozwój w wytypowanych bibliotekach. Dałoby to okazję do szkolenia bibliotekarzy oraz zdobycia doświadczeń na drodze praktycznych obserwacji i porównań. Niezależnie od tego, szczególną opieką należałoby otoczyć te biblioteki, które swymi wynikami w zakresie komputeryzacji wykazały, że zainwestowane pieniądze dają szczególnie dobre rezultaty. Biblioteki te powinny stać się jednocześnie poligonem doświadczalnym i miejscem szkolenia dla wszystkich innych bibliotek zainteresowanych uniknięciem większych błędów i minimalizacją nakładów przy wprowadzaniu i rozwijaniu komputeryzacji.

Biblioteka Narodowa nie dysponuje wprawdzie pieniędzmi dla innych bibliotek, ale ma wpływ na wszystko, co się dzieje w polskim bibliotekarstwie, w tym również na komputeryzację bibliotek.

Szczególne znaczenie ma tu szeroko rozumiana działalność normalizacyjna, np. w zakresie wyboru formatu zapisu danych w systemach komputerowych. Wprawdzie problem ten jest ważny dla stosunkowo nielicznej grupy dużych bibliotek naukowych w Polsce (głównie BN i bibliotek uniwersyteckich), ale jego ostateczne rozwiązanie jest pilne.

Inne niezwykle ważne zadanie BN to ożywienie i usprawnienie katalogów centralnych. Rozwój sieci komputerowych oraz środków telekomunikacji pozwala przypuszczać, że już w niedługim czasie dostęp do tych katalogów byłby dla bibliotek nieocenionym źródłem informacji, usprawniłby również istotnie realizację podstawowych prac bibliotecznych związanych z zamawianiem i opracowywaniem zbiorów oraz tworzeniem własnych katalogów.

BIBLIOTEKA POLITECHNIKI WROCLAWSKIEJ

Wyczerpujące przedstawienie stanu komputeryzacji Biblioteki PW wymagałoby obszernego opracowania. Poniżej skrótowo wymieniono główne systemy biblioteczne oraz zasygnalizowano kierunki prowadzonych prac*.

O p r a c o w a n i e z b i o r ó w — w trakcie wdrażania znajduje się nowa wersja systemu umożliwiająca opracowywanie zbiorów w trybie online. Dane wprowadzane są z terminala bezpośrednio do komputera (IBM 4341) i codziennie wieczorem następuje wydruk zespołu kart katalogowych. Jednocześnie na bieżąco aktualizowany jest katalog maszynowy.

K a t a l o g o n l i n e umożliwia użytkownikom wszechstronne i szybkie przeszukiwanie katalogu bibliotecznego z terminali znajdujących się zarówno w pokoju katalogowym Biblioteki Głównej, jak i z dużej liczby terminali rozproszonych w całej Uczelni. Poprzez sieć komputerową NASK z katalogu Biblioteki korzystają także użytkownicy z innych miast w Polsce.

* Obszerniejsze informacje znajdują się w artykule H. Szarskiego: *Komputeryzacja w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej — stan obecny i kierunki zmian*. „Prz. Bibl.” 1991 z. 3/4 s. 305-315.

Opracowanie zbiorów oraz katalog online zrealizowane są przy wykorzystaniu oprogramowania CDS/ISIS.

Rejestracja wypożyczeń — system UDOS2 oferuje nowoczesne rozwiązania w zakresie rejestracji wypożyczeń. Obok typowych funkcji dotyczących zapisywania i wypisywania czytelnika z Biblioteki, rejestracji wypożyczenia i zwrotu książki, monitowania i statystyk, UDOS2 dysponuje własnym katalogiem, w którym gromadzone są podstawowe dane bibliograficzne wypożyczonych pozycji. Wprowadzanie danych do systemu jest uproszczone dzięki zastosowaniu kodów paskowych na książkach i na legitymacjach użytkowników.

Systemy informacyjne — prawie dwadzieścia lat trwała eksploatacja systemu SDI z wykorzystaniem zagranicznych baz danych na taśmach magnetycznych. Względy ekonomiczne skłaniają do szerszego wykorzystania baz danych na CD-ROM-ach. W chwili obecnej takie właśnie bazy (INSPEC, COMPENDEX, SCI, NTIS, ICONDA, ENVIRO) stanowią podstawę usług informacyjnych dla kilkuset użytkowników z PWr i z całego kraju.

Inna forma usług informacyjnych związana jest z dostępem do baz zagranicznych ośrodków informacyjnych i wyszukiwaniami prowadzonymi w trybie online na zamówienia zgłaszane przez użytkowników. Obecnie wyszukiwania realizowane są w systemach STN, ECHO oraz SWETS. W zależności od potrzeb możliwe będzie podpisanie umów licencyjnych z następnymi ośrodkami zagranicznymi.

Dokumentacja dorobku naukowego pracowników Uczelni — system DONA jest ulepszoną wersją dawnego SINT/NB. W bazie danych znajduje się ok. 70 000 rekordów zawierających dane od 1969 r. System pozwala na wyszukiwanie informacji oraz opracowywanie zestawień zgodnie z potrzebami użytkowników. DONA umożliwia także automatyczną redakcję bibliografii prac pracowników PWr.

Inne systemy — obok wymienionych wcześniej komputeryzacją objęte są wszystkie praktycznie obszary działalności Biblioteki, jak np.: prenumerata i akcesja czasopism, gromadzenie książek, sprawy osobowe, księgowość, reprografia i zaopatrzenie.

Sieć Novell — stanowi podstawę komputeryzacji Biblioteki. Po tegorocznej modernizacji sieć ta obejmuje swoim zasięgiem wszystkie agendy Biblioteki — łącznie 35 terminali. Sieć biblioteczna podłączona jest do uczelnianej, a ta do krajowych i zagranicznych sieci komputerowych.

PODSUMOWANIE

Dyskutując na temat komputeryzacji bibliotek w Polsce oraz podejmując w tym zakresie konkretne decyzje (lokalne i centralne), należałoby uwzględnić następujące sprawy:

— komputeryzacja bibliotek w Polsce jest już faktem, chociaż jej zakres jest bardzo zróżnicowany w poszczególnych bibliotekach;

— wybór odpowiedniej drogi komputeryzacji jest sprawą trudną. Z jednej strony należy uwzględnić potrzeby i specyfikę biblioteki, a z drugiej — koszty związane z wdrożeniem i przyszłą eksploatacją systemu komputerowego w bibliotece;

— rozwój komputeryzacji wymaga wsparcia finansowego bez gwarancji szybkich i efektywnych wyników;

— dofinansowanie centralne (np. z MEN) winno być selektywne i ukierunkowane na biblioteki, w których komputeryzacja ma szanse szybkiego rozwoju.

Tabela 1. Obecność odrębnej komórki organizacyjnej zajmującej się komputeryzacją biblioteki

	Liczba bibliotek
nie posiada takiej komórki	35
komórka zatrudnia 1-5 pracowników	14
komórka zatrudnia 5-10 pracowników	0
komórka zatrudnia ponad 10 pracowników	2

Tabela 2. Sprzęt w dyspozycji biblioteki

Rodzaj sprzętu	Liczba bibliotek
duży komputer lub jego terminal	7
minikomputer	1
sieć mikrokomputerowa	8
w tym:	
Novell	8
Unix, Xenix, inne	0
mikrokomputery kompatybilne z IBM PC nie pracujące w sieci	34
inne mikrokomputery nie pracujące w sieci	3
Dostęp do ogólnokrajowych lub międzynarodowych sieci komputerowych	
tylko KASK	1
tylko EARN	5
KASK i EARN	2
Sposób wykorzystania dostępu do ogólnokrajowej lub międzynarodowej sieci komputerowej	
dostęp do baz danych i katalogów	3
poczta elektroniczna	6

Tabela 3. Źródła finansowania komputeryzacji bibliotek

Wydatki na:	Liczba bibliotek				
	Środki budżetowe	Programy badawcze, zlecenia	Dotacje MEN	Fundacje	Inne
sprzęt	27	7	12	3	1
wykonanie oprogramowania	10	5	3	1	3
wdrażanie	19	2	2	0	0
materiały eksploatacyjne					

Tabela 4. Inne plany bibliotek związane z komputeryzacją

Rodzaj sprzętu, na którym ma być wdrażane oprogramowanie	Liczba bibliotek
mikrokomputery pracujące w sieci	37
mikrokomputery w wersji jednostanowiskowej	11
duży komputer	7
minikomputer	2
Oprogramowanie zamówione	
w macierzystej uczelni	16
w innej uczelni	7
w firmie komputerowej	9
inne rozwiązanie	2
Gotowy pakiet kupiony od:	
innej uczelni	20
dystrybutora krajowego	19
dystrybutora zagranicznego	7
innej jednostki budżetowej	3
Planowane źródła finansowania zakupów sprzętu	
dotacje MEN	39
środki budżetowe	35
granty	7
fundacje	6
program TEMPUS	4
Planowane źródła finansowania zakupów oprogramowania	
dotacje MEN	30
środki budżetowe	24
granty	5
fundacje	4
program TEMPUS	3

Tabela 5. Przeszkody w procesie komputeryzacji

Wymieniane przeszkody	Liczba bibliotek
finansowe	48
kadrowe	42
lokalowe	27
organizacyjne	19
psychologiczne	17
informacyjne (brak rozeznania w istniejących możliwościach)	5
brak potrzeby	2
inne	5

HENRYK SZARSKI

COMPUTERS IN RESEARCH LIBRARIES

The libraries are facing an inescapable need of computerization. To choose a proper library computer system (hardware and software) one has to take into account the manufacturer's reputation, estimation of the system quality by its actual users and the price/performance index with the maintenance and upgrade cost taken into account.

Some centralized actions undertaken by the Ministry of Education and the National Library are necessary to assure proper introduction and development of library computer systems. The former can influence the directions and choices in university libraries computerization by allocating funds while the latter develops bibliographic description standards and maintains computerised central catalogs.

Wrocław Technical University Library has computerised acquisition, online catalogs and loans, provides CD-ROM and online bibliographic database searches, and maintains a database of researches carried out by the University faculty and staff. The library computer system is Novell network based.

JAN SÓJKA

WYBRANE PROBLEMY BIBLIOTEK SZKÓŁ WYŻSZYCH W 1992 R.

Konieczność podjęcia badań nad problemami bibliotek szkół wyższych. Trudności kadrowe tych bibliotek wpływające na jakość usług bibliotecznych, trudności związane z gromadzeniem i przechowywaniem zbiorów, sprawy odpłatności za usługi.

Różne mogą być punkty spojrzenia na nasze biblioteki szkół wyższych, zależnie od tego, kto na te biblioteki patrzy i z jakiego miejsca. Różne mogą być ujęcia podstawowych problemów tych bibliotek, związane z celami, które przy tej okazji planuje się osiągnąć. W tej wypowiedzi na biblioteki szkół wyższych w 1992 r. próbuję spojrzeć obciążony 35 latami związku z bibliotekoznawstwem i 19 latami kierowania ciągle tą samą biblioteką szkoły wyższej. Wyrażam jednak nadzieję, że będzie to spojrzenie pozbawione skrzywienia zawodowego, obiektywne, choć nie wolne od komentarza autorskiego. Nie zamierzam dokonać tutaj retrospektywnego przeglądu problemów bibliotek szkół wyższych w Polsce, bo okazałoby się, że wiele z tych problemów nie zostało rozwiązanych do dzisiaj od początków istnienia bibliotek akademickich. Można się o tym przekonać, sięgając do monografii poszczególnych bibliotek. Czy którakolwiek z nich była kiedykolwiek do końca wolna od kłopotów z przechowywaniem zbiorów, brakiem środków finansowych i właściwej obsady kadrowej? Nie, i nie łudźmy się, że kiedykolwiek nastąpi ostateczne rozwiązanie tych trudności.

Czy oznacza to, że należy obok tych i innych problemów bibliotek szkół wyższych, przechodzić obojętnie i przestać te sprawy nagłaśniać? Absolutnie nie, tylko nie można tego robić bez końca, bo wtedy najbardziej cierpliwi tracą ochotę do słuchania. Dlatego nie zamierzam tutaj wracać do problemów wynikających dla bibliotek szkół wyższych z ustawy o bibliotekach¹ i równie im bliskiej ustawy o szkolnictwie wyższym². Sytuacja, w jakiej znalazły się biblioteki szkół wyższych, zwłaszcza w wyniku odpowiednich zapisów w ustawie o szkolnictwie wyższym, jest powszechnie znana, udokumentowana literaturą przedmiotu i nie będę się nad nią zatrzymywał. Sytuacja ta powinna — zgodnie z sugestią środowiska zawodowego — zmienić się przy najbliższej

¹ Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach. „Dz. U.” nr 12 poz. 63.

² Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym. „Dz. U.” nr 65 poz. 385.

nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym. W konsekwencji powinny się zmienić przepisy wykonawcze do tej ustawy. I nie powinno się to odbywać znów bez udziału przedstawicieli bibliotek uczelnianych. Jest bowiem faktem, że niektóre obecne trudności nigdy w bibliotekach akademickich nie zaistniałyby, gdyby znalazły właściwe rozwiązanie prawne w wymienionych ustawach.

Przechodząc do omówienia poszczególnych problemów, pragnę wyjaśnić, że ich prezentacja nie jest wynikiem specjalnych badań, jakie powinny w takim przypadku być przeprowadzone. Selektywny wywiad bezpośredni na pewno okazał się pomocny w określaniu omawianych trudności, ale nie dostarczył danych do sprecyzowania ich wielkości, częstotliwości występowania itd. W związku z tym proponuję już w tym miejscu: konieczne są badania bieżących problemów bibliotek szkół wyższych. Na te badania środki powinny się znaleźć, chodzi tylko o ich racjonalne wykorzystanie. Może udałoby się je zmieścić w programie „Biblioteka w komunikacji naukowej”, a może należy wystąpić o specjalne granty na ten cel. Uważam, że optymalnym rozwiązaniem byłoby utworzenie wieloletniej samodzielnej placówki badawczej stanowiącej załączek przyszłego Polskiego Instytutu Bibliotekarskiego. Obciążenie podobnymi badaniami etatowych pracowników bibliotek akademickich, placówek kształcenia w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej nie wydaje się w tym przypadku dobrym rozwiązaniem. Badaniom powinny towarzyszyć odpowiednie publikacje samoistne i w czasopiśmie specjalistycznym oraz szybko powielane sprawozdania. Konferencje sprawozdawcze dla przedstawienia wyników częściowych badań winno się traktować jako element systemu informacji rejestrujący postęp prac w tym zakresie.

Być może w wyniku badań okaże się konieczny powrót do idei powołania federacji lub stowarzyszenia bibliotek szkół wyższych. Próby zastąpienia oddolnych inicjatyw w tym zakresie podejmowanych w 1984 r. przez sterowane organizacje w rodzaju komisji czy zespołów okazały się niewypałami. Ale nie udało się również Konferencji Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych przekształcić w paraorganizację samorządową naszych bibliotek uczelnianych. Aktualne jest więc w dalszym ciągu poszukiwanie takiej platformy wspomagającej rozwiązywanie problemów bibliotek szkół wyższych, którą przyjmą bez zastrzeżeń bibliotekarze i zaakceptują decydenci.

Bieżące trudności bibliotek szkół wyższych w Polsce trzeba oczywiście widzieć na tle zachodzących zmian politycznych, społecznych i gospodarczych. Konsekwencje tych zmian powodują sytuacje, które nie występowały w bibliotekach w ogóle przed 1989 r. Biblioteki szkół wyższych, które w swoim czasie tak aktywnie działały na rzecz zmian zasadniczych w Polsce, nie mogą teraz bronić swoich pozycji, zasłaniając się przywilejami „kombatanta zbiorowego”. Teraz muszą ponosić konsekwencje zachodzących przemian. Tymczasem okazuje się, że wolność polityczna i suwerenność rynkowa wywołały w tych bibliotekach problemy, z którymi nie chciałyby mieć nigdy do czynienia. Taka reakcja jest na tyle zrozumiała, że z wolnością szybciej oswaja się jednostka niż zespoły ludzkie o zróżnicowanych mentalnościach ich członków. Przekonanie

tych zespołów do słuszności zachodzących zmian, to również jedno z czekających nas zadań. Bierność zespołów tylko przesunie niepotrzebnie w czasie decyzje, których biblioteki nie unikną.

Można więc sobie wyobrazić, jaka odpowiedzialność spoczywa na liderach naszych bibliotek, nie zawsze przygotowanych do podjęcia takich obowiązków, często wręcz uciekających od nich. I jest to kolejna sprawa wymagająca załatwienia w najkrótszym czasie. Zbyt wiele mamy przykładów powtarzania otwartych konkursów na stanowiska dyrektorów bibliotek szkół wyższych i zbyt dużo osób podejmujących te obowiązki bez formalnych kwalifikacji ku temu. Ta sytuacja jest wynikiem wcześniejszych dobrowolnych odejść na emerytury oraz skierowania na nie bibliotekarzy dyplomowanych przekraczających wiek 65 lat, ale również brakiem troski o kompetentnych następców. Dla uzdrowienia tej sytuacji należałoby uruchomić wielopoziomowy system doksztalcania w zakresie ekonomii, marketingu, organizacji i zarządzania bibliotekami. I trzeba to uczynić jak najszybciej w ramach istniejących form kształcenia i doksztalcania bibliotekarzy albo tworząc nowe. Chętnie zresztą wezmą udział w takich zajęciach bibliotekarze spoza bibliotek uczelnianych, nie tylko naukowych. Nie powinno zabraknąć przy tym przedsięwzięciu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Powinny się również znaleźć odpowiednie środki na ten cel.

W 1992 r. najbardziej absorbowały zarządy bibliotek szkół wyższych trudności kadrowe. Ograniczenie uczelniom funduszków na płace spowodowało zwolnienia personelu. Przede wszystkim zrezygnowały biblioteki z dalszego zatrudniania na pół etatu emerytów i rencistów, ale zwolniono również osoby o najkrótszym stażu pracy. Jakie będą skutki tych zwolnień, trudno dziś przewidzieć. W każdym razie utrudnią one utrzymanie usług bibliotecznych na dotychczasowym poziomie, jeżeli nie dokona się zmian w organizacji pracy bibliotek. Pamiętać bowiem trzeba, że wprowadzono też krótszy tydzień pracy i dłuższy urlop, należne starszym bibliotekarzom i kustoszom z tytułem magistra. Tymczasem — wbrew oczekiwaniom — brak chętnych do pracy w naszych bibliotekach, zwłaszcza w bibliotekach specjalnych. Nie będzie zresztą inaczej, dopóki praca u nas nie zacznie być godziwie wynagradzana, a pierwsza pensja będzie niewiele wyższa od zasiłku dla bezrobotnych. Sprawy kształcenia, doksztalcania i doskonalenia zawodowego, wymagań kwalifikacyjnych, płacowe i inne uważam za ponadresortowe i ponadsektoryjne; powinno im się poświęcić specjalną uwagę. Sprawy te zresztą podnoszono przy różnych okazjach i nie sądzę, aby szersze ich prezentowanie tutaj było konieczne.

Zmniejszenie zatrudnienia w bibliotekach szkół wyższych zbiegło się ze zmianami organizacyjnymi w uczelniach. Zlikwidowano niektóre wydziały, powołano nowe, pewne instytuty połączono, inne rozbito na katedry itp. Łatwo sobie wyobrazić, jak takie decyzje musiały zaważyć na strukturach sieci bibliotecznych uczelni i jakie tego są konsekwencje. Łączenie, dzielenie czy likwidowanie bibliotek jeszcze długo będzie absorbowało siły osób pozostałych w bibliotekach zakładowych, nim nowe jednostki włączą się odpowiedzialnie

w normalny rytm obsługi bibliotecznej swoich użytkowników. Tymczasem uczelnie równocześnie zorganizowały nowe formy kształcenia, np. w trybie studiów wieczorowych, i zwiększyły w ciągu ostatnich trzech lat liczbę studentów (niekiedy o 100%), stwarzając dalsze trudności związane z obsługą tych nowych użytkowników bibliotek.

A jeszcze trzeba obsłużyć słuchaczy prowadzonych przez uczelnie wyższych szkół zawodowych czy współprowadzonych różnych studiów menedżerskich itp. Dzisiaj można jedynie przewidywać duże kłopoty z uwzględnieniem ich potrzeb i wymagań. Dla sprostania im nie wystarczą zwiększone środki na zakup dodatkowych książek i zwiększony wysiłek bibliotekarzy. Trzeba przewidywać zmiany form obsługi czytelników i szukać nowych rozwiązań w zakresie wypożyczania zbiorów. Może należy przy tej okazji przedyskutować projekt zorganizowania odpłatnych wypożyczalni lektur studenckich działających poza siecią biblioteczną uczelni? Na powstanie takich księgarni z lekturami trudno bowiem liczyć w najbliższym czasie. Jakąś receptą w tej sytuacji mogłoby być stworzenie bibliotek opartych na tradycjach Bratniaka, ale powstanie takich bibliotek zależy całkowicie od inicjatywy studentów.

Obsługę i sprostanie potrzebom studentów własnej uczelni muszą ostatecznie zapewnić macierzyste biblioteki, ale jak mają się zachować wobec słuchaczy innych szkół prywatnych czy półprywatnych? Zgodnie z ideą biblioteki powszechnej powinny ich traktować równorzędnie i nie dyskryminować. I będą tak postępowały, nie zamykając przed nikim dostępu do zbiorów podstawowych — dopóki nie ograniczy to własnemu użytkownikowi dostępu do nich. W momencie takiego zagrożenia nie ograniczane dalsze świadczenie usług przez państwowe biblioteki uczelniane stanie pod znakiem zapytania. W takiej sytuacji pozostanie chyba uczelniom prywatnym uruchomienie jednak własnych bibliotek, co oczywiście podniesie ogólne koszty kształcenia w tych szkołach, ale wpłynie na lepsze samopoczucie ich słuchaczy. Subwencjonowanie państwowej biblioteki uczelnianej za cenę zobowiązania jej do obsługi studentów uczelni prywatnej może być tylko półśrodkiem. Trzeba po prostu szukać lepszych rozstrzygnięć: może poprzez organizowanie wspólnych podstawowych bibliotek dziedzinowych (ekonomicznych, medycznych, rolniczych, technicznych) i własnych studenckich? Te sprawy nie są jednak dzisiaj najważniejsze dla naszych bibliotek, dlatego prawdopodobnie ich rozwiązanie potrwa dłużej.

Pilniejsze obecnie są dla większości bibliotek szkół wyższych sprawy gromadzenia i przechowywania zbiorów. Wydawało się po zlikwidowaniu cenzury państwowej, odejściu od limitowania środków dewizowych, złamaniu krajowych monopolistów — pośredników, że biblioteki zaczną wreszcie realizować politykę gromadzenia zbiorów odpowiadającą ich celom i potrzebom użytkowników. Nic bardziej złudnego. W tym samym czasie zaczęło się przechodzenie od gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej, równocześnie uległy drastycznemu obniżeniu wydatki z budżetu centralnego na szkolnictwo wyższe. Wszystko to skomplikowało na tyle gromadzenie

zbiorów, że w niektórych bibliotekach zabrakło w połowie roku pieniędzy na zakup wydawnictw. Całe szczęście, że zachowana została subwencja KBN na prenumeratę czasopism naukowych na 1993 r. Zagadnienia gromadzenia zbiorów przez biblioteki uczelniane należałoby poddać szczegółowej analizie. Biblioteki powinny wiedzieć, jakie środki gwarantuje im na ten cel uczelnia i jakich mogą się spodziewać z zewnątrz, by móc nimi odpowiedzialnie gospodarować. Wymaga to od bibliotek znajomości ekonomiki bibliotecznej, finansów, marketingu, ale tego można i trzeba się nauczyć.

Rynek (wydawniczy, księgarski, prasowy) stwarza dzisiaj bibliotekom, nie tylko zresztą uczelnianym, najwięcej kłopotów. Nawet dostarczanie przez wydawców obowiązkowych egzemplarzy druków i nagrań dźwiękowych nie odbywa się bez zakłóceń i zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami. Nie pomagają ministerialne przypomnienia i apele w tej sprawie. Może rzeczywiście uregulować ją jest w stanie jedynie przepis o randze ustawy? A przecież to wydawcom powinno zależeć na rejestrowaniu ich produkcji w bieżącej bibliografii narodowej i promowaniu w kraju i na świecie.

Zachowanie się rynku książki wobec bibliotek można najdelikatniej nazwać aroganckim. Przy tym nie chodzi o brak jakichś preferencji dla bibliotek z jego strony, ale o to, że nie stara się uzyskać ich współpracy. Nie organizuje kompleksowej informacji prospektywnej, nie informuje o cenach książek, nie sygnalizuje wysokości ich nakładu. Książki wychodzą bez skróconych przepisów katalogowych, często bez ISBN. Jak można w takiej sytuacji mówić o normalnych warunkach pracy na tym odcinku? Oczywiście, te uwagi dotyczą nie wszystkich wydawców, ale opinię tworzą złe przykłady. Dlatego próby zorganizowania się rynku książki (poprzez chociażby Polską Izbę Kontroli) należy witać z nadzieją na poprawę sytuacji w tym zakresie. Przy okazji powinna znormalnieć dystrybucja książki. Można zrozumieć, że każdy z uczestników tej dystrybucji chce na książce zarobić, ale nie można pojąć, dlaczego w sprzedaży detalicznej jej cena jest np. o 100% wyższa od ceny zbytu. Bibliotek nie stać na organizowanie wywiadu gdzie są najniższe ceny. Tu muszą zacząć obowiązywać inne (również rynkowe) reguły gry. Przykłady ingerencji państwowej w te sprawy w krajach Europy Zachodniej wskazują, że i u nas jest ona niezbędna.

Rynek prasowy wcale nie jest dla nas łatwiejszy od książkowego. Jeszcze do niedawna musiał bibliotekarz stać przed kioskiem z gazetami, aby zapewnić bibliotece bieżący dopływ prasy. Dzisiaj zdarza się to już rzadko, ale w dalszym ciągu nie mamy informacji, co na tym rynku się ukazuje i czy nadal dane czasopismo wychodzi. Ciągłe mamy do czynienia ze zmianą cen poszczególnych wydawnictw czy warunków prenumeraty. Czy w tej sytuacji można nie popełnić znaczących błędów w planowaniu wydatków w projekcie budżetu bibliotecznego? Dzisiaj łatwiejszy jest dla nas kontakt ze zorganizowanymi rynkami zagranicznymi niż z krajowym. Oczywiście można taką sytuację tłumaczyć uwarunkowaniami przejścia z jednego systemu gospodarki do drugiego, ale użytkowników naszych bibliotek interesują efekty naszych

działań, a nie kłopoty, z którymi mamy na co dzień do czynienia. Dlatego do użytkownika informacje o nich najczęściej nie docierają, ale powinny być znane decydentom odpowiedzialnym za sprawne działanie biblioteki.

W zakresie gromadzenia zbiorów nadal oczekują rozwiązań zagadnienia gospodarki drukami zbędnymi, innymi niż kupno formami pozyskiwania materiałów bibliotecznych. Nabrzmiwiają również kwestie naszego stosunku do dokumentów niepiśmienniczych. Warto przy zajmowaniu stanowiska w tych sprawach skorzystać z publikacji w naszych czasopismach fachowych. Pomijam tu także zagadnienia wynikające z planu specjalizacji zbiorów w naszych bibliotekach i związane z pełnieniem przez nie funkcji centralnych bibliotek naukowych. Są to bowiem tak ważne problemy dotyczące wszystkich bibliotek naukowych, że wymagają specjalnego odrębnego potraktowania.

Sprawy przechowywania materiałów bibliotecznych i ich konserwacji w dalszym ciągu pozostały aktualne. Tych powszechnie znanych spraw nie zamierzam tu przypominać. Chciałbym jednak zwrócić uwagę na możliwość znacznego „odchudzenia” naszych przepelnionych magazynów właśnie dzisiaj, kiedy do zera zmalała wartość informacyjna niektórych podręczników, wielu skryptów, ale także monografii i czasopism. Nasze biblioteki uczelniane in corpore naprawdę nie muszą być składnicami polskiego, a tym bardziej europejskiego czy światowego dziedzictwa kulturowego, i nie muszą z tego tytułu w nieskończoność przechowywać wszystkiego, co w swoim czasie zgromadziły. Zaczniemy odważniej wyprowadzać z naszych zasobów dublety, druki zbędne, ciągi czasopism, do których nikt nie zaglądał nawet wtedy, kiedy przychodziły na bieżąco. Ale podejźmy do takich działań przygotowani. Każdą decyzję uzasadnijmy i uzgodnijmy wewnątrz biblioteki i z innymi bibliotekarzami; przestańmy też biurokratyzować czynności związane z selekcją. Przestańmy również przy tej okazji wywoływać ducha bibliotek składowych. Nie stać nas na nie dzisiaj ani w najbliższej przyszłości. W najkrótszym czasie mogą nam pomóc tylko zbiornice makulatury. Przepraszam, jeżeli kogoś wzburzyłem takim stanowiskiem i obiecuję wycofać się z niego, jeżeli kontrpropozycja okaże się mniej bulwersująca, ale równie skuteczna jak ta, którą przedstawiłem.

Traktując tak radykalnie nasze zasoby retrospektywne, zastanówmy się, czy nadal — chociażby ze względów ekonomicznych — do księgozbiorów podstawowych będziemy wprowadzali po kilka egzemplarzy tego samego wydawnictwa? I to tylko często po to, by pochwalić się liczbą woluminów zgromadzonych w ciągu roku. Może lepiej ograniczone środki wydać na nowe publikacje, które w ten sposób podniosą wartość informacyjną naszych zbiorów?

Nie chcę rozwijać przy tej okazji takich kwestii, jak rozmieszczenie przestrzenne uczelnianych zasobów bibliotecznych czy struktury uczelnianych systemów biblioteczno-informacyjnych, ale i one oczekują poważnych dyskusji. Nie stać nas dalej na to, aby biblioteki sieci dublowały materiały, które jednocześnie leżą martwe w bibliotece głównej. A przecież tolerujemy ciągle

prorowadzenie niedużych bibliotek przez etatowych fachowych pracowników bibliotecznych bez rachunku kosztów z tym związanych. Oto przykład z biblioteki instytutowej: wielkość zbiorów — 10 000 wol., przyrost w roku 100 wol., wartość przyrostu — 5 mln zł, koszty ogólne związane z utrzymaniem biblioteki w ciągu roku — 3 mln zł, koszty osobowe — 36 mln zł (średnia płaca brutto bibliotekarza z listopada 1992 r. $\times$ 12). Czy te liczby nie powinny nas zaniepokoić? Może więc lepiej wycofać w tej sytuacji bibliotekarza do biblioteki głównej dla uzupełnienia w niej braków kadrowych, zlikwidować bibliotekę instytutową, przekazując (po selekcji) zbiory pracownikom instytutu jako materiały do użytku służbowego i pozwolić je uzupełniać w granicach średnich wydatków z ostatniego roku istnienia takiej biblioteki? Problem do rozważenia. Przedstawiany wariant do rozwiązania wcale nie musi być traktowany jako najlepszy.

„Odchudzenie” bibliotek powinno w swoich skutkach znacznie osłabić kłopoty inwestycyjne. O rozpoczynaniu budowy nowych bibliotek nie ma co marzyć, o rozbudowywaniu również. Występują przecież ogromne trudności z kontynuowaniem inwestycji rozpoczętych kilkanaście lat wcześniej: przerywane, wznawiane, nie wiadomo kiedy zostaną ukończone. Fakt, że nie są to inwestycje priorytetowe, ale czy rzeczywiście tak musi być? Może skromnych środków na ukończenie rozpoczętych inwestycji nie należy dzielić w myśl zasady: równocześnie wszystkim mało, ale skoncentrować się na wybranych obiektach i wreszcie je skończyć?

Na szczęście rynek nie ogranicza już możliwości wyposażenia kończonych inwestycji w niezbędny bibliotekom sprzęt, meble, urządzenia. Jeszcze nie zaspokajają wszystkich potrzeb produkcja krajowa, ale pośrednicy gwarantują import wszystkiego, co może nas interesować w tym zakresie. Potrzebne są jedynie do tego pieniądze, duże pieniądze albo... sponsorzy krajowi i zagraniczni. Ci ostatni zresztą są częstszymi gośćmi naszych bibliotek niż krajowi. Akwizytorzy różnych firm nie oszczędzają na demonstracjach urządzeń oraz inwestują w szkolenie przyszłych użytkowników sprzętu (szczególnie komputerowego) i systemów. Jakby nie interpretować intencji tych zachowań, to świadczą one o ich nadziei na przełamanie kryzysu w naszych bibliotekach i na zyski, jakie — współpracując już dzisiaj z nami — mogą osiągnąć w przyszłości. Intencji tych nie potrafimy zresztą wyczuć do końca, stajemy wobec nich często nieufni, ale są to odruchy usprawiedliwione. Nie każda oferta musi nam odpowiadać, każdą trzeba przeanalizować. Łatwo, wykorzystując środki oferowane przez różne fundacje, podjąć decyzje o współpracy z firmami, które z tych środków mają prawo korzystać, tylko trzeba się zastanowić, co będzie, gdy finansowanie przez fundację się skończy, skąd weźmiemy pieniądze na bieżącą eksploatację systemów, na wymianę sprzętu, konserwację i uzupełnianie urządzeń.

Ostatecznie, rozwiązanie prawie każdego z przedstawionych problemów jest związane z mniejszymi lub większymi pieniędzmi. Mimo próby pominięcia w tym wystąpieniu spraw finansowania naszych bibliotek nie da się do końca

od tego uciec. Rezygnuję jednak z poruszania spraw płac w naszych bibliotekach, ani nie zamierzam dotykać braku środków na gromadzenie zbiorów itd., pragnę jedynie na krótko zatrzymać się nad kwestią odpłatności za niektóre usługi świadczone naszym użytkownikom. Różne są stanowiska w tej sprawie. Niektóre z naszych bibliotek poszły już bardzo daleko pod tym względem. Wszystkie takie poczynania należałoby analizować, ocenić ich efekty. Odpłatność pewnych usług wydaje się bezdyskusyjna (np. wypożyczeń międzybibliotecznych, usług reprograficznych), ale pozostaje sprawa zakresu odpłatności. Przecież już raz z budżetu przyjęliśmy pieniądze podatnika, który jest naszym użytkownikiem. Uczciwie trzeba odpowiedzieć na pytanie, od którego momentu ma użytkownik płacić nam po raz drugi? Po przekroczeniu świadczeń podstawowych? Ale trzeba je wobec tego określić i wyznaczyć cenę za usługi ponadstandardowe, i to taką, która skłoni użytkownika do jej uiszczenia. Jeżeli wyliczymy ostateczny koszt wykonanej u nas odbitki kserograficznej formatu A4 na 500 zł (a potrafimy tak kalkulować), to bądźmy pewni, że kserograf nie zarobi nawet na sobie, bo klient za 300 zł zleci wykonanie tej usługi firmie prywatnej. Ten drobny przykład ma jedynie ilustrować ważkość spraw odpłatności za niektóre świadczone przez nas usługi, bo nie podlega dyskusji stwierdzenie, że chociaż jesteśmy instytucjami, dla których osiągnięcie zysku nie jest celem ostatecznym, to mamy prawo osiągać z pewnych świadczeń przychody — chociażby dla ich poszerzenia czy tylko utrzymania usług z korzyścią dla użytkownika. Nie rozwijam w tym momencie problemu działalności gospodarczej naszych bibliotek, sygnalizuję tylko fakt występowania tego zjawiska.

Kończąc ten przykład — z konieczności wyselekcjonowanych bieżących problemów bibliotek szkół wyższych — chcę jeszcze raz podkreślić, że wymaga on szczegółowego udokumentowania i podjęcia badań, o których mówiłem wcześniej. Istotne są np. dane, ile rzeczywiście mamy dzisiaj szkół wyższych w Polsce i ile w związku z tym działa bibliotek uczelnianych. Informacje przekazywane na ten temat w *Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Edukacji Narodowej* nie zawsze pokrywają się z rzeczywistością i są zwykle spóźnione.

Nie jesteśmy przygotowani do równorzędnego zajęcia się przedstawionymi problemami. Trzeba je sprowadzić do megaproblemów, ustalić ich kolejność i zacząć od rozwiązywania najważniejszych. Należy więc zdecydować, czy najpilniejsze są kwestie finansowania naszych bibliotek, czy organizacji i zarządzania nimi, a może kadrowe, i na którym miejscu usytuować zagadnienia usług bibliotecznych. Jeżeli uda nam się rozpocząć konkretne działania w którymkolwiek z tych dużych obszarów i doprowadzić do końca, to będzie to osiągnięcie, którego znaczenie trudno przecenić — wobec trwającego marazmu, dość powszechnej apatii i awersji naszych bibliotekarzy do podejmowanych wielokrotnie prób wyjścia na prostą. Może tym razem uda się te nasze problemy rozwiązać z korzyścią dla bibliotek szkół wyższych i przede wszystkim dla ich użytkowników.

JAN SÓJKA

UNIVERSITY LIBRARIES FACING NEW CHALLENGES

There is a necessity of researching real problems of university libraries and forming some common platform for cooperation in solving these problems.

The paper stresses, among others:

- staffing problems: lack of qualified candidates for library managers, firings due to financial shortages, work quality and salary expectations, problems in staff education and training;
- changes in library structures caused by organizational changes of the schools, problems with the services for private school students;
- collection building problems caused by budget shortages and lack of proper information about the publishing market (new books and their prices, serials subscription etc.);
- problems with collection housing and preservation, necessity of purging of unused collection segments;
- budget shortages limiting possibilities of library problems solving.

JADWIGA ŁUSZCZYŃSKA

BIBLIOTEKI CENTRALNE W NOWEJ SYTUACJI NA PRZYKŁADZIE CENTRALNEJ BIBLIOTEKI MORSKIEJ

Podstawy prawne działalności bibliotek centralnych. Zróżnicowanie ich stanu organizacyjnego i sytuacji ekonomicznej. Dokonania Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego jako Centralnej Biblioteki Morskiej.

Obecna sytuacja bibliotek centralnych w Polsce jest pochodną ponad 20-letniej polityki państwa w dziedzinie informacji naukowej, jest także wynikiem działań i doświadczeń środowisk bibliotekarskich. W latach osiemdziesiątych szczególnie wpływ na działalność bibliotek centralnych miały warunki społeczno-ekonomiczne oraz zmiany zachodzące w obszarze instytucjonalno-prawnym.

Powszechnie dziś wiadomo, że jednym z ważnych czynników zapewniających współcześnie rozwój i postęp państwa jest odpowiednio zorganizowany krajowy system informacji naukowej oraz jego otwartość na współpracę z systemami światowymi. Biblioteki centralne winny być postrzegane zatem jako ogniwa takiego systemu. Nie wdając się w ocenę dotychczasowych rozwiązań organizacyjnych działalności informacyjnej, można stwierdzić, że jej podstawy prawne nie przystają do istniejącej rzeczywistości. W celu uświadomienia sobie tego faktu celowe wydaje się omówienie w bardzo ogólnym zarysie obecnego stanu legislacyjnego.

Specjalizacja materiałów bibliotecznych uzyskała pewien status prawny w 1968 r.¹ Dalsze podstawy prawne przyniosły lata siedemdziesiąte. W 1973 r. minister kultury i sztuki wydał zarządzenie dotyczące zasad specjalizacji zbiorów bibliotecznych oraz działalności informacyjnej centralnych bibliotek naukowych². W załączniku do tego zarządzenia określono — poza przepisami ogólnymi — zakres i program gromadzenia, a także zadania i uprawnienia bibliotek centralnych. W 1974 r. ukazało się zarządzenie ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki oraz sekretarza naukowego PAN w sprawie organu wykonawczego do spraw specjalizacji zbiorów bibliotecznych oraz działalności informacyjnej bibliotek naukowych; organem tym stało się Centrum INTE³.

¹ Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach. „Dz. U.” nr 12 poz. 63.

² Zarządzenie nr 15 ministra kultury i sztuki z dnia 9 lutego 1973 r. w sprawie zasad specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych oraz działalności informacyjnej centralnych bibliotek naukowych. „Dz. Urz. Min. Kult.” nr 2 poz. 18.

³ Zarządzenie nr 27 (Org. 74) ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki i sekretarza naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 14 grudnia 1974 r. w sprawie powołania organu wykonawczego do spraw specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych oraz działalności informacyjnej centralnych bibliotek naukowych. Powiel.

W 1979 r. ministrowie kultury i sztuki, nauki, szkolnictwa wyższego i techniki oraz sekretarz naukowy PAN wydali zarządzenie dotyczące specjalizacji materiałów bibliotecznych oraz wyznaczenia bibliotek centralnych⁴. Ten akt prawny poprzedzony prawie 2-letnią dyskusją, zawiera w załączniku po raz pierwszy opublikowany wykaz bibliotek centralnych i zakresów ich specjalizacji. W 1979 r. minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki wydał także zarządzenie w sprawie powołania Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych jako organu doradczego Centrum INTE⁵. W związku z uchyleciem w 1990 r. uchwały nr 35 z 1971 r.⁶ przestał istnieć główny koordynator bibliotek centralnych — Centrum INTE. Przestało zatem również istnieć formalnie Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych jako ciało doradcze Centrum INTE.

Zespół dyrektorów bibliotek centralnych kontynuował jednak nieformalnie swoje prace poparte udziałem przedstawicieli MEN-u i MKiS oraz BN. Pomimo ogólnej krytycznej oceny Centrum INTE należy stwierdzić, iż podejmowało ono pewne prace na rzecz bibliotek centralnych wynikające również z postulatów Kolegium. Godne podkreślenia były tu działania związane z zapewnieniem prenumeraty czasopism zagranicznych, prace nad modelowym rozwiązaniem komputeryzacji bibliotek naukowych, dotyczące szkolenia pracowników itp.

Na obecną sytuację bibliotek centralnych rzutuje fakt, że wśród 18 bibliotek centralnych były i występują w dalszym ciągu znaczne różnice zarówno w stanie organizacyjnym, jak i formalnym. Były wśród nich biblioteki, które już wcześniej pełniły funkcję bibliotek centralnych, np. Centralna Biblioteka Rolnicza, Główna Biblioteka Lekarska, Centralna Biblioteka Wojskowa; ale były też biblioteki, które dopiero w 1979 r. podjęły nałożone na nie zadania. Niektóre biblioteki miały profil obejmujący jedną dziedzinę wiedzy, np. Centralna Biblioteka Ekonomiczna, Centralna Biblioteka Legislacyjna. Były również biblioteki, których zbiory planowo uwzględniały wiele dziedzin wiedzy, np. Centralna Biblioteka Wojskowa, Centralna Biblioteka Morska.

Wśród bibliotek, które pełniły i pełnią funkcję bibliotek centralnych są również biblioteki uczelniane, których najważniejszym zadaniem jest obsługa procesu naukowo-dydaktycznego uczelni. W ocenie dzisiejszej sytuacji bibliotek centralnych nie można pominąć faktu, iż przez ponad 10-letni okres istnienia zarządzenia nr 1 z 1979 r. główne postanowienia tego aktu nie zostały zrealizowane. Szczególnie chodzi tu o § 8 stanowiący o podstawach materialnych wprowadzania programu specjalizacji: „Właściwi ministrowie sprawujący nadzór nad bibliotekami [...] mają obowiązek zapewnić im warunki działania w ramach posiadanych środków”. Do warunków tych w szczególności miały należeć:

⁴ Zarządzenie nr 1 ministra kultury i sztuki, nauki, szkolnictwa wyższego i techniki oraz sekretarza naukowego PAN z dnia 26 kwietnia 1979 r. w sprawie ustalenia zasad i planu specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych oraz wyznaczenia bibliotek centralnych i określenia ich zadań. „Dz. Urz. Min. Szk. Wyż.” nr 3 poz. 9.

⁵ Zarządzenie nr 33 ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki z dnia 1 października 1979 r. w sprawie powołania Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych. Powiel.

⁶ Uchwała nr 35 Rady Ministrów z dnia 12 lutego 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. „Monit. Pol.” nr 14 poz. 104.

„1) środki finansowe, w tym dewizowe, na gromadzenie zbiorów, w wysokości zapewniającej realizację zadań,

2) określona normami powierzchnia użytkowa,

3) dostosowane do wykonywanych zadań limity płac i etatów w grupach pracowników działalności podstawowej oraz personelu pomocniczego,

4) urządzenia techniczne, umożliwiające mechanizację i automatyzację procesów bibliotecznych i informacyjnych oraz odpowiednie środki łączności”.

Zmiany społeczno-ekonomiczne w naszym kraju wkrótce po wydaniu tego aktu prawnego sprawiły, iż podjęte wcześniej decyzje stawały się coraz bardziej nierealne.

Biblioteki centralne pomimo wyżej opisanego stanu formalno-prawnego, zróżnicowania stanu organizacyjnego i sytuacji ekonomicznej, wypełniały swoje zadania bądź podejmowały pierwsze kroki działalności. Poza jedną biblioteką, która uznała, iż nie będzie w stanie wywiązać się z przyjętych na siebie zobowiązań w zmieniającej się rzeczywistości, biblioteki centralne prowadziły działalność na miarę możliwości, warunków i własnego zaangażowania. Odrębnym problemem wymagającym osobnej analizy jest sprawa bibliotek współpracujących. Obserwacje i własne doświadczenia pozwalają stwierdzić, że odgórne budowanie sieci nie może przynieść pozytywnych efektów. Współpraca bibliotek musi być organizowana na podstawie wzajemnych uzgodnień, potrzeb i interesów. Zakładanie wspólnych zasobów informacyjnych i banków informacji stwarza naturalną szansę pełniejszej obsługi użytkowników informacji i jest głównym czynnikiem, który może wiązać różne biblioteki w sieć.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego — Centralna Biblioteka Morska (CBM) należy do tej grupy bibliotek, które podjęły zadania dotyczące specjalizacji dopiero na mocy zarządzenia z 1979 r. Wchodzi także do grona kilku bibliotek centralnych, które jako biblioteki uczelniane przede wszystkim wypełniały swoje podstawowe zadania na rzecz własnej uczelni. Dzięki zrozumieniu bibliotekarzy i zaangażowaniu kierownictwa Biblioteki zaczęto tworzyć zręby instytucji, której zasadność powołania widziano już w okresie międzywojennym. Prace te prowadzono wśród wielu trudności, powodzeń i niepowodzeń. Mimo perspektywy kilkunastu lat trudno dziś ocenić dorobek, który w ogólnym zarysie przedstawia się następująco:

— podjęto prace teoretyczne nad klasyfikacją morską oraz określono szczegółowo zakres tematyczny specjalizacji morskiej; po wielostopniowych dyskusjach zgłoszono propozycje zmian ujęcia tematyki morskiej w Polskiej Klasyfikacji Tematycznej i w *Słowniku hasel przedmiotowych BN*,

— zorganizowano I etap budowy sieci 15 bibliotek współpracujących, gromadzących także zbiory związane z tematyką morską; ustalono drogę wstępnego rozeznania listy 80 bibliotek polskich gromadzących w mniejszym stopniu materiały z tego zakresu,

— biblioteki sieci scharakteryzowały swoje zbiory według wspólnie przyjętej klasyfikacji morskiej,

— utworzono bazę informacyjną CBM na podstawie zasobów własnych Biblioteki Głównej Uniw. Gd. i sieci bibliotek współpracujących.

Do ważniejszych prac powstałych w CBM opublikowanych przez wydawnictwa Uniw. Gd. można zaliczyć:

— *Wykaz czasopism zagranicznych państw kapitalistycznych za rok 1981 znajdujących się w bibliotekach Trójmiasta*, 1982,

— *Wykaz czasopism zagranicznych państw kapitalistycznych za rok 1982 znajdujących się w bibliotekach Trójmiasta*, 1983,

— *Katalog zagranicznych czasopism morskich w bibliotekach sieci Centralnej Biblioteki Morskiej. Stan do roku 1989*,

— *Katalog polskich czasopism morskich z lat 1919–1944 w bibliotekach Trójmiasta oraz noty bibliograficzne polskich czasopism morskich z lat 1919–1944, których katalogi bibliotek Trójmiasta nie wykazują*, 1989,

— J. Des Loges: *Bibliografia polskiego piśmiennictwa morskiego 1901–1944*. Druki zwarte, 1986.

Centralna Biblioteka Morska podjęła się zabezpieczenia cennych zbiorów morskich likwidowanych instytucji (Instytutu Bałtyckiego, Morskiego Domu Kultury). Bibliotece przekazano z racji pełnionych przez nią funkcji ceną kolekcję grafiki marynistycznej pochodzącą z konkursów polsko-fińskich, które odbywały się systematycznie w l. 1962–1985, wraz z pełną dokumentacją tych konkursów.

Odchodzimy obecnie od dotychczasowych systemów scentralizowanych. Warunkiem funkcjonowania każdego systemu są odpowiednie podstawy prawne. Jednak mało prawdopodobne wydaje się, aby odgórne przepisy prawne wystarczyły do uruchomienia skutecznych działań bibliotek centralnych. Rzeczywiste motywy działań muszą wyrastać z potrzeb środowiska. W zmienionych realiach muszą być uzgodnione nowe zasady wzajemnej współpracy w poszczególnych bibliotekach centralnych i współpracujących uwzględniające ich możliwości i potrzeby oraz zakładające wykorzystanie nowoczesnych technologii bibliotecznych i informacyjnych, z przyjętym założeniem ekonomicznego aspektu tworzenia i udostępniania wspólnych baz danych. Biblioteka Główna Uniw. Gd. dzięki uzyskaniu zagranicznej dotacji rozpoczyna proces komputeryzacji. W pierwszej kolejności projekt przewiduje unowocześnienie i usprawnienie procesu obsługi użytkowników uniwersyteckich, a następnie możliwe będzie także wyjście naprzeciw potrzebom użytkowników informacji morskiej. Bibliografie i katalogi morskie tworzone obecnie tradycyjnymi metodami będą mogły w przyszłości funkcjonować jako stale aktualizowane zautomatyzowane bazy danych, z możliwością rozpowszechniania ich w formie dyskietek lub wydruków. Rysuje się konieczność dostarczenia pełnej informacji o prenumerowanych bazach danych dotyczących tematyki morskiej. Szerokie możliwości korzystania z morskich baz danych stwarza współpraca z Międzynarodowym Stowarzyszeniem Bibliotek i Centrów Informacji Morskiej IAMSLIC (International Association of Aquatic and Marine Science Libraries and Information Centres).

Istotnym czynnikiem w tworzeniu baz danych staje się już sprawa wzajemnej wymiany informacji bądź jej odpłatności. Niezbędne jest także podjęcie wspólnych działań zmierzających do koordynowania prenumeraty czasopism zagranicznych z zakresu wyznaczonej specjalizacji.

Konieczna jest obecnie ocena dorobku bibliotek polskich w zakresie specjalizacji materiałów bibliotecznych w kontekście osiągnięć i tendencji bibliotekarstwa światowego. Niezbędne jest także stworzenie odpowiedniego systemu formalno-prawnego zapewniającego stabilny rozwój specjalizacji materiałów bibliotecznych, stanowiących podstawę upowszechniania informacji naukowej. Odrzucając nieprawidłowości, należy zachować to, co było w przeszłości pozytywne i twórcze, aby uchronić dorobek — wynik pracy i zaangażowania wielu bibliotekarzy. Ustalenie polityki w zakresie specjalizacji materiałów bibliotecznych jest obecnie bardzo ważne, biorąc pod uwagę sytuację, w jakiej się biblioteki centralne znalazły. Ze względu na wagę problemu nieodzowne i pilne staje się:

- przyspieszenie prac nad nową ustawą o bibliotekach i informacji, uwzględniającą postanowienia dotyczące bibliotek centralnych,
- przygotowanie i wydanie nowego zarządzenia wykonawczego zamiast zdezaktualizowanego zarządzenia nr 1 z 1979 r.,
- powołanie organu koordynującego i wspomagającego działalność bibliotek centralnych.

JADWIGA ŁUSZCZYŃSKA

CENTRAL LIBRARIES IN NEW CONDITIONS: EXPERIENCE OF THE CENTRAL MARITIME LIBRARY

The current legislations concerning library specialization and central libraries are no longer adequate to current situation. The following actions are thus necessary:

- estimation of the quality of specialized collection in polish libraries in the context of current trends in foreign libraries;
- development of a legal system assuring stable functioning of central libraries: proper legislation and creation of a body co-ordinating and supporting central libraries activities.

The achievements of Gdańsk University Library as Central Maritime Library are described: a network of 15 cooperating libraries is built, some theoretical work on subject classification is done, Library database is created and a list of maritime books and serials has been published.

ANDRZEJ GROMEK
IRENA BOGUSKA

INFORMACJA JAKO ELEMENT POLITYKI NAUKOWEJ CHARAKTERYSTYKA DZIAŁALNOŚCI OŚRODKA INFORMACJI NAUKOWEJ PAN

Niezbędność państwowej polityki w zakresie informacji naukowej dla zapewnienia rozwoju naukowego, technicznego, gospodarczego, kulturalnego, upowszechniania wiedzy itp. Warunki doskonalenia działalności informacyjnej w Polsce. Bazy danych udostępniane przez OIN PAN.

WSTĘP

W wydawnictwie *Polska w obliczu współczesnych wyzwań cywilizacyjnych*¹, opracowanym przez Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy Prezydium PAN, zwraca się szczególną uwagę na konieczność opracowania długofalowej strategii rozwoju nauki, edukacji i kultury. Na podstawie analizy doświadczeń krajów wysoko rozwiniętych oraz prowadzonej już od dłuższego czasu dyskusji nad optymalizacją procesów transformacji gospodarki narodowej należy stwierdzić, że czynnikiem o decydującym znaczeniu dla rozwoju kraju jest nauka.

Nie wnikając w szczegółowe rozważania dotyczące mechanizmów kształtowania polityki naukowej państwa, trzeba jednak zwrócić szczególną uwagę na konieczność optymalnego wykorzystania wyników badań naukowych oraz określenia ważnych dla gospodarki kierunków rozwoju nauki. Do podstawowych zadań zapewniających zarówno rozwój samej nauki, jak i wykorzystanie jej osiągnięć w gospodarce, należy zaliczyć prowadzenie badań nad organizowaniem i wykorzystaniem systemów przetwarzania informacji, związanych z osiągnięciami elektroniki, telekomunikacji i informatyki. W procesie tworzenia współczesnej cywilizacji informacja przyczynia się do upowszechniania wiedzy i rozwoju świadomości człowieka, co pozwala mu lepiej zrozumieć i czynnie uczestniczyć w szybko następujących zmianach społecznych, gospodarczych i ekologicznych. Wykorzystanie osiągnięć w dziedzinie telekomunikacji stwarza przesłanki dla szybkiego rozwoju społeczeństwa informacyjnego, korzystającego z nowoczesnych technologii informacyjnych

---

¹ Warszawa 1991.

i traktującego informację jako tworzywo i towar. Jest rzeczą zrozumiałą, że w miarę rozwoju nowych technologii i technik informacyjnych, umożliwiających szybkie korzystanie z nagromadzonych i poszukiwanych informacji, wzrasta ich wpływ na niemal wszystkie sfery działalności ludzkiej, a tym samym zmusza do refleksji nad istotą zachodzących przemian społecznych.

Wynika stąd konieczność kształtowania przez państwo polityki naukowej i informacyjnej dla zapewnienia niezbędnych warunków dla rozwoju nauki, techniki oraz nowoczesnych systemów informacyjnych. Współczesne systemy informacyjne wykorzystywane są powszechnie w procesie podejmowania decyzji (głównie w sferze gospodarczej) — pozwalają na szybkie uzyskanie relewantnej i selektywnej informacji. Wymagania stawiane tym systemom dotyczą głównie kompletności, zwięzłości, komunikatywności, a także możliwości uzyskania poszukiwanej informacji bez strat czasu i energii. Dla spełnienia tych wymagań konieczne jest prowadzenie badań w zakresie usprawniania procesów przetwarzania i przekazywania informacji od twórców do użytkowników. Bez wejścia do systemu nowoczesnej łączności elektronicznej żadne państwo nie ma szans na pełne korzystanie z najnowszych osiągnięć nauki i techniki ani na uczestnictwo w tworzeniu nowoczesnej gospodarki.

UWARUNKOWANIA DZIAŁALNOŚCI INFORMACYJNEJ W WARUNKACH GOSPODARKI RYNKOWEJ

W warunkach gospodarki rynkowej organizacja i powszechne korzystanie z nowoczesnej informacji stanowi podstawowy przejaw postindustrialnego rozwoju. W krajach wysokorozwiniętych prawie 50% siły roboczej pracuje w obszarze związanym z informacją techniczną, edukacyjną, badawczą i ogólnospołeczną. Stale wzrastające zapotrzebowanie na informację sprzyja rozwojowi służb informacyjnych świadczących usługi dla różnych użytkowników. Państwo, które chce prawidłowo kształtować politykę rozwoju ekonomicznego, społecznego i kulturalnego, musi posiadać sprecyzowane zasady działalności informacyjnej. Poszczególne kraje kształtują je w różny sposób, ale zawsze uwzględniane są przynajmniej trzy wspólne elementy, a mianowicie:

- sprecyzowane potrzeby informacyjne społeczeństwa,
- mechanizmy umożliwiające zaspokojenie tych potrzeb,
- wsparcie rozwoju i korzystania z działalności służb informacyjnych.

Doświadczenia krajów wysokorozwiniętych wskazują na aktywną rolę nowocześnie rozumianej informacji w społeczno-ekonomicznym rozwoju kraju w warunkach gospodarki rynkowej. Powstające w wyniku postępu technologii i technik informacyjnych wysokiej jakości produkty i usługi informacyjne sprzyjały kształtowaniu się ich rynku, zgodnie ze zróżnicowaniem potrzeb społeczeństwa w tym zakresie. Automatyzacja procesów informacyjnych stwarza szerokie możliwości wykorzystania informacji zgromadzonej w różnego rodzaju bankach i bazach danych. W latach 1989-1990 w Stanach Zjed-

noczonych tworzeniem nowoczesnych baz danych (komercyjnych, przemysłowych, naukowych) zajmowało się ok. 900 producentów, a świadczeniem usług informacyjnych w systemie online ponad 300 wyspecjalizowanych instytucji. Dynamiczny rozwój tej sfery działalności przyniósł w 1987 r. dochód w wysokości 2,7 mld dolarów, a w 1990 r. ponad 4 mld dolarów. Podkreślić należy, że istotne znaczenie w tworzeniu rynku informacyjnego posiada sektor prywatny inwestujący w rozwój technicznej infrastruktury i organizujący odpłatnie dostęp do baz danych zarówno w systemie online, jak i poprzez produkcję i dystrybucję nowych nośników informacji, np. dysków CD-ROM.

Wytwarzanie produktów informacyjnych, jak i świadczenie odpłatnych usług informacyjnych poprzedzone jest dokładnym rozpoznaniem rynku informacyjnego. Pamiętać przy tym należy, że w odróżnieniu od marketingu ogólnorynkowego, marketing rynku informacyjno-usługowego posiada swoją specyfikę, której istota polega m.in. na:

- rozpoznawaniu potrzeb informacyjnych ściśle określonych grup użytkowników,

- synchronizacji zaspokajania tych potrzeb z wprowadzaniem nowych technologii i technik informacyjnych,

- kompleksowości i szybkości upowszechniania różnego rodzaju informacji wraz z środkami technicznymi i oprogramowaniem ułatwiającym jej wyszukiwanie i dostarczanie różnym użytkownikom.

Tak więc zaspokojenie potrzeb informacyjnych nowoczesnego społeczeństwa wymaga zorganizowania i prowadzenia sieciowego serwisu informacyjnego zapewniającego dostęp do informacji w kraju i poza jego granicami. W krajach takich jak Polska posiadanie własnego systemu informacyjnego połączonego z systemami zagranicznymi jest niezbędnym warunkiem rozwoju społeczno-ekonomicznego.

W warunkach gospodarki rynkowej, zwłaszcza w społeczeństwach zinstytucjonalizowanych, produkcją i dystrybucją informacji mogą się zajmować różne jednostki organizacyjne, takie jak: organizacje i agencje rządowe, uniwersytety i szkoły wyższe, instytuty naukowo-badawcze, jednostki przemysłu informacyjnego, inne prywatne przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe. Każda z tych jednostek prowadzi właściwie własną politykę w zakresie działalności wydawniczej, produkcji baz danych, realizacji usług informacyjnych czy też działalności bibliotecznej.

Taka różnorodność działań zmusza do postawienia pytania, czy istnieje możliwość wypracowania informacyjnej polityki państwa i czy taka polityka jest w ogóle potrzebna. Odpowiedź na to pytanie wynika z podstawowych funkcji działalności informacyjnej w procesie rozwoju społecznego i ekonomicznego kraju. Dlatego, niezależnie od występujących trudności, uzgodnienia działalności informacyjnej różnych placówek, założenia polityki informacyjnej każdego państwa dążą do ustalenia następujących zasad tej działalności:

- określenia zakresu odpowiedzialności podmiotów za rodzaj produkowanej informacji i za świadczone usługi informacyjne, od których zależeć będzie wielkość środków przeznaczonych na ich działalność,

— podejmowanie odpowiednich działań w celu eliminacji słabych ogniw serwisu informacyjnego (np. przez zastosowanie nowoczesnej technologii informacyjnej),

— zapewnienia ochrony — zgodnie z przyjętymi zasadami obowiązującego prawa — zgromadzonych w archiwach rządowych materiałów informacyjnych,

— zapewnienia szkolenia pracowników i użytkowników informacji,

— inicjowania i wspierania badań w zakresie teorii i warunków rozwoju informacji, włącznie z analizą potrzeb informacyjnych użytkowników i wykorzystywania informacji dla realizacji zadań wynikających z polityki naukowej państwa,

— tworzenia prawnych uregulowań zapewniających realizację zadań wynikających z polityki informacyjnej państwa i egzekwowania zobowiązań.

Pełna realizacja tych zasad wymaga ścisłej współpracy odpowiednich instytucji o charakterze państwowym i prywatnym.

Idea kształtowania polityki informacyjnej państwa posiada wieloletnie tradycje. W początkowym okresie dotyczyła głównie działalności bibliotek narodowych finansowanej z budżetu państwa. Inne biblioteki naukowe, w tym specjalne oraz publiczne korzystały i nadal korzystają z różnych źródeł finansowych. Taka biblioteczno-informacyjna polityka istnieje do dnia dzisiejszego np. w Anglii zgodnie z uchwałami z 1964 r. *Public libraries and museums act* oraz z 1972 r. *British library act*.

Uruchomiony w 1974 r. przez UNESCO program tworzenia stabilnych państwowych systemów informacyjnych (NATIS) finansowany był przez pozarządowe organizacje reprezentujące bibliotekarzy, dokumentalistów i archiwistów. Szczegółowe założenia programu przedstawione zostały w pracy *National library and information services*².

W miarę rozwoju technologii i technik informacyjnych pozwalających na korzystanie z informacji sieciowej biblioteki uznawane są jako jedno z ogniw działalności informacyjnej podłączonych do sieci. Takie podejście reprezentują głównie informatycy oraz specjaliści z zakresu informacji naukowej i technicznej. W 1976 r. UNESCO na podstawie programu NATIS i UNISIST uruchomiło funkcjonujący do dziś General Information Program (GIP), który uwzględnia zarówno działalność biblioteczno-informacyjną, jak i systemy informacji naukowej i technicznej. Wydaje się oczywiste, że w polityce informacyjnej państwa należy w maksymalnym stopniu uwzględniać systemy biblioteczne i informacyjne, bowiem wzajemne uzupełnianie usług bibliotecznych i informacyjnych jest warunkiem właściwego i efektywnego wykorzystania informacji.

TWORZENIE I KSZTAŁTOWANIE PAŃSTWOWEJ POLITYKI INFORMACYJNEJ

Wkrótce po II wojnie światowej rząd Stanów Zjednoczonych podjął działania nad zorganizowaniem serwisu informacyjnego w zakresie techniki

² *A Handbook for planners*. Ed. by C.V. Penna, D.J. Foskett, P.H. Sewell. London 1977.

National Technical Information Service (NTIS) — rozwiązania modelowego dla innych tego typu usług informacyjnych. Przykładem jego naśladowania może być budowa w 1980 r. systemu SIGLE (System for Information on Grey Literature in Europe) na podstawie porozumienia państw w sprawie gromadzenia i udostępniania tzw. szarej literatury. Do 1990 r. w systemie znalazło się 140 000 dokumentów, a roczny przyrost bazy wynosi ponad 20 000 opisów.

Również Francja i Niemcy wyasygnowały duże środki na rozwój komputerowych baz danych dla wielu obszarów działalności naukowej i technicznej, a świadczenie usług informacyjnych zapewniały powoływane do życia ośrodki informacji naukowej i technicznej, a także biblioteki specjalne.

W latach sześćdziesiątych UNESCO uruchomiło program wspierania finansowego krajów rozwijających się, które tworzyły własne służby informacyjne w zakresie nauki, techniki i ekonomii oraz wykorzystania osiągnięć badań naukowych w przemyśle.

Ale mimo tych przedsięwzięć nie ukształtował się w pełni model państwowej polityki informacyjnej. Do podstawowych przyczyn braku stałego wsparcia rządów dla polityki informacyjnej, nawet w wysokorozwiniętych krajach, zaliczyć można następujące zjawiska:

— przekonanie pracowników nauki, że podjęcie decyzji o prowadzeniu takich lub innych badań bądź wybór kierunków działalności naukowej nie wymaga żadnej dodatkowej informacji. Pracownicy ci sądzą, że posiadana przez nich znajomość przedmiotu jest całkowicie wystarczająca. Jednak obecnie trudno jest uzyskać środki na działalność naukową, bez należytego udokumentowania podejmowanych badań, bowiem łatwo wtedy o decyzję nietrafną, pociągającą za sobą duże koszty i nie przynoszącą pożądaných efektów;

— w związku ze stale występującym niedoborem środków finansowych w budżecie państwa, politycy i banki niechętnie asygnują środki na utrzymanie placówek informacji naukowej i na wprowadzanie nowych rozwiązań technologicznych w działalności informacyjnej;

— specyfika tworzenia nowoczesnego i pełnowartościowego serwisu informacyjnego wymaga zapewnienia środków na stosunkowo długi okres, a to powoduje niechętny stosunek decydentów odpowiedzialnych za wydatkowanie środków finansowych. Nie chcą oni przyjąć do wiadomości, że osiągnięcie stanu samofinansowania się działalności informacyjnej trwa wiele lat, a często stanu takiego nie da się osiągnąć.

Te i inne przyczyny prowadzą do takiego kształtowania polityki informacyjnej państwa, która zakłada szeroki udział sektora prywatnego w finansowaniu działalności informacyjnej. Z tym zagadnieniem wiąże się trudna sprawa wyboru priorytetów. W przypadku prywatnych przedsiębiorstw komercyjnych priorytety stanowią pochodną strategii handlowej, natomiast w sektorze publicznym winny odzwierciedlać cele rozwoju społeczno-ekonomicznego. Stosunkowo łatwo można określić najważniejsze zadania bibliotek, branżowych ośrodków informacyjnych, placówek naukowych itp. zgodnie

z planem rozwoju ich działalności informacyjnej. W niektórych krajach powoływane są komitety lub grupy doradców nie powiązanych z danymi jednostkami w celu określenia kierunków działań długookresowych i krótkoterminowych związanych z realizacją konkretnych zadań.

INFORMACJA NAUKOWA W POLSCE

Koncepcja systemu informacyjnego w latach ubiegłych zakładała centralne planowanie krajowego Systemu Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej (SINTO). Nie wnikając szczegółowo w przyczyny, które uniemożliwiły uzyskanie nowoczesnego sprawnie funkcjonującego systemu, należy zwrócić uwagę na jego podstawowy mankament. Tworzona wówczas informacja tylko w niewielkim stopniu zaspokajała potrzeby użytkowników, pozbawiona była pragmatycznego wymiaru, głównie z powodu nadmiernej centralizacji i biurokratyzowania. Tylko nieliczna grupa odbiorców włączona była w procesy tworzenia i korzystania z powstałej informacji. Niesłuchanie rzadko odbiorowi informacji towarzyszyło zjawisko powstawania informacji nowej, co jak wiadomo, jest podstawową cechą dobrze funkcjonującego systemu.

W obecnej sytuacji przekształceń systemu społeczno-gospodarczego kraju i wobec roli nauki w tych procesach, budowa systemów informacyjnych staje się koniecznością. Podstawowe założenia systemu informacji naukowej powinny wynikać z polityki naukowej państwa. Wiadomo bowiem, że szybki rozwój — zwłaszcza nauk ścisłych, przyrodniczych i technicznych — spowodował postęp naukowo-techniczny i stanowił podstawę cywilizacyjnych i ekonomicznych przeobrażeń krajów Europy Zachodniej, Stanów Zjednoczonych, Japonii i innych. Stało się to możliwe dzięki trafnie określonym priorytetom badań naukowych, zwłaszcza podporządkowanych strategicznym celom rozwoju kraju. Równolegle opracowano mechanizmy szybkich wdrożeń osiągnięć nauki i techniki, a także finansowania działalności naukowej. Do rozwoju tych krajów przyczynia się sprawny, oparty na najnowocześniejszych rozwiązaniach techniki system informacji naukowej i technicznej. W tych państwach nauka i informacja działają na zasadzie sprzężenia zwrotnego.

Jak wynika z różnych opracowań i wypowiedzi przedstawicieli nauki³ w Polsce brak długofalowej polityki gospodarczej państwa, a tym samym nie ukształtowała się spójna i całościowa polityka naukowa, a także państwowa polityka informacyjna.

Janusz Haman⁴, cytując pogląd Jana Szczepańskiego, że przyczyną tragicznej sytuacji nauki w kraju jest przede wszystkim stan świadomości społecznej negującej wagę działalności naukowej jako decydującej o przyszłości kraju, zwraca uwagę na konieczność poszukiwania własnej drogi rozwoju nauki

³ H. Ratajczak: *Lepsz otrzymują więcej*. „Sprawy Nauki” 1992 nr 4 s. 13. — A. Ziabicki: *Czy nauce polskiej potrzebna jest rewolucja? Tamże s. 22.*

⁴ J. Haman: *Nie neguję sensu istnienia KBN, ale... Tamże s. 16-18.*

w Polsce z uwzględnieniem rzeczywistego stanu i możliwości naszej gospodarki. Podkreśla również brak korelacji między finansowaniem badań naukowych a finansowaniem działalności w dziedzinie informacji naukowej w ramach DOT. Przy permanentnym braku środków prowadzi to do całkowitego rozchwiania systemu informacji naukowej w kraju. Wydaje się, że słuszny jest postulat J. Hamana dotyczący ustalenia zakresu odpowiedzialności KBN i innych resortów za funkcjonowanie instytucji obsługujących obszar nauki: bibliotek, ośrodków informacji naukowej oraz innych instytucji tworzących systemy ogólnodostępnej i specjalistycznej informacji naukowej.

Założenia państwowej polityki w zakresie informacji naukowej, stanowiącej integralną część polityki naukowej, uwzględniać powinny: podstawy legislacyjne działalności informacyjnej, jej problemy strukturalno-organizacyjne, sposoby jej finansowania, zagadnienia odpowiedzialności instytucji za realizację poszczególnych zadań oraz wspieranie badań teoretycznych w zakresie nowoczesnych systemów informacji naukowej.

Obecnie działalność informacyjną w Polsce prowadzą biblioteki i ośrodki informacji naukowej oraz placówki upowszechniania nauki. Ich działalność nie jest organizacyjnie spójna. Placówki te różnią się pod względem rodzajów przetwarzanej i udostępnianej informacji, wyposażenia technicznego i kwalifikacji pracowników.

W ostatnich latach na polskim rynku informacyjnym pojawiły się instytucje (firmy, spółki), które odpłatnie świadczą usługi i oferują środki techniczne i programowe niezbędne w działalności informacyjnej, np.: Centrum Informacyjne British Council w Warszawie, Biuro Studiów i Doradztwa Gospodarczego — PROMASZ, Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej.

Brak ustalonej polityki informacyjnej państwa, mechanizmów ułatwiających synchronizację działalności poszczególnych instytucji oraz wadliwy system finansowania powodują często dublowanie prac oraz rozproszenie i nieefektywne wykorzystanie stosunkowo niewielkich środków finansowych przeznaczonych na realizację prac w zakresie informacji naukowej.

DZIAŁALNOŚĆ OŚRODKA INFORMACJI NAUKOWEJ PAN

Od wielu lat OIN PAN gromadzi źródłowe materiały informacyjne, stosuje nowoczesne techniki i technologie przetwarzania informacji, zapewnia dostęp do własnych i zagranicznych baz danych oraz organizuje upowszechnianie i dystrybucję informacji.

Usługi świadczone przez OIN PAN w Warszawie i jego placówki w Poznaniu i w Krakowie obejmują informacje z zakresu nauk humanistycznych, biologicznych i biomedycznych, technicznych, a także rolniczych i leśnych oraz nauki o Ziemi. W dyspozycji OIN PAN znajdują się:

b a z y d a n y c h n a d y s k a c h o p t y c z n y c h

1. Science Citation Index — indeks cytowań z wielu dziedzin na podstawie ok. 3300 tytułów czasopism naukowych i technicznych wydawanych w 43 krajach. Baza obejmuje l. 1980-1992 i jest aktualizowana kwartalnie.

2. **Social Science Citation Index** — indeks cytowań z zakresu nauk społecznych (m.in. antropologia, archeologia, biznes i finanse, zagadnienia komunikowania się, kryminologia, demografia, ergonomia, geografia, problemy rodziny, geriatryka, prawo, filozofia, socjologia, informacja naukowa i naukoznawstwo, polityka naukowa, psychiatria i psychologia, historia, urbanistyka, lingwistyka oraz administracja publiczna i stosunki międzynarodowe) tworzony na podstawie 1400 tytułów czasopism z 38 krajów. Baza obejmuje l. 1981-1992.

Obie bazy SCI i SSCI eksploatowane są w Warszawie, Poznaniu i Krakowie.

3. **CAB Abstracts** — baza bibliograficzna wydawana na dyskach optycznych przez Commonwealth Agricultural Bureau zawiera abstrakty w języku angielskim z wydawanych w ok. 100 krajach ponad 10 000 czasopism rolniczych, książek, materiałów konferencyjnych, raportów technicznych i patentów. Roczna kumulacja zawiera 130 000 abstraktów w 53 wersjach tematycznych, z czego 65% pochodzi z czasopism anglojęzycznych. Zakres tematyczny bazy obejmuje: nauki rolnicze, inżynierię rolniczą, entomologię, hodowlę zwierząt, biotechnologię, technologię mleczarstwa, ekonomikę, leśnictwo i przemysł drzewny, genetykę, herbicydy, ogrodnictwo, melioracje, weterynarię, mikrobiologię, żywienie człowieka i zwierząt, uprawę roślin, uprawę gleby. Wyszukiwać można za pomocą słów kluczowych w języku angielskim, nazw łacińskich gatunków roślin i zwierząt. Baza zawiera abstrakty z l. 1984-1991. Aktualizowana jest raz do roku. Eksploatacja bazy prowadzona jest w Warszawie.

4. **BIOSIS (BIO-Sciences Information Service)** — baza bibliograficzna zawiera abstrakty z dziedziny biologii i medycyny (botaniki, zoologii, mikrobiologii, nauk interdyscyplinarnych, medycyny klinicznej i eksperymentalnej, biochemii, biofizyki), uwzględniając ok. 9000 tytułów czasopism z ponad 100 krajów. Wyszukiwać można w całym tekście dokumentu lub w poszczególnych polach. Słowa kluczowe można łączyć operatorami logicznymi, można stosować nawiasy, maskowanie, dzięki czemu istnieje możliwość wyszukania dokumentów ściśle odpowiadających profilowi wyszukiwawczemu; istnieje także możliwość wyszukiwania według dyscyplin. Baza zawiera informacje z 1991 r. i 1992 r. Jest aktualizowana raz na kwartał, a korzystać z niej można w Warszawie.

5. **World Research Database** — wykaz ponad 20 000 firm z ponad 150 krajów informuje o kierunkach działalności firm, przedsiębiorstw, placówek naukowych i badawczych na całym świecie. Baza istnieje od 1991 r. i aktualizowana jest co pół roku. Podzielona jest na 3 sekcje:

— **RCDB (Research Centres DataBase)** — informacje o ok. 20 400 instytucjach badawczych ze 150 krajów (kompanie przemysłowe, ośrodki badawcze, fundacje, uniwersytety),

— **WRML — Senior Scientists Names and Addresses** — nazwiska i adresy ok. 49 000 aktywnych pracowników nauki,

— WHOS — Who's Who in Science and Technology — baza obejmuje: astronautykę, rolnictwo, chemię, nauki o Ziemi, astronomię, elektronikę, komputeryzację, inżynierię i transport, środowisko, medycynę i nauki biologiczne, fizykę jądrową.

6. **Wilsondisk** — General Science Index (GSC) — baza zawiera dane bibliograficzne czasopism i artykułów wraz z abstraktami i obejmuje: przewodnik dla czytelników i literaturę popularnonaukową, literaturę naukowo-techniczną, literaturę z zakresu biologii i nauk rolniczych. Baza zawiera dane od maja 1984 r. do końca 1992 r. i jest aktualizowana co miesiąc. Eksploatowana jest w Warszawie.

7. **The CD-ROM Directory** (1991, 1993) — informuje o 1522 światowych bazach danych na dyskach optycznych oraz o firmach związanych z ich produkcją. Baza składa się z 6 podbaz:

Products — bazy na CD-ROM, tytuły, publikacje,

Company — firmy związane z biznesem dysków optycznych,

Drives — rodzaje napędów dla CD-ROM,

Shows — pokazy, konferencje, wystawy,

Books — książki, raporty o dyskach optycznych.

Baza aktualizowana jest co roku.

8. **The Serials Directory** — informacje o 152 000 czasopismach zagranicznych z różnych dziedzin nauki (m.in. astronomii, rolnictwa, archeologii, architektury, sztuki, biologii, biznesu, chemii, nauki o Ziemi, ekologii, inżynierii, historii, literatury, medycyny, religii, transportu). Można uzyskać następujące informacje: tytuł czasopisma, tematyka, data wydania, tom, częstotliwość ukazywania się, język, adres wydawcy, cena. Baza aktualizowana jest kwartalnie i eksploatowana w OIN PAN w Warszawie.

9. **National Technical Information Service (NTIS)** — wydawana przez firmę Dialog zawiera informacje o projektach badawczych i wdrożeniowych ponad 300 agencji rządowych sponsorowanych przez rząd Stanów Zjednoczonych i rządy innych krajów. Obejmuje wiele dyscyplin począwszy od aerodynamiki, poprzez technologię elektronową, surowce, fizykę, aż do technologii raketowych.

10. **Gen-Bank** — bazy z zakresu biologii molekularnej. Aktualizowane raz w roku, eksploatowane w Poznaniu.

11. **Chem-Bank** — bazy informacji o związkach chemicznych, ich biologicznej aktywności i właściwościach toksycznych, a także informacji dotyczących bezpieczeństwa, higieny pracy i ochrony środowiska przed związkami chemicznymi. Prenumerowane i eksploatowane w Poznaniu.

12. **Life Science Collection** — baza bibliograficzna z zakresu nauk biologicznych; obejmuje okres 1982-1992, prenumerowana i eksploatowana w Poznaniu.

13. **Biotechnology Abstracts** — baza bibliograficzna z zakresu biotechnologii, obejmuje okres 1982-1992, prenumerowana i eksploatowana w Poznaniu.

14. **INSPEC (INformation Service in Phisics, Electrotechnology and Control)** — baza bibliograficzna z zakresu fizyki, elektroniki, elektrotechniki i techniki komputerowej, obejmuje okres 1989-1992; prenumerata nie jest kontynuowana z powodu braku użytkowników oraz faktu eksploataowania tej bazy przez inne placówki informacyjne w kraju.

15. **LISA (Library and Information Science Abstracts)** — baza z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej założona w 1969 r., prenumerowana i eksploatowana w Krakowie.

bazy typu **current contents** na dyskietkach — zawierają informacje od 10.5.1991 r., prenumerowane są na bieżąco i eksploatowane w OIN PAN w Warszawie.

16. **Life Sciences with Abstracts** — baza oparta na 1200 tytułach czasopism biologicznych i medycznych obejmuje: hodowlę zwierząt i uprawę roślin, biochemię i biofizykę, chemię, medycynę kliniczną, biologię i medycynę eksperymentalną, immunologię, mikrobiologię i biologię komórki, biologię molekularną, neurologię, farmakologię oraz fizjologię.

17. **Agriculture, Biology and Environmental Sciences with Abstracts** — baza oparta na 930 tytułach czasopism z zakresu nauk biologicznych, rolniczych, nauki o środowisku obejmuje: chemię rolniczą, hodowlę zwierząt, hydrologię, biotechnologię, entomologię, pestycydy, środowisko, ekologię, produkcję żywności, uprawę roślin, weterynarię.

18. **Engineering, Technology and Applied Sciences** — baza oparta na 800 tytułach czasopism technicznych obejmuje: przestrzeń kosmiczną, chemię, komunikację, informację, elektrykę i elektronikę, środowisko, geologię, górnictwo, materiały, mechanikę, metalurgię, optykę, akustykę.

19. **Physical, Chemical and Earth Sciences with Abstracts** — baza oparta na 800 tytułach czasopism z zakresu fizyki, chemii i nauki o Ziemi obejmuje: chemię analityczną, fizykę stosowaną, nauki o Ziemi, matematykę, chemię organiczną, fizykę.

Bazy na dyskach kompaktowych znajdujące się w OIN PAN w Warszawie eksploatowane są na kilku stanowiskach połączonych w sieć, co zwiększa ich zakres eksploatacji, pozwalając na jednoczesne korzystanie z bazy przez kilku użytkowników, a także umożliwia wyszukiwanie jednorazowo z kilku roczników danej bazy, jak i korzystanie z różnych baz zainstalowanych pod jednym oprogramowaniem.

Pełny zakres usług informacyjnych OIN PAN obejmuje również tworzenie i eksploatację własnych komputerowych baz danych a mianowicie:

— zautomatyzowanej bazy danych z zakresu nauk rolniczych tworzonej równolegle z wydawnictwem OIN PAN *Informator o Pracach z Zakresu Nauk Rolniczych i Leśnych Zakończonych w Roku Poprzednim*;

— komputerowej bibliograficznej bazy z zakresu metodologii obejmującej czasopiśmiennictwo wydawane w Polsce;

— zautomatyzowanego katalogu zagranicznych czasopism naukowych znajdujących się w bibliotekach PAN tworzonego wspólnie z Biblioteką PAN w Warszawie;

- zautomatyzowanej bazy o kadrze naukowej PAN;
- bazy o osiągnięciach naukowych placówek PAN o oryginalnym lub wdrożeniowym charakterze.

Trwają prace nad stworzeniem anglojęzycznej bazy bibliograficznej wykazującej zawartość polskich czasopism naukowych. Przygotowana została koncepcja i założenia projektowe bazy o nauce polskiej na dysku kompaktowym.

Ośrodek wykonuje także mikrofiszę z wydawnictw z różnych dyscyplin naukowych.

Do ważniejszych wydawnictw OIN PAN poza wspomnianym poprzednio *Informatorem* należą: *Zagadnienia Informacji Naukowej*, *Biogramy uczonych polskich*, biuletyn informacyjny z zakresu literatury metodologicznej oraz słowniki słów kluczowych z zakresu różnych dyscyplin nauki.

Stosunkowo słabo przedstawia się współpraca OIN PAN z zagranicznymi placówkami i organizacjami międzynarodowymi. Nie ma możliwości — głównie z powodu braku środków — aktywnego rozwijania współpracy z odpowiednimi placówkami informacji naukowej we Francji, Anglii, a także w krajach Europy Środkowej i Wschodniej.

NAUKOWA I AKADEMICKA SIEĆ KOMPUTEROWA (NASK)

Pierwsze prace zmierzające do utworzenia sieci komputerowej obejmującej ośrodki naukowe i akademickie w Polsce zaczęły się w drugiej połowie lat siedemdziesiątych i kontynuowane były w latach następnych. W wyniku tych prac uruchomiono pierwsze połączenia między uczelniami oraz opracowano polskie rozwiązania sieci X.25, pozwalające na łączenie się z sieciami światowymi. Intensywny rozwój NASK rozpoczął się w 1990 r. wraz z pojawieniem się możliwości łączenia się z sieciami światowymi EARN (European Academic and Research Network) i DATAPAK. EARN powstała w l. 1983-1984 przy udziale zachodnioeuropejskich uczelni i instytucji naukowo-badawczych oraz firmy IBM. Świadczy usługi poczty elektronicznego przesyłania danych, udostępniania zbiorów danych oraz list dyskusyjnych dla użytkowników ze środowiska naukowego Europy, Afryki i Dalekiego Wschodu. Obejmuje 27 krajów, jest też połączona z Ameryką Północną.

Użytkownicy mają możliwość komunikacji komputerowej ze wszystkimi znaczącymi sieciami badawczymi na świecie. Korzystanie z sieci wymaga posiadania własnego konta w jakimś jej węźle. Połączenie może być stałe, za pomocą linii dzierżawionej, lub poprzez linię telefoniczną i modem. Sieć NASK posiada również połączenie satelitarne między Warszawą a Sztokholmem z północno-skandynawską siecią DATAPAK, co umożliwia łączność sieci polskich ze światem. NASK jest również połączona z siecią POLPAK należącą do przedsiębiorstwa Telekomunikacja Polska S.A. To połączenie umożliwi włączenie do sieci ośrodków akademickich i badawczych oddalonych od

dużych centrów naukowych. W sieci NASK połączone są wszystkie ważniejsze miasta Polski. W poszczególnych miastach do głównych węzłów podłączone są koncentratory, do których z kolei podłączone są terminale. W Warszawie do węzła głównego znajdującego się w Centrum Informatycznym UW podłączone są węzły sieci NASK we Wrocławiu, Poznaniu, Katowicach oraz drugi warszawski węzeł zlokalizowany w Centrum Astronomicznym.

Do węzła głównego podłączony jest Starmaster, za pomocą którego realizowane są połączenia z sieciami Internet i Decnet oraz z pocztą elektroniczną w sieci EARN. Ponadto do węzła głównego UW podłączone są łączem dzierżawionym koncentratory terminali. Taki koncentrator terminali znajduje się również w OIN PAN, gdzie przyłączone są bezpośrednio 3 terminale. Ośrodek ma również abonament na połączenie z siecią Internet i Decnet.

Korzyści połączenia w sieci to nie tylko możliwość szybkiej i wygodnej wymiany informacji ale również bezpośredni dostęp do renomowanych światowych baz danych. Obecnie jest to dostęp do zasobów informacyjnych światowych systemów: Data-Star i Dialog. Pierwszy powstał w 1981 r. i oferuje ponad 250 baz z zakresu medycyny, biomedycyny, farmacji, biologii, chemii, petrochemii i przemysłu chemicznego, techniki, biznesu, handlu, finansów i marketingu. Bazy są aktualizowane przynajmniej raz w miesiącu.

PODSUMOWANIE

Informacja naukowa stanowi integralną część procesu badawczego i chociażby dlatego polityka informacyjna państwa powinna być tematycznie i funkcjonalnie powiązana z państwową polityką naukową.

Działalność informacyjna różnych podmiotów, szczególnie w okresie transformacji systemu społeczno-gospodarczego, powinna być skoordynowana drogą legislacyjną, mechanizmami finansowania oraz ujęta w długofalowy program określający priorytety, a także odpowiedzialność podmiotów za realizację określonych zadań: gromadzenia literatury naukowej i innych nośników informacji, upowszechniania i dystrybucji informacji z wykorzystaniem nowoczesnych technik i technologii, wspierania prac dotyczących budowy sieci informatycznych, tworzenia własnych bibliograficznych i faktograficznych baz danych, kształcenia i doskonalenia pracowników informacji i użytkowników, a także prowadzenia badań w zakresie teorii informacji, technik i technologii stosowanych w działalności informacyjnej oraz badania potrzeb użytkowników i tworzącego się rynku usług informacyjnych.

ANDRZEJ GROMEK
IRENA BOGUSKA

INFORMATION AS A PART OF SCIENTIFIC POLICY ACTIVITIES OF THE SCIENTIFIC INFORMATION CENTER OF THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES

National information policy has to be correlated with the national scientific research policy. Informational activity of various institutions should be regulated by adequate legislation, objective

setting and financing policies. The responsibility of various institutions should be clearly outlined with the special attention paid to: building information media collections, information dissemination and distribution with the use of modern technology, creation of bibliographic and full text databases, marketing, personal training, etc.

A summary of databases accessible via the Polish Academy of Sciences Scientific Information Centre and an information about the building of the National Academic Computer Network (NASK) is included.

ELŻBIETA STĘPIEŃ

ZADANIA OŚRODKÓW INFORMACJI NAUKOWEJ W PRZEMYŚLE

Zadania int w przebudowie naszej gospodarki. Ośrodki informacji w resorcie przemysłu. Zadania Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej.

Zadania ośrodków informacji w przemyśle powinny być tak określone, aby ich praca i zasoby informacyjne służyły pełnej realizacji podstawowych założeń polityki przemysłowej państwa. Te założenia obejmują, najogólniej mówiąc, podnoszenie efektywności, konkurencyjności i innowacyjności polskich przedsiębiorstw przemysłowych.

Już z pobieżnej oceny widać odpowiedzialną i trudną rolę ośrodków informacji w przemyśle. Powinny one bowiem dostarczać informacji potrzebnych do podejmowania właściwych decyzji w realizacji założeń polityki przemysłowej. Pewnym ułatwieniem w wytyczeniu kierunków pracy ośrodków int byłoby dość szczegółowe sformułowanie celów polityki informacyjnej w przemyśle, odpowiadających oczywiście założeniom polityki przemysłowej¹.

Realizacja polityki przemysłowej odbywa się poprzez realizację zadań:

- krótkoterminowych (np. oddłużenie przedsiębiorstw przemysłowych),
- krótkoterminowych z wydłużonym horyzontem czasowym (np. sprawy uregulowania stosunków własnościowych, szeroko pojęta unifikacja z EWG, porządkowanie ustawodawstwa gospodarczego obowiązującego w kraju),
- długofalowych, których celem jest rozwój konkurencyjności naszego przemysłu i wzrost jego efektywności, rozwój eksportu wyrobów przemysłowych.

Szczególnie realizacja długofalowych zadań wymaga szerokiego dostępu do informacji, która umożliwi rozwój polskiej myśli technicznej oraz pomaga w podejmowaniu prawidłowych decyzji o transferze osiągnięć technicznych i organizacyjnych, sprawdzonych w gospodarkach krajów rozwiniętych. Bez informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej byłoby to praktycznie niemożliwe.

Trudno wyobrazić sobie restrukturyzację naszego sektora hutniczego przewidzianą w założeniach polityki przemysłowej bez szczegółowego opracowania sposobu realizacji tej restrukturyzacji. Punktem wyjściowym rozpoczę-

¹ Założenia te opublikowano w czerwcu 1992 r. w „Gazecie Przemysłowej i Handlowej”.

cia jej wydaje się być: ustalenie przyczyn zbyt wysokiej pracochłonności występującej w naszym przemyśle hutniczym, oszacowanie niezbędnych nakładów na prace modernizacyjno-inwestycyjne, przygotowanie wariantowych rozwiązań restrukturyzacyjnych do dyskusji, w której wybrany zostanie wariant optymalny. Rola informacji naukowej, technicznej i gospodarczej jest tutaj oczywista.

W artykule Damiana Damianosa, stałego przedstawiciela International Finance Corporation w Polsce, pt. *Bez inwestycji nie ma rozwoju*² cytowane są wyniki badań różnych firm zainteresowanych tym problemem. Między innymi przytacza on wnioski wynikające z badań przeprowadzonych przez firmę Deloitte Tousse Tomatsu International, które wskazują, że inwestorzy zagraniczni najczęściej jako trudności związane z inwestowaniem w Europie Środkowej i Wschodniej wymieniają:

- niestabilność przepisów prawnych i warunków działania (52% inwestorów),
- trudność w uzyskiwaniu informacji (40%),
- finansowanie (36%),
- ograniczenia walutowe (33%),
- formalności administracyjne (31%),
- prawa własności (17%),
- podatki (6%),
- słabą infrastrukturę (4%).

Na podkreślenie w tym sondażu zasługuje stwierdzenie, że trudności w dostępie do informacji wyprzedziły trudności związane z finansowaniem inwestycji. Potwierdza to także pośrednio słuszność hasła „informacja to pieniądze”, pod którym zorganizowano w czerwcu 1992 r. w Warszawie Konferencję Euroinfo'92.

A jak wygląda w praktyce dostęp do informacji w resorcie przemysłu? Użytkownik tego resortu ma możliwość korzystania z informacji zgromadzonych:

— w zakładowych i branżowych ośrodkach informacji naukowej i technicznej; nie wymieniam tutaj informacji ekonomicznej, gdyż ta została przeważnie włączona do zakresu zainteresowań komórek marketingowych, działających w przedsiębiorstwach i jednostkach badawczo-rozwojowych,

— w Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej, które powstało w Instytucie Ekonomiki Przemysłu Chemicznego w lipcu 1989 r. po likwidacji ROINTE Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego w Warszawie oraz Przemysłu Lekkiego w Łodzi.

Ostatni informator Centrum INTE z 1990 r. o placówkach informacji w Polsce zawiera dane o 80 ośrodkach inte w resorcie przemysłu. Są to dane niepełne, gdyż na ankietę dotyczącą placówek inte w resorcie przemysłu, którą Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej rozesłało na początku swej działalności, odpowiedziało 421 jednostek, w tym: 182 z przemysłu lekkiego, 43

² Opublikowanym w dodatku do „Rzeczypospolitej” – „Ekonomia i Rynek” z 9.11.1992 r. I.

z przemysłu hutniczego, 26 z energetyki i górnictwa, 141 z przemysłu elektromaszynowego i 193 z przemysłu chemicznego. Na tę liczbę składają się zakładowe i branżowe placówki, dostarczające informację naukową i techniczną odbiorcom z resortu przemysłu oraz innym zainteresowanym. Oczywiście, trudna sytuacja finansowa wymusiła likwidację niektórych, ale ostatnie dane dotyczące dofinansowania z funduszy przeznaczonych na działalność ogólnotechniczną obejmują 154 jednostki badawczo-rozwojowe. W tych jednostkach działają zazwyczaj branżowe ośrodki informacji.

Te ośrodki branżowe — oprócz zapewnienia dostępu do informacji naukowej i technicznej — gromadzą zbiory biblioteczne efektywnie wykorzystywane, o czym świadczą liczby dotyczące wypożyczeń w 8 wiodących bibliotekach w 1990 r.: ponad 90 000 wypożyczeń indywidualnych, ponad 5500 wypożyczeń międzybibliotecznych przy ogólnej liczbie ok. 130 000 książek w tych bibliotekach. Dodać także należy, że prowadzona jest współpraca z 40 bibliotekami zagranicznymi, aby ułatwić użytkownikom dostęp do źródeł trudno lub wręcz niedostępnych w kraju. W resorcie przemysłu jest kilkanaście bibliotek wiodących, posiadających podstawowe źródła informacyjne dla branż przemysłowych. Ważniejsze biblioteki to: Głównego Instytutu Górnictwa, Instytutu Chemii Przemysłowej, Instytutu Elektrotechniki, Instytutu Metalurgii Żelaza, Instytutu Metali Nieżelaznych, Instytutu Włókiennictwa, Instytutu Technologii Drewna, Przemysłowego Instytutu Maszyn Rolniczych. Bardzo ważnym elementem zbiorów bibliotecznych są w tych bibliotekach zbiory specjalne: normy, opisy patentowe, literatura techniczno-handlowa, raporty z prac prowadzonych w zakresie reprezentowanej branży. Wielkość tych zbiorów we wszystkich bibliotekach branżowych ośrodków informacji jest niewiele mniejsza od wielkości zbiorów książek. Biblioteki te obsługują także zainteresowanych użytkowników spoza resortu.

Dane dotyczące prenumeraty czasopism zagranicznych zebrane przez Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej wskazują, że w 1993 r. w bibliotekach jednostek badawczo-rozwojowych resortu przemysłu dostępnych będzie ok. 1600 tytułów czasopism, w przeważającej części zamawianych w jednym egzemplarzu; tylko w przypadkach wydawnictw abstraktowych zamówiono kilka egzemplarzy (np. *Chemical Abstracts Search*) w wiodących jednostkach badawczo-rozwojowych prowadzących prace z zakresu chemii.

Na podstawie zbiorów źródłowych ok. 70 ośrodków int w resorcie przemysłu przygotowuje wydawnictwa informacyjne, które docierają do zakładów przemysłowych i ułatwiają kadrze inżynieryjno-technicznej zapoznanie się z nowościami technicznymi w danej branży na świecie.

Ośrodki int zapewniają ponadto dostęp do własnych baz danych, baz tworzonych we współpracy ośrodków o podobnym profilu tematycznym lub baz zakupionych w serwisach informacyjnych czy też w innych ośrodkach int. Ośrodków prowadzących tego typu obsługę informacyjną jest w naszym resorcie ponad 40.

Coraz częściej obserwuje się wypełnianie przez ośrodki int roli pośredników w zdobywaniu informacji dla użytkownika z miejsca jej dostępu lub wskazywanie tego miejsca użytkownikowi. Użytkownik przychodząc do ośrodka int, powinien wyjść z przekonaniem, że udostępniono mu wszystkie informacje z obszaru jego zainteresowania, jakie w danym ośrodku się znajdują, oraz że wskazano mu miejsca, w których może je zdobyć. Skrócenie czasu potrzebnego na uzyskanie informacji wiąże się z obniżeniem kosztów badań i prac modernizacyjnych oraz podwyższeniem ich jakości. Zebrane dane do bazy komputerowej powinny być wykorzystane jako źródło informacji dla wielu prac badawczo-rozwojowych z danej dziedziny i dziedzin pokrewnych. Minął już czas zbierania informacji tylko dla jednostki, przy której ośrodek int działa. Koszty ponoszone na gromadzenie informacji systematycznie wzrastają, a dotacje na ten cel systematycznie maleją. Z tego faktu wynikają dla jednostek badawczo-rozwojowych posiadających ośrodki int poważne problemy finansowe.

Zgromadzone informacje powinny być dla jednostki macierzystej źródłem dochodów uzyskiwanych z obsługi informacyjnej innych jednostek badawczo-rozwojowych. Włączenie kosztów pozyskiwania informacji naukowej i technicznej do kosztów prac badawczo-rozwojowych powinno być uznane jako prawidłowość, bowiem bez analizy wstępnej opartej przede wszystkim na piśmiennictwie, trudno wyobrazić sobie rozpoczęcie tych prac.

Informacja o zgromadzonych zasobach informacyjnych powinna być ogólnie dostępna. Wymaga to współpracy ośrodków int, wzajemnego przekazywania materiałów informacyjnych oraz przekazywania informacji o zasobach ośrodków int do Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej, które jest odwiedzane przez wielu użytkowników o różnym profilu zainteresowań.

Podstawowym zadaniem tego Centrum jest prowadzenie kompleksowej obsługi informacyjnej użytkowników, w tym: kadry kierowniczej Ministerstwa Przemysłu i Handlu, pracowników jednostek badawczo-rozwojowych resortu przemysłu i handlu, pracowników przedsiębiorstw przemysłowych zarówno państwowych, jak i prywatnych, oraz innych osób fizycznych.

Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej realizuje to zadanie, specjalizując się w zakresie obsługi opartej na dostępie online do baz danych zawartych w zagranicznych systemach informacyjnych:

- Dialog Information Services — ok. 400 baz ze wszystkich obszarów zainteresowań użytkownika,
- Orbit Search Service — ponad 100 baz z zakresu nauki i techniki,
- Pergamon Financial Data Services — ok. 50 baz pozwalających na prowadzenie analiz rynkowych i finansowych,
- Echo — ok. 30 baz dotyczących głównie krajów Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej.

Dostępna jest także online retrospektywna informacja: patentowa firmy Derwent Publication Ltd od 1985 r., ogólnochemiczna za l. 1980-1990, bibliograficzna z zakresu metalurgii żelaza i metali nieżelaznych za

1. 1990-1991. Dostęp do tych zbiorów realizowany jest we współpracy naszego Centrum z Centrum Projektowania i Zastosowań Informatyki, gdzie na komputerze IBM 370 zgromadzone są zbiory retrospektywne liczące ok. 6 mln rekordów.

Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej prowadzi także obsługę informacyjną na podstawie baz zawierających oferty pozwalające znaleźć partnera do współpracy. Należy tu wymienić bazy:

— Zakłady — oferty polskich przedsiębiorstw przemysłu lekkiego, zbierane przez Centrum,

— Partner I — oferty polskich przedsiębiorstw,

— Partner II — oferty firm zagranicznych zgłoszone do Departamentu Współpracy z Zagranicą MPiH,

— Partner C — oferty firm zagranicznych zgłoszone do biur radców handlowych, które Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej otrzymuje z Centrum Informacji Rynkowej.

Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej dostarcza także wyczerpujących informacji o wyrobie i producencie z baz: World Chemical Producers 92/93, Kompass, Business Foundation Book, Business Dataline, Directory of US Importers and Exporters. Centrum to zapewnia zatem, ogólnie mówiąc, dostęp do informacji naukowej, technicznej, rynkowej, gospodarczej, pomagając przedsiębiorstwu w podejmowaniu trafnych i szybkich decyzji.

Propagujemy szeroko to, co jest dostępne w naszych ośrodkach int, w myśl hasła „co nie jest znane, nie istnieje”, aby zwrócić uwagę na znaczenie informacji naukowej i aby o informacji zaczęto mówić. Informacja powinna łączyć wszystkie ogniwa uczestniczące w procesach gospodarczych na poziomach: regionalnym, krajowym, międzynarodowym. Informacja powinna docierać i być wykorzystywana na wszystkich szczeblach zarządzania. Potrzebna jest ona na każdym z nich do podjęcia właściwych decyzji i tych małych, np. związanych ze zmianą technologii w celu poprawienia jej energochłonności, i tych poważnych, dotyczących restrukturyzacji całych sektorów naszej gospodarki czy polityki państwa.

Bez informacji nie jest możliwe wspomaganie procesu decyzyjnego, oparte na materiałach pochodzących z ocen, rankingów, analiz, studiów. Przy założeniu, że decyzja jest podstawą każdego działania, przedstawione fakty wyznaczają miejsce informacji w naszym życiu.

ELŻBIETA STĘPIEŃ

INFORMATION CENTERS IN INDUSTRY

Industrial information centers should be oriented towards bringing into life the state economical policy.

The branch and local information centers provide access to intensively used library collections, databases (including these developed in site), and disseminate own publications.

The Center for Scientific and Industrial Information serves mainly managers in the Ministry of Commerce and Industry, research and development institutes and corporations. The Center facilitates access to world data banks and databases (Dialog, Orbit, Pergamon Financial etc.).

JAKOBINA KOWALCZYK
HANNA ZAWADO

CENTRALNE KATALOGI PIŚMIENICTWA ZAGRANICZNEGO BIBLIOTEKI NARODOWEJ STAN I PERSPEKTYWY

Obecna sytuacja katalogów centralnych w Bibliotece Narodowej. Charakterystyka dwóch centralnych katalogów wydawnictw zagranicznych w bibliotekach polskich. Zamierzenia BN dotyczące doskonalenia katalogów centralnych.

RYS HISTORYCZNY I PROBLEMY AKTUALNE

Historię polskich katalogów centralnych zacząć można od międzywojennego dwudziestolecia, jeśli nie liczyć wcześniej tworzonych bibliografii, które — informując o lokalizacji opisywanych dzieł — spełniały faktycznie rolę katalogów centralnych, oraz nie zrealizowanego projektu Samuela Bogumiła Lindego z dwudziestych lat XIX w. utworzenia „ogólnego katalogu krajowego, z którego by z łatwością dowiedzieć się można, w którym miejscu jakie dzieła, zwłaszcza rzadkie, się znajdują”¹. Jest to więc okres upoważniający do refleksji znajdujących wyraz zwłaszcza w licznych referatach i wystąpieniach przy okazji bibliotekarskich spotkań, nie tylko zresztą wtedy, gdy katalogi centralne stanowiły wyodrębniony przedmiot ich zainteresowania.

Do najpoważniejszych przedsięwzięć przedwojennych należy zaliczyć centralny katalog czasopism zagranicznych zainicjowany przez Stefana Wierczyńskiego i pod jego kierunkiem sporządzony w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu, a obejmujący wydawnictwa wpływające do 800 naukowych bibliotek². Marian Łodyński w referacie na IV Zjeździe Bibliotekarzy Polskich w 1936 r. przedstawił projekt opracowania centralnego katalogu literatury obcojęzycznej zagranicznej³. Tworzenie tego katalogu rozpoczęto od rejestracji zbiorów największych naukowych bibliotek. Oba katalogi przetrwały wojnę, która jednak gorzej obesła się z wykazanymi w nich zbiorami. Tak więc te katalogi, przechowywane w BN, mają już głównie historyczną wartość.

Program działania BN sformułowany po wojnie przez dyrektora Władysława Bieńkowskiego uwzględniał scentralizowanie w tej bibliotece szeregu ważnych funkcji, m.in. tworzenie wspólnie z wszystkimi bibliotekami nauko-

¹ S.B. Linde: *Pierwszy rzut myśli o Generalnej Dyrekcji Bibliotecznej Krajowej*. „Prz. Bibl.” 1956 z. 1 s. 21.

² *Centralny katalog czasopism i wydawnictw ciągłych znajdujących się w bibliotekach poznańskich*. Poznań 1930.

³ M. Łodyński: *Centralny katalog obcojęzycznej literatury zagranicznej*. W: *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie*. Referaty. Cz. 1. Warszawa 1936 s. 323-326.

wymi „centralnej ewidencji zasobów polskich w formie katalogów centralnych”⁴.

Dla rozwoju centralnych katalogów i służb informacyjnych decydującą rolę odegrała konferencja zorganizowana w Krynicy w 1951 r. W wygłoszonym wówczas referacie Krystyna Remerowa przedstawiła szeroko pojęte zadania centralnych katalogów różnych typów dokumentów⁵. Postulat zobowiązujący BN do przyspieszenia prac nad tworzeniem centralnych katalogów znalazł się w konferencyjnej rezolucji⁶. Prace rzeczywiście nabrały rozmachu, a w 1952 r. utworzono dla nich osobną jednostkę organizacyjną w strukturze Biblioteki.

Prowadzone w BN od 1952 r. centralne katalogi piśmiennictwa zagranicznego o uniwersalnym zakresie tematycznym stanowią obecnie bogaty zbiór informacyjny, obejmujący zasoby ponad 1000 polskich bibliotek. Zbiór ten ułatwia przede wszystkim wykorzystywanie piśmiennictwa zagranicznego znajdującego się w kraju poprzez wypożyczenia międzybiblioteczne, identyfikację wydawnictw oraz stanowi pomoc w kształtowaniu polityki gromadzenia. Zautomatyzowana baza danych centralnego katalogu umożliwia tworzenie baz lokalnych lub dziedzinowych oraz publikację części lub całości katalogu.

Rocznie Zakład Katalogów Centralnych BN (ZKC) udziela 15 000-20 000 informacji dotyczącej lokalizacji piśmiennictwa zagranicznego w Polsce (nie licząc informacji dla użytkowników przychodzących do Zakładu oraz korzystających z materiałów opublikowanych). Warsztat informacyjny ZKC służy nie tylko użytkownikom spoza BN, ale jest wykorzystywany także przy różnych pracach prowadzonych w Bibliotece. Również skierowanie rewersu za granicę — zgodnie z międzynarodowymi ustaleniami dotyczącymi wypożyczeń międzybibliotecznych — musi być poprzedzone sprawdzeniem w katalogu centralnym, czy poszukiwane wydawnictwo nie znajduje się w którejś z krajowych bibliotek. W październiku 1992 r. do ZKC doprowadzono 3 końcówki komputera, umożliwiając bezpośrednie wyszukiwanie w bazach katalogów centralnych.

Uporządkowane w układzie alfabetycznym opisy wydawnictw ciągłych i zwartych są dostępne w postaci tradycyjnych kartotek, a także częściowo na nośniku maszynowym i w formie publikacji.

Własny system ARKA (Automatyczne Redagowanie Katalogów Alfabetycznych), przy pomocy którego od początku lat siedemdziesiątych tworzony jest zbiór zautomatyzowany, był jednym z pierwszych w Polsce systemów edycyjnych, należy także do pierwszych w kraju systemów zautomatyzowanych. Dostosowany był do możliwości komputera polskiej produkcji ZAM-41. Wynikają stąd liczne niedostatki katalogu: uproszczony opis bibliograficzny, brak znaków diakrytycznych, zapis wersalikami. Jednakże nawet tak niedoskonały system umożliwił skrócenie czasu przygotowania publikacji katalogu, rozwiązał problem tworzenia odsyłaczy, umożliwił automatyczne generowanie indeksów w układzie według różnych kryteriów. Możliwe stało się również

⁴ [W. Bieńkowski]: *Biblioteka Narodowa 1949. Zadania i problemy*. Warszawa 1950 s. 15.

⁵ K. Remerowa: *Aktualne zagadnienia w zakresie opracowywania zbiorów bibliotecznych*. „Prz. Bibl.” 1951 z. 3/4 s. 242-260.

⁶ *Rezolucja*. „Prz. Bibl.” 1951 z. 3/4 s. 328 pkt. 14b.

udostępnianie danych na nośniku magnetycznym do wykorzystania w innych systemach zautomatyzowanych. Od 1981 r. eksploatację katalogu przeniesiono na IBM 370. Obecnie format ARKA nie zadowala już ani użytkowników, ani współtwórców katalogu.

Zgodnie z licznymi postulatami użytkowników oraz wnioskami pracowników należy w centralnych katalogach piśmiennictwa zagranicznego wprowadzić zmiany o różnym charakterze, w tym:

- rozszerzyć współpracę z bibliotekami w celu objęcia rejestracją zbiorów wszystkich bibliotek gromadzących piśmiennictwo zagraniczne,
- zmienić formę zapisu danych, uwzględniając stosowanie dużych i małych liter i znaków diakrytycznych,
- zmienić format opisu, w tym zwiększyć liczbę jego elementów, co ułatwi identyfikację publikacji, dostarczając o niej dokładniejszych informacji, a także rozszerzy możliwości wyszukiwania,
- wprowadzić hasła przedmiotowe słownika BN,
- przyspieszyć wprowadzanie informacji do obiegu i usprawnić ich aktualizację, m.in. poprzez wykorzystanie nośników magnetycznych,
- zapewnić obsługę użytkowników w trybie online,
- rozszerzyć możliwości tworzenia podzbiorów (dziedzinowych i lokalnych) przeznaczonych do wykorzystywania w różnych ośrodkach i zbiorach, a tym samym wyeliminować dublowanie prac, zwłaszcza wielokrotne zbieranie i wprowadzanie danych,
- zapewnić pomoc w tworzeniu zautomatyzowanych katalogów w poszczególnych bibliotekach,
- skomasować zgromadzone zbiory katalogów centralnych BN,
- zapewnić wykorzystanie poczty elektronicznej do poszukiwań w katalogach centralnych.

Oczywiście zmiany i usprawnienia wymagają poważnych nakładów zarówno ze strony BN, jak i współpracujących bibliotek.

Przy wszystkich krytycznych ocenach katalogów centralnych BN, przy naszej świadomości ich mankamentów musimy podkreślić, że nie ma w Polsce zbioru konkurencyjnego, obejmującego tak znaczną liczbę opisów wydawnictw ze zbiorów porównywalnej liczby bibliotek, aktualizowanego tak regularnie i często, rejestrującego w bibliotekach wszystkich typów zbiory ze wszystkich dziedzin. Inwestowanie w doskonalenie tego zbioru daje bez wątpienia największe szanse zaspokojenia w pełni potrzeb informacyjnych w zakresie katalogów centralnych, także w skali lokalnej. Współpraca z lokalnymi przedsięwzięciami zapewnia dużo lepsze rezultaty. Przykładem niech będzie współdziałanie z Biblioteką Jagiellońską opracowującą katalog bibliotek krakowskich, owocujące przede wszystkim jednokrotnym zbieraniem danych dla obu katalogów. Dzięki tej współpracy w obu katalogach lepiej są reprezentowane biblioteki i publikacje.

Zarządzenie z 1979 r. dotyczące specjalizacji zbiorów bibliotecznych oraz wytypowania bibliotek centralnych⁷ zobowiązało biblioteki centralne do

⁷ Zarządzenie nr 1 ministrów: kultury i sztuki, nauki, szkolnictwa wyższego i techniki oraz sekretarza naukowego PAN z dnia 26 kwietnia 1979 r. w sprawie ustalenia zasad i planu specjalizacji zbiorów materiałowych bibliotecznych oraz wyznaczania bibliotek centralnych i określenia ich zadań. „Dz. Urz. Min. Kult.” nr 3 poz. 15.

prowadzenia centralnych katalogów dziedzinowo-gałęziowych oraz do przekazywania informacji do ogólnopolskich centralnych katalogów piśmiennictwa zagranicznego prowadzonych w BN. Sprawie zorganizowania współpracy przy prowadzeniu katalogów centralnych poświęcono ogólnopolską naradę w 1980 r.⁸ Była o tym mowa także na konferencji „SINTO a plan specjalizacji materiałów bibliotecznych” w 1986 r.⁹ Wnioski obu tych narad dotyczyły potrzeby współdziałania środowiska zainteresowanego budową katalogów centralnych. Współpracę taką podejmowano w grupach roboczych w l. 1982-1983 i 1988-1989. Starannie przygotowane spotkania odegrały znaczną rolę szkoleniową. Inne rezultaty to przede wszystkim sporządzenie rejestru prowadzonych katalogów, przegląd zaawansowania prac przy poszczególnych katalogach, skonfrontowanie opinii i zaprezentowanie kierunków prac za granicą. Postulaty budowy krajowego systemu katalogów centralnych okazały się nierealne bez podstawy finansowej i rzeczywistego, praktycznego zaangażowania uczestników. Delegowanie przez biblioteki do grup roboczych raczej obserwatorów niż pracowników centralnych katalogów oraz dysponowanie funduszami przyznawanymi według zupełnie innych zasad sprzyjało powstawaniu rozproszonych, dublujących się i nie zawsze zwieńczonych sukcesem inicjatyw. A w każdym razie nie ocenianych z punktu widzenia reprezentacyjności gromadzonych materiałów, jakości danych, szybkości ich zbierania i częstotliwości aktualizacji w stosunku do kosztów przedsięwzięcia.

CENTRALNY KATALOG ZAGRANICZNYCH WYDAWNICTW CIĄGLYCH W BIBLIOTEKACH POLSKICH (CKZWC)

Ten katalog zawiera opisy czasopism publikowanych od 1801 r. ze wszystkich dziedzin wiedzy i niezależnie od sposobu nabycia czasopisma przez bibliotekę (prenumerata, dar, wymiana). Dane do 1970 r. są przechowywane w postaci tradycyjnej kartoteki. Część zawartych w niej informacji była opublikowana¹⁰. Od 1971 r. do zbierania, opracowywania i częściowo upowszechniania danych z tego katalogu zaczęto wykorzystywać technikę komputerową. Rocznik CKZWC¹¹ zawierający 23 000-25 000 tytułów ze zbiorów ok. 800-900 bibliotek składa się z alfabetycznego wykazu tytułów i indeksu przedmiotowego. Skrócony opis czasopisma w tej publikacji zawiera: tytuł, nazwę serii, tytuł poprzedni w przypadku zmiany, miejsce wydania, ISSN i sigła bibliotek przechowujących czasopismo. Rozbudowany system tworzonych automatycznie odsyłaczy (od tytułów poprzednich, równoległych, skróconych itp.) znacznie ułatwia poszukiwania w katalogu. Opis pełny w bazie danych zawiera ponadto: nazwę instytucji sprawczej, kod kraju publikacji, kod

⁸ *Narada nt. katalogów centralnych*. Warszawa, 3-4.6.1980. „Prz. Bibl.” 1981 z. 1 s. 60-105. — Komplet materiałów w Zakładzie Dokumentacji Księgoznawczej BN, TD 775.

⁹ „Prz. Bibl.” 1987 z. 1 s. 115. — Materiały z konferencji w ZDK BN, TD 831.

¹⁰ *Centralny Katalog Bieżących Czasopism Zagranicznych w Bibliotekach Polskich 1957-1982*.

¹¹ *Centralny Katalog Zagranicznych Wydawnictw Ciągłych w Bibliotekach Polskich 1983-*

języka publikacji i hasła charakterystyki rzeczowej nadane według własnego słownika haseł przedmiotowych.

Wszystkie opisy czasopism napływających do CKZWC sprawdzane są w dostępnych źródłach bibliograficznych, w tym w rejestrze ISDS, *Ulrich's International Periodicals Directory*, *Serials Directory* i innych. W przypadkach wątpliwości redaktorzy CKZWC zwracają się do bibliotek o sprawdzenie opisu z autopsji.

Wykorzystanie techniki komputerowej spowodowało znaczne usprawnienie cyklu redakcyjnego. Biblioteki co roku otrzymują z BN wykaz tytułów czasopism zgłoszonych w roku poprzednim i aktualizują go, skreślając tytuły nie nadchodzące w bieżącym roku. Jedynie tytuły nowe i zmienione opisywane są na odrębnych formularzach.

Druk katalogu od lat potykał się o typowe dla naszej poligrafii przeszkody i trwał czasem nawet ponad rok. Aby przyspieszyć rozpowszechnianie zebranych informacji, począwszy od 1981 r., pełne wydanie rocznika poprzedzone jest wykazem nowych tytułów, zawierającym zwykle ok. 2000 opisów.

Ostatnio ze względu na trudności poligraficzne zdecydowano zamiast pojedynczych roczników opublikować łącznie katalog za l. 1988-1990. Ten liczący ponad 27 000 pozycji zbiór będzie wydrukowany do końca 1992 r.

Jednocześnie trwają prace nad komasacją roczników CKZWC. Połączone są już roczniki 1986-1987 i 1988-1990. Komasacja wykazała całą niedoskonałość dotychczas stosowanego formatu opisu. Był on zaprojektowany tylko dla pojedynczych roczników i nie przewidywał wielu problemów wynikających przy komasacji. Zaplanowane obecnie przyjęcie formatu MARC ma być połączone z rozbudową opisu bibliograficznego i katalogowego (np. z uwzględnieniem źródła nabycia, sygnatury, czasu przechowywania). Najwłaściwszą drogą uzyskania szczegółowych informacji bibliograficznych wydaje się wykorzystanie danych międzynarodowego systemu informacji o wydawnictwach ciągłych ISDS, jako najbardziej autorytatywnego zbioru, przygotowanego według jednolitych międzynarodowych zasad przez właściwe ośrodki narodowe. Zmiana formatu będzie również oznaczała uwzględnienie dużych i małych liter oraz znaków diakrytycznych i zastosowanie haseł słownika haseł przedmiotowych BN. Przejście na nowy format w przypadku katalogu czasopism oznacza praktycznie przepisanie go i jest zadaniem bardzo czasochłonnym. Prace te muszą być zatem prowadzone równoległe z aktualizacją kolejnych roczników i komasacją poprzednich, aby nie opóźnić dostarczania bieżącej informacji.

CENTRALNY KATALOG KSIĄŻEK ZAGRANICZNYCH W BIBLIOTEKACH POLSKICH (CKKZ)

Kartoteka CKKZ zawiera obecnie ponad 4 mln opisów książek wydanych po 1800 r. Opisy zbierano od lat pięćdziesiątych, z ok. 250 polskich bibliotek.

Rocznie kartoteka wzbogaca się o ponad 100 000 kart z opisami nowych nabytków. Są to bardzo skrócone opisy, przepisywane z katalogów, bądź też wybierane z biuletynów nabytków poszczególnych bibliotek. Liczba bibliotek nadsyłających opisy książek zmienia się w poszczególnych latach od 150 do 250.

W latach siedemdziesiątych rozpoczęto prace nad zastosowaniem techniki komputerowej do publikowania CKKZ. Po wydrukowaniu kilku zeszytów katalogu publikację zawieszono z powodu braku papieru i trudności poligraficznych. Kontynuuje się natomiast rejestrację danych na taśmach magnetycznych. Połączony zbiór opisów książek zagranicznych z l. 1978-1984 liczy obecnie ok. 300 000 tytułów. Ze względu na pracę w trybie offline, opisy książek redaguje się według daty wydania, po zgromadzeniu materiału za dany rok. Przygotowuje się przejście na tryb online, aby umożliwić wprowadzanie nabytków do katalogu komputerowego bez względu na ich datę wydania.

Jeszcze bardziej niż w katalogu wydawnictw ciągłych potrzebna jest tu zmiana formatu, który obecnie przewiduje podawanie w jednym polu zbyt wielu różnorodnych informacji (np. tytułu, podtytułu, miejsca i roku wydania, oznaczenia wydania, oznaczenia odpowiedzialności). CKKZ powinien przejmować opisy z autorytatywnych, zautomatyzowanych baz danych: bibliografii narodowych i międzynarodowych czy katalogów wielkich bibliotek (np. katalogu Biblioteki Kongresu).

WNIOSKI

1. Nowa sytuacja kraju sprzyja tworzeniu się systemowych mechanizmów stymulujących rozwój katalogów centralnych. Na przykład uzmysłowienie rzeczywistych kosztów wypożyczeń z zagranicy, odkąd są one opłacane przez zamawiające biblioteki, zintensyfikuje poszukiwania literatury na terenie kraju i — można żywić nadzieję — pomoże docenić rolę centralnych katalogów, a w rezultacie wagę pełniejszego wykazywania materiałów pozyskiwanych do własnych zbiorów.

2. W krajach zachodnich powszechny jest model centralnego katalogu stanowiącego zarazem zbiór autorytatywnych opisów, które mogą być przejmowane przez biblioteki do komputerowych systemów lokalnych lub tradycyjnych katalogów. Katalogi centralne w krajach socjalistycznych z reguły nie pełniły tej funkcji. Utworzenie w BN zbioru dającego takie możliwości polskim bibliotekom jest trudne, ale wykonalne.

3. Biblioteka Narodowa dysponuje obecnie największymi zbiorami danych i najpoważniejszym doświadczeniem w zakresie prowadzenia katalogów centralnych. Z racji swojej pozycji na terenie międzynarodowym ma największe szanse ustanowienia związków z międzynarodowymi i narodowymi bazami bibliograficznymi w celu przejmowania autorytatywnych opisów. Wydaje się więc najbardziej predestynowana do realizowania funkcji centralnego ogniwa

w krajowym systemie katalogów centralnych. Konieczne jest jednak zapewnienie w tym celu odpowiednich środków materialnych. Nie zastąpi ich presja środowiska, zwłaszcza gdy reprezentuje ono postawę roszczeniową, a nie wspiera poczynań BN nawet w formie przesyłania informacji o nowych nabytkach bibliotek.

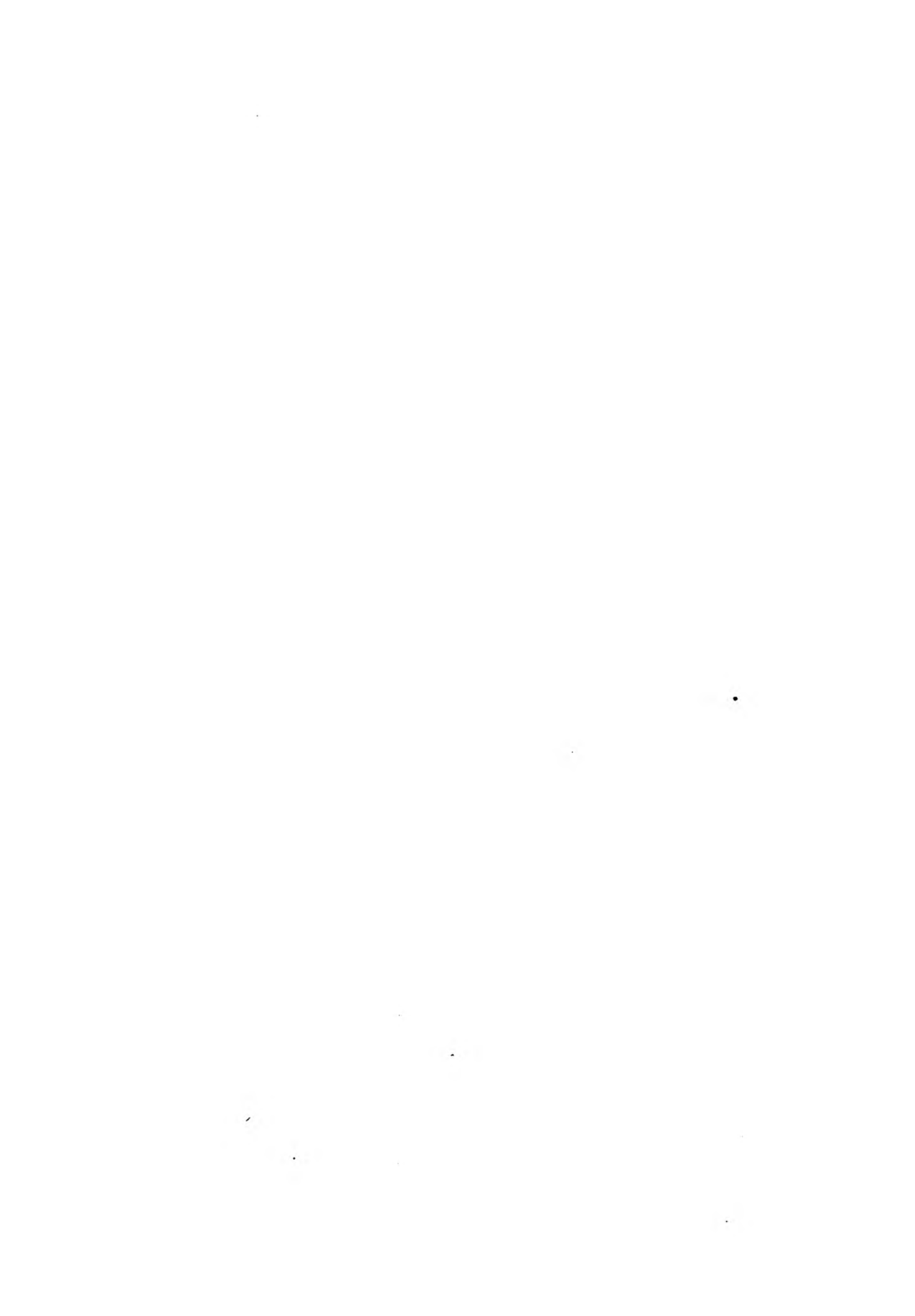
4. Bardzo trudna jest aktualizacja centralnych katalogów: wprowadzanie informacji o nabytkach i ubytkach w rejestrowanym zasobie. Dobrą organizację aktualizacji zapewniają systemy zautomatyzowane, gdy można zapewnić transmisję danych między katalogami centralnymi i katalogami poszczególnych bibliotek. Zatem rozwój katalogów centralnych jest mocno związany z rozwojem telekomunikacji i automatyzacji bibliotek. Ważna jest też organizacja powiązań między katalogami, obejmująca ustalenia dotyczące formatów opisu języków informacyjno-wyszukiwawczych, zasad przekazywania danych oraz utworzenia sieci katalogów. Na pewno należy tym sprawom poświęcić więcej uwagi w formie konstruowania konkretnych programów i zawierania porozumień.

JAKOBINA KOWALCZYK
HANNA ZAWADO

UNION CATALOGS OF FOREIGN LITERATURE IN THE NATIONAL LIBRARY CURRENT STATE AND FUTURE PERSPECTIVES

The National Library union catalogs failed to serve as authoritative bibliographic data collections for use in local library systems. The creation of such a database in the Library seems to be quite hard, but possible.

The National Library maintains now the greatest central catalogs in the country: the central catalogs of foreign serials and books in Polish libraries. Both catalogs were computerized in seventies, currently require some significant modernization (bibliographic description format modification, online access, subset creation etc.) The problems in current maintaining and updating of the catalogs can be solved in course of telecommunication and library automation development.

POLSKIE TOWARZYSTWO INFORMACJI NAUKOWEJ CELE I ZADANIA

Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej (PTIN) zostało zarejestrowane jako stowarzyszenie naukowe w czerwcu 1992 r. w Sądzie Rejestrowym m.st. Warszawy. W lipcu odbyło się pierwsze Walne Zebranie Członków, podczas którego wybrano Zarząd, Komisję Rewizyjną i Sąd Koleżeński.

Historia powołania do życia PTIN-u jest dość długa. Pierwsze działania organizacyjne podjęto w 1982 r. Przerwane w 1983 r. odmową zarejestrowania przez ówczesne władze terenowe, odżyły następnie w końcu lat osiemdziesiątych, aby wreszcie sfinalizować się w 1992 r., czyli w 10 lat później.

PTIN jest samorządnym stowarzyszeniem naukowym zrzeszającym — na zasadzie dobrowolności — pracowników i użytkowników informacji naukowej ze wszystkich dziedzin nauki, działalności społecznej i gospodarczej.

Celem głównym PTIN jest upowszechnianie w społeczeństwie przeświadczenia o roli i znaczeniu informacji naukowej w rozwoju społeczno-gospodarczym, postępie naukowym i technicznym oraz konieczności jej wykorzystania w działaniach twórczych i decyzyjnych. Z tak sformułowanego celu wynikają podstawowe zadania dla PTIN; należą do nich m.in.:

1. Inicjowanie i prowadzenie działań mających na celu rozwój teorii informacji naukowej i doskonalenie praktyki;

2. Przedstawianie właściwym władzom, instytucjom i podmiotom gospodarczym opinii i wniosków w sprawach związanych:

- z doskonaleniem organizacji i funkcjonowania informacji naukowej i technicznej,

- ze stwarzaniem warunków, mechanizmów i motywacji posługiwania się informacją naukową,

- z wykorzystywaniem informacji w zdobywaniu i poszerzaniu wiedzy, w działaniach twórczych i innowacyjnych, w zarządzaniu, praktyce gospodarczo-produkcyjnej, działalności społecznej;

3. Prowadzenie działalności usługowej w zakresie prac badawczych i rozwojowych, ekspertyz, rzeczoznawstwa, doradztwa, opracowań naukowo-informacyjnych, szkolenia, wydawnictw itp.;

4. Dbalność o etykę, godność i solidarność swoich członków;

5. Reprezentowanie i ochrona uprawnień zawodu pracownika informacji naukowej i technicznej oraz interesów twórczych członków PTIN.

Współdziałając na zasadach partnerstwa z organami administracji państwowej, centralnej i terenowej oraz z instytucjami gospodarczymi i społecznymi placówkami naukowo-badawczymi i dydaktycznymi. PTIN zamierza osiągnąć swoje cele poprzez:

— aktywizowanie wszystkich środowisk zajmujących się problematyką informacji naukowej we współdziałaniu mającym na celu jej rozwój, podnoszenie sprawności i efektywności organizacji, funkcjonowania placówek i systemów informacji naukowej;

— działanie na rzecz właściwej pod względem fachowym obsady stanowisk w placówkach informacji naukowej, celem lepszego zaspokajania potrzeb informacyjnych użytkowników informacji naukowej;

— inspirowanie różnorodnych przedsięwzięć badawczych, wdrożeniowych, legislacyjnych, organizacyjnych i innych zmierzających zarówno do doskonalenia pracy placówek informacji naukowej, jak i zwiększania efektywności wykorzystywania informacji naukowej w działaniach twórczych, innowacyjnych i decyzyjnych;

— prowadzenie na różnych poziomach działalności szkoleniowej poprzez organizowanie lub współorganizowanie kursów kształcących i doskonalących, wykładów, odczytów, zebrań dyskusyjnych, pokazów, wycieczek krajowych i zagranicznych;

— organizowanie lub współorganizowanie kongresów, konferencji naukowych i specjalistycznych zarówno krajowych, jak i międzynarodowych oraz uczestniczenie w nich;

— prowadzenie i inspirowanie działalności wydawniczej;

— współpracę z innymi stowarzyszeniami, organizacjami, instytucjami, uczelniami, podmiotami gospodarczymi i innymi w zakresie zagadnień związanych z informacją naukową;

— współpracę i wymianę doświadczeń z zagranicznymi i międzynarodowymi organizacjami i stowarzyszeniami zajmującymi się problematyką informacji naukowej;

— opiniowanie programów nauczania z dziedziny informacji naukowej w szkołach i uczelniach oraz na kursach doskonalących;

— udzielanie pomocy i rady członkom PTIN w zakresie ich działalności naukowej, zawodowej i społecznej;

— inicjowanie tworzenia funduszy stypendialnych w porozumieniu z zainteresowanymi instytucjami dla pracowników informacji naukowej;

— wnioskowanie i opiniowanie wykorzystywania stypendiów z funduszy zagranicznych dla członków PTIN;

— powoływanie rzeczoznawców w ramach PTIN;

— współdziałanie w nadawaniu stopni specjalizacji zawodowej w zakresie informacji naukowej i technicznej.

Zarząd PTIN wybrany na pierwszą kadencję — na najbliższe 3 lata — tworzą następujące osoby: prezes mgr Marian Surdyk — dyrektor Instytutu Ekonomiki Przemysłu Chemicznego w Warszawie, wiceprezes doc. dr Andrzej Gromek — dyrektor Ośrodka Informacji Naukowej PAN, sekretarz mgr Elżbieta Stępień — dyrektor Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej w Warszawie, skarbnik mgr Jadwiga Bukowska — kierownik Zakładu INTE w Instytucie Metalurgii Żelaza w Gliwicach, członkowie: doc. dr hab. Barbara Stefaniak — pracownik naukowy Instytutu Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, mgr inż. Henryk Podelwowski — dyrektor Oddziału Informacji Patentowej IEPCh w Gliwicach, mgr Eugeniusz Knypl — kierownik Zakładu INTE w Ośrodku Badawczo-Rozwojowym w Oświęcimiu, mgr inż. Barbara Skowrońska — pracownik Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Wszystkich zainteresowanych członkostwem w PTIN prosimy o kontakt z sekretariatem w Warszawie (ul. Wynalazek 2, tel. 43-74-21 w. 238).

Marian Surdyk

SYSTEMY INFORMACJI I BAZY DANYCH W OŚRODKU PRZETWARZANIA INFORMACJI

Ośrodek Przetwarzania Informacji utworzony został w styczniu 1991 r. na mocy zarządzenia nr 12 kierownika Urzędu Postępu Naukowo-Technicznego i Wdrożeń z dn. 12.12.1990 r. Ośrodek prowadzi prace badawczo-rozwojowe, projektowe wdrożeniowe i usługowe w zakresie systemów informacyjnych. Gromadzi on, opracowuje, przetwarza i udostępnia informacje dotyczące: instytucji naukowych, naukowców, prac naukowych, źródeł informacji.

W Ośrodku eksploatowane są następujące systemy informacji i bazy danych:

1. System informacji o pracach naukowo-badawczych, rozwojowych i ekspertyzach naukowych SYNABA zawierający informacje o rozpoczętych, zakończonych i przerwanych pracach naukowo-badawczych oraz o ekspertyzach naukowych. Baza danych systemu zawiera ok. 80 000 rekordów. System SYNABA eksploatowany był od 1984 r. przez Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, a od 1991 r. przez OPI.

2. Baza danych „Doktoraty i habilitacje” rejestruje nadane stopnie doktora i doktora habilitowanego w krajowych placówkach naukowych. Baza zawiera dane o osobach uzyskujących stopień naukowy, informacje z jakiej dziedziny nauki lub sztuki uzyskały stopień, o jednostce nadającej go, miejscu zatrudnienia danej osoby.

3. Baza „Instytucje” zawiera informacje o ok. 6000 placówek: szkołach wyższych, placówkach PAN, jednostkach badawczo-rozwojowych, archiwach, muzeach, bibliotekach naukowych. Są to następujące informacje:

- nazwa i adres,
- nazwisko rektora, dziekana, dyrektora i ich zastępców,
- struktura uczelni,
- nazwisko przewodniczącego rady naukowej,
- uprawnienia do nadawania stopni naukowych,
- prowadzenie studiów doktoranckich i podyplomowych,
- główne kierunki działalności naukowo-badawczej lub dydaktycznej,
- zbiory muzeów,
- zasoby archiwów,
- kierunki kompletowania zbiorów bibliotek,
- tytuły wydawnictw ciągłych wydawanych przez poszczególne placówki.

4. Baza „Działalność statutowa instytucji” jest podbazą bazy „Instytucje” i zawiera dodatkowe informacje niezbędne przy przydzielaniu środków finansowych na działalność statutową instytucji, takie jak: stan zatrudnienia, struktura jednostki, warsztat badawczy, zbiory biblioteczne, publikacje, wykaz wdrożeń, organizowanie konferencji krajowych i międzynarodowych oraz uczestnictwo w konferencjach, członkostwo pracowników w międzynarodowych towarzystwach naukowych, współpraca międzynarodowa — umowy i wspólnie realizowane projekty.

5. Baza danych „Naukowcy” zawiera informacje o krajowej kadrze naukowej (doktorach, doktorach habilitowanych i profesorach): tytuły i stopnie naukowe, miejsce pracy, adres domowy, dyscyplina i specjalność. Obecnie obejmuje informacje o ok. 21 000 samodzielnych pracowników naukowych oraz ok. 28 000 doktorów zatrudnionych w placówkach naukowych.

6. System informacji o źródłach informacji jest w trakcie organizacji. W pierwszym etapie zostaną zarejestrowane biblioteki, ośrodki informacji oraz inne instytucje prowadzące działalność informacyjną. Opracowany w OPI projekt centralnej bazy danych dla SIS przewiduje zorganizowanie 4 podbaz: o placówkach informacji, o krajowych komputerowych bazach danych, o systemach informacyjnych i serwisach online, o katalogach centralnych. Planuje się wydanie na podstawie zasobów informacyjnych tego systemu katalogu komputerowych baz danych oraz informatora o placówkach INTE.

Ponadto na podstawie baz danych „Instytucje” i „Naukowcy” wydawany jest *Informator Nauki Polskiej*.

Bogumiła Kwapien

IMPORT CZASOPISM NAUKOWYCH I BAZ DANYCH W 1992 R.

Import czasopism naukowych od 1990 r. jest finansowany przez Komitet Badań Naukowych (KBN) ze środków wydzielonych na tzw. działalność ogólnotechniczną.

W sytuacji stale pogarszającego się finansowania nauki ograniczane są także środki na zakup zagranicznych czasopism naukowych, co w połączeniu

z postępującą inflacją, dewaluacją złotówki i rosnącymi cenami czasopism stwarza konieczność kontrolowania ich importu. Wymaga to podjęcia działań, które pozwoliłyby na:

- utrzymanie możliwie największej liczby tytułów czasopism sprowadzanych dotychczas do kraju — kosztem ograniczenia liczby ich egzemplarzy,
- takie rozmieszczenie importowanych czasopism, aby zachować maksymalną ich dostępność dla czytelnika,
- dostarczenie użytkownikowi informacji o miejscu przechowywania importowanych czasopism naukowych.

Z inicjatywy Polskiej Fundacji Upowszechniania Nauki — przy współudziale zespołów pracowników Biblioteki PAN w Warszawie, Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej oraz Fundacji — utworzono komputerową bazę danych o wydawnictwach ciągłych i bazach danych importowanych w 1992 r. oraz ich rozmieszczeniu w kraju. Aby przyspieszyć prace wykorzystano dotychczasowe doświadczenia Biblioteki Głównej PW, która aktualizowała komputerową bazę czasopism importowanych w l. 1986-1989. Fundacja wydała także *Wykaz czasopism naukowych i innych nośników informacji naukowej importowanych do Polski w 1992 roku* (T. 1-2. Warszawa 1992). Pozostała nie wypełniona luka od ostatniego rocznika analogicznego wydawnictwa publikowanego z inicjatywy MEN*. *Wykaz* opracowano na podstawie dokumentacji zebranej przez Polską Fundację Upowszechniania Nauki w ramach rozliczenia środków przyznanych przez KBN na dofinansowanie prenumeraty czasopism. Dokumentacja obejmowała również wykazy czasopism prenumerowanych ze środków własnych placówek. W stosunku do wydań poprzednich *Wykaz* poszerzono o czasopisma z byłych KDL i ZSRR oraz o bazy danych na nośnikach magnetycznych i optycznych (CD-ROM). Wprowadzono nowe elementy opisu bibliograficznego dotyczące wydawcy i tematyki wydawnictw. Istotną innowacją jest indeks rzeczowy umożliwiający znalezienie czasopisma lub bazy danych z określonej dziedziny nauki.

Dokonania te, będące rezultatem realizacji zadań koordynowania i obsługi importu czasopism na 1992 r. powierzonych Fundacji przez KBN, umożliwiły także obiektywne weryfikowanie zamówień na prenumeratę czasopism zgłaszanych przez placówki naukowe. Oceniając pozytywnie realizację importu w roku ubiegłym, KBN powierzył Fundacji całokształt zadań związanych z ogólnopolską prenumeratą zagranicznych czasopism naukowych i baz danych na 1993 r.

W 1991 r. dofinansowaniem prenumeraty objęte były placówki podległe 15 resortom, w 1992 r. — 23 resortom. Założona baza danych o czasopismach importowanych umożliwiła zweryfikowanie zamówień, które przekraczały o ponad 30% środki przyznane na ten cel na 1993 r. Oparto się przy tym na następujących założeniach:

* *Wykaz wydawnictw ciągłych importowanych z krajów II obszaru płatniczego w 1988 roku...* T. 1-2. Warszawa 1987 — *Plan prenumeraty czasopism z II obszaru płatniczego na rok 1989.* (Pula centralna). Warszawa 1989.

— dofinansowane będą głównie duże biblioteki naukowe, które dysponują odpowiednimi warunkami przechowywania i udostępniania zbiorów użytkownikom (m.in. w formie kserokopii),

— powtarzalność tytułów powinna być zmniejszona z uwzględnieniem potrzeb środowiskowych (regionalnych), zwłaszcza w przypadku wydawnictw abstraktowych i szczególnie kosztownych,

— należy skorygować import czasopism z krajów byłego ZSRR i obszaru byłych KDL, analizując bieżącą prenumeratę i wykorzystanie.

Informacje dotyczące importu w 1993 r. są dopiero opracowywane, stąd też brak możliwości pełnego porównania z danymi za 1992 r., które już przeanalizowano. W 1992 r. zaprenumerowano 9650 tytułów wydawnictw ciągłych w 29 117 egz., oraz 33 bazy danych na nośnikach magnetycznych i optycznych. W stosunku do bazy Ulrichs'a, która w l. 1992-1993 rejestrowała 126 000 czasopism, stanowi to 8%.

Porównując prenumeratę w 1992 r. z latami poprzednimi, okazuje się, że nie był to rok najgorszy (tabela 1). Po odjęciu liczby prenumerowanych czasopism z byłych KDL i ZSRR, za które obecnie płaci się walutą wymienną, z państw zachodnich zaprenumerowano 8244 tytuły w 25 045 egz. W porównaniu zatem do lat 1989 i 1990 odnotowuje się średnio wzrost o 700 tytułów. Jest to wynikiem polityki ograniczania liczby egzemplarzy na korzyść zwiększenia liczby prenumerowanych tytułów czasopism. Ta tendencja zachowana została także w projekcie na 1993 r.: spodziewany jest wzrost liczby tytułów o 500 przy zmniejszającej się liczbie egzemplarzy. Takie postępowanie jest możliwe wobec istnienia wyczerpującej i aktualnej informacji o lokalizacji czasopism w *Wykazie czasopism*.

Przewiduje się wzrost liczby prenumerowanych baz danych w 1993 r. do 86. Wskaźnik powtarzalności poszczególnych tytułów z 3,1 zmniejszono do 2,6. Wzrost liczby tytułów czasopism w 1993 r. wiąże się również z włączeniem do bazy czasopism prenumerowanych w placówkach 8 resortów poprzednio nie uwzględnianych: MSZ, MON, MSW, Ministerstw: Finansów, Współpracy Gospodarczej z Zagranicą, Sprawiedliwości, Przekształceń Własnościowych oraz CUP.

Odbiorcami czasopism w 1992 r. były 394 biblioteki i placówki naukowe. Nastąpiła nie notowana dotąd koncentracja czasopism. Znajdują się one przede wszystkim w bibliotekach uczelnianych, samodzielnych bibliotekach naukowych pełniących funkcje bibliotek centralnych i instytutach naukowo-badawczych. Przykładowo: w 1990 r. było 543 odbiorców, w 1989 — 570, a w 1986 — 1486. Wpływające do Polski czasopisma importowane były z 47 państw. Na czoło, zarówno pod względem liczby tytułów, jak i egzemplarzy wysuwają się Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Niemcy i b. ZSRR (tabela 2). Prawie połowa prenumerowanych czasopism (46%) występowała tylko w 1 egz., 2-5 egz. stanowi 39,5%, 6-10 — 10,2%, powyżej 15 egz. mamy zaledwie 101 tytułów a tylko 9 występuje w więcej niż 30 egz. Te ostatnie to wydawnictwa abstraktowe, typu current contents, a następnie czasopisma

o charakterze interdyscyplinarnym: *Nature*, *Science*. Wydaje się, że dla tych czasopism nie jest to liczba wygórowana. W 1992 r. prawie całkowicie wyeliminowano z importu gazety, czasopisma publicystyczne, żurnale. Istnieją jednak placówki naukowe (np. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Instytut Nauk Politycznych czy Biblioteka Narodowa), w których prenumerowanie wybranych gazet jest całkowicie uzasadnione; podobnie jak żurnali w akademiach szkół plastycznych czy wyższych szkołach teatralnych.

Przy tak ograniczonej liczbie egzemplarzy oraz niewielkiej liczbie odbiorców sprawą najważniejszą staje się właściwe rozmieszczenie czasopism. Działania podejmowane przez Fundację miały na celu niedopuszczenie do nadmiernej powtarzalności tytułów na niektórych terenach. Aby usprawnić jeszcze bardziej środowiskową koordynację importu, planuje się w 1993 r. wygenerować wykazy obrazujące nasycenie prenumerowanymi czasopismami (tytuły i egzemplarze) w poszczególnych regionach kraju. Wykazy te będą dostępne zarówno w formie drukowanej, jak i na dyskietkach. Natomiast dokonana po raz pierwszy klasyfikacja rzeczowa może służyć do generowania wykazów tematycznych, co ułatwi analizę zaopatrzenia w czasopisma z poszczególnych dziedzin. Taką analizę powinni przeprowadzić naukowcy zajmujący się określoną tematyką.

Aby poszerzyć informacje o zasobie czasopism zagranicznych planuje się w 1994 r. włączyć do bazy również czasopisma pochodzące z wymiany. Taki postulat zgłaszały niektóre środowiska.

Tabela 1. Import czasopism w wybranych latach

Lp.	Rok	1975	1980	1986	1989	1990	1992
1	Liczba tytułów	12013	1002	8437	7368	7642	9650
2	Liczba egz.	83185	66894	37118	24804	24914	29117
3	Wskaźnik powtarzalności	7	6,6	4,5	3,2	3,2	3,1
4	Liczba odbiorców	4231	brak danych	1486	570	543	394

Tabela 2. Import czasopism z poszczególnych państw w 1992 r.

Lp.	Kraj	Liczba		%	Wskaźnik powtarzalności
		tytułów	egz.		
1	Stany Zjednoczone	2342	8212	24,2	3,5
2	Wielka Brytania	1837	5675	19	3,19
3	Niemcy	1730	5681	17,9	3,2
4	b. ZSRR	981	3091	10,1	3
5	Francja	618	1282	6,4	2
6	Holandia	576	1741	6	3
7	Szwajcaria	274	776	2,8	2,8
8	Włochy	159	361	1,5	2
9	Japonia	100	274	1	2,7
10	Pozostałe kraje	1033	2023	10,7	2
		9650	29117		

Jacek Biłowicki, Halina Kozicka-Boguniowska

PODSTAWY PRAWNE FUNKCJONOWANIA INFORMACJI NAUKOWEJ W POLSCE

Zasady tworzenia krajowej sieci ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej określono po raz pierwszy w *Uchwale nr 169 Rady Ministrów z dnia 16 maja 1960 r. w sprawie organizacji informacji technicznej i ekonomicznej* (*Monit. Pol.* nr 60 poz. 284). Przepisy te uchylono *Uchwałą nr 35 Rady Ministrów z dnia 12 lutego 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej* (*Monit. Pol.* nr 14 poz. 104), z kolei ten akt normatywny uchylono w 1990 r. (*Monit. Pol.* nr 24 poz. 181 zał. p. 7).

Uchwała nr 35 przez prawie 20 lat stanowiła podstawowy akt normatywny określający zasady prowadzenia działalności w zakresie informacji naukowej w Polsce. W uchwale zdefiniowano, co to jest działalność informacyjna, oraz określono, jakie jednostki organizacyjne wchodziły w skład ogólnokrajowego systemu informacji. Uchwała ustaliła dla naczelnych i terenowych organów administracji państwowej oraz jednostek organizacyjnych organów państwowych zadania w zakresie prowadzenia i rozwoju działalności informacyjnej w podległych tym organom placówkach. W tym akcie normatywnym wiele miejsca poświęcono Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej: znalazły się tam przepisy mówiące o utworzeniu i zadaniach tej instytucji, o jej organizacji.

Omawiana uchwała odgrywała bardzo ważną rolę: był to akt normatywny, którego postanowienia były podstawą budowy i funkcjonowania systemu informacji w naszym kraju. Znaczenia uchwały nie wolno nam nie doceniać. Jednakże był to akt normatywny samoistny, bowiem postanowień jego nie oparto na upoważnieniu ustawowym. Uchwałę wydała Rada Ministrów z własnej inicjatywy, w ramach swoich kompetencji, „w celu zapewnienia planowego rozwoju działalności w dziedzinie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej oraz efektywnego jej wykorzystywania w gospodarce narodowej”. Uchwała ta nie obowiązywała w resorcie obrony narodowej ani w systemie informacji statystycznej. Zawierała ponadto jedynie odpowiednie zalecenia dla centralnych organizacji spółdzielczych i społecznych, a w szczególności dla Naczelnej Organizacji Technicznej, dotyczące organizowania działalności informacyjnej na zasadach określonych w uchwale oraz współdziałania z Centrum INTE i innymi ośrodkami informacji.

Działalność bibliotek opierała się i nadal opiera na przepisach *Ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach* (*Dz. U.* nr 12 poz. 63; zm.: 1984 nr 25 poz. 129). Przepisy tej ustawy mówią, że niektóre biblioteki — niezależnie od ich przynależności do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej — mogą wchodzić w skład sieci informacji technicznej i ekonomicznej. Biblioteki naukowe, stosownie do postanowień ustawy — obok usług na rzecz rozwoju i potrzeb nauki oraz kształcenia — prowadzą prace dydaktyczne, informacyjne i popularyzacyjne mające na celu upowszechnienie wiedzy oraz rozwój kultury w społeczeństwie. Potrzebom zakładów pracy w zakresie informacji niezbędnych do

wykonania ich zadań oraz przy doskonaleniu zawodowym pracowników służą biblioteki fachowe. Niektóre z nich weszły w skład sieci informacji naukowej. Zadania z zakresu informacji naukowej spełniają również biblioteki szkolne i pedagogiczne, a także biblioteki publiczne, których zadaniem jest m.in. zapewnienie wszystkim obywatelom możliwości korzystania z pomocy bibliograficznych oraz wszechstronnej informacji i fachowego poradnictwa w doborze literatury.

Na podstawie przepisów ustawy o bibliotekach wydane zostało *Zarządzenie nr 1 ministrów: kultury i sztuki, nauki, szkolnictwa wyższego i techniki oraz sekretarza naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 26 kwietnia 1979 r. w sprawie ustalenia zasad i planu specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych oraz wyznaczenia bibliotek centralnych i określenia ich zadań* (Dz. Urz. Min. Szk. Wyż. nr 3 poz. 9). Zarządzenie to ustala zasady specjalizacji zbiorów bibliotek centralnych i współpracujących, wyznacza biblioteki centralne, a także ustala zakres gromadzenia materiałów bibliotecznych przez poszczególne biblioteki centralne. Zarządzenie nr 1 stanowi ważny akt normatywny dla bibliotek naukowych; nie obowiązują obecnie jedynie jego postanowienia dotyczące Centrum INTE. W związku z § 10 ust. 1 tego zarządzenia należy uznać jako zbyt pochopne podjęcie decyzji o rozwiązaniu Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych. Kolegium to powinno działać nadal jako organ doradczy ministra edukacji narodowej lub przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych, na podstawie regulaminu, o którym mowa w ust. 2 § 10. Po likwidacji Centrum INTE Kolegium powinno integrować działalność ogólnokrajowego systemu informacji naukowej, współdziałając z szefami wymienionych resortów.

Postanowienia uchylonej uchwały nr 35 z 1971 r. stanowiły podstawę wydawania przez poszczególne naczelne i centralne organy administracji państwowej aktów normatywnych dotyczących prowadzenia działalności informacyjnej w podległych im resortach. Tego rodzaju przepisy wydane zostały przez większość ministrów; w praktyce nadal w niektórych resortach obowiązują. Uchylenie w 1990 r. uchwały nr 35 należy ocenić negatywnie. Dążąc do likwidacji Centrum INTE, unieważniono w całości potrzebny akt normatywny, przez co pozbawiono ogólnokrajową sieć informacji naukowej podstaw prawnych jej działania.

Uznając przed laty tymczasowość obowiązywania uchwały nr 35, zakładano, że zostanie ona zastąpiona innymi przepisami mającymi rangę ustawy. Dlatego już od kilkunastu lat przedmiotem poważnego zainteresowania niektórych kręgów pracowników bibliotek i ośrodków informacji naukowej była sprawa stworzenia nowoczesnych podstaw prawnych funkcjonowania tych instytucji oraz ich współpracy i działania ogólnokrajowych sieci: bibliotecznej i informacji naukowej. Ukazało się na ten temat wiele artykułów. Wielokrotnie dochodziło do wymiany poglądów na imprezach oficjalnych: naradach, konferencjach, i poza tymi spotkaniami. Prezentowane w tej sprawie poglądy można ująć w cztery grupy: 1) nie należy nic więcej robić; obowiązują-

ce przepisy uchwały nr 35 wystarczają, informacja naukowa będzie się właściwie i dobrze rozwijać; nie są ważne podstawy prawne, o kierunkach jej rozwoju będą decydować zawsze użytkownicy, zapotrzebowania na usługi świadczone przez odpowiednie placówki zajmujące się informacją naukową; 2) należy niezwłocznie uchwalić i wprowadzić w życie ustawę o informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej; 3) należy zintegrować dwa ogólnokrajowe systemy: biblioteczny i informacji naukowej; potrzebny jest jeden akt normatywny stanowiący podstawę działania wszystkich jednostek organizacyjnych tworzących ogólnokrajowy system biblioteczno-informacyjny; 4) sieć bibliotek publicznych powinna działać na podstawie odrębnej ustawy; o działalności bibliotek szkolnych i pedagogicznych powinny stanowić postanowienia ustawy o systemie oświaty; potrzebna jest nowa ustawa dająca podstawę działania systemu bibliotek naukowych i ośrodków informacji naukowej.

Wszystko wskazuje na to, że ostatecznie zwyciężyły propozycje wymienione w trzecim punkcie. Jak już wskazano wyżej ogólnokrajowe sieci: biblioteczna i informacji naukowej od wielu lat współdziałają. Ustawa integrująca te sieci pozwoli na zorganizowanie jednolitej sieci biblioteczno-informacyjnej, zapewnienie współpracy wszystkich jednostek organizacyjnych tworzących tę sieć. Powstaną warunki do lepszego gospodarowania zasobami osobowymi i rzeczowymi, poprawi się poziom usług świadczonych użytkownikom bibliotek i ośrodków inte.

Zasadność przyjęcia tej właśnie koncepcji wynika także z powszechnie podkreślanego faktu, że każda licząca się biblioteka ma w swojej strukturze organizacyjnej komórki zajmujące się informacją naukową, że gromadzi, opracowuje i udostępnia określone informacje. A z drugiej strony, trudno byłoby wyobrazić sobie, aby ośrodek informacji naukowej działał prawidłowo, nie mając w swojej strukturze organizacyjnej komórki o zadaniach bibliotecznych.

Uchylenie uchwały nr 35 a jednocześnie konieczność zmiany obowiązującej ustawy o bibliotekach, wynikająca ze zmiany warunków działalności bibliotek publicznych po powstaniu organów samorządu terytorialnego, zmusiły do szybkiego podjęcia prac przy przygotowaniu nowej ustawy poświęconej bibliotekom.

Opracowania projektu takiej ustawy podjęły się Zarząd Główny SBP i Biblioteka Narodowa. Na posiedzeniu ZG SBP w dn. 19.6.1991 r. przyjęto w tej sprawie uchwałę powołującą na przewodniczącego zespołu do spraw opracowania projektu nowej ustawy o bibliotekach prof. dra hab. Andrzeja Gwiżdża. Do pracy w tym zespole postanowiono zaprosić: Mieczysława Szyszkę (powierzono mu funkcję sekretarza zespołu), Barbarę Bienkowską, Lucjana Bilińskiego, Jana Burakowskiego, Stefana Czaję, Marcina Drzewieckiego, Bolesława Howorkę, Jadwigę Kołodziejską, Dariusza Kuźmińskiego, Krystynę Kuźmińską, Jadwigę Łuszczynską, Jerzego Maja, Jana Sójkę, Henryka Szarskiego, Jerzego Rasińskiego, Jana Wołosza, Adama Wysockiego i Józefa Zajaca. Przewidziano możliwość powiększenia zespołu.

Dnia 6.12.1991 r. odbyło się wstępne posiedzenie zespołu w zmniejszonym składzie. Postanowiono, że członkowie zespołu opracują ekspertyzy, ustalono ich strukturę i zakres tematyczny. Uzgodniono również formy współpracy SBP i BN przy przygotowywaniu projektu ustawy.

Na pierwszym posiedzeniu zespołu w dn. 12.2.1993 r. przedstawiono pierwsze ekspertyzy: Lucjana Bilińskiego — Pożądane regulacje w zakresie egzemplarza obowiązkowego i wymiany materiałów bibliotecznych, Jana Burakowskiego — Biblioteki publiczne w ustawach o bibliotekach, Bolesława Howorki — Założenia do nowej ustawy o bibliotekach. Ustalono, że prace zespołu zostaną zakończone w I półroczu 1993 r.

W toku dyskusji powrócono do pytania o sens nowelizacji obowiązującej ustawy. W zasadzie nikt nie zakwestionował potrzeby (bardzo szybkiej!) jej nowelizacji. Stwierdzono, że należy ograniczyć niekorzystne dla bibliotek działania niektórych gmin, że trzeba stworzyć taki system prawny, który nie pozwoli na wprowadzanie odpłatności za podstawowe usługi biblioteczne, ograniczy możliwości likwidacji bibliotek itp. Ale jest równie szybko potrzebna całkiem nowa ustawa biblioteczna, akt normatywny integrujący sieci biblioteczne. Na omawianym posiedzeniu zespołu wyrażono pogląd, że zespół ten jest w stanie przygotować zarówno projekt nowelizacji dotychczasowej ustawy, jak i projekt nowej ustawy o bibliotekach.

Na kolejnym posiedzeniu zespołu do spraw ustawy o bibliotekach w dn. 14.4.1992 r. omówiono następujące tematy: Problem regulacji ustawowej egzemplarza obowiązkowego (ref. Lucjan Biliński), Tezy w kwestii statusu bibliotek publicznych — propozycje regulacji ustawowej (ref. Jerzy Maj), Założenia nowej ustawy o bibliotekach — I redakcja (ref. Bolesław Howorka). Ponadto na posiedzeniu tym ponownie podjęto sprawę nowelizacji obowiązującej ustawy. Uznano, że to, co się obecnie dzieje w bibliotekach publicznych, zmusza do szybkich i zdecydowanych działań wszystkich, którzy czują się odpowiedzialni za stan tych instytucji, za czytelnictwo w naszym kraju.

Na ostatnim zebraniu plenarnym ZG SBP w dn. 5.11.1992 r. przedstawiciel MKiS powiadomił zebranych o nowych decyzjach podjętych w tym resorcie. Kierownictwo resortu poleciło opracowanie projektu nowej ustawy o bibliotekach (a nie nowelizacji) w ciągu najbliższych kilkunastu dni. Prace nad tym projektem podjęto w zespole pracowników Ministerstwa. Nasuwa się więc uzasadnione pytanie o tok dalszego postępowania zespołu SBP i BN. Decyzja ta rodzi niepokój o losy i treść tego aktu normatywnego. Czy będzie to ustawa stanowiąca podstawę prawną funkcjonowania zintegrowanej ogólnokrajowej sieci biblioteczno-informacyjnej, wszystkich jednostek organizacyjnych tworzących tę sieć? Czy też będzie to tylko ustawa o bibliotekarstwie publicznym? Czy w najbliższym czasie nie stanie przed nami zadanie rozpoczęcia prac nad projektem ustawy o bibliotekarstwie naukowym?

*

Dwie, znane autorowi, „ministerialne” wersje projektu ustawy o bibliotekach — nie satysfakcjonują. Po ich lekturze trzeba zdecydowanie stwierdzić, że ostatni projekt (zresztą tak, jak i pierwszy):

— zajmuje się przede wszystkim bibliotekami publicznymi, ale jednocześnie nie rozwiązuje spraw dla tych bibliotek najważniejszych, m.in. sprawy ich bytu, bowiem nie zawiera zdecydowanych zapisów o obowiązkach organizatorów, a zwłaszcza o zadaniach organów samorządu terytorialnego wynikających z ich ustawowego obowiązku prowadzenia bibliotek komunalnych,

— nie rozwiązuje problemów dotyczących działalności bibliotek w zakresie informacji naukowej, nie odpowiada potrzebom jakie pojawiły się po uchynieniu uchwały nr 35 z 1971 r.

Jeżeli Sejm RP uchwali ustawę o treści zbliżonej do zaprezentowanego nam projektu przygotowanego w MKiS, to ten nowy akt normatywny na pewno nie usatysfakcjonuje pracowników bibliotek naukowych ani pracowników instytucji działających na rzecz informacji naukowej.

Jak już wyżej wspomniano — moim zdaniem — trzeba wykorzystać dotychczasowe doświadczenia, zapisać w nowej ustawie to, co potwierdziła praktyka, trzeba uregulować przepisami sprawy związane z działalnością bibliotek w obrębie sieci biblioteczno-informacyjnych: resortowych, międzyresortowych, specjalistycznych, ponadresortowych i innych. Warto tutaj dodać, że sieci takie powstawały nie tylko na podstawie ministerialnych nakazów, ale często także z oddolnych inicjatyw bibliotekarzy odpowiadających na zapotrzebowania użytkowników i odczuwających potrzebę współdziałania, wymiany materiałów informacyjnych. Znane są przykłady takich działań, m.in. bibliotekarzy z naukowych bibliotek medycznych, którzy sprawili, że sieć bibliotek medycznych działa dobrze, z korzyścią dla użytkowników. Podobne wspólne działania podejmowały, i nadal podejmują, inne biblioteki naukowe, np. ekonomiczne; bardzo często są to działania zdecydowanie pozaresortowe, ponadresortowe.

Jeżeli omawiany projekt zwycięży, uchwalona zostanie w rzeczywistości „ustawa o bibliotekach publicznych” (choć należy wątpić, czy usatysfakcjonuje w pełni bibliotekarzy zatrudnionych w tych bibliotekach). Będzie trzeba podjąć wtedy działania prowadzące do uchwalenia następnego aktu normatywnego dotyczącego bibliotek naukowych.

Zdecydowana większość bibliotekarzy uważa, że nadal trzeba podejmować starania, które doprowadzą do uchwalenia ustawy integrującej cały krajowy system biblioteczno-informacyjny.

Po zapoznaniu się z przygotowanym w MKiS projektem ustawy o bibliotekach zespół ds. ustawy o bibliotekach zlecił opracowanie konkurencyjnego projektu ustawy dwóm członkom zespołu: Jerzemu Majowi i Bolesławowi Howorcie. Projekt taki został opracowany. Autorzy prezentując tekst swojego opracowania na posiedzeniu 17.12.1992 r., podkreślili, że ma ono stanowić podstawę dalszej dyskusji. Prosili o życzliwe uwagi, a przede wszystkim o propozycje konkretnych poprawek, sformułowań poszczególnych artykułów projektu. Nad tekstem tym przez kilka godzin toczyła się ożywiona dyskusja. Osoby zabierające w niej głos wskazały kilka artykułów, które należałoby przeredagować. Ustalono, że członkowie zespołu oraz inni uczestnicy posiedze-

nia zgłoszą swoje uwagi autorom projektu. Autorzy ustosunkowali się do tych uwag i poprawili projekt.

W styczniu 1993 r. zakończono prace nad trzecią wersją projektu ustawy o bibliotekach. Tekst ten zostanie opublikowany w *Bibliotekarzu*. Może owoc pracy tego zespołu — jako projekt nowej ustawy o bibliotekach — będzie można, po „ostatnich” korektach, przekazać do Sejmu. Miejmy nadzieję, że już wkrótce dojdzie do uchwalenia nowej ustawy o bibliotekach, aktu normatywnego stanowiącego dobrą podstawę prawną funkcjonowania krajowego systemu biblioteczno-informacyjnego.

Bolesław Howorka

SYSTEM INFORMACJI O GOSPODARCE ŻYWNOŚCIOWEJ W CENTRALNEJ BIBLIOTECE ROLNICZEJ*

Początki budowania Systemu Informacji o Gospodarce Żywnościowej (SIGŻ) sięgają przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Pomyślany był wówczas jako jeden z dziedzinowo-gałęziowych podsystemów SINTO (System Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej). Funkcję koordynatora SIGŻ pełni CBR, do której zadań należy m.in.:

- budowa i eksploatacja bazy danych SIGŻ,
- ustalanie zadań dla poszczególnych ogniw systemu oraz kontrolowanie wykonania tych zadań,
- opracowywanie materiałów instrukcyjnych i metodycznych,
- badanie potrzeb użytkowników informacji,
- współpraca z innymi systemami informacyjnymi krajowymi i zagranicznymi.

Obecnie system opiera się na bazie danych bibliograficznych pracującej na pakiecie Mikro CDS/ISIS z wykorzystaniem sprzętu mikrokomputerowego typu IBM PC. Chwilowo odbywa się to bez transmisji, a poprzez lokalną sieć typu Novell. W bazie danych SIGŻ znajdują się opisy dokumentów polskich od 1981 r. (63 500 poz.) i zagranicznych za l. 1984-1991 (ok. 95 000 poz.) z zakresu:

- środków produkcji i usług w rolnictwie i przemyśle spożywczym,
- produkcji rolnej,
- leśnej gospodarki nieдрzewnej,
- przetwórstwa rolno-spożywczego,
- ekonomiki rolnictwa i przemysłu spożywczego,
- nauk wspomagających rolnictwo i przemysł spożywczy, jak biologia, chemia itp.

* Por.: K. Kocznorowska, E. Waszczyńska, D. Pielak, M. Rutkowska: System Informacji o Gospodarce Żywnościowej w Centralnej Bibliotece Rolniczej. „Prz. Bibl.” 1991 z. 3/4 s. 339-346.

Do bazy danych SIGŹ wchodzi opisy artykułów z czasopism, opisy tematycznych zestawień dokumentacyjnych, książek i — sporadycznie — ciekawszych sprawozdań ze służbowych wyjazdów zagranicznych.

Od połowy 1992 r. zrezygnowano z gromadzenia opisów dokumentów zagranicznych. Informacje o tych dokumentach zapewniają obecnie zagraniczne bazy danych eksploatowane przez CBR: AGRIS, CAB Abstracts, IFIS (FSTA) i Current Contents — Agriculture.

Materiały do bazy danych opracowywane są w CBR w Warszawie oraz w jej oddziałach w Bydgoszczy i Puławach, a także w 19 instytutach branżowych i bibliotekach akademii rolniczych.

Oprócz bazy centralnej do SIGŹ wchodzi również 9 podbaz. Znajdują się one w instytutach: Zootechniki; Rybactwa Śródlądowego; Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa; Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej; Ochrony Roślin; Sadownictwa i Kwaciarnictwa; Warzywnictwa; Ziemiaka oraz w Wojewódzkim Ośrodku Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu (ma tylko podbazę materiałów polskich).

Baza danych SIGŹ służy m.in. do opracowywania (wydawanej przez CBR) *Bibliografii Polskiego Piśmiennictwa Rolniczego*, która ukazuje dokumenty z dziedziny rolnictwa opublikowane w języku polskim od 1945 r. *Bibliografia* ta rejestruje artykuły nie ujęte w *Bibliografii Zawartości Czasopism*.

CBR świadczy m.in. następujące usługi informacyjne:

- przeszukiwanie baz danych SIGŹ i baz zagranicznych w trybie jednorazowym oraz w trybie selektywnej dystrybucji informacji,
- generowanie *Przeglądu Polskiego Piśmiennictwa Zagadnień Gospodarki Żywnościowej*.

Andrzej Pakosz

O POTRZEBIE PLANOWANIA STRATEGICZNEGO W DZIEDZINIE INFORMACJI NAUKOWEJ W POLSCE

W ostatnich latach postawiono w Polsce wiele diagnoz, napisano wiele raportów, sformułowano wiele programów działania w zakresie informacji naukowej; dlaczego nie odniosły one skutku?

Po pierwsze — nie były one pomyślane jako element z góry przemyślanego ciągu akcji i decyzji zmierzających do poprawy stanu informacji, tylko jako cel sam w sobie, jako rozgrzeszenie dla zamawiających oraz dowód wrażliwości i niepokoju piszących.

Po drugie — mimo wielu nieraz ciekawych spostrzeżeń i obserwacji, nie były one napisane w języku i według reguł obowiązujących dokumenty, które mają być przełożone na konkretne decyzje administracyjne; często nie miały jasno określonego celu, metody i formy, będąc jedynie zbiorem „notatek” lub „luźnych impresji”.

Po trzecie — z punktu widzenia stosowanych na zachodzie technik planistycznych, prace te w swoim zamyśle i realizacji były bardzo tradycyjne:

— stanowiły rezultat indywidualnych przemyśleń (tzn. nie były sporządzane z zastosowaniem takich technik myślenia zbiorowego jak panelowa czy delficka),

— odwoływały się tylko do już posiadanej wiedzy i doświadczenia autorów (tzn. nie były oparte na wcześniejszych studiach diagnostycznych i prognostycznych, badaniach potrzeb, analizach statystycznych),

— były sporządzane metodą „papieru i ołówka” (z pominięciem komputerowego przetwarzania danych, technik symulacyjnych itd.),

— posiadały ubogie środki prezentacji materiału (wyłącznie tekst, bez diagramów, tabel, map i wykresów).

Samo użycie nowoczesnych technik nie daje jeszcze gwarancji, że powstaną dzięki nim wartościowe opracowania, ale z drugiej strony metodyczny konserwatyzm ogranicza możliwości eksperta i izoluje jego prace od zagranicznych, sporządzanych w inny sposób i przedstawianych w innej formie.

Były też ważniejsze powody, dla których raporty i programy reformy działalności w zakresie informacji naukowej pozostały w ministerialnych szufladach lub na kartach specjalistycznych czasopism. Z braku specjalnej agencji do spraw informacji działającej na szczeblu centralnym oraz z powodu podporządkowania spraw informacji różnym resortom, opracowania te nie miały swojego adresata.

Trudno pozyskać fundusze w latach recesji, obrać właściwą strategię działania w okresie ustrojowego przełomu, znaleźć polityczne poparcie dla reformy w kraju, w którym zapotrzebowanie na informację naukową ze strony gospodarki i administracji państwowej jest jeszcze stosunkowo słabe, a społeczeństwo budzi się dopiero z apatii i — po wieloletniej przerwie — uczy samoorganizacji.

Tak długo jak głównym imperatywem politycznym będzie kupowanie spokoju społecznego i zachowanie stabilności politycznej, tak długo jak decyzje polityczne będą dyktowane reakcją na bezpośrednie zagrożenia, np. strajki lub załamanie budżetowe, lub nadzieją na szybkie polityczne zyski — sprawy informacji naukowej (podobnie jak sprawy nauki i edukacji) nie staną w centrum uwagi rządu. Tylko w perspektywie polityki długofalowej wspomniane dziedziny mogą zostać potraktowane w sposób na jaki zasługują.

Rewolucyjne zmiany w Środkowo-Wschodniej Europie skupiają uwagę rządów i innych publicznych instytucji na problemach krótkoterminowych, pisał Antoni Kukliński¹. Presja dnia codziennego niemal eliminuje zainteresowanie dla studiów strategicznych i prognostycznych. Należy to oceniać ujemnie, gdyż takie studia są konieczne, by rozwinąć właściwą politykę w różnych dziedzinach życia publicznego.

¹ A. Kukliński: *The future of strategic planning in Central and Eastern Europe*. W: *Transformation of sciences in Poland - Brain Drain Issues*, International Seminar, Mądralin, 15-18 November 1992 materiały konferencyjne.

Niedostatek lub nawet brak myślenia długoterminowego w Europie Środkowo-Wschodniej, pisze dalej A. Kukliński, ma dramatycznie negatywne następstwa. Myślenie długoterminowe w tych krajach jest paraliżowane przez dwa czynniki: przez ujemne doświadczenie socjalistycznego planowania oraz przez dziewiętnastowieczną wiarę w siłę „niewidzialnej ręki” i dobrodziejstwa wolnego rynku. Odrzucając planowanie, zapomina się, jak bardzo zinstytucjonalizowany jest współczesny kapitalizm. Wielkie korporacje mają duże oddziały planowania strategicznego. Machina urzędnicza Wspólnoty Europejskiej jest — w dużej mierze — maszyną planistyczną. Jest przeto iluzją sądzić, podkreśla A. Kukliński, że społeczeństwo i ekonomia współczesnego kapitalizmu rozwiną się w Europie Środkowej i Wschodniej bez różnego rodzaju planowania strategicznego.

Obok wspomnianej presji dnia codziennego oraz innych negatywnych uwarunkowań podstawową przeszkodą we wprowadzaniu planowania strategicznego w Polsce (m.in. w dziedzinie informacji naukowej) jest brak tradycji i doświadczeń w zakresie nowoczesnego planowania.

Najważniejszymi pytaniami, na jakie należałoby odpowiedzieć są:

- na czym polega planowanie?
- jakie są główne teoretyczne modele lub podejścia do planowania i jak różnią się od siebie?
- który z nich byłby najwłaściwszy dla krajowej polityki informacyjnej?
- co to jest planowanie strategiczne i jakie są jego główne elementy?
- w jaki sposób przeprowadza się wybór grupy planistycznej?
- czy grupa planistyczna ma zostać po wykonaniu swego działania rozwiązana, czy też ma kontynuować swe prace?
- jakie są kluczowe problemy informacji naukowej w Polsce?
- w jaki sposób sytuacja w informacji naukowej w Polsce mogłaby się rozwijać w najbliższych latach, gdyby nie wprowadzono państwowej polityki informacyjnej?
- jakie cele — bezpośrednie i dalekosiężne — zamierza się osiągnąć dzięki planowi?
- czego oczekuje się od planu, zakładając, że zostanie zrealizowany w pełni i na czas?
- kto ma być adresatem akcji proponowanych przez plan, tzn. dla korzyści jakiej grupy podejmuje się sporządzenie i realizację planu?
- jaki będzie zakres rzeczowy planu oraz jego zasięg — czasowy i geograficzny?
- jakie możliwe systemy informacyjne (obejmujące bazy danych, systemy ich przetwarzania oraz techniki analityczne) powinno się zbudować dla diagnostyki, prognozowania, ewaluacji i monitoringu podejmowanych przedsięwzięć?
- jaki ma być związek planu z planami sporządzanymi przez inne instytucje i dla innych dziedzin życia?
- w jaki sposób plan ma zostać zrealizowany; co jest konieczne, aby osiągnąć założone cele?

- kto ma być odpowiedzialny za jego realizację?
- jakie zasoby (ludzie, fundusze, informacje, usługi) są konieczne dla jego powodzenia?
- jakie zewnętrzne czynniki są konieczne, aby odniósł sukces?
- jaką formalną strukturę powinien mieć plan, jakie powinien przewidywać sekwencje działań?
- jakiego typu instrumenty działania powinien zakładać?
- jakiego typu oceny (ewaluacja) planu byłyby najlepsze: jego projektu czy przebiegu jego realizacji oraz rezultatu²?

Jan Kozłowski

DZIAŁALNOŚĆ INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ, TECHNICZNEJ I EKONOMICZNEJ NA RZECZ ŚRODOWISKA INFORMACYJNEGO

UWAGI WSTĘPNE

Od wielu lat środowisko informacyjne w Polsce ulega ciągłej degradacji. Zjawisko to odbiło się w niekorzystny sposób również na kondycji Instytutu INTE: stopniowo zmniejszyło się zatrudnienie, ograniczeniu uległ tematyczny zakres prac badawczych, zmniejszył się zasięg współpracy z ośrodkami informacji. W ubiegłym roku dwa czynniki w istotny sposób zaważyły na ograniczeniu roli i znaczenia Instytutu: drastyczne zmniejszenie nakładów finansowych na działalność naukową oraz pogarszająca się sytuacja bibliotek i ośrodków informacji.

W celu utrzymania zespołu naukowego należało dokonać wyboru kierunków działania Instytutu, zapewniając jednocześnie dodatkowe (poza budżetowe) środki finansowe. Należy przy tym podkreślić, że zespół naukowy Instytutu w trakcie wieloletniej pracy okazał swoje wysokie kwalifikacje oraz udowodnił umiejętność współpracy zarówno w ramach Instytutu, jak i w kontaktach ze środowiskiem informacyjnym — umiejętność szczególnie ważną z punktu widzenia organizacji pracy.

Uznano, że najważniejszym wyjściem z sytuacji jest uzupełnienie dotychczasowej działalności naukowej o tworzenie wyspecjalizowanych narzędzi informacyjnych. Należy zauważyć, że działalność naukowa IINTE koncentruje się właśnie wokół narzędzi informacyjnych (np. oprogramowania i języków informacyjnych). Uznano, że działalność usługowa powinna również dotyczyć raczej narzędzi, niż zasobów informacyjnych. Inaczej mówiąc, w Instytucie nie tworzy się baz danych, lecz opracowuje narzędzia do ich zakładania i eksploatacji. W ten sposób wykorzystywane są prace prowadzone niekiedy tylko

² P. Jedamus, M. W. Peterson i in.: *Improving academic management. A handbook of planning and institutional research*. San Francisco-Oxford 1989. — *Introduction to project/programme design and evaluation*. Oprac. W. Jasiński "Polenz Information Bulletin" 1992 nr 8. — M. Butler, H. Davis: *Strategic planning as a catalyst for change in the 1990s*. "College and Research Libraries" 1992 Vol. 53 nr 5 s. 393-403.

w Instytucie; zasoby informacyjne mogą powstawać w innych miejscach, narzędzia informacyjne czasem wyłącznie w Instytucie INTE.

Obok działalności naukowej pojawił się więc w Instytucie nurt wyspecjalizowanej działalności usługowej. Kontynuowana jest działalność konsultacyjna, zwłaszcza w zakresie oprogramowania oferowanego przez UNESCO. Każdy z tych rodzajów działalności służy środowisku informacyjnemu w Polsce; oferowane usługi są pochodną zainteresowań naukowych, a potrzeby środowiska już teraz wpływają na kształtowanie tematów badawczych. Poniższy krótki opis kierunków działania IINTE jest świadectwem oddziaływania Instytutu na rzeczywistość informacyjną w Polsce.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA

Prowadzone w Instytucie prace naukowo-badawcze koncentrują się w trzech grupach problemowych:

- rozwój narzędzi informatycznych,
- rozwój języków informacyjnych,
- badanie struktur i języków informacji.

Prace dotyczące narzędzi informatycznych można z kolei podzielić na dwie grupy:

— analizę porównawczą istniejącego oprogramowania i eksperymenty programowe z wykorzystaniem różnych pakietów w systemach informacji naukowej oraz badania porównawcze pakietów w celu ustalenia określonych preferencji użytkowych,

— rozwój istniejącego oprogramowania i tworzenie nowych systemów.

Do pierwszej grupy należą badania różnych pakietów obsługi baz danych. Do drugiej grupy należą prace dotyczące oprogramowania aplikacyjnego dla wersji jednodostępnej i wersji sieciowej systemu Mikro CDS/ISIS, technik graficznego wprowadzania danych do systemów informacyjnych oraz budowy dwóch oryginalnych systemów: wielojęzycznego systemu informacyjno-wyszukiwawczego oraz systemu komunikacji człowieka z komputerem w języku naturalnym.

Badania dotyczące języków informacyjno-wyszukiwawczych koncentrują się na opracowaniu słownika konkordancyjnego języków informacyjnych, który będzie stanowił tablice przejścia wiążące niespójne języki informacyjne o charakterze uniwersalnym lub interdyscyplinarnym. W ramach tych prac poddano analizie porównawczej następujące języki informacyjne: Polską klasyfikację tematyczną¹, Tezaurus zagadnień wspólnych², Uniwersalną Klasyfikację Dziesiątą³, język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej⁴.

Prace w zakresie przepływów informacji dotyczą m.in. badania: zaopatrzenia krajowych bibliotek naukowych w czasopisma zagraniczne, udziału

¹ Polska klasyfikacja tematyczna. III wersja. Warszawa 1991 na nośniku maszynowym.

² Tezaurus zagadnień wspólnych. III wersja. Warszawa 1987 na nośniku maszynowym.

³ Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiątą. Wyd. skrócone dla potrzeb polskiej sieci informacji naukowej. T. 1: Tablice. W przygotowaniu na podstawie: „*Extension and Correction*” 14:3, 1992 r. na nośniku maszynowym.

⁴ Słownik języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej. Warszawa 1989.

polskiego piśmiennictwa naukowego w literaturze światowej, potrzeb informacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw. Opracowano metodykę badania zaopatrzenia bibliotek krajowych w czasopisma zagraniczne na poziomie krajowym, regionalnym oraz w poszczególnych bibliotekach naukowych. Badania prowadzono na podstawie *Centralnego Katalogu Zagranicznych Wydawnictw Ciągłych w Bibliotekach Polskich*, wykazów czasopism przenie-numerowanych za granicą oraz danych statystycznych GUS.

Pracami dotyczącymi zarówno narzędzi informatycznych, jak i przepływów informacji są: analizy światowego rynku baz danych (przede wszystkim dostępnych online i na dyskach CD-ROM), badania form i zakresu wykorzystania światowych zasobów informacyjnych w Polsce oraz tworzenia krajowych baz danych. Prace te uwzględniają również finansowy aspekt dostępu do baz danych, zwłaszcza zagranicznych.

Celem prowadzonych w Instytucie prac badawczych jest rozwój i doskonalenie narzędzi informacyjnych, opracowanie metod działania w dziedzinie informacji naukowej, a także prowadzenie badań służących opisywaniu i prognozowaniu działalności informacyjnej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb polityki informacyjnej, która powinna być integralnym elementem polityki naukowej państwa.

DZIAŁALNOŚĆ USŁUGOWA

Oferta usługowa Instytutu jest pochodną tematycznych preferencji jego pracowników oraz potrzeb ujawnionych przez potencjalnych i rzeczywistych klientów ze środowiska informacyjnego. Wydaje się, że takie naturalne wyłanianie ofert daje profesjonalną satysfakcję ich twórcom oraz zapewnia właściwą jakość usług odbiorcom. Obecna oferta Instytutu INTE dotyczy:

- systemów bibliotecznych,
- systemów tekstowego i graficzno-tekstowego przetwarzania danych,
- języków informacyjno-wyszukiwawczych.

W zakresie systemów bibliotecznych oferowany jest system obsługi katalogu i wypożyczeń bibliotecznych zawierający podsystemy: katalogu wydawnictw zwartych i ciągłych, zamówień na wydawnictwa, rejestracji wypożyczeń. System ma budowę modułową, co oznacza, że można oddzielnie nabywać i instalować jego części lub dodatkowe podsystemy, w szczególności konwerter umożliwiający automatyczne wczytywanie danych z *Przewodnika Bibliograficznego*. System umożliwia m.in. drukowanie zamówień, zestawień bibliograficznych i kart katalogowych, automatyczne generowanie monitów, uzyskiwanie różnorodnych statystyk wypożyczeń. System powstał przy ścisłej współpracy z bibliotekarzami i jest szczególnie przystosowany do potrzeb bibliotek publicznych. Obecnie system jest instalowany w bibliotekach kilku dzielnic Warszawy.

Drugi z oferowanych systemów umożliwia prowadzenie wielu katalogów bibliotecznych oraz kartoteki czytelników i rejestru wypożyczeń. Dane iden-

tyfikujące czytelnika i jednostkę katalogową mogą być wprowadzane z klawiatury lub odczytywane przy użyciu czytnika kodów paskowych. System umożliwia również generowanie monitów adresowanych do czytelników oraz sporządzanie rozmaitych statystyk dotyczących działalności biblioteki.

Oba systemy są łatwe w obsłudze. Instytut zaopatruje użytkowników w dokumentację systemów oraz na życzenie prowadzi szkolenie w ich obsłudze. Każdy system ma roczny okres gwarancji zapewniający nadzór autorski nad wdrożeniem.

Inną ofertą, która również może zainteresować biblioteki, jest mikrokomputerowy system graficzno-tekstowej bazy danych. System umożliwia utrzymywanie bazy danych rekordów tekstowych z danymi graficznymi (mapy, ilustracje, teksty traktowane jak rysunki itp.).

Specjalna oferta dotyczy tekstowych baz danych w procesach wydawniczych. Chodzi o sytuację, gdy informacje są wprowadzane (lub zostały już wprowadzone) na nośnik maszynowy, ale do selekcji, porządkowania oraz zmiany sposobu prezentacji nie wystarcza typowy edytor ani system zautomatyzowanego składu (DTP). Oferowany system umożliwia skład ostatecznego tekstu z bardzo wielu fragmentów o podobnej budowie, lecz o różnych długościach i zawartości (np. hasła encyklopedii, leksykonu lub słownika, pozycje katalogu lub spisu).

Oferta w zakresie języków informacyjno-wyszukiwawczych dotyczy budowy różnego rodzaju klasyfikacji i tezaurusów, w szczególności jest proponowana nowa wersja Polskiej Klasyfikacji Tematycznej (w formie dyskietek lub wydruku z komputera).

DZIAŁALNOŚĆ KONSULTACYJNO-WDROŻENIOWA

Od 1986 r. Instytut INTE jest wyłącznym dystrybutorem w Polsce licencjonowanego pakietu Mikro CDS/ISIS udostępnianego nieodpłatnie przez UNESCO. Wcześniej była udostępniana wersja pakietu ISIS na duże komputery, od ubiegłego roku jest oferowana wersja sieciowa na mikrokomputery. Instytut organizuje szkolenia w zakresie użytkowania tego pakietu, udziela konsultacji i dostarcza dokumentację.

W marcu br. w Polsce było zarejestrowanych prawie 630 użytkowników pakietu Mikro CDS/ISIS i stale pojawiają się nowi. Ogólna liczba użytkowników instytucjonalnych zarejestrowanych przez UNESCO przekracza 7000, liczba indywidualnych użytkowników szacowana jest na ok. 25 000.

Pakiet jest szczególnie przystosowany do przetwarzania danych tekstowych, a jego szerokie zastosowanie na świecie umożliwia wymianę danych z placówkami zagranicznymi i organizacjami międzynarodowymi.

Instytut INTE stał się również wyłącznym dystrybutorem w Polsce innego licencjonowanego pakietu programowego oferowanego przez UNESCO — Mikro IDAMS. Jest to oprogramowanie przeznaczone do przetwarzania na mikrokomputerach klasy IBM PC danych statystycznych. Pakiet umożliwia

dokonywanie różnego rodzaju analiz statystycznych i weryfikacji hipotez. Pakiet będzie udostępniany nieodpłatnie, na takich samych zasadach jak Mikro CDS/ISIS. Dystrybucję rozpoczęto w tym roku.

Dystrybucja obu pakietów jest ważna dla polskiego środowiska informacyjnego. Możliwość nieodpłatnego uzyskania licencjonowanego oprogramowania (pod warunkiem nie korzystania z niego w celach komercyjnych) jest często dla wielu ośrodków jedyną szansą komputeryzacji systemów informacyjnych. Dodatkowym atutem jest popularność pakietu Mikro CDS/ISIS w Polsce i na świecie, a przy posługiwaniu się pakietem Mikro IDAMS — również możliwość wzajemnej komunikacji obu pakietów.

DZIAŁALNOŚĆ NORMALIZACYJNA

W związku z planowanym przystąpieniem Polski do Wspólnoty Europejskiej od 2 lat Polski Komitet Normalizacji, Miar i Jakości realizuje zadanie wprowadzenia wszystkich obowiązujących norm ISO i EEN do polskiej bazy normalizacyjnej w zakresie informacji naukowej. Instytut INTE w ramach tej działalności prowadzi prace nad przejściem norm ISO i EEN z dwóch grup tematycznych — dokumentacji i mikrografii. Szczegółowe zagadnienia w zakresie dokumentacji dotyczą:

- kodowania nazw krajów, walut i języków,
- zastosowania informacji w wymianie informacji bibliograficznych.

Opisane cztery obszary działalności Instytutu INTE charakteryzują jego rolę i znaczenie dla krajowego środowiska informacyjnego. Nie wyczerpują one wszystkich kierunków działania, gdyż poza opisem pozostała działalność wydawnicza (m.in. planuje się wydanie nowej skróconej wersji UKD) i szkoleniowa. Należy jednak mieć nadzieję, że nawet ten skrócony opis bieżącej i zamierzonej działalności Instytutu INTE dobrze ilustruje tendencje jego rozwoju i wysiłki podejmowane na rzecz integracji ze środowiskiem informacyjnym.

Instytut jest otwarty na potrzeby bibliotek oraz ośrodków informacji naukowej i — mimo szczupłej obsady kadrowej i skromnego zaplecza badawczego — pragnie przyczynić się zarówno do zachowania dobrych tradycji działalności informacyjnej w kraju, jak i rozwoju nowych form i technologii.

Helena Dryzek

SPRAWOZDANIE Z DYSKUSJI

Dyskusja związana z tematyką narady toczyła się w dwóch etapach: po wystąpieniach przedstawicieli organów administracji państwowej (dra J. K. Frąckowiaka — podsekretarza stanu w KBN i mgra Andrzeja Rosnera — pełnomocnika ministra kultury i sztuki ds. książki i bibliotek) oraz po wygłoszeniu referatów i komunikatów.

Jako pierwszy zabrał głos prof. dr hab. Zbigniew Żmigrodzki (Inst. Literatury i Kultury Polskiej UŚ). Wypowiedź jego dotyczyła m.in. kryteriów obsadzenia stanowiska dyrektora biblioteki oraz sensu organizowania konkursów na to stanowisko. Dyskutant rozróżnił dyrektora — uczonego i dyrektora — organizatora, podając cechy wymagane od kandydatów na dyrektorów. Zwrócił też uwagę na sprawy promowania młodych naukowców.

Doktor Henryk Szarski (Bibl. Gł. i OINT PWr) poruszając sprawy rozwoju i automatyzacji bibliotek i ośrodków informacji, zauważył m.in., że placówki te nie zostały uwzględnione w przedstawionym przez min. J. K. Frąckowiaka modelu finansowania nauki przygotowanym w KBN. Profesor dr hab. Juliusz Kulikowski (Inst. Biocybernetyki i Inżynierii Biomedycznej PAN) stwierdził, że MKiS nie ma wypracowanych zasad polityki wobec bibliotek, a doc. dr hab. Andrzej Gromek (OIN PAN) pytał prelegentów, czy w obecnej polityce naukowej jest w ogóle mowa o sferze wspierającej naukę.

Uczestnicy narady z UŚ sytuację polskiego bibliotekarstwa i informacji naukowej przedstawioną w wystąpieniach przedstawicieli władz ocenili jako bardzo pesymistyczną.

Po wygłoszeniu referatów i komunikatów dyskusja toczyła się wokół spraw związanych z:

- etyką bibliotekarską w aktualnej sytuacji,
- przygotowywaną ustawą o bibliotekach,
- kształceniem i awansami naukowymi bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej,
- sytuacją bibliotek centralnych,
- funkcjonowaniem katalogów centralnych i problemami powszechnej dostępności publikacji,
- importem czasopism naukowych i ich rejestracją.

Na niski poziom etyki zawodowej bibliotekarzy i jego konsekwencje zwróciło uwagę czterech dyskutantów. Z. Żmigrodzki apelował, aby w działalności bibliotecznej i informacyjnej kierować się bardziej powinnościami i obowiązkami, a nie tylko żądać przywilejów i funduszy. Stwierdził, że powszechne są niewłaściwe zachowania bibliotekarzy: oddalamy się od ideału powszechnej dostępności informacji; placówki biblioteczne funkcjonują fatalnie; bibliotekarze bardzo źle realizują swe zadania; widać zupełny brak odpowiedzialności za zbiory, szczególnie w sytuacji likwidowania bibliotek; zauważa się często naganny stosunek bibliotekarzy do użytkowników poszukujących informacji; usługi są na coraz niższym poziomie (w przeciwień-

stwie do sytuacji w bibliotekach zagranicznych o znacznie mniejszym zatrudnieniu niż u nas).

Niedbałość bibliotekarzy o informację o dostępności zbiorów zauważyła doc. dr hab. Barbara Stefaniak (Instytut INTE), która sugerowała, by zaspokajanie potrzeb użytkowników traktować jako konieczność i nie tłumaczyć się brakiem pieniędzy. Podobnie widział ten problem mgr Bolesław Howorka (Bibl. Gł. AM w Poznaniu), stwierdzając, że stałe narzekanie na brak pieniędzy nie polepszy sytuacji w żadnym zakresie. Należy szukać swego miejsca w warunkach jakie są i jakie nas czekają. Trzeba starać się dostarczać użytkownikom najlepiej opracowaną rzetelną informację o zasobach bibliotecznych poprzez katalogi, bibliografie, biuletyny informacyjne — korzystając z najlepszych urządzeń technicznych jakie posiadamy. W szczególności trzeba usprawnić wymianę międzybiblioteczną i nie dopuszczać do rozbijania istniejących kolekcji.

Doktor Jan Sójka (Bibl. Gł. AE w Poznaniu) krytycznie podszedł do różnych licznie organizowanych konferencji, narad i dyskusji, z których nic nie wynika i które nic nie zmieniają w naszym bibliotekarstwie. Powiedział m.in., że ze środowisk bibliotekarskich słychać tylko narzekania i prośby, a brak propozycji czy konkretnych rozwiązań zmierzających do poprawy istniejącej sytuacji.

Szczególną uwagę zebranych skupiła sprawa przygotowania nowej ustawy o bibliotekach. Doktor Tadeusz Zarzębski (Inst. Książki i Czytelnictwa BN) przedstawił krótką historię prac nad obecną ustawą oraz skrytykował hasło: zielone światło dla nowej ustawy o bibliotekach. Ten akt prawny powinien być instrumentem polityki bibliotecznej, która aktualnie praktycznie nie istnieje. Proponował, aby na razie przystosować ustawę z 1968 r. do obecnej sytuacji poprzez dokonanie tylko płytkich zmian. Zalecał również, aby nad nową ustawą pracować bez pośpiechu, ale spokojnie i z rozwagą. Nie jest możliwe opracowanie ustawy o bibliotekach w bardzo krótkim terminie. Nie powinna być ona instrumentem politykierów, ale instrumentem polityki bibliotecznej.

Nowa ustawa powinna traktować równorzędnie wszystkie rodzaje bibliotek i ośrodki informacji, nie należy ich rozdzielać — takie zdanie wypowiedzieli m.in. mgr Edward Domański (Bibl. Gł. PW) i mgr Lucjan Biliński (MKiS). Podobnie J. Sójka zarzucił twórcom projektu ustawy, że ograniczają oni jej zakres do bibliotek, pomijając działalność informacyjną. Istnieje potrzeba łączenia zadań bibliotecznych i informacyjnych, powinno mieć to odbicie w ustawie o bibliotekach.

Ustawę należy traktować jak konstytucję dla bibliotekarzy — stwierdził L. Biliński. Zalecił przy tym, aby obecnie obowiązującą ustawę, która zawiera wiele słusznych postanowień, skonfrontować z projektami nowej ustawy w celu stworzenia nowego optymalnego aktu prawnego.

Jan Sójka radził, aby przy opracowywaniu nowej ustawy obserwować i uwzględniać zmiany zachodzące w innych aktach prawnych dotyczących

szkolnictwa wyższego, oświaty itp. i dostosowywać tę ustawę do istniejących warunków i przepisów. „Nie twórzmy ustaw, które nie mogą być przestrzegane” — zakończył swą wypowiedź J. Sójka.

Szczegółowe uwagi dotyczące projektu ustawy o bibliotekach zgłosili: T. Zarzębski i L. Biliński. Pierwszy z nich uznał koncepcję zachowania 18 bibliotek centralnych zawartą w projekcie nowej ustawy za pomysł chybiony wobec istnienia ponad 2000 specjalności. Stwierdził również, że biblioteki składowej — o której mowa w projekcie — dotychczas nie utworzono; a gdyby tak się stało, byłaby to biblioteka martwa. Lucjan Biliński zgłosił konieczność zmiany zarządzenia w sprawie zasad specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych, uchylenia lub zmiany zarządzenia w sprawie druków zbędnych, oraz opracowania nowego rozporządzenia dotyczącego egzemplarza obowiązkowego, które ma być wydane razem z nową ustawą.

Na skomplikowaną i niepewną sytuację ośrodków kształcenia w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej zwróciła uwagę dr hab. Maria Kocójowa (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ). Brak informacji o możliwościach pracy i rozwoju naukowego dla absolwentów, brak rozeznania w zapotrzebowaniu placówek bibliotecznych i informacyjnych na pracowników o określonym przygotowaniu, brak czasopism z zakresu informacji naukowej (może PTIN wypełni tę lukę?) itd. ujemnie wpływają nie tylko na nastroje studentów, ale na kształtowanie programów nauczania w szkołach wyższych. Należałoby w nich zwrócić baczniejszą uwagę na nowoczesność, a nie zajmować się w tak dużym stopniu historią. Naszych studentów nie można posłać za granicę, bo nie odpowiadaliby tamtym wymaganiom. Dyskutantka podniosła również problem priorytetów badań naukowych (gdzie jesteśmy na tle innych dyscyplin naukowych) oraz a w a n s ó w pracowników n a u k o w y c h prowadzących badania w zakresie bibliologii (gdzie można zrobić habilitację).

Docent dr hab. Barbara Sordylowa (Bibl. PAN w Warszawie) przyznała, że rzeczywiście problem ten dojrzał do uporządkowania. Należałoby zwrócić się w tej sprawie do Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych.

Do sprawy luki w czasopiśmiennictwie z dziedziny informacji naukowej nawiązał mgr Marian Surdyk (Pol. Tow. Inf. Nauk.), podając do wiadomości zebranych, że w statucie Towarzystwa przewidziano powołanie do życia wydawnictwa (m.in. dla celów szkoleniowych): „Informacja naukowa i techniczna. Teoria i praktyka”, które ukaże się prawdopodobnie w lutym 1993 r.

Na temat bibliotek centralnych wypowiadał się E. Domański, który po przedstawieniu krótkiej historii ich powołania wynikającego z inicjatyw oddolnych, poddał w wątpliwość próby ogarnięcia przez te biblioteki wszystkich dziedzin piśmiennictwa. Należało szeroko pojmować specjalizacje, a nie powoływać bibliotek dla wąskich specjalności. Nadzór i opieka nad bibliotekami centralnymi należała do Centrum INTE. Obecnie pojawił się nowy resort: KBN, i w związku z tym zaistniała konieczność nowelizacji

odpowiedniego zarządzenia. Biblioteki centralne nadal funkcjonują. Nikt nie rozwiązał Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych, jego działalność jest właściwie zawieszona; a był to organ opiniodawczy, z którym się liczone. Należy więc reanimować biblioteki centralne i powołać na nowo Kolegium (afiliowane przy MEN lub KBN). Świadczyć mogą o tym m.in. głosy na naradzie przedstawicieli bibliotek współpracujących z I Centralną Biblioteką Techniczną w styczniu 1992 r., gdzie dominowały wypowiedzi o konieczności pogłębienia współpracy bibliotek sieci, która stale się powiększa.

Konieczność utrzymania bibliotek centralnych podkreślił również L. Biliński. Jan Sójka podsumowując ten fragment dyskusji, stwierdził, że mówi się o instytucjach, które formalnie nie istnieją, a jednak działają i KBN je dotuje.

Nawiązując do referatu mgr Jakobiny Kowalczyk (s.) o katalogach centralnych, B. Stefaniak poruszyła sprawę powszechnej dostępności publikacji. Jest ona uzależniona od: potencjalnej dostępności (obecność publikacji w bibliotekach krajowych lub możliwość uzyskania z zagranicy), informacji o tej potencjalnej dostępności oraz (jeśli publikacje są dostępne i wiemy o tym) czy czytelnik może je otrzymać. Wielką rolę mają tu do spełnienia katalogi centralne. W Polsce jest ich kilkanaście. Niestety, nie wszystkie spełniają dobrze swoją rolę. Stosują różne zasady opisu i są niekompletne. Ten stan nie zależy tylko od nakładów finansowych, ale w znacznej mierze od woli czy pomysłów organizacyjnych bibliotekarzy. Na zakończenie swej wypowiedzi dyskusjantka zaproponowała zorganizowanie konferencji na temat katalogów centralnych.

O dublujących się inicjatywach w zakresie katalogów centralnych mówiła mgr J. Kowalczyk (BN). Zauważyła m.in., że wiele organizowanych spotkań i dyskusji na ten temat nie doprowadziło do żadnych rezultatów, bo obradujące gremia nie miały mocy wykonawczej, nie dysponowały odpowiednimi funduszami. Katalogi centralne mają pewne mankamenty, ale głównie z powodu niedostatecznego finansowania. Wśród wybranych zadań, które należy szczególnie dotować, powinny znaleźć się katalogi centralne. O braku ujednoczonych zasad w prowadzeniu katalogów centralnych, co obniża ich jakość i efekty wykorzystywania, mówiła B. Sordylowa.

Z sali obrad padały zarzuty i pytania dotyczące niekompletności wykazu importowanych czasopism naukowych. Odpowiedzi udzielała mgr Halina Kozicka-Boguniowska, tłumacząc mankamenty brakiem pełnych i rzetelnych danych napływających z bibliotek i ośrodków informacji.

Zagrożeniem dla importu książek i czasopism jest opodatkowanie WAT w wysokości 7% ich wartości — stwierdziła mgr Elżbieta Stępień (Centrum Informacji Naukowej i Przemysłowej). Należy walczyć o zwolnienie z tego podatku literatury naukowej, by nie wzrosła jej cena. Brytyjskie badania wykazują, że wzrost cen literatury o 1% powoduje spadek czytelnictwa o 5%. W naszym przypadku byłoby to katastrofalne.

Na zakończenie obrad B. Sordylowa dziękując zebranych za przybycie i aktywne uczestnictwo w naradzie, zaproponowała, aby przedstawiciele

bibliotek i ośrodków informacji spotykali się przynajmniej raz w roku w celu stworzenia szerokiego forum dla wymiany doświadczeń i bolączek naszego bibliotekarstwa. Powinna nawiązać się ściślejsza współpraca, która pomoże rozwiązać wiele nurtujących nas problemów.

Oprac. *Krystyna Belkowska*

WNIOSKI

z Narady nt. „Biblioteki naukowe i ośrodki informacji naukowej - w nowej sytuacji ekonomiczno-społecznej”

1. Uczestnicy Narady podzielają opinie o integralności sfery nauki z informacją naukową reprezentowaną przez różnorodne placówki (biblioteki, ośrodki informacji, archiwa, muzea itp.). W związku z tym uczestnicy potwierdzają konieczność równoległego opracowywania planów strategicznych dla gospodarki i nauki z planami rozwoju placówek informacyjnych.
2. Uczestnicy Narady uważają, że na organizatorach placówek informacyjnych spoczywa obowiązek zapewnienia im środków na działalność podstawową.
3. Środki na zadania dodatkowe z tytułu wykonywanej obsługi informacyjnej (np. wynikające z pełnienia funkcji biblioteki centralnej czy też konieczności tworzenia nowych sieci komputerowych) o zasięgu krajowym i międzynarodowym powinny być zapewnione przez KBN.
4. Komitet Badań Naukowych, jako jedyny obecnie dysponent środków finansowych na naukę, powinien przeznaczać dodatkowe środki na materiały źródłowe (książki, czasopisma i inne materiały) w ramach dofinansowywania działalności ogólnotechnicznej (DOT) oraz na urządzenia komputerowe dla systemów informacyjno-wyszukiwawczych, połączenia telekomunikacyjne umożliwiające współpracę zarówno krajową, jak i międzynarodową.
5. Biblioteki powinny również występować o granty dla rozwiązywania bieżących problemów oraz tzw. problemów strategicznych.
6. Uczestnicy, przyjmując do wiadomości prace nad nową ustawą o bibliotekach, sugerują jej kształt ostateczny tylko w postaci zapisów ogólnych.
7. Postulujemy, aby w projekcie nowej ustawy znalazły się zapisy dotyczące specjalizacji materiałów bibliotecznych oraz istnienia bibliotek centralnych.
8. Uważamy za konieczne:
  - a) istnienie zespołu dyrektorów bibliotek centralnych przy KBN, jako forum wymiany informacji i kontynuacji współpracy,
  - b) zapewnienie bibliotekom centralnym warunków materialnych do wypełniania ciężących na bibliotekach obowiązków,

- c) do czasu wejścia w życie nowej ustawy zapewnienie współpracy dyrektorów bibliotek centralnych w ramach zespołu roboczego.
9. Uczestnicy Narady zwracają uwagę na konieczność troszczenia się o prawidłowość dotyczących bibliotek i innych placówek informacyjnych zapisów występujących w aktach prawnych pozabibliotecznych. Postulat ten skierowany jest przede wszystkim do MEN, KBN oraz do MKiS.
  10. Bieżące problemy występujące w bibliotekach i innych placówkach informacji powinny być szybko objęte badaniami, ich wyniki podane decydentom, a wnioski przekazane do wykorzystania tym placówkom.
  11. Uczestnicy Narady postulują uruchomienie różnych form szkolenia i doskonalenia pracowników placówek informacji z uwzględnieniem w programach zmian politycznych, społecznych i gospodarczych (komputeryzacja, zarządzanie, marketing). Ten postulat skierowany jest przede wszystkim do MEN.
  12. Konieczne jest zachowanie samodzielności akademickich dyscyplin bibliotekoznawstwa i nauki o informacji w celu umożliwienia zdobywania stopni naukowych (doktora i doktora habilitowanego). Postulat skierowany do MEN, Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego i KBN.
  13. Uczestnicy Narady kierują apel do środowiska bibliotekarskiego o większą aktywność w czuwaniu nad zachowaniem księgozbiorów; obserwuje się bowiem rozpraszenie, a nawet całkowite niszczenie niektórych księgozbiorów.

Komisja Wnioskowa pracowała w składzie: przewodnicząca — dr Wanda Pindlowa, członkowie: dr inż. Henryk Szarski, dr Jan Sójka.

Warszawa, dnia 16 grudnia 1992 r.

KRZYSZTOF MIGOŃ

O NAZWIE DYSCYPLINY, KTÓRĄ UPRAWIAMY

Wielokrotnie opisywana już i dyskutowana kwestia nazwy dyscypliny, która zajmuje się książką i czytelnikiem, biblioteką i bibliotekarstwem, bibliografią, dokumentacją i informacją, a także różnymi zagadnieniami pokrewnymi¹, pojawiła się znowu. Wywołało ją *Obwieszczenie przewodniczącego Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych z dnia 25 lutego 1992 r. w sprawie wykazu dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, w zakresie których mogą być nadawane stopnie naukowe*². Wśród czternastu dyscyplin składających się na dziedzinę „nauki humanistyczne” znalazła się w tym wykazie — obok archeologii, etnologii, filozofii, historii, językoznawstwa, literaturoznawstwa, nauk o polityce, o poznaniu i komunikacji, o sztuce, o zarządzaniu, pedagogiki, psychologii i socjologii — bibliologia. Nazwa ta zastąpiła występujące w podobnym wykazie z 1986 r. określenie „bibliotekoznawstwo i informacja naukowo-techniczna”³.

Autor niniejszego tekstu jest członkiem Centralnej Komisji od wiosny 1991 r. i w związku z tym miał okazję wypowiadać się za zmianą nazwy dyscypliny, choć naturalnie o zmianie tej nie decydował. Sądzi też, że środowisku pracowników książki należy się wyjaśnienie, dlaczego do zmiany doszło.

Wiadomo od dawna, że spór o nazewnictwo w kręgu dyscyplin księgo- i bibliotekoznawczych jest właściwie nierozstrzygalny, ponieważ nie tyle o nazwy tu idzie, co o zakresy pojęć, kompetencje i orientacje badawcze. Można by nawet przejść do porządku nad brakiem jednej nazwy określającej precyzyjnie problematykę mieszczącą się w dyscyplinie, bo taki niedostatek — jak tego dowodzi sytuacja w wielu naukach, dawniej i dziś, w Polsce i na świecie — nie ma bezpośredniego wpływu ani na intensywność, ani na jakość

¹ Zob. m.in. B. Świderaki: *Bibliotekarstwo, bibliotekoznawstwo i terminy pokrewne*. Historia, zakres użycia, semantyka. Łódź 1981. — K. Migoń: *Nauka o książce*. Zarys problematyki. Wrocław 1984. — Istnieje też obite piśmiennictwo zagraniczne.

² „Monit. Pol.” 1992 nr 16 poz. 123.

³ *Zarządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 18 czerwca 1986 r.* „Monit. Pol.” 1986 nr 18 poz. 125.

uprawianych badań. Instytucjonalizacja nauki wymaga jednak dokładniejszego nazewnictwa, odbijającego jak najlepiej zakres merytoryczny poszczególnych dyscyplin, specjalności, kierunków badawczych. Nazwy powinny być też zwarte i na tyle pojemne, by zmieścić całą, nieraz znacznie zróżnicowaną tematykę. W zakresach stopni naukowych, w tytułach czasopism, w nazwach kierunków studiów, instytucji, towarzystw naukowych konieczne jest stosowanie nazw krótkich, powszechnie zrozumiałych, respektujących tradycję (ale i odrzucających złe tradycje!), uwzględniających nowe paradygmaty i zarazem otwartych.

Tych wszystkich warunków nie spełniała nazwa „bibliotekoznawstwo i informacja naukowo-techniczna”. Już termin „bibliotekoznawstwo” rozumiany szerzej niż nauka o bibliotece i bibliotekarstwie (w tym znaczeniu jest oczywiście poprawny) budził zawsze zastrzeżenia. Gdy do tego doszła jeszcze „informacja naukowo-techniczna” określenie odnoszące się zresztą do praktyki raczej niż do nauki — wątpliwości co do takiego nazwania dyscypliny pogłębiły się. Nazwa eksponowała bowiem część tylko problematyki badawczej, pomijała istotne jej składniki, jako wielocłonowa była niewygodna w stosowaniu, wymieniana wśród innych nauk humanistycznych raziła opisowością i niedokładnością. Prowadziła też w stronę zagadnień technicznych, które w dziedzinie nauk humanistycznych nie mogą być odpowiednio rozumiane i oceniane.

Zmiana nazwy dyscypliny — tymczasem jedynie w zakresie działania Centralnej Komisji — była więc konieczna. Szło, podkreślam, przede wszystkim o nazwę krótką i obejmującą cały zakres problematyki książki, biblioteki, informacji mieszczących się w naukach humanistycznych; szło także o wytyczenie wyraźniejszych granic dyscypliny i kompetencji rad wydziałowych, które w jej zakresie prowadzą przewody doktorskie i habilitacyjne. Ani z dyscypliny, którą uprawiamy, ani z żadnej innej nie da się bowiem zrobić wszechogarniającego molocha, w którym znajdowałyby się wszelkie możliwe aspekty badań nad danym obiektem. Musimy pogodzić się z tym, że liczne problemy naukowe — a o nich tu tylko mowa — występujące w bibliotekarstwie i w informacji muszą być opisywane i oceniane na gruncie nauk ekonomicznych (dziedzina III wymienionego wykazu), matematycznych (VIII), prawnych (XII), technicznych (XIV), a także innych, poza bibliologią, nauk humanistycznych (VI). Tam więc muszą kierować się adepci tych nurtów badawczych w bibliotekarstwie i informacji, które wykraczają poza humanistykę. Z naciskiem trzeba podkreślić, że rady instytutów i wydziałów humanistycznych (historycznego w Uniwersytecie Warszawskim, filologicznych w Uniwersytecie Jagiellońskim, w Uniwersytecie Łódzkim i w Uniwersytecie Wrocławskim) nie mogą być kompetentne do prowadzenia przewodów nie mieszczących się w polu refleksji humanistycznej. Jeśli tak — z konieczności — czyniły, wiązało się to nieraz z brakiem pogłębionej oceny przewodu ze strony tych rad. Istnieje wprawdzie możliwość skorzystania z artykułu 8 *Ustawy z dnia 12 września 1990 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych*⁴, tj. uzupełnienia składu rad

o specjalistów z zewnątrz, ale w przypadku tematów szczególnie dalekich od humanistyki, należących raczej do matematyki, informatyki czy techniki, trudno sobie wyobrazić, by o losach doktoratu lub habilitacji decydowali językoznawcy, historycy i historycy literatury.

Wprowadzoną do wykazu Centralnej Komisji nazwę „bibliologia” trzeba rozumieć jako umowne określenie całego splotu zagadnień dotyczących teorii, historii i współczesności książki, bibliotek, informacji, ich tworzenia, rozpowszechniania, odbioru i funkcji. Nie wymyślono terminu nowego ani sztucznego. Ma on w piśmiennictwie polskim długą tradycję, bo pojawił się po raz pierwszy bodaj u Lelewela⁴, stosowany później przez teoretyków oznaczał zawsze dyscyplinę ogólniejszą, szerszą niż bibliotekarstwo, bibliografia, dokumentacja itd. Tak rozumiał ten termin Stefan Wierczyński⁵, tak ostatecznie nazwał krąg swoich prac księgoznawczych i bibliotekoznawczych Aleksander Birkenmajer⁶; bibliologia (= nauka o książce), jest nadrzędnym określeniem u Adama Łysakowskiego⁸, u Heleny Więckowskiej⁹ i innych polskich autorytetów. W *Encyklopedii współczesnego bibliotekarstwa polskiego* H. Więckowska pisała: „Bibliotekoznawstwo... wchodzi w skład zespołu dyscyplin bibliologicznych...”¹⁰. Nie przypadkiem też najważniejsza w kraju bibliografia z zakresu uprawianej przez nas dyscypliny nosi od rocznika 1969 tytuł *Polska Bibliografia Bibliologiczna*.

Częstotliwość występowania terminu „bibliologia” w piśmiennictwie zagranicznym wymagałaby dłuższego objaśnienia, wykraczającego poza zadania tego tekstu. Powiedzmy więc tylko, że prawo obywatelstwa zdobył on przede wszystkim w krajach romańskich — we Włoszech¹¹, w Hiszpanii¹², a zwłaszcza we Francji¹³, że w krajach anglojęzycznych, gdzie terminologia jest szczególnie nieprecyzyjna, dominuje termin „bibliography”, choć coraz częściej pojawia się też „bibliology”¹⁴, że w Niemczech i w Rosji funkcjonują ekwiwalenty narodowe „Buchkunde”, „-wesen”, „-wissenschaft”, „knigowiedienije”, że odpowiedniki występują w piśmiennictwie japońskim (toshogaku)¹⁵ i chińskim (banbenxue)¹⁶. Różne znaczenia nadaje się tym terminom, ale dominuje tendencja uogólniania.

We współczesnym rozumieniu bibliologii główny składnik terminu — grecki biblion (biblos) — traktuje się jedynie jako punkt wyjścia, swego rodzaju

⁴ „Dz. U.” 1990 nr 65 poz. 386.

⁵ J. Lelewel: *Bibliograficznych ksiąg dwoje*. T. 2. Wilno 1826 s. 253-255.

⁶ S. Wierczyński: *Bibliografia, jej istota, przedmiot i początki*. Lwów 1923 s. 7; *Zagadnienia i metody bibliognozji*. „Pam. Lit.” 1936 z. 3 s. 646; *Teoria bibliografii w zarysie*. Wrocław 1951 s. 202-214.

⁷ W przemówieniu na jubileuszowej uroczystości siedemdziesięciolecia w 1961 r. dzielił się refleksjami nad swoją twórczością naukową złożoną „z bibliologii, z historii nauk ścisłych i z historii filozofii” (A. Birkenmajer: *Studia bibliologiczne*. Wrocław 1975 s. 24).

⁸ A. Łysakowski: *Określenie bibliografii*. Przedmiot, metody i zadania na tle nauki o książce. „Biol. Inst. Bibliogr.” 1950 T. 3 nr 2 s. 15-43.

⁹ Zob. materiały sesji zorganizowanej przez Uniwersytet Łódzki w 1985 r.: *Helena Więckowska 1897-1984*. Łódź 1988.

¹⁰ Wrocław 1976 s. 80.

¹¹ A. Sorbelli: *Bibliologia*. W: *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*. T. 6. Roma 1930 s. 940-941. — E. Esposito, G. Solimine: *Bibliographical studies in Italy since 1945*. „Libraries and Culture” Austin, Texas 1990 Vol. 25 nr 3 s. 433-445.

¹² P. Bohigas Balaguer: *Bibliologia*. W: *Enciclopedia universal ilustrada Europeo-Americana*. Suplemento anual 1965-1966. Madrid 1970 s. 163-217. — J. Martínez de Sousa: *Diccionario de bibliología y ciencias afines*. Madrid 1989.

¹³ R. Estivals: *La bibliologie*. Paris 1987. — W piśmiennictwie francuskim pierwszą książką, w tytule której była „bibliologia”, była chyba anonimowa publikacja *Bibliologie [!] abrégée ou Essai sur les livres, considérés tant en eux-mêmes, que par rapport à-la partie typographique et à leur valeur*. La Haye 1778.

¹⁴ W literaturze angielskiej termin pojawił się w 1806 r. pod wpływem encyklopedii bibliologicznej Gabriela Peignota. Zob. F. R. Shapiro: *Contributions to the history of library terminology*. „The Library Quarterly” 1989 Vol. 59 nr 2 s. 101-102. — Por. też K. Migon: *O badaniach bibliologicznych w USA*. „Rocz. Bibl. Nar.” 1979 T. 15 s. 349-363.

¹⁵ T. F. Welch: *Toshokan. Libraries in Japanese society*. London, Chicago 1976 s. 273.

¹⁶ N. Dai: *Banbenxue gailun*. Chengdu 1989. — Por. „Revue Bibliographique de Sinologie” Paris 1990 T. 8 1991 s. 1.

„stację macierzystą” dla dyscypliny, która zajmuje się nie tylko książką jako przedmiotem i nie tylko w ujęciu historycznym. Nowoczesna bibliologia jest nauką o strukturze i właściwościach komunikacji za pośrednictwem zapisu graficznego¹⁷. To centralne pojęcie może integrować (większość, jeśli nie wszystkie) problemy mieszczące się w nauce o książce, bibliotekoznawstwie, nauce o informacji, w nauce o czytelnictwie i w pokrewnych specjalnościach.

Rozwój nauki, jednocześnie zachodzące w niej procesy integracji i specjalizacji, autonomizacja nowych dyscyplin, a także przyrost kadr naukowych, mogą przynieść w przyszłości zmianę zarysowanej sytuacji. Może też nastąpić uzupełnienie wykazu Centralnej Komisji o nowe dyscypliny. Trzeba pamiętać, że wykaz ten nie jest żadną aktualną, obowiązującą wszystkich i wszędzie, klasyfikacją nauk, lecz jedynie roboczym spisem dziedzin i dyscyplin, służącym określaniu przynależności uprawianej przez badaczy problematyki. Wykaz uwzględnia też implicite sytuację kadrową poszczególnych placówek naukowych w kraju. Uprawnienia do nadawania stopni naukowych w danej dziedzinie i dyscyplinie mają bowiem konkretne uczelnie, a nie ogólnokrajowe zgromadzenie wszystkich przedstawicieli określonej specjalności. Oznacza to więc, że nie da się tymczasem do wykazu wprowadzić na przykład informatologii (informologii?), bo kilku (kilkunastu?) profesorów i/lub doktorów habilitowanych mających kompetencje w tym zakresie rozproszonych jest po wielu instytucjach, a *Ustawa o tytule naukowym i stopniach naukowych* stanowi, że „uprawnienie do nadawania stopni naukowych może obejmować tylko te dyscypliny naukowe, które w danej jednostce organizacyjnej są reprezentowane przez co najmniej pięć osób zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy, posiadających tytuł naukowy lub stopień naukowy doktora habilitowanego” (art. 3 p. 5).

Jakie zatem konsekwencje ma wprowadzenie nazwy „bibliologia”? Przede wszystkim zwięźle określa się dyscyplinę, która nie może kojarzyć się jedynie ze „znawstwem bibliotek”, bo ma znacznie szersze pole badań. Wskazuje się na jej historyczny rodowód i akceptuje nowoczesny paradygmat badawczy — studium „komunikacji pisanej”. Tak rozumiana bibliologia ma wyraźne, własne miejsce w szeregu innych dyscyplin humanistycznych i nie uzurpuje sobie prawa do wypowiedzania się o matematycznych, biologicznych czy technicznych zagadnieniach informacji i komunikacji.

Pojawienie się bibliologii w miejsce bibliotekoznawstwa i informacji naukowo-technicznej nie ogranicza natomiast możliwości uzyskiwania stopni naukowych z zakresu nauki o informacji. Tyle tylko, że zgodnie z jej złożoną problematyką, jedynie to co humanistyczne znajdzie się w bibliologii (a może też w naukach o poznaniu i komunikacji, w pedagogice czy psychologii), zaś inne jej aspekty muszą być rozpatrywane w ramach innych dziedzin nauki.

Może to i źle, że w ten sposób nauka o informacji jest rozbita między różne dziedziny i dyscypliny, ale jest ona przecież wielkim kompleksem niejednorod-

¹⁷ R. Estivals (*La bibliologie*, s. 22) pisze: „La bibliologie, ne pouvant plus être la science du livre puisque ce dernier terme s'est restreint à une catégorie d'objets, écrits, devient la science de l'écrit, de tout écrit, des diverses catégories d'objets écrits, de la communication écrite”.

nych zagadnień integrowanych tylko pojęciem „informacja”. Jedyne „przybiblioteczna” jej część łączy się bezpośrednio z bibliotekoznawstwem i bibliologią. Dodajmy, że w wykazie Centralnej Komisji nie ma także innych nauk, których istnienie jest skądinąd oczywiste: nie ma przyrodoznawstwa jako całości, nie ma kulturoznawstwa, orientalistyki, a nawet filologii (polskiej, słowiańskiej, romańskiej itd.), którą rozparcelowano ze względów teoretycznych i metodologicznych na językoznawstwo i literaturoznawstwo.

Ogłoszony przez Centralną Komisję wykaz porządkuje sytuację terminologiczną poprzez wprowadzenie nazwy krótkiej i na tyle otwartej, by mieściła zasadniczą problematykę dyscypliny. Powinien on mieć dodatni wpływ na zakreszenie kompetencji odpowiednich gremiów naukowych. W żadnym zaś razie nie ogranicza możliwości promowania doktorów i doktorów habilitowanych. Jestem pewien, że każda rozprawa doktorska stanowiąca „oryginalne rozwiązanie przez autora zagadnienia naukowego” i habilitacyjna będąca „znacznym wkładem autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej”¹⁸ znajdzie uznanie rad wydziałowych i Centralnej Komisji.

Możliwości kadrowe uczelni mających prawo do nadawania stopni naukowych w dyscyplinie, którą uprawiamy, a także poziom rozwoju tej dyscypliny, wymagają — mimo całej różnorodności — łącznego postrzegania wszystkich jej składników. Jest w niej miejsce na węższe specjalności, jak: drukarstwo, księgarstwo, bibliotekarstwo, informacja, czytelnictwo. Istnieje też zawsze możliwość wyodrębnienia się niektórych specjalności w autonomiczne dyscypliny zajmujące miejsce obok językoznawstwa, literaturoznawstwa, socjologii itd.

KRZYSZTOF MIGOŃ

ON THE NAME OF OUR SCIENTIFIC DISCIPLINE

In the current (1992) list of arts and sciences and scientific disciplines for awarding degrees the “library science and scientific and technical information” has been changed to “bibliology”. This change should be valued as correct and advantageous. A short term “bibliology”, with a long tradition in polish literature denoted always a field broader than librarianship, bibliography, documentation etc. In the current list the term “bibliology” should be understood as a somewhat arbitrary description of a whole block of the theory, history and present development of books, libraries, and information systems — their creation, dissemination, perception and function.

Maszynopis wpłynął do redakcji 5 marca 1993 r.

¹⁸ Ustawa o tytule naukowym..., art. 11 p. 1 i art. 15 p. 1.

XVII KONFERENCJA MIĘDZYNARODOWEGO STOWARZYSZENIA
MUZYCZNYCH BIBLIOTEK, ARCHIWÓW I CENTRÓW DOKUMENTACJI (IAML)
(Praga, 11-17 sierpnia 1991 r.)

Konferencję IAML (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres) zorganizowały: Biblioteka Narodowa w Pradze, Czeski Fundusz Muzyki oraz Grupa Narodowa IAML bibliotekarzy czeskich i słowackich. Patronat nad imprezą roztoczyło Ministerstwo Kultury CŠFR i Urząd Miejski Pragi. Obrady odbywały się w praskim Pałacu Kultury, w pobliżu Wyszehradu; natomiast ostatniego dnia równolegle: w Pradze (dzień poświęcony Komisji RISM) i w Bratysławie (pierwsza sesja Międzynarodowego Stowarzyszenia Muzycznych Ośrodków Informacji — IAMIC (International Association of Music Information Centres)*, wyodrębnionego z dawnej Komisji Muzycznych Ośrodków Informacji. Do udziału w Konferencji zgłosiło się 348 osób z Ameryki Północnej i Południowej, Australii, Azji i Europy, w tym 75 delegatów z Czech i Słowacji. Polskę reprezentowali: Maria Burchardt (BUW), Jolanta Byczkowska-Sztaba (BN — RISM), Henryka Kowalczyk (Bibl. Ak. Muz., Wwa), Maria Prokopowicz (SBP), Włodzimierz Pięła (BN), Barbara Zwolska-Stęszewska (Polskie Centrum Muzyczne), Irena Czarnecka (Bibl. Ak. Muz., Gdańsk), Liliana Moll (Bibl. Ak. Muz., Katowice).

Głównym tematem Konferencji była automatyzacja bibliotek muzycznych. Odbyły się obrady plenarne i posiedzenia poszczególnych komisji.

Na pierwszej sesji Komisji Bibliotek Publicznych przedstawiono sytuację muzycznych bibliotek publicznych w Czechosłowacji (bardzo trudnej ze względu na brak pieniędzy na zakupy) i na Węgrzech (też nie zadowalającą).

Przedstawicielka Centrum G. Pompidou w Paryżu przedstawiła możliwości współpracy bibliotek muzycznych w Europie Wschodniej i Zachodniej. Centrum G. Pompidou mogłoby wymieniać wydawnictwa z Czechosłowacją, Węgrami oraz Polską. Francuskie Ministerstwo Kultury opracowuje projekt pogłębienia współpracy z krajami Europy Wschodniej. Uchwalono wniosek dotyczący kontaktów pomiędzy bibliotekami oraz ustalenia dla Polski, Węgier i Czechosłowacji programu wymiany publikacji, m.in. stworzenia Międzynarodowego Centrum Wymiany.

Na drugim posiedzeniu tej Komisji prezentowany był norweski system komputerowy EURIS. Powstał on w ramach współpracy RIM (Repertoire Information Centre for Music) oraz MCN (Music Catalogus Norway). W chwili obecnej baza obejmuje druki muzyczne z bibliotek norweskich prezentowane w postaci: opisu dzieła sporządzonego w formacie MARC i udostępnianego online, nagrania dźwiękowego na CD-ROM, zapisu utworu, np. partytury. Dzięki temu baza ta zapewnia pomoc muzykologom, dyrygentom, kierownikom zespołów muzycznych, np. przy szukaniu interesującego repertuaru.

Celem pracy Komisji Katalogowania jest przygotowanie oprogramowania i międzynarodowe ujednolicenie formatu bibliograficznego. Na jej posiedzeniu omówiono problemy i trudności

* M. Prokopowicz: *Doroczna Konferencja Międzynarodowego Stowarzyszenia Muzycznych Bibliotek, Archiwów i Ośrodków Dokumentacji (IAML)* (Boulogne-Billancourt k. Paryża, 8-13 lipca 1990 r.). „Prz. Bibl.” 1991 z. 1 s. 62-64.

sporządzania opisu, zwłaszcza związane z formularzem przedmaszynowym formatu MARC oraz wymaganiami ISBD i narodowych zasad katalogowania. Mówiono również o pracach nad formatem UNIMARC, który ma być używany przy międzynarodowej wymianie informacji bibliograficznych.

Tematem pierwszego posiedzenia Komisji Bibliograficznej była bibliografia historycznych librett. Zaprezentowano projekty formatów opisu dawnych librett operowych oraz prace nad ich rejestracją w różnych krajach (Włochy, Niemcy, Stany Zjednoczone, Francja).

Drugie posiedzenie tej Komisji było poświęcone automatyzacji bibliografii narodowych w poszczególnych państwach.

Na posiedzeniu Komisji Bibliotek Muzycznych Instytucji Pedagogicznych przedstawiono referat o 40 latach działalności Centralnej Biblioteki i Centrum Informacyjnego w Akademii Sztuk i Dramatu w Bratysławie. Akademia ta powstała w 1949 r. Wykształciła wielu światowej sławy artystów. Posiada 2 wydziały teatralne i 3 muzyczne ze specjalizacją bibliotekarstwo muzyczne.

Ciekawy referat o zbiorach Biblioteki Akademii Muzycznej w Warszawie wygłosiła H. Kowalczyk. Tym bardziej interesujący, że pierwszy raz przedstawiono tę kolekcję. Biblioteka AM posiada 282 egzemplarze rękopisów muzycznych (w tym: autografy I. J. Paderewskiego, N. Porpory, S. Kazury) oraz 710 starych druków.

Na obradach Komisji Archiwów zaprezentowano zbiory czeskich archiwaliów muzycznych:

- z „Archivní Sprava” w Pradze (12 000 źródeł zinwentaryzowanych, m.in. dokumenty dotyczące F. Liszta, R. Wagnera, J. Brahmsa, F. Chopina, W. A. Mozarta i jego rodziny),
- kolekcja Mozartianów przechowywanych w Zakładzie Muzycznym w Národní knihovna,
- zbiory Muzeum Narodowego (ogółem 15 000 muzykaliów, w tym pamiątki po B. Smetanie, A. Dworzaku i innych kompozytorach czeskich,
- pamiątki po Antonim Dworzaku.

W toku dalszych obrad omówiono projekt utworzenia centralnej bazy danych o archiwaliach z terenu całej Czechosłowacji.

Na posiedzeniu Komisji RILM (Répertoire International de la Littérature Musicale) przedstawiciele Biura RILM w Nowym Jorku mówili o pracach nad tą kompletną bieżącą bibliografią literatury muzycznej. W tym roku rozpoczęto tworzenie bazy danych na dyskach CD-ROM.

Posiedzenia Komisji RIdIM (Répertoire International d'Iconographie Musicale) dały okazję poznania stanu badań naukowych nad ikonografią muzyczną w Czechosłowacji oraz związków ikonografii muzycznej z badaniami nad instrumentarium z okresu Średniowiecza i Renesansu.

Na pierwszym spotkaniu Komisji RISM (Répertoire International des Sources Musicales) wystąpił nowy dyrektor Centralnej Redakcji dr Klaus Keil, który omówił planowane prace w ramach RISM, m.in. nad indeksem nazw kompozytorów i katalogiem incipitów utworów muzycznych.

Odbyło się także specjalne posiedzenie wszystkich osób współpracujących z RISM, na którym przedstawiono referaty o pracach poszczególnych grup narodowych. Zademonstrowano również program PIKaDo (Pflege und Information Kategorisierter Dokumente) w Centrali RISM. Na zakończenie uczestnicy zwiedzili komórkę RISM w Zakładzie Zbiorów Muzycznych w Národní knihovna w Pradze. Na uwagę zasługuje tam katalog 1 000 000 incipitów muzycznych.

Organizatorzy nadali imprezie wysoką rangę oficjalną oraz przygotowali bardzo interesujący program imprez towarzyszących. Złożyły się nań m.in. zwiedzanie zabytków Pragi, wystawa „Mozart w Klementinum” oraz koncerty.

Jolanta Byczkowska-Sztaba

Maszynopis wpłynął do redakcji 6 kwietnia 1993 r.

**XVI KONGRES MIĘDZYNARODOWEGO STOWARZYSZENIA
MUZYCZNYCH BIBLIOTEK, ARCHIWÓW I CENTRÓW DOKUMENTACJI
(IAML/IAMIC) (Frankfurt nad Menem, 30 sierpnia — 4 września 1992 r.)**

Co 3 lata doroczna konferencja IAML otrzymuje rangę kongresu (poprzedni: Oxford 1989). XVI Kongres IAML był drugim z kolei kongresem tej organizacji zorganizowanym w Niemczech. Pierwszy — XI Kongres IAML — odbył się w Moguncji w 1977 r. Okres 15 lat między obydwooma kongresami zaznaczył się rozwojem działalności IAML, co spowodowało konieczność pewnych zmian i rozbudowania struktury Stowarzyszenia poprzez powołanie nowych komisji, podkomisji oraz grup roboczych. Powyższe przekształcenia były nieuniknione w związku z ogólnym na świecie postępowaniem naukowo-technicznym, wprowadzaniem automatyzacji w działalności bibliotecznej i bibliograficznej, powstawaniem nowych placówek archiwalno-dokumentacyjnych stosujących wyłącznie nowe techniki pracy.

Liczba członków IAML w 1992 r. wynosiła 1877 instytucji i osób indywidualnych z 40 krajów.

Organizatorem Kongresu, którego obrady odbywały się w nowym gmachu frankfurckiej Hochschule für Musik und Darstellende Kunst, była Niemiecka Grupa Narodowa IAML pod przewodnictwem dra Joachima Jaenecke z Berlina. Główny jednak ciężar prac przyjęła na siebie Centralna Redakcja RISM we Frankfurcie nad Menem, która imprezę przygotowała i następnie prowadziła Biuro Kongresowe. Ponadto imprezę finansowało 18 instytucji państwowych (jak Ministerstwo Spraw Zagranicznych RFN, Deutschen Rundfunkarchiv, Die Deutsche Bibliothek we Frankfurcie, Heskie Ministerstwo Nauki i Sztuki), a wspierało ją także 20 sponsorów (m.in. EMI-Electrola, IBM Deutschland, Sony Classical GmbH oraz wielu wydawców muzycznych).

W Kongresie uczestniczyło 254 delegatów z 25 krajów wszystkich kontynentów. Biblioteki polskie reprezentowały: Jolanta Byczkowska-Sztaba i Elżbieta Wojnowska (BN — RISM), Maria Burchard (BUW), Liliana M. Moll (Bibl. Ak. Muz., Katowice) oraz Maria Prokopowicz (SBP — Sekcja Bibliotek Muzycznych).

Celem spotkania, obok prezentacji i omówienia działalności muzycznych bibliotek i ośrodków dokumentacji na świecie, był wybór nowego zarządu IAML. Równocześnie organizatorzy zadbali o jak najszerze zapoznanie uczestników spotkania z bibliotekami, wielkimi firmami wydawniczymi i instytucjami muzycznymi we Frankfurcie nad Menem i w okolicznych miastach (Moguncji, Wiesbaden, Darmstadt).

Praca Kongresu przebiegała czterema głównymi torami:

- obrady Zarządu i Rady IAML oraz prezydiów komisji,
- obrady plenarne,
- obrady komisji i grup roboczych, których wyniki zreferowano na ostatnim posiedzeniu plenarnym,
- wycieczki do bibliotek i instytucji muzycznych.

Jako stały przedstawiciel Polskiej Grupy Narodowej IAML M. Prokopowicz uczestniczyła w obydwóch zebraniach Rady. Na pierwszym — po przewidzianych statutem IAML obowiązkowych sprawozdaniach ustępującego Zarządu — przedstawiciele Grup Narodowych z 3 krajów postsocjalistycznych: Czecho-Słowacji (J. Hůlek), Polski (M. Prokopowicz) i Węgier (J. Karpati) wygłosili komunikaty o obecnej sytuacji bibliotek muzycznych po zmianie ustroju. Wszyscy referenci podkreślili trudności ekonomiczne, w jakich znalazły się obecnie biblioteki muzyczne.

Nastąpiła zmiana na stanowisku redaktora naczelnego *Fontes*. Po ustąpieniu B. Redferna (Wielka Brytania) funkcję tę objęła Susan Sommer (Stany Zjednoczone), doświadczona w prowadzeniu redakcji czasopism muzycznych, pełna pomysłów i inicjatywy. Analizując całokształt prac IAML w kadencji 1989-1992, stwierdzono brak jakiegokolwiek kontaktu z IASA (International Association of Sound Archives), które zupełnie usamodzielniało się. Również kontakty Komisji RISM z Zarządem IAML uznano za niewystarczające; powstała propozycja ustanowienia funkcji łącznika pomiędzy tymi dwoma ogniwami.

Na drugim zebraniu Rady rozpatrzono wyniki nadesłanych od wszystkich członków IAML głosów na zaproponowanych przez Radę kandydatów do nowego zarządu IAML na kadencję 1992-1995. Nowym przewodniczącym został Don L. Roberts (z Music Library Northwestern University, Stany Zjednoczone).

Podstawowe znaczenie miały prace w grupach. Obradowały komisje głównych wydawnictw IAML: RILM, RISM, RIPM, RIdIM oraz komisje: Bibliotek Radiowych i Orkiestrowych, Bibliotek Muzycznych Instytucji Pedagogicznych, Bibliotek Publicznych, Muzycznych Bibliotek Naukowych. Obok nich prowadziły prace specjalistyczne komisje przedmiotowe i ich grupy robocze: Komisja Archiwów (i grupa robocza: Format — AMC), Komisja Bibliograficzna (i dwie grupy robocze: Hofmeister XIX oraz Czasopisma Muzyczne), Komisja Katalogowania (z grupą roboczą: Tytuł Ujednolicony w Nieliturgicznych Zespołach Rękopisów Muzycznych), Komisja Działalności Usługowej i Dydaktycznej (z grupą roboczą: Powszechna Dostępność Zbiorów).

Do najbardziej interesujących i ważnych dla nas należały posiedzenia:

1) Komisji RISM (Répertoire International des Sources Musicales)

Dyrektor Centralnej Redakcji RISM dr Klaus Keil wiele uwagi w swym raporcie poświęcił wprowadzaniu oprogramowania PIKaDo (komputerowy opis rękopisów muzycznych dla RISM) do pracy grup krajowych. Warto nadmienić, że polska grupa RISM podjęła tę ideę jako jedna z pierwszych: już od marca 1992 r. oprogramowanie jest wykorzystywane w BN. Prawdziwe emocje wzbudziło jednak zgłoszenie przez redakcję RISM planu udostępniania posiadanych opisów na dyskach CD-ROM. Burzliwa dyskusja na temat praw autorów poszczególnych opracowań pozostawiła problem otwarty. Wydaje się, że jego znaczenia nie sposób przecenić dla przyszłych działań RISM w Polsce;

2) Komisji RILM (Répertoire International de la Littérature Musicale)

Obradującym zaprezentowano MUSE — katalog RILM na dyskach CD-ROM — o dużych możliwościach wyszukiwania danych;

3) Komisji RIdIM (Répertoire International d'Iconographie Musicale)

Spotkania RIdIM dały okazję do usłyszenia kilku bardzo interesujących referatów, z wspaniałym przeglądem ikonografii muzycznej w muzeach Frankfurtu nad Menem oraz prezentacją formatu MIDAS — opracowanego na podstawie doświadczeń Bawarskiej Staatsbibliothek w Monachium — do opisywania źródeł ikonografii muzycznej;

4) Komisji RIPM (Répertoire International de la Presse Musicale — Międzynarodowy Inwentarz Prasy Muzycznej)

Działania nad RIPM są zaawansowane, czego owocem są liczne publikacje. Na obradach zaprezentowano nowy format opisu z dużymi możliwościami wyszukiwania. Należy zauważyć, że już najwyższy czas, by do RIPM przystąpiła Polska. Wymogiem jest jednak zatrudnienie pracownika oddelegowanego do tej pracy, na co nie może sobie pozwolić jak dotąd żadna biblioteka, mimo oferty przeszkolenia go w Stanach Zjednoczonych;

5) Komisji Archiwów, grupa robocza Format — AMC

W dyskusji nad formatem komputerowego opisu dokumentów z archiwów muzycznych okazało się, że Komisja nie ma kontaktu z odpowiednimi komórkami z Polski, ponieważ archiwalia u nas znajdują się zwykle poza oddziałami zbiorów muzycznych;

6) Komisji Bibliotek Naukowych

Obok referatów poświęconych organizacji poszczególnych bibliotek naukowych (jak Britten-Pears Library w Anglii, The Grieg Projekt w Norwegii), bądź charakterystyce ich działalności (np. Archiwum Debussy'ego w Paryżu, Archiwum Beethovena w Bonn, Archiwum Muzyki Baskijskiej czy Fundacji Paula Sachera) znalazło się miejsce dla omówienia przez M. Burchard zespołu rękopisów muzycznych czeskich kompozytorów z 2 połowy XVIII w. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie.

Akcja wycieczek objęła:

— wizytę w Stadt- und Universitätsbibliothek we Frankfurcie nad Menem — uczestnikom pokazano pracę Oddziału Zbiorów Muzyki i Teatru oraz wystawę cennych rękopisów muzycznych;

— zwiedzanie frankfurckiej części Die Deutsche Bücherei, z wykładem na temat tworzenia Niemieckiej Bibliografii Narodowej i pokazem odpowiedniego programu komputerowego;

— wyjazdy do wybranych muzycznych firm wydawniczych: Peters (Oddział we Frankfurcie nad Menem), Breitkopf and Härtel (Wiesbaden), Schott (Moguncja);

— zwiedzanie Hessischer Rundfunk i Deutsches Rundfunkarchiv.

Specjalne miejsce w programie Kongresu przypadło Centralnej Redakcji RISM, która obok zaprezentowania się podczas specjalnej wycieczki, prowadziła w czasie obrad stałą demonstrację programu PIKaDo. Delegatom z Ośrodka RISM w BN dało to okazję do poznania jego możliwości i omówienia pierwszej próbnej grupy polskich opisów na dyskietkach.

Grupa polska starała się z bogatej oferty wybrać obrady o największym znaczeniu dla naszej pracy, próbując zarazem poznać niemieckie placówki biblioteczne i muzyczne. Wielką szkodą była tegoroczna nieobecność polskiego członka IAMIC (International Association of Music Information Centres) — przedstawiciela Polskiego Centrum Muzycznego przy Polskiej Radzie Muzycznej, ponieważ właśnie IAMIC prowadziła wyjątkowo aktywną działalność. Część obrad i pokazów IAMIC przeznaczono wyłącznie dla jej uczestników.

Miło jest skonstatować, że Polska korzystnie wypadła na obradach Kongresu. Referat M. Burchard wybijał się swoją rzeczowością, wzbudzając życzliwe zainteresowanie słuchaczy, co znalazło swój wyraz także w omówieniu sesji na obradach plenarnych. Prace prowadzone w BN zostały pozytywnie uwypuklone przez Komisję RISM (sprawy związane z PIKaDo), a polski wkład do RILM uzyskał pochwałę z ust prof. B. Brooka.

Niestety, zwiedzanie bibliotek uświadomiło nam, jak bardzo nasza organizacja i stan techniczny odbiegają od sytuacji w Niemczech. Podstawowym narzędziem pracy jest tu komputer i oprogramowanie ściśle powiązane z konkretnymi zadaniami. Od połowy lat osiemdziesiątych biblioteki przechodzą na komputerowe opracowanie zbiorów, przy zaniechaniu katalogów kartkowych. Stąd katalogi nabytków od określonej daty (np. 1986 r.) udostępnia się jedynie na mikrofiszach lub na terminalach. Kopiowanie materiałów (poza najcenniejszymi) jest głównie samoobsługowe, a dostępne publicznie kserografy obsługuje często firma spoza biblioteki.

Większość dużych niemieckich bibliotek zrezygnowała z prowadzenia statystyki czytelników (niewiele wnosi do funkcjonowania biblioteki), a ich kontrolowanie odbywa się przy okazji wykonywania innych czynności. Zwraca uwagę stosunkowo niewielka obsada personalna przy bardzo daleko posuniętej specjalizacji każdego pracownika. Na przykład zwiedzany Oddział Zbiorów Muzyki i Teatru w bibliotece uniwersyteckiej we Frankfurcie zatrudnia tylko 3 osoby oraz (w mniejszym wymiarze godzin) dwóch studentów do konkretnych prac. Jednocześnie zdumiewa przejrzystość oznaczeń książek i wręcz nieprawdopodobny porządek w magazynach, choć kłopoty bibliotek w tej materii są ogromne — książki trzeba zwykle przywozić z innych gmachów, co czytelnikowi każe czekać nawet do 2 dni.

Obradom towarzyszył urozmaicony program imprez: koncert w Alte Oper, przyjęcie przez prezydenta miasta w Starym Ratuszu i wspaniały bankiet pożegnalny na statku połączony z przejażdżką po Menie.

Następna Konferencja IAML odbędzie się w Helsinkach w dn. 8-13.8.1993 r.

Maria Prokopowicz, Elżbieta Wojnowska

Maszynopis wpłynął do redakcji 29 marca 1993 r.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI EGZAMINACYJNEJ DLA BIBLIOTEKARZY I DOKUMENTALISTÓW DYPLOMOWANYCH w kadencji 1989-1991

Komisję Egzaminacyjną działającą przy MEN powołano 7.2.1989 r. po trwającej ok. roku przerwie. Podstawą działania Komisji było *Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 19.9.1983 r.*¹. Na posiedzeniu w dn. 17.3.1989 r. członkowie Komisji otrzymali nominacje z rąk wiceministra edukacji narodowej Czesława Królikowskiego. W swej krótkiej wypowiedzi podkreślił on duże znaczenie egzaminów na bibliotekarza i dokumentalistę dyplomowanego dla rozwoju polskiego bibliotekarstwa i informacji naukowej.

¹ „Dz. U.” nr 57 poz. 256.

W skład Komisji powołano następujące osoby: prof. dr hab. Stanisław Grzeszczuk (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ — przewodniczący), prof. dr hab. Radosław Cybulski (IBiIN UW — wiceprzewodniczący), doc. dr hab. Zofia Gaca-Dąbrowska (Inst. Bibliotekoznawstwa UWr — wiceprzewodnicząca), dr Wanda Pindłowa (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ — sekretarz), doc. dr hab. Janusz Albin (Bibl. Zakł. Nar. im. Ossolińskich), dr Jan Andrzejewski (Bibl. Uniwersytecka w Łodzi), dr Cecylia Bieguszevska (Bibl. Gł. ATR w Bydgoszczy), dr Marianna Borawska (Bibl. Gł. WSP w Słupsku), doc. dr Czesław Daniłowicz (Bibl. Gł. i OINT PWr), dr Henryk Dubowik (Bibl. Gł. WSP w Bydgoszczy), dr Janina Dydowiczowa (Bibl. Uniwersytecka w Poznaniu), dr Teresa Jasińska (Bibl. Gł. PSz), doc. dr hab. Janusz Kapuścik (GBL), dr Andrzej Kłossowski (BN), dr Hanna Kolendo (BUW), dr Danuta Konieczna (Bibl. Gł. WSP w Olsztynie), dr Jadwiga Łuszczynska (Bibl. Gł. UGd), dr Maria Majerowicz (Inst. Bibliotekoznawstwa UWr), dr Wanda Matwiejczuk (Bibl. Gł. WSP w Opolu), doc. dr hab. Zbigniew Nowak (Bibl. Gdańska PAN), doc. dr hab. Jan Pirożyński (BJ), doc. dr hab. Jan Ratajewski (UŚ), dr Jan Sójka (Bibl. Gł. AE w Poznaniu), doc. dr hab. Hanna Tadeusiewicz (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ), dr Jan Waluszewski (Bibl. Gł. PŚ), doc. dr hab. Stefan Wrzosek (Bibl. SGPiS). Z ramienia MEN w pracach Komisji brała udział mgr Zofia Jopkiewicz, zaś delegatem ZG SBP został dr Stanisław Badoń.

Komisja postanowiła prowadzić swoją działalność w trybie wypracowanym w poprzedniej kadencji. Przyjęto więc podobny harmonogram pracy i spotkań oraz zasadę opiniowania wniosków o zwolnienie z egzaminu i recenzowania prac przez dwie osoby. Przewodniczący Komisji stanął na stanowisku, że szczególnie w przypadkach próśb o zwolnienie z egzaminu należy bardzo ostrożnie podejmować decyzje pozytywne i trzymać się przepisów. Pozwoli to uniknąć szeregu niepotrzebnych dyskusji i stwarzania sytuacji precedensowych.

Odbyło się 5 zebrań w pełnym składzie (17.3, 9.6 i 13.10 w 1989 r., 23.2.1990, 27.2.1991) oraz przeprowadzono 2 sesje egzaminacyjne (4.12.1989 w Toruniu i 28.6.1990 w Warszawie). Ponadto w MEN zorganizowano zebranie, w którym uczestniczyli z ramienia Komisji prof. dr hab. S. Grzeszczuk, dr H. Kolendo oraz dr J. Sójka. Dyskutowano problemy statusu bibliotekarza i dokumentalisty dyplomowanego w świetle nowej Ustawy o szkolnictwie wyższym².

W czasie minionej kadencji Komisja rozpatrzyła ok. 100 wniosków, które dotyczyły całkowitego zwolnienia z egzaminu, częściowego zwolnienia lub ustalenia tematów prac pisemnych. Część wniosków Komisja otrzymała w spadku po poprzedniej kadencji.

W wyniku postępowania kwalifikacyjnego tytuł bibliotekarza dyplomowanego otrzymały 22 osoby, a jedna dokumentalisty dyplomowanego. Na pierwszej sesji przystąpiło do egzaminu 11 osób, a zdało 6. Na drugiej do egzaminu zgłosiło się 6 osób; jedna odstąpiła w dniu egzaminu, tłumacząc się złym stanem zdrowia, z pozostałych zdały 4 osoby. Zdający w obu sesjach otrzymali oceny: bardzo dobre — 1 osoba, dobre — 4, dostateczne — 5. Oceny niedostateczne otrzymało 6 osób. Najwięcej — bo aż 3 osoby — wybrały specjalizację: systemy biblioteczne i struktury organizacyjne, 2 osoby — użytkownicy informacji naukowej, 2 osoby — wyszukiwanie informacji naukowej, po 1 osobie — organizacja zbiorów bibliotek naukowych, zbiory specjalne w bibliotekach, gromadzenie i organizacja zbiorów. Komisja obserwuje stałe obniżanie się stopnia przygotowania kandydatów do egzaminu. Odmawiano zwykle zwolnień z egzaminu, gdy kandydaci nie spełniali formalnych wymogów lub z przyczyn nikłego dorobku naukowego.

Prócz spraw bieżących Komisja zajmowała się jeszcze innymi problemami, np. propozycją nowego regulaminu dla kandydatów na bibliotekarza i dokumentalistę dyplomowanego. Projekt takiego regulaminu opracował dr J. Sójka.

Na mocy ustawy o szkolnictwie wyższym Komisja zakończyła działalność z dn. 31.3.1991 r. Do załatwienia pozostało 10 wniosków, w tym: 3 osoby pragną zdawać ponownie, gdy będzie powołana nowa komisja egzaminacyjna, 1 osoba po odrzuceniu jej wniosku o zwolnienie również chciałaby przystąpić do egzaminu, 4 osoby czekają na recenzje swych prac, 2 osoby nadesłały prace do recenzji, a 1 prośbę o całkowite zwolnienie.

Ustawa z 1990 r. o szkolnictwie wyższym, dając służbie bibliotecznej pewne przywileje zagwarantowane do tej pory dla grupy bibliotekarzy dyplomowanych, spowodowała brak

² Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym. „Dz. U.” nr 65 poz. 385.

większego zainteresowania ubieganiem się o uzyskanie tych kwalifikacji. Pozostał jedynie wymóg, aby kandydat na stanowisko dyrektora biblioteki był bibliotekarzem lub dokumentalistą dyplomowanym. Ustawa przewiduje jednak dalsze istnienie tej grupy bibliotekarzy i dokumentalistów, wobec czego odchodząca Komisja zaproponowała pewne zmiany w regulaminie uzyskiwania statusu dyplomowanych pracowników bibliotek i przedstawiła je do rozważenia MEN. Najważniejszą propozycją jest zastąpienie pisemnego opracowania — przygotowywanego jako pierwsza część egzaminu — oceną istniejącego dorobku naukowego, organizacyjnego i dydaktycznego kandydata na bibliotekarza czy dokumentalistę dyplomowanego. Czas pokaże, czy zaproponowane zmiany sprawdzą się w życiu i jaka będzie przyszłość tej grupy pracowników bibliotek, gdy zachętą do podniesienia kwalifikacji nie są ani wyższe pobory, ani prawie żadne przywileje.

Tytuł bibliotekarza dyplomowanego w wyniku postępowania kwalifikacyjnego w l. 1989-1991 uzyskali: Elżbieta Pawlicka (MBP w Łodzi), Elżbieta Chajdaś (Bibl. Gł. AR w Krakowie), Krystyna Bielak-Czaplińska (Bibl. Inst. Nauk Społecznych, Organizacji i Zarządzania WSI w Zielonej Górze), Urszula Gomuła (Bibl. Śl.), Brygida Szczęch, Jadwiga Andrzejewska i Marek Andrzejewski (Bibl. Gł. UGd), Alfreda Zielezińska (Bibl. Gł. AE w Katowicach), Alina Sokołowska-Szczepanec i Jadwiga Bienkowska (WMBP we Wrocławiu), Grażyna Talar (Bibl. Gł. AR we Wrocławiu), Ligia Hayto (Bibl. Gł. AR w Krakowie), Janusz Tandecki (Arch. Państ. w Toruniu), Wanda Kurkucińska (Bibl. Gł. USz), Maria Babnis (Bibl. Gdańska PAN), Andrzej Buck (Bibl. Gł. WSP w Zielonej Górze), Jan Krzysztof Kordel (Bibl. Gdańska PAN), Marian Ptaszyk (Bibl. Uniwersytecka w Toruniu), Ewelina Kowalowa (Bibl. Uniwersytecka w Poznaniu), Danuta Jędrowiak (WMBP we Wrocławiu), Anna Łozowska (Bibl. Gł. PSz), Jacek Wojciechowski (MBP w Krakowie).

Status dokumentalisty dyplomowanego uzyskała Dorota Głazek (Bibl. Gł. i OINT PWr).

Egzamin na bibliotekarza dyplomowanego z wynikiem pomyślnym złożyli: Bogumiła Czerlunczakiewicz-Barska (Bibl. Gł. PSz), Elżbieta Jastrzębska (Bibl. Gł. PCz), Ewa Kaźmierczak (Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu), Małgorzata Kurowska (Bibl. Gł. PŚ), Liliana Moll (Bibl. Gł. AMuz. w Katowicach), Maria Paryjczak (Bibl. Gł. PŁ), Ewa Pitak (Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu), Anna Radziszewska (Bibl. Gł. UŚ), Edward Sławiński i Anna Sokołowska Gogut (Bibl. Gł. AE w Krakowie).

Wanda Pindłowa

Maszynopis wpłynął do redakcji 28 stycznia 1993 r.

ZJAZD BIBLIOTEKARZY NIEMIECKICH — 82. BIBLIOTHEKARTAG (Bochum, 9-13 czerwca 1992 r.)

Związek Bibliotekarzy Niemieckich VDB (Verein Deutscher Bibliothekare), do którego należą bibliotekarze naukowcy z wykształceniem akademickim, powstał w 1900 r. Wówczas też odbyło się po raz pierwszy (w Marburgu) spotkanie poświęcone sprawom organizacyjnym i dyskusji fachowej, któremu nadano nazwę „Bibliothekartag”. Odtąd organizowano je corocznie — z przerwami w latach wojennych 1915-1919 i 1941-1945 — a treść jego obrad, prezentowana przez szereg lat na łamach organu związku *Zentralblatt für Bibliothekswesen*, a ostatnio w postaci odrębnych publikacji, stanowiła przedmiot żywego zainteresowania bibliotekarskiej elity zawodowej w wielu krajach.

Od 1951 r. współorganizatorem zjazdów jest drugi związek bibliotekarski — VdDB (Verein der Diplombibliothekare an wissenschaftlichen Bibliotheken), zrzeszający zatrudnionych w bibliotekach naukowych absolwentów szkół bibliotekarskich. Jako stały termin tych imprez przyjęto pierwszy tydzień po Zielonych Świątkach, a na miejsca wybiera się miasta, w których działają biblioteki naukowe — największa z nich, przeważnie biblioteka uczelniana, przyjmuje na siebie obowiązki gospodarza. Porządek obrad ma także określony układ: pierwszy dzień — wstępny — przeznaczony na posiedzenia zarządów stowarzyszeń oraz referaty i dyskusje w komisjach DBI (Deutsches Bibliotheksinstitut — Niemieckiego Instytutu Bibliotecznego z siedzibą w Berlinie),

VDB i VdDB, a także prelekcje i pokazy firmowe; zostaje również otwarta, towarzysząca tradycyjnie zjazdowi, wystawa sprzętu bibliotecznego i wydawnictw fachowych. Wieczorem burmistrz miasta bądź rektor wydaje przyjęcie dla gości zagranicznych, odbywa się też ogólne spotkanie towarzyskie.

Oficjalne otwarcie obrad i wygłoszenie głównego referatu następuje w drugim dniu: po południu uczestnicy obradują w sekcjach tematycznych, mają też miejsce różne zebrania robocze i prelekcje firm obsługujących biblioteki. Na trzeci dzień przypadają walne zgromadzenia sprawozdawczo-wyborcze obydwóch stowarzyszeń, po nich zaś kontynuowane są obrady w ramach kolejnych sekcji (w każdym dniu występują inne sekcje) i zespołów specjalistów, pracujących nad aktualnymi problemami niemieckiego bibliekarstwa. Czwarty dzień rozpoczynają obrady w dalszych sekcjach; towarzyszą im imprezy firmowe. Zjazd kończy się w godzinach popołudniowych, po czym władze stowarzyszeń zbierają się jeszcze dla jego podsumowania.

W czasie zjazdu można zwiedzać miasto, jego biblioteki, muzea i zabytki. Dzień po zjeździe (sobota) przeznaczony jest na wycieczki w bliższe i dalsze okolice, przy czym proponuje się uczestnikom kilka tras do wyboru. Oprócz możliwości poznania osiągnięć i zamierzeń bibliotekarzy niemieckich, wielką korzyść stanowi okazja do nawiązania kontaktów zawodowych i naukowych — również z bibliotekarzami angielskimi, austriackimi i szwajcarskimi, uczestniczącymi dość licznie w tej imprezie.

82. Zjazd, zorganizowany w Bochum przez Bibliotekę Uniwersytetu Ruhry pod dykcją Bernharda Adamsa, mógł się poszczycić rekordową liczbą uczestników: 2 200 osób, w tym kilkudziesięciu gości zagranicznych. Polskę reprezentowało 7 bibliotekarzy i bibliotekoznawców: 3 z Biblioteki Jagiellońskiej, 1 z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, 2 z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego i 1 z Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego. Wszyscy uczestnicy otrzymali zestaw wydawnictw informacyjnych, obejmujący m.in. streszczenia referatów i listę wystawców. Codziennie ukazywał się biuletyn zjazdowy z aktualnymi doniesieniami.

Główny temat zjazdu stanowiły „Biblioteki w dawnych i nowych szkołach wyższych”. Jego otwarcia w wielkiej auli uniwersyteckiej dokonała przewodnicząca VDB dr Roswitha Poll, po czym prof. dr Paul Mikat z Uniwersytetu w Düsseldorfie wygłosił referat inauguracyjny pt. „Rozwój gospodarczy i problemy zmian strukturalnych w Nadrenii-Westfalii”, poświęcony przekształceniom społecznym regionu, które stworzyły korzystne warunki dla działalności naukowej i kulturalnej. Obrady prowadzono w następujących 12 sekcjach: Zbiory dawnej książki w bibliotekach; Kształcenie bibliotekarzy; Biblioteki narodowe i inne instytucje ponadregionalne; Zagadnienia automatyzacji i zautomatyzowanych zespołów bibliotek; Mikrokomputery w sieciach we wschodnich i zachodnich Niemczech; Konwersja retrospektywna — planowanie, koncepcje, projekty; Zasięg i funkcje nowych mediów w gromadzeniu zbiorów bibliotek naukowych; Planowanie biblioteczne w nowych krajach związkowych; Zintegrowane systemy zarządzania danymi: CD-ROM w sieci; Organizacja pracy; Użytkowanie zbiorów; Systemy biblioteczne.

W ramach tematów wolnych wygłoszono prelekcje nt. nowego spojrzenia na dawne biblioteki, roli i zadań IFLA oraz wspomaganego komputerowo gromadzenia zbiorów. Pokazy firmowe objęły m.in. przedstawienie zautomatyzowanych systemów biblioteczno-informacyjnych funkcjonujących w bibliotekach niemieckich szkół wyższych: BISMAS, BO-BAS, BUBIS, DABIS i URICA. W komisjach omawiano rozmaite zagadnienia praktyki bibliotecznej, a wśród nich: metody konserwacji zbiorów wraz z wytycznymi w tej sprawie, katalogi OPAC (jeden z nich czynny jest w Bibliotece Uniwersytetu Ruhry i umożliwia dostęp do 1 200 000 tytułów), rozwój przepisów katalogowania (RAK) i tematowania (RSWK), nowe technologie budownictwa bibliotecznego, publikacje elektroniczne, prace nad formatem wymiennym MAB.

Materiały zjazdu w Bochum będą opublikowane jako zeszyt specjalny *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie*.

Istotną częścią bochumskiej imprezy były rozmieszczone w gmachu mieszczącym sale wykładowe (w nim toczyły się obrady sekcji) oraz w budynku auli stoiska wystawowe ze sprzętem bibliotecznym, książkami i pokazowymi stanowiskami dostępu do zautomatyzowanych systemów bibliotecznych. Można było otrzymać bądź zakupić materiały informacyjne i instrukcje, a także

przy terminalach osobiście wypróbować funkcjonowanie systemów. Na połączonych z prelekcjami pokazach, prowadzonych przez bibliotekarzy z dużym doświadczeniem praktycznym, zainteresowani mogli dokładnie poznać wszystkie funkcje systemów i zbadać przebieg czynności, realizowanych za ich pomocą.

Zbigniew Żmigrodzki

Maszynopis wpłynął do redakcji 3 sierpnia 1992 r.

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

INFORMATOR BIBLIOTEKARSKI

VdDB: Handbuch, in Verbindung mit Bibliotheks Taschenbuch. 1992. Red.: Bernward Hoffmann, Petra Hauke. Göttingen: Bock und Herchen Verlag 1991, 181 + 238 s.

Niemcy mają bogatą tradycję w publikowaniu bibliotekarskich wydawnictw informacyjnych — zarówno informatorów przedstawiających biblioteki w skali kraju albo dużych miast bądź poświęconych pojedynczym bibliotekom, jak i publikacji, które zawierają elementy wiedzy fachowej połączone z informacjami o zawodzie i związanych z nim instytucjach, a przeznaczone są dla bibliotekarzy oraz tych wszystkich, którzy się bibliotekarstwem interesują. W 1883 r. w Lipsku wyszedł opracowany przez Paula Schwenkego *Adressbuch der deutschen Bibliotheken*; ten sam autor wydał wspólnie z A. Hortschanskym przewodnik po bibliotekach berlińskich *Berliner Bibliothekenführer* (1906), a także zainicjował (1902) wychodzący do dziś *Jahrbuch der deutschen Bibliotheken*, rocznik zawierający w układzie topograficznym charakterystyki poszczególnych bibliotek wraz z nazwiskami bibliotekarzy sprawujących w nich ważniejsze funkcje. W 1981 r. mające swoją siedzibę w Getyndze wydawnictwo Bock und Herchen rozpoczęło publikowanie poradnika — informatora *Bibliotheks Taschenbuch* ukazującego się co roku.

Jego wydanie na 1992 r. przygotowano po raz pierwszy w nowym kształcie, łącząc go z informatorem stowarzyszenia bibliotekarzy dyplomowanych zatrudnionych w bibliotekach naukowych — *VdDB* (Verein der Diplombibliothekare an wissenschaftlichen Bibliotheken), który ukazywał się co kilka lat pt. *VdDB : Handbuch*. Wybrano przy tym osobliwą formę wydawniczą: tekst informatora *VdDB* podzielono na dwie połowy, z których pierwsza poprzedza umieszczony w środku poradnik, zaś druga następuje po nim. Redagujący dotychczas *Bibliotheks Taschenbuch* B. Hoffmann przejął opracowanie publikacji *VdDB*, zaś w roli redaktorki poradnika wystąpiła P. Hauke.

VdDB : Handbuch poświęcony jest wyłącznie wiadomościom o stowarzyszeniu i zawiera wyczerpujące informacje o jego strukturze organizacyjnej i aktualnej działalności: skład osobowy władz i komisji, statut, ordynację wyborczą, regulamin walnego zgromadzenia, bibliografię podmiotowo-przedmiotową *VdDB* oraz statystykę liczbową i spis członków w dwóch układach: alfabetycznym oraz według miejscowości i bibliotek. Na uwagę zasługuje włączony do opracowania wykaz wszystkich zjazdów bibliotekarzy niemieckich, odbywających się pod nazwą „Bibliothekartag” od 1900 r. i stanowiących sesje o charakterze naukowo-fachowym.

Bibliotheks Taschenbuch, wydawany do 1991 r. jako publikacja samoistna, składa się z przeszło 50 rozdziałów obejmujących przydatne bibliotekarzom informacje. Znajdujemy wśród nich: wykaz ferii szkolnych we wszystkich krajach związkowych; kalendarz, uzupełniony listą konferencji, targów i wystaw; wiadomości o stowarzyszeniach i instytucjach bibliotecznych w Niemczech; dane dotyczące regionalnych związków bibliotek i centralnych katalogów; spis ośrodków metodycznych bibliotekarstwa szkolnego. Ponadto — charakterystyki zagranicznych i międzynarodowych

stowarzyszeń bibliotekarskich; zestawienie towarzystw popierania bibliotek; informacje o kartotekach i grafotekach, związkach księgarzy, wydawców i autorów oraz nagrodach i wyróżnieniach literackich; przedstawienie instytucji zajmujących się sprawami dzieci i młodzieży oraz nagród literackich w tej dziedzinie; spis instytucji kultury.

Ważną część poradnika stanowią wiadomości o organach władzy w zakresie nauki, oświaty i kultury, związkach komunalnych, stacjach radia i telewizji oraz agencjach prasowych. Osobny rozdział przynosi przegląd przepisów dotyczących kształcenia bibliotekarzy i charakterystyki uczelni bibliotekarskich; uzupełnia go obszerny zestaw tabel uposażeń. Ostatnie pozycje treści to bibliografia piśmiennictwa fachowego w wyborze (książki oraz czasopisma niemieckie i obce), a po niej dwa indeksy: instytucji i osób.

Bibliotheks Handbuch — w odróżnieniu od informatora VdDB mającego charakter wewnętrzny — jest opracowaniem o szerszym przeznaczeniu, niezbędnym w praktyce bibliotekarskiej i przydatnym także tym cudzoziemcom, którzy utrzymują kontakty z bibliotekarstwem niemieckim. Pomysł połączenia dwóch różniących się swymi celami wydawnictw, i w dodatku w tak szczególnym układzie, nie był szczęśliwy: nie tylko wzrosła cena publikacji, ale powiększyła się jej objętość — w rezultacie stała się ona mniej poręczna i trudniejsza w użyciu. Trudno oprzeć się pokusie refleksji dotyczącej braku w bibliotekarstwie polskim wydawnictwa podobnego typu: po zawieszeniu świetnego *Informatora Bibliotecznego*, jesteśmy pozbawieni wszelkich regularnie publikowanych wydawnictw informacyjnych — zarówno dostarczających bieżących wiadomości o placówkach bibliotecznych, jak i uzupełniających w sposób ciągły wiedzę fachową, połączoną z „informacją o informacji”.

Zbigniew Żmigrodzki

Maszynopis wpłynął do redakcji 3 sierpnia 1992 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

Zawartość niniejszego zeszytu *Przeglądu Bibliotecznego* stanowią w większości materiały z narady, na której zajmowano się nową sytuacją społeczno-ekonomiczną bibliotek naukowych i ośrodków informacji w Polsce. Problematyka informacyjna zajmuje tu poczesne miejsce, stąd i naszą stałą rubrykę — *Przegląd piśmiennictwa krajowego* — rozpoczynamy od omówienia wydawnictw poświęconych szeroko pojętej informacji. Staje się ona w naszym kraju towarem coraz bardziej atrakcyjnym, czego dowodzą opublikowane materiały z międzynarodowej konferencji Euroinfo'92 [1] zorganizowanej w czerwcu 1992 r. przez konsorcjum Business Foundation pod hasłem: Informacja to pieniądze. Było to największe w Polsce spotkanie ekspertów przemysłu informacyjnego. Na owej konferencji zastanawiano się, jak posługiwać się nowoczesnymi technologiami przetwarzania danych, aby dotrzeć do informacji, która tworzy pieniądze. Publikacja została podzielona na dwie części: cz. 1 polskojęzyczna zawiera pełne teksty referatów autorów polskich oraz polskie streszczenia referatów wygłoszonych w języku angielskim (s. 8-131); cz. 2 prezentuje pełne teksty referatów wygłoszonych w języku angielskim oraz streszczenia referatów polskich przetłumaczone na język angielski (s. 140-216). Konferencja objęła sesje: 1. Polityczna funkcja informacji w kraju i na świecie; 2. Światowe źródła informacji; 3. Strategiczna rola zastosowań telematyki w Polsce; 4. Polski klucz do światowej informacji. Nie sposób podać tematyki wszystkich referatów — było ich kilkadziesiąt, wymienimy zatem te, które mogą specjalnie zainteresować nasze środowisko biblioteczno-informacyjne, jak np.: Zofia Sokolewicz (Centrum Europejskie UW): *Ku społeczeństwu informacyjnemu*; Franciszek Perz (Stratus): *Rola nośnika CD-ROM w informacji*; Hanna Popowska (Instytut INTE): *Źródła informacji o bazach danych*; Wiktor Krzynowski (UW): *Usługi sieciowe Naukowej Akademickiej Sieci Komputerowej w Polsce*; Andrew Ettinger (Library Information Services, Ashridge Management College, Wielka Brytania): *Centrum kształcenia w korzystaniu z nowoczesnych narzędzi pozyskiwania informacji*; Wiesław Szczepanek (Business Foundation): *Katalogi polskich firm jako źródło informacji dla*

biznesmenów zagranicznych; Jacek Petzel (Centrum Europejskie UW): *CELEX* (= *Communicatis Europaeae LEX*) — system wyszukiwania informacji prawnej EWG. Publikację uzupełnia spis prelegentów (autorów), spis uczestników konferencji oraz wykaz wystawców — firm specjalizujących się w dostarczaniu i przetwarzaniu informacji.

Systemami wyszukiwawczymi informacji bibliograficznych dla potrzeb użytkowników indywidualnych zajął się Czesław Daniłowicz w książce: *Modele systemów wyszukiwania informacji uwzględniające preferencje użytkowników końcowych* [2]. Autor przeanalizował podstawowe modele systemów wyszukiwania informacji (UKD, model boolowski, model wektorowy, model złożony, model rozmyty, modele rozszerzone), wyjaśniając przyczyny trudności w stosowaniu ich w praktyce. Zwrócono uwagę na takie metody reprezentacji potrzeb i preferencji indywidualnych użytkowników poszukujących danych o dokumentach, które pozwalają na samodzielne korzystanie z bazy danych (Autor nazywa ich „użytkownikami końcowymi”); w takim przypadku specjalnie pomocne jest wyznaczanie profilu użytkownika. Autor stosuje w swoich wywodach m.in. opis matematyczny, co może nieco utrudnić wykorzystanie omawianej pracy tym z nas, którzy w działalności informacyjnej nie stykają się praktycznie z problematyką struktury i programowania systemów wyszukiwania informacji. Praca składa się z następujących części: 1. *Wprowadzenie* (s. 4-13); 2. *Reprezentacja potrzeb użytkownika w modelach systemów wyszukiwania informacji* (s. 13-63); 3. *Model systemu wyszukiwania informacji* (s. 63-81); 4. *Uogólnienie i modyfikacje modelu* (s. 81-88). Pracę kończy obszerna literatura przedmiotu (112 poz.), 4 załączniki (1. *Przykład opisu dokumentu w bazie INSPEC*; 2. *Ilustracja zależności liczby dokumentów w odpowiedzi od liczby terminów w pytaniu typu AND*; 3. *Zamówienie na profil*; 4. *Wyniki indeksowania dokumentu terminami ważonymi, przeprowadzonego niezależnie przez 9 indeksatorów*) oraz streszczenie w języku angielskim.

Ukazał się pierwszy tom nowej serii wydawniczej noszącej tytuł *Nauka – Dydaktyka – Praktyka*; jest to praca zbiorowa pod redakcją Marcina Drzewieckiego: *Biblioteka i informacja w systemie edukacji* [3], nawiązująca tematem do triady zawartej w tytule serii. Zakład Bibliotekoznawstwa IBIN UW od 1991 r. pracuje nad tematem: *Biblioteki w systemie edukacji*. Prezentowana publikacja, podobnie jak sygnalizowane wcześniej 2 opracowania (E. B. Zybert: *Międzynarodowa i narodowa działalność informacyjna w zakresie edukacji* oraz M. Drzewieckiego: *Biblioteka we współczesnej szkole*) jest wynikiem realizacji tych badań. Autorzy omawianego tomu zajęli się następującymi tematami: Maria Dembowska: *Dokumentacja i informacja w naukach społecznych* (s. 16-31); Danuta Konieczna: *Biblioteki wyższych szkół pedagogicznych w Polsce* (s. 32-49); Katarzyna Materska: *Biblioteka publiczna jako placówka edukacji* (s. 50-86); Joanna Papuzińska Beksiak: *Edukacyjne funkcje bibliotek publicznych dla dzieci* (s. 87-108); Aleksandra Niemczykowa: *Biblioteki szkół i zakładów specjalnych w systemie informacji* (s. 109-139); Kordula Szczechura: *Uczeń jako użytkownik informacji* (s. 140-159); Tomasz Kędzióra: *Informacja pedagogiczna. Stan badań naukowych prowadzonych w Polsce w latach 1945-1990* (s. 160-189); Kordula Szczechura: *Wykorzystanie bibliotek szkolnych przez użytkowników w świetle badań przeprowadzonych za granicą* (s. 190-202).

Następną publikacją opracowaną w IBIN UW jest książka Joanny Papuzińskiej: *Książki, dzieci, biblioteka* [4]. Celem tego wydawnictwa jest — jak pisze we wstępie Autorka — dostarczenie materiałów do kształcenia i samokształcenia bibliotekarzy dziecięcych. Praca opiera się głównie na literaturze obcojęzycznej, choć znajdujemy tam również dygresje dotyczące sytuacji w Polsce.

Przy okazji zaprezentowania wyników badawczych IBIN UW warto odnotować ukazanie się *Informatora* dotyczącego Instytutu [5] (w wersji językowej polskiej i angielskiej), z którego dowiadujemy się o strukturze organizacyjnej, rodzajach studiów, programie i kadrze dydaktycznej.

Ukazały się ostatnio 3 pozycje informujące o Bibliotece Narodowej. Danuta Rym-sza-Zalewska opracowała materiały bibliograficzne dotyczące BN za l. 1986-1990 [6]; bibliografia składa się z 2 części: piśmiennictwo o Bibliotece oraz jej liczne wydawnictwa. Dodajmy, że jest to kontynuacja spisu bibliograficznego wydanego w 1986 r., obejmującego l. 1981-1985.

Na mocy *Zarządzenia nr 21 ministra kultury i sztuki z dnia 6 sierpnia 1992 r.* ukazał się nowo opracowany *Statut Biblioteki Narodowej* [7].

Trzecim informatorem jest broszura o Instytucie Bibliograficznym BN według stanu na dzień 30.6.1990 r. Materiały do tej publikacji przygotowała Danuta Bilikiewicz-Blanc, a redakcyjnie opracowała je Barbara Karamać [8].

Ukazał się również t. 12 *Katalogu rękopisów Biblioteki Narodowej* [9], obejmujący rękopisy XIX i XX w. opracowany przez Krystynę Muszyńską.

Następny, drugi z kolei, tomik nowo powstałej serii *Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych* nosi tytuł *Z książką do ludzi* [10]. Są to wspomnienia o nieżyjących już bibliotekarzach, „których bogata działalność zawodowa — pisze autorka przedmowy Izabela Nagórska — wyrosła bądź z pracy społecznej, bądź silnie się z nią splątała na różnych etapach życia... W dobie rozważań i dyskusji nad bibliotekarską etyką zawodową przypomnienie tych sylwetek bibliotekarzy społeczników, działaczy, wychowawców wydaje się specjalnie potrzebne”. A oto oni: Zofia Hryniewicz, 1891-1983 (Zofia Szymanowska), Aniela Koehlerówna, 1882-1969 (Teresa Wawrzyniakowa), Józefa Kornecka, 1907-1989 (Zofia Steffen-Padowicz), Piotr Maślankiewicz, 1906-1964 (Feliks Popławski), Julia Millerowa, 1888-1965 (Józefa Kornecka), Irena Morsztynkiewiczowa, 1902-1986 (Maria Czarnowska), Janina Skarżyńska, 1876-1952 (Irena Morsztynkiewiczowa), Antoni Stolarski, 1904-1943 (Edward Assbury).

Staraniem BN wydane zostały materiały z międzynarodowej narady ekspertów nt. konserwacji zbiorów bibliotecznych [11]. Organizatorem spotkania, które odbyło się w Warszawie w 1987 r., była BN; wzięli w niej udział specjaliści z ośrodków krajowych oraz z Bułgarii, Czechosłowacji, Kuby, NRD, Węgier i ZSRR. Prezentowane materiały zgrupowano w 6 blokach tematycznych: I. *Organizacja komórek-pracowni konserwatorskich i ocena ich działalności*; II. *Walory artystyczne i estetyczne i ich znaczenie w zabiegach konserwatorskich*; III. *Dokumentacja konserwatorska*; IV. *Problematyka fizyczno-chemiczno-biologiczna w ochronie zbiorów*; V. *Konserwacja gazet*; VI. *Problemy konserwatorskie na przykładach konserwowanych obiektów*.

W ramach *Serii Dokumentacyjno-Informacyjnej Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej* ukazał się raport z badań ankietowych Włóda Przybyszewskiego dotyczący wyposażenia technicznego bibliotek [12]. Badania te przeprowadzone na przełomie l. 1989 i 1990 miały charakter sondażowy, były przeprowadzone na terenie 4 województw i dotyczyły sprzętu audiowizualnego, komputerowego, reprograficznego oraz mikrograficznego w bibliotekach publicznych i naukowych.

Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu opublikowała rozprawę habilitacyjną Ireny Boreckiej poświęconą biblioterapii [13]. Opracowanie składa się z 3 części: I. *Biblioterapia w piśmiennictwie polskim i obcym*; II. *Podstawy teoretyczne biblioterapii*; III. *Biblioterapia w leczeniu i rehabilitacji*.

Wreszcie odnotujemy ukazanie się w 1992 r. 2 tomów *Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej* [14]. Rocznik 51 poświęcony jest pamięci prof. dra Jana Baumgarta, zmarłego w 1989 r. Bibliografię prac Profesora zestawiała Janina Tyszkowska (233 poz.), poprzedzając spis krótką notatką biograficzną. Zwyczajem tego wydawnictwa poza działem rozpraw i materiałów zamieszczane są sprawozdania z działalności Biblioteki. W roczniku 51 znajdujemy sprawozdania z r. ak. 1988/1989 oraz wspomnienia o zmarłych pracownikach. Rocznik 52 poświęcony jest pamięci prof. dr Alodii Kaweckiej-Gryczowej, zmarłej w 1990 r. Artykuł wstępny, pióra Jana Pirożyńskiego, charakteryzuje sylwetkę Uczzonej i Jej historyczno-księgoznawczy dorobek. W cz. 2 tego rocznika znajduje się sprawozdanie z działalności Biblioteki Jagiellońskiej w r. ak. 1989/1990.

WYKAZ OMÓWIONYCH PUBLIKACJI

1. *Euroinfo*. Materiały pokonferencyjne, Warszawa, czerwiec 1992. Oprac. Włodzimierz G o g o ł e k [i in.]. Warszawa: Business Foundation 1992, 224 s.
2. Czesław D a n i ł o w i c z: *Modele systemów wyszukiwania informacji uwzględniające preferencje użytkowników końcowych*. Wrocław: Wydaw. PWr 1992, 103 s. *Prace Naukowe Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej*, nr 6. *Monografie*, nr 3.
3. *Biblioteka i informacja w systemie edukacji*. Praca zbiorowa pod red. Marcina D r z e - w i e c k i e g o. Warszawa: Stow. Bibl. Pol. 1992, 202 s. *Nauka, Dydaktyka, Praktyka*, 1.

4. Joanna P a p u z i ń s k a: *Książki, dzieci, biblioteka. Z zagadnień upowszechniania czytelnictwa i książki dziecięcej*. Warszawa: Stow. Bibl. Pol. 1992, 100 s.
5. *Instytut Bibliotekarstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego*. Informator. Warszawa: UW 1992, 39 s.
6. Danuta R y m s z a - Z a l e w s k a: *Biblioteka Narodowa 1986-1990. Materiały do bibliografii*. Warszawa: BN 1992, 147 s. *Prace i Materiały Informacyjne*, 19.
7. *Statut Biblioteki Narodowej*. Warszawa: BN 1992, 10 s. *Dokumenty Organizacyjne Biblioteki Narodowej*, 5.
8. *Informator o Instytucie Bibliograficznym na dzień 30 czerwca 1990 r.* Materiały przygotowała Danuta Bilikiewicz-Blanc, oprac. red. Barbara K a r a m a ć. Warszawa: BN 1992, 30 s.
9. *Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej*. Pod red. Krystyny M u s z y ń s k i e j. T. 12: sygn. 9401-9800. Rękopisy XIX i XX wieku. Warszawa: BN 1992, 344 s.
10. *Z książką do ludzi*. Warszawa: Stow. Bibl. Pol. 1992, 80 s. *Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych*, 2.
11. *Konserwacja zbiorów bibliotecznych*. Międzynarodowa narada ekspertów, Warszawa, październik 1987. Warszawa: BN 1992, 186 s. Biblioteka Narodowa. Zakład Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych.
12. Witold P r z y b y s z e w s k i: *Wyposażenie techniczne bibliotek*. Raport z badań. Warszawa: BN, 1992, 26 s. *Seria Dokumentacyjno-Informacyjna Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej*.
13. Irena B o r e c k a: *Biblioterapia – nowa szansa książki*. Olsztyn: Wydaw. WSP 1992, 174 s. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Olsztynie. *Studia i Materiały*, nr 39. *Bibliotekoznawstwo*.
14. *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* R. 51 nr 1/2 (wyd. 1992), R. 52 nr 1/2 (wyd. 1992).

Hanna Zasadowa

Maszynopis wpłynął do redakcji 26 marca 1993 r.

UWAGI NA MARGINESIE JEDNEJ RECENZJI

Mistrzowie mojej młodości bibliotekarskiej — Marian Łodyński i Adam Łysakowski — wypowiadając się w swojej korespondencji z l. 1925-1939 m.in. na temat recenzjowania prac naukowych, stwierdzali zgodnie, że podstawowym obowiązkiem recenzentów jest wniknięcie „w autorskie intencje”¹. Chodziło im mianowicie o lojalność recenzenta wobec autora, o uwzględnianie w ocenie danej pracy tych zasad i założeń, jakie stawiał sobie jej autor.

Podobne stanowisko zajmował Karol Estreicher (senior). Polemizował on wielokrotnie z recenzentami *Bibliografii polskiej*, którzy wysuwali różnorodne żądania i postulaty, wykraczające poza cele, jakie autor postawił swojemu dziełu. O tych krytykach pisał Estreicher: „Świat naukowy interesuje się, bo korzysta [z *Bibliografii*] — ale tego świata u nas granice nader ciasne. W tym świecie nawet nie zawsze dostrzegano myśli autora i domagano się tego, czego autor dać nie mógł i nie chciał”². A recenzentom domagającym się opracowania *Bibliografii polskiej* również w układzie rzeczowym odpowiadał: „Żądano także ode mnie [...], abym z wydanych tomów uformował systematykę bibliograficzną, dającą przegląd piśmiennictwa według działów naukowych. Dlaczegoż koniecznie ja to mam uskutecznić [...] Niechże się [...] do systematyki ktoś młodszy zaprzęga”³. Kilkadziesiąt lat później (w 1950 r.) Jan Lechoń pisał o krytykach „nie rozumiejących, co autor napisał, i wytykających mu, czego nie napisał, bo wcale napisać nie zamysłał”⁴.

Te „historyczne” wypowiedzi przypomniała mi recenzja Anny Sitarskiej mojej książki *Nauka o informacji naukowej (informatologia)*. Organizacja i problematyka badań w Polsce (Warszawa 1991)⁵. Recenzentka — omówiwszy ogólnie założenia książki i jej strukturę — zajęła się szerzej rozdziałem czwartym, przedstawiającym problematykę badań, ujętych w kilkanaście grup tematycznych. Przyznając, że „przyjęta przez autorkę kolejność prezentacji kierunków badawczych [...] tworzy uporządkowany zarys zakresu dziedziny, od spraw użytkowników zaczynając, a na teoretycznych i warsztatowych sprawach kończąc” — A. Sitarska nie znajduje w omawianym rozdziale „elementów hierarchii wartości wymienionych kierunków i konkretnych prac badawczych, czy to dla zobrazowania stanu polskiej praktyki informacyjnej, czy też ogólnego postępu nauki”. Zdaniem Recenzentki, brak w mojej książce m.in. odpowiedzi na pytania: „Który z kierunków badawczych przyczynił się do istotnie trwałego, liczącego się w skali ogólnej postępu wiedzy o zjawiskach informacyjnych? Czy proporcjonalna do nakładów sił, czasu i pieniędzy jest w epoce światowych systemów korzyść z badań dotyczących Polskiej Klasyfikacji Tematycznej — do czego i komu może się ona przydać?” Nie odnajduje też Recenzentka w omawianej pracy „znaków krytycznej oceny rozziwku, jaki dzieli polską informatologię od światowej nauki o informacji”.

Wszystkie te interesujące i efektowne uwagi i propozycje, świadczące o dużej wyobraźni ich autorki, są jednakże kierowane pod niewłaściwym adresem, spełnienie ich bowiem nie było i nie mogło być celem mojej pracy. W rozdziale 4, do którego odnoszą się krytyczne uwagi Recenzentki, starałam się — zgodnie z zapowiedzią we *Wstępie* do książki (s. 15) — przedstawić „pełny zakres problematyki badań prowadzonych w Polsce w dziedzinie informacji naukowej, podając w możliwie szerokim wyborze przykłady prac dotyczących poszczególnych tematów”. Treść tego

¹ Korespondencja tych osób przygotowywana jest do wydania przez Bibliotekę Narodową.

² Cytuję według: J. Korpała: *Karol Estreicher (st.) twórca „Bibliografii polskiej”*. Wrocław 1980 s. 247.

³ Przedmowa do t. 12 *Bibliografii polskiej*, s. XI-XII.

⁴ J. Lechoń: *Dziennik*. t. 1. Warszawa 1992 s. 236.

⁵ „Prz. Bibl.” 1992 s. 73-76.

rozdziału nie jest więc — jak chce Recenzentka — „wyrazem postrzegania przez autorkę zakresu prezentowanej dyscypliny”, lecz jedynie obrazem faktycznie uprawianych w Polsce badań związanych z informacją naukową. Można powiedzieć, że jest to w pewnym sensie monografia bibliograficzna, inaczej — omówienie bibliograficzne, przedstawiające „dzieje danej gałęzi nauki na tle rozwoju piśmiennictwa”⁶. Tylko takie, najzwięźlejsze ujęcie problematyki umożliwiła „encyklopedyczna” wiedza autorki — rzecz naturalna przy tak rozległej tematyce badań — jak i ściśle limitowana przez wydawcę objętość omawianej publikacji. W tym świetle zarzut „zbytniej idealizacji obrazu [polskiej] informatologii” oparty jest na nieporozumieniu i dowodzi niezrozumienia przez A. Sitarską intencji autorki i założeń książki.

Recenzentka słusznie zwraca uwagę na potrzebę konfrontacji wpływu badań na praktyczną działalność informacyjną; jest to jednak zadanie wykraczające poza kompetencje i możliwości jednego autora, wymagające przeprowadzenia szerokich zespołowych badań — przy udziale zarówno teoretyków, jak i praktyków informacji naukowej. Projekt takiego zespołowego opracowania pod roboczym tytułem „Historia informacji naukowej w Polsce”, uwzględniającego teorię i praktykę tej dziedziny, powstał w 1990 r. na seminarium prowadzonym przeze mnie w IBiIN-ie UW⁷. Punkt wyjścia dla projektowanej pracy może stanowić moja książka, zawierająca — jak słusznie stwierdza H. Zasadowa — „obszerne materiały do dalszych badań, dociekań i porównań”⁸. I o to właśnie chodziło. W badaniach tych mogłyby m.in. być też uwzględnione sugestie i propozycje wysunięte przez Autorkę omawianej recenzji.

Jednakże — bez możliwości oparcia się na wynikach rzetelnych badań empirycznych — wszelkie ogólnikowe stwierdzenia, np. na temat: „źródeł klęsk organizacyjnych w polskich służbach informacji”, „przyczyn dramatycznych opóźnień w rozwoju technologii informacyjnych w Polsce”, czy przydatności Polskiej Klasyfikacji Tematycznej⁹, mogą mieć co najwyżej charakter intuicyjnych wypowiedzi i byłyby jedynie na miejscu w pseudonaukowym eseju.

Z kolei kilka uwag szczegółowych dotyczących omawianej recenzji.

1. Do rozdziałów „o charakterze wstępnym” Recenzentka niesłusznie zaliczyła rozdz. 3. *Organizacja badań*, ponieważ dotyczy on głównego przedmiotu książki, wyraźnie sformułowanego w jej podtytule (*Organizacja i problematyka badań*). Rozdziały wstępne (1. *Informatologia jako nauka praktyczna* i 2. *Od praktyki do nauki*) zajmują zatem ok. 25%, a nie ponad 50% głównego tekstu — jak obliczyła Recenzentka.

2. Anna Sitarska chciałaby znaleźć w mojej książce m.in. odpowiedź na pytanie: jaką wartość mają prace związane z SINTO lub z prognozowaniem działalności informacyjnej w Polsce „w obecnej sytuacji społeczno-politycznej”, nie domyślając się najwidoczniej, że praca wydana w 1991 r., po 2 latach od jej ukończenia, nie mogłaby dać odpowiedzi na to pytanie.

3. W związku z uwagą (w przypisie 3 do recenzji), że termin „działalność naukowoinformacyjna” nie wydaje się „szczególnie zręczny”, warto zauważyć, że termin ten jest historycznie udokumentowany w polskim piśmiennictwie: o „samoistnej grupie pracy bibliotecznej w sensie naukowo-informacyjnym” pisał jeden z promotorów tej dziedziny działalności bibliotecznej — Marian Łodyński — w liście do Adama Łysakowskiego z dr. 23.2.1934 r. (zob. przypis 1).

Na zakończenie refleksja ogólna. Wydaje się, że zbyt mało wagi przykładu się w naszych uczelniach, m.in. na studiach bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, do nauczania metodyki recenzowania prac naukowych. Zagadnienie to mieści się zarówno w zakresie ogólnej metodologii pracy naukowej, jak i bibliologii¹⁰.

Maria Dembowska

Maszynopis wpłynął do redakcji 12 stycznia 1993 r.

⁶ *Metodyka bibliograficzna*. Warszawa 1963 s. 48.

⁷ Konspekt tej pracy złożono w końcu 1990 r. w Dziale Wydawnictw SBP.

⁸ H. Zasadowa: *Przegląd piśmiennictwa krajowego*. „Prz. Bibl.” 1991 z. 3/4 s. 373.

⁹ Zagadnienia wysuwane przez Recenzentkę.

¹⁰ Niewielki ustęp dotyczący recenzji prac naukowych znajduje się w dziele J. Pietera: *Ogólna metodologia pracy naukowej*. Wrocław 1967 s. 312-315.

Z PRAC NAD „SŁOWNIKIEM POLSKICH TOWARZYSTW NAUKOWYCH”

WSTĘP

Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, specjalizująca się w zakresie naukoznawstwa, historii nauki i prognostyki, kontynuuje prace nad wielotomowym wydawnictwem nauko-dokumentacyjnym i informacyjnym *Słownik polskich towarzystw naukowych*¹. Od 1988 r. prace prowadzone w Pracowni Słownika Polskich Towarzystw Naukowych dotyczą:

- 1) tomu 2 poświęconego polskim towarzystwom naukowym i upowszechniającym naukę działającym w przeszłości na ziemiach polskich;
- 2) tomu 4 obejmującego polonijne towarzystwa naukowe działające obecnie i w przeszłości;
- 3) suplementów do wydanych dotychczas tomów: 1 — poświęconego towarzystwom naukowym działającym obecnie w Polsce (wyd. 1978) i 3 — obejmującego towarzystwa upowszechniające naukę działające obecnie w Polsce (wyd. 1982).

TOM DRUGI SŁOWNIKA

Tom ten — jak powiedziano wyżej — obejmuje polskie towarzystwa naukowe i upowszechniające naukę działające w przeszłości na ziemiach polskich w granicach historycznych. Prace objęły: sporządzenie w miarę pełnego rejestru tych towarzystw, gromadzenie informacji o zachowanych źródłach archiwalnych i drukowanych dokumentujących ich dorobek, rejestrację piśmiennictwa dotyczącego społecznego ruchu naukowego na przestrzeni dziejów, pozyskiwanie autorów not o poszczególnych towarzystwach i przygotowanie syntetycznych opracowań do druku.

Dzięki przeprowadzonym badaniom w bibliotekach i archiwach, a także w wyniku kontynuowanej współpracy z licznymi badaczami i placówkami naukowymi, podejmującymi w swych pracach tematykę społecznego ruchu naukowego, uzupełnianiu i weryfikacji podlega kartoteka towarzystw działających w przeszłości. Liczy ona obecnie ponad 1300 pozycji.

Szczególnie cenne są wyniki poszukiwań przeprowadzonych w bibliotekach i archiwach b. ZSRR przez pracowników Biblioteki PAN w Warszawie i Biblioteki Akademii Nauk b. ZSRR w Petersburgu. Dzięki tej współpracy zebrano informacje o ponad 100 towarzystwach działających w przeszłości na wschodnich kresach II Rzeczypospolitej, w tym dokumenty źródłowe dotyczące towarzystw wileńskich, lwowskich i z innych miast. Sporządzony na podstawie tych badań wykaz towarzystw naukowych oraz upowszechniających naukę działających na terenach należących obecnie do Rosji, Białorusi, Litwy, Ukrainy i innych państw powstałych po rozpadzie ZSRR liczy obecnie 289 pozycji. Z tej liczby 127 towarzystw miało swoją siedzibę we Lwowie, 55 — w Wilnie, 10 — w Brześciu, 7 — w Łucku, 4 — w Stanisławowie, 3 — w Tarnopolu, 2 — w Żytomierzu.

Udało się zebrać cenne materiały źródłowe, które uzupełniają i weryfikują nasze dotychczasowe informacje, oparte na polskich zbiorach archiwalnych i bibliotecznych; są to przede wszystkim statuty, sprawozdania, listy członków i inne dokumenty o ogromnej wartości historycznej, zwłaszcza jeśli uwzględni się rozproszenie i fragmentaryczność zachowanych źródeł. Wzbogacą one bazę dokumentacyjną 2 i 4 tomu *Słownika*.

¹ Informacja o pracach nad *Słownikiem* prowadzonych w l. 1968-1988 zob. „Prz. Bibl.” 1988 z. 2 s. 172-185.

Tom 2 obejmuje 3 odrębne części; każda o objętości 40-45 ark. wyd. zawiera indeksy: osób, nazw towarzystw i instytucji, topograficzny. Ponadto w ostatniej części zostanie zamieszczony indeks zbiorczy dla całego tomu 2.

Część 1 tomu 2 o objętości 45,7 ark. wyd. ukazała się na początku 1990 r. Zawiera opracowania o 199 towarzystwach naukowych i upowszechniających naukę, zgromadzone w pierwszym okresie prac. Redaktorem naukowym tomu jest Barbara Sordylowa, hasła opracował zespół pod kierunkiem Barbary Krajewskiej-Tartakowskiej w składzie: Krystyna Góra-Szkaradek, Joanna Grabowska, Barbara Krajewska-Tartakowska, Joanna Kurjata. Układ tomu i wybrane hasła opiniowała Rada Redakcyjna *Słownika* pod przewodnictwem Czesława Madajczyka. Całość tomu opiniowali do druku recenzenci: Bolesław Górnicki, Wojciech Gasparski i Jerzy Róziewicz.

Hasła dotyczące poszczególnych towarzystw zamieszczono w części 1 tomu 2 w następującym porządku (jest on wspólny dla wszystkich części tego tomu): towarzystwa naukowe ogólne, specjalistyczne i naukowo-techniczne (podobnie jak w tomie 1) oraz towarzystwa upowszechniające naukę, wśród nich oświatowe.

Wśród towarzystw naukowych ogólnych (26 haseł) znalazły się najbardziej zasłużone (takie jak: Polska Akademia Umiejętności, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Kasa im. Mianowskiego, Towarzystwo Naukowe Krakowskie), oraz instytuty regionalne mające status towarzystw, podejmujące badania regionalne (Instytut Śląski, Instytut Mazurski). Zamieszczono także hasła o XIX-wiecznych towarzystwach przyjaciół nauk (Towarzystwo Przyjaciół Nauk Lubelskie, Towarzystwo Przyjaciół Nauk na Śląsku), a także o Komitecie Porozumiewawczym, pełniącym rolę federacji tzw. towarzystw akademickich.

Towarzystwa naukowe specjalistyczne przedstawiono w 5 grupach reprezentujących następujące dziedziny nauki: społeczne, przyrodnicze, techniczne, rolnicze i medyczne.

W dziale nauk społecznych opracowania dotyczą 52 towarzystw (niektóre o nazwach instytutów) o profilu ogólnohumanistycznym, towarzystw historycznych oraz pierwszych regionalnych towarzystw filozoficznych. Większość towarzystw z tej grupy zakończyła działalność w 1939 r.; do ich tradycji nawiązują towarzystwa specjalistyczne utworzone po wojnie i istniejące do dziś, działalność których została omówiona w tomie 1.

Dziedzinę nauk przyrodniczych reprezentuje 9 towarzystw, m.in. Towarzystwo Nauk Fizycznych, założone w 1777 r. w Warszawie, jedno z pierwszych towarzystw naukowych. W grupie nauk technicznych znalazło się 7 towarzystw naukowych, wśród nich Polska Akademia Nauk Technicznych utworzona w 1920 r., oraz 17 stowarzyszeń naukowo-technicznych, m.in. jedno z pierwszych — Łódzkie Stowarzyszenie Techników Włókienników (1909-1939). Omówione w tej części stowarzyszenia istniejące w okresie międzywojennym były poprzednikami zrzeszeń skupionych w Naczelnej Organizacji Technicznej (uwzględnionej w t. 1 *Słownika*).

Kolejno przedstawiono towarzystwa rolnicze, m.in. Towarzystwo Ogrodnicze Warszawskie (1884-1939), oraz liczne towarzystwa medyczne (44 hasła), do których należą towarzystwa ogólnolekarskie, specjalistyczne oraz o charakterze zawodowym. Towarzystwa naukowe specjalistyczne, także medyczne, powstawały poprzez przekształcanie się towarzystw zawodowych czy popularyzatorskich, a ponadto drogą usamodzielniania się sekcji specjalistycznych towarzystw ogólnych lub ogólnolekarskich, np. Towarzystwo Lekarskie Krakowskie wyłoniło się w 1868 r. z Oddziału Nauk Przyrodniczych i Lekarskich Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Działalność większości towarzystw medycznych przerwał wybuch wojny; niektóre, o zasięgu regionalnym, istniały do czasu utworzenia w 1951 r. Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, które połączyło je i przekształciło w swoje oddziały terenowe.

Odrębną grupę stanowią towarzystwa upowszechniające naukę (45 haseł). Przyjęte kryteria naukowości pozwoliły scharakteryzować w tym dziale towarzystwa regionalne podejmujące prace popularyzatorskie, towarzystwa pomocy naukowej (Towarzystwo Pomocy Naukowej dla Młodzieży Męskiej Wielkopolski im. Karola Marcinkowskiego, 1841-1939; Towarzystwo Pomocy Naukowej dla Młodzieży Ziem Pomorskich, 1848-1948), przyjaciół bibliotek (Towarzystwo Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, 1907-1962; Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Warszawie, 1906-1928) i muzeów.

Hasła w części 1 tomu 2 *Słownika* nie mają jednolitego charakteru, mimo że podstawą ich przygotowania był wspólny dla wszystkich tomów schemat. Wynika to zarówno z dorobku poszczególnych towarzystw — obok znaczących znalazły się towarzystwa-efemerydy o małej aktywności — jak również ze stanu kompletności zachowanej dokumentacji dotyczącej danego towarzystwa. W stosunku do tomów poświęconych towarzystwom działającym obecnie, w tomie 2 selekcja informacji o różnych formach działania jest znacznie mniejsza, a wynika to z potrzeby podkreślenia roli mecenatu społecznego, co było specyfiką sytuacji towarzystw polskich na tle europejskim.

Szczególne znaczenie w tomie 2 ma końcowa część każdego hasła, stanowiąca wykaz zachowanych źródeł (archiwalnych i drukowanych) oraz najnowszego piśmiennictwa.

W toku prac nad częścią 1 tomu 2 gromadzono materiały do dalszych części tego tomu. Prowadzono badania w bibliotekach i archiwach, dzięki którym uzupełnia się i weryfikuje noty, dokumentację i piśmiennictwo oraz opracowuje nowe hasła. Podjęto zakończone powodzeniem starania o uzyskanie dostępu do archiwów Wilna, Kijowa i Lwowa, w których znajdują się materiały dotyczące polskich towarzystw naukowych i upowszechniających naukę.

W latach 1990-1992 skoncentrowano się na przygotowaniu do druku części 2 tomu 2. Obecnie znajduje się ona w ostatnim stadium opracowania redakcyjnego. W sierpniu br. planuje się przekazanie do druku maszynopisu tej części, powinna ona ukazać się pod koniec 1993 r.

Koncepcja i układ haseł w przygotowywanej części, w tym wykaz towarzystw zakwalifikowanych do zamieszczenia w niej, zostały zaakceptowane na posiedzeniach Rady Redakcyjnej *Słownika*. W części 2 tomu 2 przedstawionych zostanie ok. 200 towarzystw naukowych i upowszechniających naukę działających w przeszłości na ziemiach polskich w granicach historycznych. Układ haseł jest taki sam jak w części 1 tomu 2.

Towarzystw naukowych ogólnych dotyczą opracowania poświęcone Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Wilnie (1907-1940) — skupiającemu czołowych przedstawicieli nauki z terenu całego kraju, Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Stanisławowie (1938-1939), Wołyńskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Łucku (1935-1939) — utworzonemu jako centralna placówka naukowa na ziemi wołyńskiej oraz Podolskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Tarnopolu (1934-1939). Ambitne zadania naukowe wymienionych towarzystw nie mogły zostać zrealizowane, na przeszkodzie stanął wybuch wojny. Uwzględniono również Związek Polskich Towarzystw Naukowych we Lwowie (1919-1939), który realizował — podjętą w początkach XX w. m.in. przez Oswalda Balzera — ideę koordynacji regionalnej działalności naukowej.

Uwzględnione towarzystwa specjalistyczne reprezentują nauki: społeczne, przyrodnicze, techniczne, rolnicze i medyczne. Przyjęty podział jest umowny, o miejscu danego towarzystwa w dziale decydowała przewaga zadań lub forma działania.

W grupie towarzystw specjalistycznych z dziedziny nauk społecznych znalazły się: pierwsze towarzystwa historyczne i archeologiczne (Towarzystwo Archeologiczne Krajowe we Lwowie, 1875-1886; Lwowskie Towarzystwo Prehistoryczne, 1932-1936; Instytut Historyczno-Prawny we Lwowie, 1924-1939), towarzystwa filozoficzne (Warszawski Instytut Filozoficzny, 1915-1927; Towarzystwo Filozoficzne w Poznaniu, 1921-1924; Wileńskie Towarzystwo Filozoficzne, 1928-1939), pierwsze towarzystwa prawnicze (Polskie Towarzystwo Prawnicze we Lwowie, 1868-1939; Towarzystwo Prawnicze im. Ignacego Daniłowicza w Wilnie, 1922-1939). Uwzględnione są towarzystwa ekonomiczne, m.in. Towarzystwo Ekonomiczne w Krakowie (1921-1939) i Polskie Towarzystwo Ekonomiczne we Lwowie (1921-1939); miały one ogromne zadania w przygotowywaniu polskiego ustawodawstwa ekonomicznego oraz w popularyzacji wiedzy ekonomicznej w społeczeństwie.

Odrębne miejsce poświęcono instytutom posiadającym status towarzystw naukowych, takim jak: Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie (1930-1939), Instytut Józefa Piłsudskiego Poświęcony Badaniu Najnowszej Historii Polski (1923-1939).

Nauki przyrodnicze są reprezentowane m.in. przez: Muzeum Przemysłu i Rolnictwa (1875-1950), Chemiczny Instytut Badawczy (1916-1939), Towarzystwo Geograficzne we Lwowie (1926-1939), Towarzystwo Matematyczne we Lwowie (1917-1921) oraz jedno z pierwszych polskich towarzystw naukowych — Towarzystwo Warszawskie Fizyczno-Chemiczne (1767-1769).

Dział nauk technicznych zawiera hasła dotyczące towarzystw naukowych i stowarzyszeń naukowo-technicznych. Z pierwszej grupy są: Karpacki Instytut Geologiczno-Naftowy w Borysławiu (1912-1939), Krakowskie Towarzystwo Techniczne (1877-1948), Polskie Towarzystwo Politechniczne we Lwowie (1877-1939), a także Towarzystwo dla Pielęgniowania i Upowszechniania Wiadomości Technicznych, Przemysłowych i Przyrodniczych we Lwowie (1866-1879).

Stowarzyszenia naukowo-techniczne (30 haseł) są reprezentowane przez 2 typy organizacji: 1) federacje, takie jak: Naczelna Organizacja Inżynierów Rzeczypospolitej Polskiej (1935-1939) jednocząca stowarzyszenia inżynierskie i Związek Polskich Zrzeszeń Technicznych (1922-1938), obejmujący swym zasięgiem wszystkie organizacje techniczne na terenie kraju; 2) stowarzyszenia naukowo-techniczne skupiające przedstawicieli poszczególnych środowisk; niektóre rozpoczęły swą działalność w XIX lub na początku XX w., m.in.: Towarzystwo Techników Naftowych we Lwowie (1893-1897), Stowarzyszenie Techników Polskich w Wilnie (1906-1939), Stowarzyszenie Techników w Poznaniu (1907-1939), Związek Techników Wierniczych w Borysławiu (1905-1921).

Większość uwzględnionych w części 2 tomu 2 *Słownika* stowarzyszeń powstała w okresie międzywojennym, a ich działalność związana była z potrzebami przemysłu polskiego, m.in. z rozwojem Centralnego Okręgu Przemysłowego. Ważna była działalność szkoleniowa tych organizacji i popularyzacja wiedzy technicznej prowadzona przez ogół stowarzyszeń. Wymienić należy: Koło Techników w Ostrowcu (1921-1939), Kujawskie Stowarzyszenie Techników we Włocławku (1918-1939), Nowogródzkie Stowarzyszenie Techników (1928-1939), Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Ziemi Radomskiej (1918-1939), Stowarzyszenie Polskich Inżynierów Przemysłu Naftowego w Borysławiu (1925-1939).

Grupa towarzystw z dziedziny nauk rolniczych obejmuje najbardziej znaczące: Towarzystwo Rolnicze Krakowskie (1845-1919), Towarzystwo Gospodarskie Wschodniej Małopolski we Lwowie (1845-1928) i Małopolskie Towarzystwo Rolnicze (1928-1939).

Dużo miejsca w przygotowanej publikacji poświęcono towarzystwom medycznym: naukowym ogólnolekarskim, specjalistycznym oraz o charakterze zawodowym. Wśród ogólnych znajdują się m.in.: Towarzystwo Lekarskie Wileńskie założone w 1805 r. z inicjatywy profesorów Uniwersytetu Wileńskiego: Józefa Franka, Jędrzeja Śniadeckiego i Augusta Bécu (było ono pierwszym towarzystwem lekarskim na terenie Rosji); Łuckie Towarzystwo Lekarskie (1920-1939); Towarzystwo Lekarskie Lwowskie (1877-1939), Towarzystwo Lekarzy Nadnoteckich (1903-1914). Ponadto towarzystwa utworzone po II wojnie światowej, takie jak: Gdańskie Towarzystwo Lekarskie (1946-1952), Wrocławskie Towarzystwo Lekarskie (1946-1951), Szczecińskie Towarzystwo Lekarskie (1947-1951). Do towarzystw lekarskich specjalistycznych należą m.in.: Lwowskie Towarzystwo Ginekologiczne (1894-1939), Stowarzyszenie „Polski Instytut Przeciwrakowy” we Lwowie (1929-1939), Towarzystwo Przeciwgruźlicze na Województwo Poznańskie (1918-1939), Wileński Komitet do Zwalczenia Raka (1931-1940), Wileńskie Towarzystwo Ginekologiczne (1925-1939) oraz Towarzystwo Farmaceutów w Krakowie (1883-1886). Wreszcie w tej części *Słownika* zostaną przedstawione towarzystwa medyczne łączące cele naukowe z zawodowymi, z przewagą tych ostatnich. Są to: Komitet Sanitarny Warszawski (1914-1915), Towarzystwo Doraznej Pomocy Lekarskiej w Warszawie (1896-1939), Stowarzyszenie Organizacja Wyższej Uczelni Lekarskiej w Łodzi (1938-1939).

Obok wymienionych towarzystw naukowych przygotowywana publikacja uwzględni towarzystwa upowszechniające naukę. Przyjęcie szerokich kryteriów naukowości pozwoliło zakwalifikować do *Słownika* i zamieścić w tym dziale różnego rodzaju towarzystwa regionalne podejmujące prace popularyzatorskie, towarzystwa pomocy naukowej, przyjaciół szkół wyższych, bibliotek, muzeów, miłośników oświaty. Przyczyniały się one do rozwoju nauki polskiej i upowszechniania jej wyników, aktywizowały miejscowe środowiska we współpracy z regionalnymi placówkami naukowymi, gromadziły materiały źródłowe, sprawowały opiekę nad zabytkami, prowadziły działalność wydawniczą.

Część 2 tomu 2 *Słownika* zawierać będzie indeksy: osobowy, nazw towarzystw i instytucji oraz topograficzny; ponadto znajdą się odsyłacze do haseł zamieszczonych w tomach już opublikowanych. Jednocześnie prowadzi się prace nad częścią 3 tomu 2, prawdopodobnie ostatnią. Powinna ona objąć poza hasłami rejestr towarzystw, które nie spełniają przyjętych dla *Słownika*

kryteriów polskości i naukowości lub też brak jest jakiegokolwiek dokumentacji o ich działalności. Ponadto część ostatnia tomu winna zawierać, niezależnie od indeksów dla tej części, również indeksy zbiorcze dla całego tomu.

TOM CZWARTY SŁOWNIKA

Poświęcony on będzie polskim towarzystwom naukowym i upowszechniającym naukę, działającym obecnie i w przeszłości poza terenami ziem polskich. Powinny być w nim przedstawione te towarzystwa polonijne, które obok realizacji swych podstawowych zadań statutowych przyczyniają się lub przyczyniały do rozwoju nauki polskiej poprzez upowszechnianie jej osiągnięć, popieranie badań i finansowanie publikacji naukowych oraz prowadzenie własnej działalności wydawniczej.

Prace nad tym tomem są najmniej zaawansowane. W ramach dotychczas przeprowadzonych prac dokumentacyjno-badawczych kwerendami objęto podstawowe piśmiennictwo dotyczące dziejów Polonii: bibliografie poloników, prasy i czasopism polonijnych w poszczególnych krajach, opracowania syntetyczne i prace monograficzne dotyczące wybranych zagadnień z dziejów Polonii oraz artykuły poświęcone poszczególnym towarzystwom. Wstępny wykaz towarzystw zakwalifikowanych do tomu 4 liczy ponad 700 pozycji uporządkowanych według krajów, na terenie których istnieją lub istniały, a kartoteka bibliograficzna dotycząca towarzystw polonijnych — ponad 300 pozycji. Najpełniejsze informacje zebrano o towarzystwach działających w państwach powstałych po rozpadzie ZSRR, inne rejony wymagają wielu badań i poszukiwań. Sądzymy, że będą one możliwe przy rozwinięciu współpracy Biblioteki PAN w Warszawie z placówkami naukowymi w kraju i ośrodkami polonijnymi. Rozważana jest propozycja opublikowania najpierw rejestru polskich towarzystw naukowych i upowszechniających naukę działających na emigracji.

SUPLEMENTY

Od zakończenia prac nad tomami 1 (1978) i 3 (1982) poświęconymi towarzystwom działającym obecnie, prowadzone są prace dotyczące nowo powstałych towarzystw. Rejestruje się również bieżące piśmiennictwo o towarzystwach już uwzględnionych w dwóch wymienionych tomach. Materiały te mają być wydane po zakończeniu prac nad pozostałymi tomami *Słownika*, jako suplementy do tomu 1 i 3.

Według stanu na koniec 1992 r. uzupełnienia do tomu 1 dotyczące towarzystw naukowych, głównie specjalistycznych, liczą ponad 60 pozycji, a bibliografia na temat ich działalności — ponad 140 pozycji. Są to towarzystwa, które po 1976 r. rozpoczęły działalność bądź wznowiły ją po wieloletniej przerwie. Część ich posiada już pewien dorobek naukowy i wydawniczy. Z towarzystw naukowych ogólnych wymienić należy Towarzystwo Naukowe Warszawskie, które wznowiło działalność w 1981 r. (dorobek TNW za l. 1907-1952 omówiono w części 1 t. 2) oraz Ciechanowskie Towarzystwo Naukowe, utworzone w 1981 r. i rozwijające aktywną działalność dzięki m.in. współpracy z warszawskim środowiskiem naukowym. Wśród towarzystw specjalistycznych nowe są m.in.: Polskie Towarzystwo Bibliologiczne (1989, Warszawa), Polskie Towarzystwo Heraldyczne (1988, nawiązujące do działalności Polskiego Towarzystwa Heraldycznego istniejącego w l. 1906-1939), Polskie Towarzystwo Medycyny Nuklearnej (1984), Polskie Towarzystwo Statystyczne (1981).

Materiał zgromadzony do suplementu t. 3 dotyczy ponad 40, utworzonych w l. 1980-1992, towarzystw upowszechniających naukę, głównie regionalnych, miłośników muzeów, bibliotek; zaś piśmiennictwo im poświęcone liczy ponad 100 pozycji.

*

Kontynuując pracę nad *Słownikiem*, utrzymujemy współpracę z licznymi środowiskami naukowymi i rzeszą działaczy towarzystw z terenu całego kraju. Autorami wielu haseł są wybitni

uczni, często jednocześnie zaangażowani w prace towarzystw, że wymienię tylko prof. Tadeusza Ładogórskiego, sekretarza Podolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Tarnopolu w l. 1934-1939. Równoległe z materiałami autorów spoza Biblioteki wykorzystuje się wyniki własnych badań w zbiorach archiwalnych i bibliotecznych, od kwerend w katalogach i przewodnikach archiwalnych poczynając, na docieraniu do samych źródeł kończąc.

Ostatnio podjęto starania o pozyskanie środków na opublikowanie części 2 tomu 2 *Słownika*; wystąpiono w tej sprawie do Komitetu Badań Naukowych o przyznanie grantu, a także do 12 fundacji, m.in. Kościuszkowskiej i im. S. Batorego.

Barbara Krajewska-Tartakowska

Maszynopis wpłynął do redakcji 22 marca 1993 r.

WSPOMNIENIE
O PROFESORZE BOGDANIE SUCHODOLSKIM — PRZYJACIELU BIBLIOTEK

Pierwsza moja rozmowa z Profesorem o sprawach bibliotecznych miała miejsce w kilka tygodni po objęciu przeze mnie w marcu 1966 r. stanowiska dyrektora Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Prof. Suchodolski, zastępca sekretarza naukowego PAN w l. 1966-1968, był z ramienia Prezydium PAN opiekunem bibliotek i towarzystw naukowych¹. Jako przewodniczący Rady Naukowej Biblioteki PAN w Warszawie w l. 1963-1965, znał sytuację tej placówki, przywitał mnie więc pytaniem: „Cóż, Biblioteka jest zaniedbana?” „Tak jest zaniedbana i wewnątrz, i zewnątrz” — odpowiedziałam, mając na myśli zarówno nieporządki panujące w samej Bibliotece, jak również jej całkowite uzależnienie od wszechwładnej wówczas administracji Akademii, w szczególności — Biura Wydawnictw i Bibliotek (BWB). Dodałam przy tym, że wprawdzie moja decyzja przejścia do pracy w PAN wydaje mi się obecnie nie do końca przemyślana, skoro jednak już tu jestem, to muszę jakiś czas pozostać. W odpowiedzi usłyszałam: „Ja pani pomogę. Jakie pani ma kłopoty?” Zaskoczona tą nie oczekiwaną reakcją Profesora, podałam — jako pierwszy przychodzący mi na myśl przykład „kłopotów” — niemożność załatwienia w biurze personalnym sprawy przeniesienia jednej z pracowniczek Biblioteki z siatki bibliotekarskiej na siatkę dokumentacji naukowej. Interwencja Profesora była błyskawiczna: ledwie zdążyłam wrócić z 26 p. PKiN (gdzie mieścił się gabinet Profesora) do Biblioteki (na 6 p.) odezwał się telefon z „kadr” z informacją o pozytywnym załatwieniu sprawy.

Był to pierwszy, ale nie jedyny przykład interesowania się Prof. Suchodolskiego sprawami Biblioteki i okazywania pomocy jej kierownictwu.

Lata 1966-1968 stanowiły trudny okres w dziejach Biblioteki PAN w Warszawie. Podjęta w końcu 1963 r. reorganizacja tej placówki — w związku z przekształcaniem jej z biblioteki uniwersalnej w bibliotekę specjalistyczną, naukoznawczą (na podstawie statutu z 17.9.1963 r.) — rozpoczęła się od selekcji zbiorów, z których usunięto sto kilkanaście tysięcy woluminów druków zbędnych. Akcja ta, trwająca do połowy 1965 r., zahamowała normalny tok pracy Biblioteki, która była niedostępna dla czytelników w ciągu półtora roku.

W 1966 r. rozpoczęto prace nad realizacją nowej koncepcji Biblioteki jako centralnej biblioteki naukoznawczej, której celem ma być stworzenie naukowej bazy dokumentacyjno-informacyjnej dla badaczy i praktyków interesujących się zagadnieniami szeroko rozumianego naukoznawstwa².

Projekt planu rozwojowego Biblioteki został najpierw skonsultowany z Profesorem, który uznał program jej prac dokumentacyjnych za „bardzo interesujący”, następnie przedyskutowany na posiedzeniu Rady Naukowej, wreszcie przedstawiony do akceptacji Sekretariatowi Naukowemu PAN. Z inicjatywy Prof. Suchodolskiego poświęcone m.in. tej sprawie posiedzenie Sekretariatu Naukowego odbyło się — pierwszy raz w dziejach Akademii — w lokalu Biblioteki w dn. 27.6.1967 r. Profesor wyjaśnił na wstępie, że trzy powody skłoniły Go do zaproponowania, aby zebranie naczelnych władz Akademii odbyło się w Bibliotece: 1. Biblioteka kształtuje swój charakter jako biblioteka naukoznawcza, 2. Akademia ma wprawdzie inne biblioteki, ale „ta jest nam najbliższa” z racji swojego profilu i — dodał żartobliwie — 3. „Kierownictwo Biblioteki żywi optymistyczną wiarę we wszechmoc Sekretariatu Naukowego”³.

¹ Samodzielne biblioteki PAN — w Warszawie, Gdańsku, Kórniku, Krakowie i Wrocławiu (Biblioteka Ossolineum) — podlegały w tym czasie Prezydium Akademii.

² Zob. M. Dembowska: *Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie*. Próba realizacji modelu biblioteki specjalnej jako ośrodka informacji naukowej. „Rocz. Bibl.” 1971 z. 1/2.

³ Wypowiedzi Profesora zanotowałam w swojej prywatnej kronice, którą prowadziłam przez cały czas pracy w Bibliotece PAN. Na tej kronice oparte są m.in. niniejsze wspomnienia.

W czasie zwiedzania Biblioteki przez dostojnych gości miał miejsce zabawny incydent. Jeden z profesorów zapytał, czy Biblioteka posiada *Almanach gotajski*. „Nie — odpowiedział kierownik magazynu — ale mamy za to *Liber chamorum!*”.

Kadencja Prof. Suchodolskiego jako zastępcy sekretarza naukowego PAN przypadła na końcowy etap prac nad projektem ustawy o bibliotekach. Biuro Wydawnictw i Bibliotek było przeciwne objęciu ustawą bibliotek Polskiej Akademii Nauk, uważając, że ograniczy to „suwerenność” Akademii. Nie doszło więc w tej sprawie do porozumienia pomiędzy Ministerstwem Kultury i Sztuki, które firmowało prace nad projektem ustawy, i przedstawicielami BWB PAN. W środowisku bibliotekarskim krążyło w związku z tym dowcipne powiedzenie dyr. Czesława Koziola (z Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek MKiS), że byłoby żenujące, gdyby tylko biblioteki więzienne i biblioteki Polskiej Akademii Nauk zostały wyłączone spod działania ustawy.

W tej sytuacji, korzystając z możliwości bezpośredniego przedstawienia sprawy Prof. Suchodolskiemu, przygotowałam na piśmie obszerną argumentację uzasadniającą konieczność udziału bibliotek PAN w ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Treść tego pisma posłużyła później za podstawę do oficjalnego wystąpienia w tej sprawie przez Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich do Sekretarza Naukowego PAN⁴. W kilka miesięcy później byłam świadkiem rozmowy Prof. Suchodolskiego z dyrektorem BWB, któremu Profesor przekazał decyzję Sekretariatu Naukowego w sprawie skreślenia w projekcie ustawy o bibliotekach wprowadzonego przez BWB ustępu dotyczącego wyłączenia bibliotek Akademii spod działania ustawy.

Takie i inne „perypetie” z centralną administracją biblioteczną PAN skłaniały Profesora do częstych interwencji. Z pełnym zrozumienia uśmiechem (miał duże poczucie humoru) przyjął więc do wiadomości zaproponowane przeze mnie rozwiązanie akronimu: BWB — Błędy i Wypaczenia Biblioteczne.

Z szeroką problematyką bibliotekarstwa zetknął się Profesor na VI Zjeździe Bibliotekarzy Polskich (12.2.1968). Przekazując w imieniu Polskiej Akademii Nauk życzenia z okazji 50-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, podkreślił wytworzoną przez długie stulecia „nierozzerwalną łączność pomiędzy książką i nauką”; stwierdził, że „kształtują się dzisiaj nowe rodzaje więzi między pracownikami nauki a pracownikami bibliotek”, ponieważ „nauka przestaje być izolowaną działalnością, zamkniętą w instytutach naukowych”⁵.

Po upływie — w końcu 1968 r. — kadencji Profesora jako zastępcy sekretarza naukowego PAN, nie przerwały się Jego związki z Biblioteką. Opiekę nad nią przekazał swojemu następcy w Prezydium PAN prof. Bohdanowi Dobrzańskiemu „kładąc mu na sercu” sprawy naszej placówki. Sam — jako przewodniczący Rady Naukowej Biblioteki w l. 1969-1974 — interesował się w dalszym ciągu jej pracami, pomagając niejednokrotnie w ich realizacji.

W dziesięcioleciu 1966-1975 Biblioteka PAN w Warszawie z kopcuszką Akademii, pomiatanego przez wszechwładną, niekompetentną administrację, przekształciła się w nowoczesną placówkę biblioteczną, rozwinęła liczne prace dokumentacyjno-informacyjne i naukowe oraz nawiązała współpracę z wieloma placówkami Akademii i innych resortów. Znalazło to wyraz w ocenie wyrażonej przez Radę Naukową Biblioteki na posiedzeniu w dn. 19.6.1975 r. Jako ustępujący dyrektor Biblioteki skierowałam wówczas szczególne wyrazy wdzięczności pod adresem Profesora Suchodolskiego, który otaczał Bibliotekę opieką i przyczynił się w dużej mierze do jej osiągnięć⁶.

W latach późniejszych miałam okazję zainteresowania sprawami bibliotek Profesora jako przewodniczącego Narodowej Rady Kultury. W piśmie skierowanym do Niego w 1983 r. przedstawiłam najważniejsze problemy bibliotek naukowych, przytoczyłam przy tym — jako przykład niewłaściwego stosunku do tych placówek — fakt pozbawienia biblioteki Instytutu Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej możliwości wykonywania swoich zadań na skutek pogorszenia warunków lokalowych⁷.

⁴ Kopia mojego pisma z dn. 4.1.1967 r., jak również brulion zaprojektowanego przeze mnie pisma ZG SBP z dn. 25.1.1967 r. są w moim posiadaniu.

⁵ „Prz. Bibl.” 1968 z. 1/2 s. 17-18.

⁶ Protokół z posiedzenia Rady Naukowej Biblioteki PAN w Warszawie w dn. 19.6.1975 r.

⁷ Sprawy tą, którą poruszyłam również w notatce opublikowanej w *Polityce*, zainteresowało się MKiS — w konsekwencji biblioteka Instytutu INTE otrzymała lepsze pomieszczenie.

Kilka lat wcześniej, pracując w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie, pośredniczyłam w nawiązaniu kontaktu z Profesorem przez Zarząd Okręgu Olsztyńskiego SBP, który pragnął zaprosić Go do wygłoszenia kilku odczytów dla miejscowego środowiska bibliotekarskiego. Przypadek sprawił, że w czasie jednego z moich regularnych wyjazdów do Olsztyna spotkałam w pociągu Profesora udającego się w tym samym kierunku, właśnie na zaproszenie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Było to jedno z ostatnich moich spotkań z Profesorem.

Maria Dembowska

Maszynopis wpłynął do redakcji 12 stycznia 1993 r.

WSPOMINAM ALICJĘ HALPERNOWĄ

Poznałam Ją bliżej w 1956 r. Rozpocząła się wtedy nasza współpraca w Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Alicja była w l. 1954-1963 zastępcą sekretarza generalnego SBP, w dziesięcioleciu 1969-1979 — członkiem Głównej Komisji Rewizyjnej; w ostatnich latach brała udział w pracach Zespołu Historyczno-Pamiętnikarskiego przy Zarządzie Okręgu Stołecznego Stowarzyszenia.

Pracowała kolejno w bibliotekach: Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, Międzyuczelnianego Zakładu Badań nad Szkolnictwem Wyższym, Szkoły Głównej Planowania i Statystyki.

Rzadko mówiła o swojej pracy konspiracyjnej w czasie okupacji — o udziale w Powstaniu Warszawskim, pobycie w więzieniu hitlerowskim i w obozie jenieckim, w którym znalazła się po upadku Powstania. O Jej postawie w latach okupacji wspominał w paryskiej *Kulturze* Jan Nowak-Jeziorański.

Nie umiała dyskutować swoich zasług: nie należała do ZBOWiD-u, nie korzystała — pomimo niewysokiej emerytury — z przywilejów przysługujących kombatantom. Była jedną z tych nielicznych, którzy — jak mówiła — „nie mają nic do sprzedania z tamtych czasów”.

Była oddana rodzinie, wierna w przyjaźni. „Przyjaźń do czegoś zobowiązuje” — powtarzała często. Ostatni raz mówiła tak kilka tygodni przed śmiercią, kiedy — słaba już i wycieńczona nieuleczalną chorobą — tłumaczyła, że musiała pójść na pogrzeb osoby, z którą łączyła Ją wieloletnia zażyłość. Pozornie szorstka, miała w sobie wiele serdecznego ciepła.

Kochała książki. Interesowały Ją dzieła historyczne, pamiętniki, biografie, literatura piękna. Była Jej bliska poezja ks. Jana Twardowskiego. Cytowała często jego wiersze, szczególnie ten zaczynający się od słów: „Śpieszmy się kochać ludzi, tak szybko odchodzą...”

Odeszła 22.10.1992 r., w kilka tygodni po swoich 78. urodzinach.

Zostanie w pamięci przyjaciół, których miała wielu. Pożegnali Ją nekrologiem (w *Życiu Warszawy* z dn. 2.11.1992):

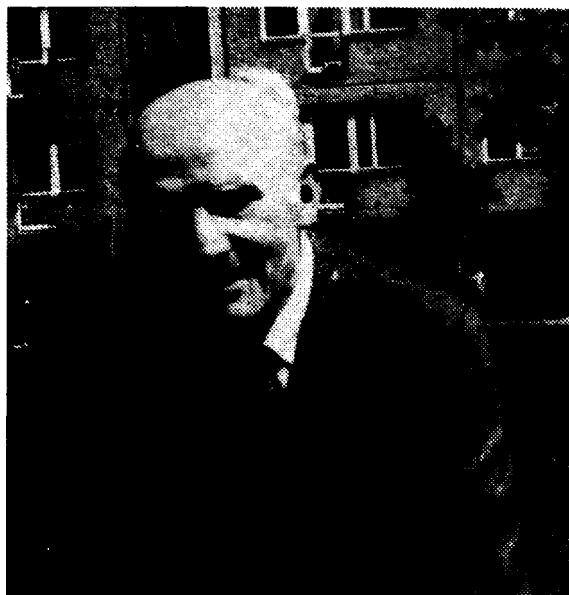
„Alicja Halpernowa, z domu Puszczałowska, ppor. AK «Janka», bibliotekarka, b. kustosz w Bibliotece Szkoły Głównej Planowania i Statystyki, wieloletnia kierowniczka biblioteki w resorcie szkolnictwa wyższego.

W roku 1940 więzień Pawiaka, od 1941 żołnierz ZWZ — AK, łączniczka w wydziale »N« BIP-KG AK. Uczestniczka Powstania Warszawskiego, więzień obozów jenieckich. Odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Krzyżem Armii Krajowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski”.

Maria Dembowska

Maszynopis wpłynął do redakcji 12 stycznia 1993 r.

MICHAŁ FLIS
(1915-1992)

W dniu 29.9.1992 r. w 77 rocznicę swoich urodzin zmarł w Warszawie Michał Flis — emerytowany kustosz Biblioteki PAN w Warszawie.

Urodził się 29.9.1915 r. w Radzyminie k. Warszawy w rodzinie rzemieśniczej Kazimierza i Franciszki z Łużewskich. Szkołę podstawową ukończył w 1929 r. w rodzinnej miejscowości, a w 1936 r. — Państwowe Seminarium Nauczycielskie w Ursynowie pod Warszawą. W latach 1936-1939 pracował jako nauczyciel kontraktowy w szkole powszechnej w Nowej Wsi w powiecie Mińsk Mazowiecki. W 1938 r. poślubił Zuzannę Kuzawską; ze związku tego urodziło się dwoje dzieci: córka Maria (w 1948 r.) i syn Maciej (w 1952 r.).

W okresie okupacji, w l. 1940-1945, pracował w administracji Domu Wychowawczego im. Boduena przy ul. Nowogrodzkiej w Warszawie, studiując jednocześnie polonistykę pod kierunkiem prof. Juliana Krzyżanowskiego na tajnych kompletach Uniwersytetu Warszawskiego. Studia kontynuował w r. ak. 1945/1946 na Wydziale Humanistycznym UW, jednak ich nie ukończył.

Po wojnie zmienił zawód. W maju 1945 r. podjął pracę w Archiwum Miejskim w Warszawie, przekształconym później w Wojewódzkie Archiwum Państwowe. Nowy zawód poznawał pod kierunkiem i przy współpracy wybitnego archiwisty i bibliotekarza dra Aleksiego Bachulskiego oraz dra Eugeniusza Szwankowskiego — archiwisty, warsawianisty, historyka teatru. Ta współpraca przekształciła się z czasem w przyjaźń, która dotrwała do śmierci prof. E. Szwankowskiego w 1973 r.

W 1948 r. ukończył kurs archiwalny zorganizowany przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych w Otwocku. W lipcu 1952 r. Komisja Kwalifikacyjna powołana przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych „po zapoznaniu się z przebiegiem służby, opinią dyrektora Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Warszawie oraz po przeprowadzeniu wyczerpującej dyskusji z [...] Michałem Flisem i biorąc pod uwagę dotychczasową jego pracę od 1945 r. i nabytą wiedzę fachową i doświadczenie, wyraziła jednomyślnie opinię, iż Michał Flis [...] posiada całkowite przygotowanie teoretyczne i praktyczne do pracy w państwowej służbie archiwalnej w charakterze pracownika naukowego”. W 1953 r. M. Flis ukończył kurs konserwacji archiwaliów.

W Wojewódzkim Archiwum Państwowym pracował do końca kwietnia 1954 r. Zajmował się gromadzeniem i porządkowaniem ocalałych z pożogi wojennej archiwaliów oraz tzw. materiałów zastępczych do dziejów Warszawy, w tym m.in. — wraz z E. Szwankowskim — zbioru warsawianów z kolekcji braci Władysława i Brunona Korotyńskich. Prowadził studia nad historią Warszawy, jej rozwojem terytorialnym, architektonicznym, kulturalnym i naukowym. Uprawiał działalność popularyzatorsko-publicystyczną w prasie codziennej i tygodnikach kulturalno-

-oświatowych (*Stolica, Problemy, Mówią Wieki*). Gromadził materiały i planował przygotowanie większych prac dotyczących m.in. architektury pałacowej w Warszawie i jurydyk warszawskich.

Kolejnym miejscem pracy M. Flisa od 1.5.1954 r. do końca marca 1963 r. stało się powołane w grudniu 1953 r. Archiwum Polskiej Akademii Nauk. Michał Flis uczestniczył we wszystkich pracach organizacyjnych, naukowych oraz w szkoleniu młodych pracowników w pierwszych latach działalności tej placówki. Wziął udział w przygotowaniu *Wytycznych opracowania archiwalnego spuścizn rękopiśmiennych*¹ oraz pierwszych 7 zeszytów *Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk*². Indywidualnie zajmował się opracowaniem materiałów z zasobu Archiwum PAN w Warszawie, w tym akt Kasy imienia Józefa Mianowskiego Instytutu Popierania Nauki (1881-1951/2) i Towarzystwa Kultury Etycznej im. Edwarda Abramowskiego (1926-1932). Opracował także spuścizny uczonych reprezentujących różne dziedziny wiedzy i środowiska naukowe, m.in. Aleksego Bachulskiego, Zygmunta Batowskiego, Stefana Bryły, Ignacego Chrzanowskiego, Józefa Kallenbacha, Adama Prazmowskiego, Zygmunta Rysiewicza, Stanisława Słońskiego, Andrzeja Sołtana, Ludwika Wertensteina. Informacje o zbiorach Archiwum PAN zamieszczał na łamach czasopism naukowych i fachowych: *Biuletynu Ośrodka Bibliografii i Dokumentacji Naukowej PAN*, *Kwartalnika Historii Nauki i Techniki*, *Biuletynu Archiwum PAN*. Pisywał także do *Kwartalnika Historycznego*, *Studiów Źródłoznawczych*, *Archeionu*, *Rocznika Warszawskiego*, *Problemów*, *Mówią Wieki*.

W kwietniu 1963 r. został oddelegowany do pracy w Oddziale Związku Nauczycielstwa Polskiego w PAN; wynikało to z wyboru M. Flisa do władz ZNP w PAN.

Od dnia 1.6.1964 r. pracował w Bibliotece PAN w Warszawie, początkowo na stanowisku kierownika Działu Magazynów. Następnie powierzono Mu zorganizowanie i prowadzenie, powołanego w czerwcu 1966 r., jednoosobowego Oddziału Dokumentów Życia Naukowego, którego zadaniem było gromadzenie i opracowywanie materiałów (z reguły drukowanych) dotyczących instytucji i towarzystw naukowych, konferencji i innych imprez naukowych oraz innych zagadnień z zakresu szeroko rozumianego naukoznawstwa³. Przystępując do nowych obowiązków, dla pełnienia których bardzo przydatne okazały się Jego umiejętności i wiedza wyniesione z pracy w poprzednich instytucjach, zapoznał się z organizacją i pracą działów dokumentów życia społecznego w kilku dużych bibliotekach uniwersalnych. W październiku 1969 r. Oddział Dokumentów Życia Naukowego włączono do Działu Informacji Naukowej. Istniały już wówczas opracowane przez M. Flisa kartoteki: konferencji, kongresów, sesji, sympozjów i zjazdów naukowych odbywających się w Polsce, sprawozdań z konferencji i zjazdów organizowanych przez PAN i najważniejsza — ze względu na cel, któremu miała służyć — polskich towarzystw naukowych, obejmująca towarzystwa od XV w. w dwóch układach — alfabetycznym i topograficznym, uzupełniona materiałami bibliograficznymi dotyczącymi polskich towarzystw naukowych. W ten sposób rozpoczęto w 1968 r. w Bibliotece PAN prace nad *Słownikiem polskich towarzystw naukowych*⁴. Wstępny wykaz haseł do tej publikacji wydano w 1972 r.⁵ Publikacją *Wykazu* zakończył się udział M. Flisa w pracach nad *Słownikiem*. Od lipca 1974 r. aż do przejścia na emeryturę z dn. 30.9.1980 r. pełnił ponownie funkcję kierownika Sekcji Magazynów i Konserwacji Zbiorów.

Niezależnie od stałego zakresu obowiązków dyrekcja Biblioteki powierzała M. Flisowi dodatkowe zadania, m.in. przewodniczenie powołanej w lutym 1967 r. Komisji ds. Organizacji i Usprawnienia Pracy, która w lipcu tegoż roku przedstawiła wnioski dotyczące zmian o charakterze organizacyjnym, funkcjonalnym i administracyjnym (stały się one podstawą stopniowej reorganizacji i usprawniania pracy w Bibliotece) oraz funkcję komisarza wystawy „Nauka polska w 30-leciu” zorganizowanej przez Bibliotekę PAN w Warszawie i Archiwum PAN w 1974 r.⁶

¹ *Wytyczne opracowania archiwalnego spuścizn rękopiśmiennych*. Projekt opracowali: H. Dymnicka, S. Chankowski, M. Flis pod kierunkiem Z. Kolankowskiego. Warszawa 1954, 24 s. Na prawach rękopisu.

² M. Flis był członkiem zespołu redakcyjnego *Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk* (1959-1964 nr 1-7) oraz autorem kilku inwentarzy archiwalnych zamieszczonych w tym wydawnictwie.

³ M. Flis przedstawił te zbiory w wydawnictwie *Dokumenty życia społecznego* (Wrocław 1970 s. 82-83) oraz w artykule *Zbiór dokumentów życia naukowego w Bibliotece PAN w Warszawie*. „Prz. Bibl.” 1974 z. 2 s. 180-181.

⁴ J. Wójcik: *Informator o polskich towarzystwach naukowych*. „Kwart. Hist. Nauki” 1969 nr 2 s. 430-431; — *Stan i problemy pracy nad „Informatorem o polskich towarzystwach naukowych”*. Tamże 1970 nr 2 s. 449-450; — *Prace dokumentacyjne dotyczące polskich towarzystw naukowych*. „Prz. Bibl.” 1972 z. 2 s. 205-206.

⁵ *Polskie towarzystwa naukowe od XV wieku*. Wykaz Oprac. M. Flis, J. Wójcik przy współud. H. Kotarbiny. Warszawa 1972 83 s. Polska Akademia Nauk. Biblioteka w Warszawie.

⁶ M. Flis: *Wystawa „Nauka polska w 30-leciu PRL” w Bibliotece PAN w Warszawie*. „Nauka Pol.” 1974 nr 6 s. 139-140; — *Nauka Polska w 30-leciu PRL*. Wystawa w Bibliotece PAN w Warszawie. „Kwart. Hist. Nauki” 1975 nr 1 s. 161.

W opiniach kolejnych przełożonych M. Flisa podkreślano przede wszystkim Jego dużą wiedzę, zdolności, stałą pracę nad pogłębianiem swych wiadomości i umiejętności, zamiłowanie do pracy i dokładne jej wykonywanie, fachowość, samodzielność, dużą inicjatywę, życzliwość dla użytkowników, zdobyte autorytet i zaufanie, czego wyrazem było powierzanie mu wielokrotnie obowiązków męża zaufania i innych funkcji w instancjach związkowych.

Życie zawodowe kustosza Michała Flisa nie było pozbawione trudności: nie wszystkie Jego umiejętności i predyspozycje zawodowe były zawsze, w pełni i właściwie wykorzystywane i sprawiedliwie oceniane, a emocjonalne zaangażowanie się w pracę i życie instytucji odbierane ze zrozumieniem intencji i troski o jej dobro. Los, okoliczności i niezbyt sprzyjające warunki, w jakich dane Mu było żyć i pracować, nie pozwoliły na realizację wszystkich planów, ale dorobek Jego pracy zawodowej i naukowej musi być oceniony jako znaczny o istotnej, trwałej wartości także jako punkt wyjścia i źródło inspiracji dla przyszłych badaczy wielu zagadnień.

Mimo rozczarowań i wymuszanej przez okoliczności rezygnacji z planów, zamierzeń i marzeń życiowych i zawodowych pozostał człowiekiem o wyrazistej osobowości, samodzielnych sądach, własnej hierarchii wartości, wysokim poczuciu godności osobistej, otwartym, życzliwym, lubiącym miłym sobie ludziom sprawiać małe przyjemności — ofiarowywać kwiaty, które bardzo kochał, bilety do teatrów Na Targówku, Komedii, gdzie z konieczności dorobienia dodatkowo pracował w Dziale Organizacji Widowni, ale — na szczęście — nie bez osobistej przyjemności, ponieważ teatr lubił i dobrze się czuł w tym środowisku.

Był członkiem Towarzystwa Miłośników Historii w Warszawie.

Romana Steczowicz

Maszynopis wpłynął do redakcji 20 kwietnia 1993 r.

KRONIKA KRAJOWA

DOKUMENTACJA POLSKIEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO

Polskie Towarzystwo Bibliologiczne wraz z Biblioteką Narodową zorganizowało w dn. 23-24.2.1993 międzynarodową sesję nt. „Dokumentacja księgozbiorów historycznych; współpraca krajowa i międzynarodowa”. Z gości zagranicznych udział wzięli przedstawiciele bibliotek Litwy, Ukrainy i Francji.

Obrady otworzył dyrektor BN prof. dr hab. Adam Manikowski, referaty i komunikaty wygłosili: prof. dr hab. Barbara Bieńkowska (prezes ZG PTB) — Główne problemy i cele sesji; mgr Hanna Łaskarzewska (BN) — Działalność Pracowni Dokumentacji Księgozbiorów Historycznych — współpraca krajowa i międzynarodowa; dr Ryszard Gładkiewicz (Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych UWr) — Zasady współpracy bibliotek krajowych na przykładzie koordynacji badań nad księgozbiorem historycznymi w bibliotekach śląskich; prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ) — Z doświadczeń metodyki prac nad „Słownikiem pracowników książki polskiej”; mgr Marzena Zacharska (BJ) — Z prac nad „Handbuch der historischen Buchbestände in Europa” Bernharda Fabiana; mgr H. Łaskarzewska — Problemy metodyczne przy opracowywaniu „Informatora o polskich księgozbiórach historycznych i powstałych na ziemiach polskich do 1950 roku”; mgr Maciej Dąbrowski (BN) — Problemy doboru haseł i opisywania kolekcji historycznych wielkiej biblioteki współczesnej na przykładzie Biblioteki Narodowej; prof. dr hab. Kazimiera Maleczyńska (Instytut Bibliotekoznawstwa UWr) — Zasady doboru haseł z terenu Śląska do „Informatora”; dr Zoja Jaroszewicz (Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP w Olsztynie) — Opis księgozbiorów historycznych mniejszości narodowych w „Informatorze”; dr hab. Andrzej Mężyński (Biblioteka Sejmowa) — Hasła pozornie łatwe — kłopoty autorów.

Sesji towarzyszyła, otwarta 16 lutego w BN, wystawa fotografii autorstwa dra hab. Wojciecha Kowalskiego (pełnomocnika rządu ds. polskiego dziedzictwa kulturalnego za granicą) pn. „Zabytki kultury polskiej na ziemiach Litwy, Białorusi i Ukrainy”.

INFORMACJA NAUKOWA W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ

W dniach 4-5.11.1992 odbyło się w Warszawie międzynarodowe seminarium nt. „Informacja naukowo-techniczna w krajach Europy Środkowej i Wschodniej — stan i kierunki rozwoju”. Organizatorem spotkania był Ośrodek Przetwarzania Informacji (OPI), utworzony w celu obsługi informacyjnej Komitetu Badań Naukowych. W seminarium uczestniczyli przedstawiciele: Białorusi, Czecho-Słowacji, Estonii, Litwy, Łotwy, Polski i Rosji. Z polskich instytucji prezentowane były: OIN PAN, Biblioteka PAN w Warszawie, GBL, Biblioteki Politechnik Warszawskiej i Wrocławskiej, BN, Instytut INTE, Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, KBN, MKiS.

Referaty oraz dyskusja prezentowały sytuację w dziedzinie in-te w poszczególnych krajach, wskazując na rozbięcie dotychczasowych struktur organizacyjnych. Dyskutowano o możliwościach traktowania informacji w kategoriach biznesu, o problemach ochrony zbiorów, wykorzystywania techniki CD-ROM, organizacji prac w zakresie automatyzacji. Motywem przewodnim wszystkich wystąpień był „Stan i drogi rozwoju informacji naukowo-technicznej w warunkach przechodzenia

do gospodarki rynkowej". Referaty wygłosili: Barbara Sordylowa — Informacja naukowa w Polsce — stan i kierunki przemian; Aleksander W. Butrymienko — Zasoby informacyjne i rozpowszechnianie informacji w Rosji w okresie przechodzenia do gospodarki rynkowej; Jewgienij K. Zlobin — Rozwój sieci regionalnych centrów informacji naukowo-technicznej w Rosji w nowych warunkach ekonomicznych; Jurij G. Kowalow — System informacji naukowo-technicznej w Republice Białorusi (problemy, drogi przemian w warunkach gospodarki rynkowej); Aleksiej A. Tipko — O państwowym systemie informacji naukowo-technicznej w Republice Białorusi; Mirosława Matuszewska — Informacja naukowo-techniczna w Republice Czeskiej — problemy i perspektywy; Ustas Agur — Stan i perspektywy informacji naukowo-technicznej w Estonii; Wacław Wasiak — Ośrodek Przetwarzania Danych — miejsce i zadania w systemie informacji naukowo-technicznej w Polsce; Jurij M. Iwanow — Organizacja wymiany informacji naukowo-technicznej między państwami Wspólnoty Niepodległych Państw oraz możliwe kierunki współpracy z krajami Europy Środkowej i Wschodniej; Mirosław Konieczny — Problemy współpracy międzynarodowej w dziedzinie informacji naukowo-technicznej; Stefan A. Tywoczuk — Potrzeby i możliwości współpracy międzynarodowej Ukrainy w dziedzinie informacji naukowo-technicznej; Oleg G. Sidleckij — Problem udziału Ukrainy w europejskiej sieci informacyjnej.

BIBLIOTEKI NAUKOWE I OŚRODKI INFORMACJI W OBECNEJ DOBIE

W dniach 15-16.12.1992 r. odbyła się w Warszawie narada pn. „Biblioteki naukowe i ośrodki informacji naukowej w nowej sytuacji ekonomiczno-społecznej” zorganizowana przez Zespół ds. Informacji Naukowej i Upowszechniania Nauki KBN i Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej.

Materiały z tej narady publikuje niniejszy zeszyt *Przeglądu Bibliotecznego*.

EGZEMPLARZ OBOWIĄZKOWY

W dniach 26-27.11.1992 r. w BN zorganizowano krajową konferencję nt. egzemplarza obowiązkowego w Polsce. Program obejmował wystąpienia: mgr Hanny Zielińskiej (BN) — Stan realizacji zarządzenia o egzemplarzu obowiązkowym w Bibliotece Narodowej; mgr Stanisława Kamińskiego (BUW) — Problemy archiwizowania i wykorzystania egzemplarza obowiązkowego; mgr Lucjana Bilińskiego (MKiS) — Propozycje nowych regulacji prawnych dotyczących egzemplarza obowiązkowego; mgr Krystyny Ramlau-Klekowskiej (BN) — Regionalny egzemplarz obowiązkowy, problemy do rozwiązania w nowych regulacjach prawnych; mgr Krystyny Bańkowskiej-Bober (BN) — Ewidencja wydawnictw jako jedna z dróg doskonalenia dostępu do informacji w świecie książki; mgr Zofii Terendy (BN) — Możliwości wykorzystania systemów ISBN i ISSN przy uzupełnianiu zbiorów bibliotecznych.

KSIĘGOZBIORY LIKWIDOWANE

W dniu 25.2.1993 r. Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego zorganizował w BN sesję nt. „Zabezpieczanie i wykorzystywanie księgozbiorów instytucji likwidowanych i reorganizowanych”. Program obejmował referaty i komunikaty: prof. dr hab. B. Bienkowskiej (prezes ZG PTB) — Główne problemy i cele sesji, mgr L. Bilińskiego (MKiS) — Biblioteki resortu kultury w l. 1991-1992, stan zagrożenia i skutki likwidacji; doc. dr hab. B. Sordylowej i mgr Romany Steczowicz (Bibl. PAN w Warszawie) — Stan bibliotek sieci Polskiej Akademii Nauk w l. 1991-1992; mgr Janiny Jagielskiej (Bibl. Publ. m.st. Warszawy) — Problemy księgozbiorów likwidowanych w sieci bibliotek publicznych; mgr Piotra Bierczyńskiego (MBP w Łodzi) — Problemy księgozbiorów likwidowanych w sieci bibliotek zakładowych; prof. dra Zbigniewa Żmigrodzkiego (UŚ) — Kontekst etyczny postaw bibliotekarzy likwidujących księgozbiory (na

przykładzie bibliotek instytutów naukowych); dra hab. Andrzeja Mężyńskiego (Bibl. Sejmowa) — Jak likwidowałem biblioteki; dra Witolda Adamca (IKiCz BN) — O paru paradoksach księgozbiorowych. Uczestnicy sformułowali stanowisko wobec trybu likwidacji bibliotek oraz losów ich zbiorów.

SPOTKANIE KIEROWNIKÓW DZIAŁÓW INSTRUKCYJNO-METODYCZNYCH WBP

W dniach 9-11.12.1992 r. w WBP w Katowicach odbyło się ogólnopolskie seminarium kierowników działów instrukcyjno-metodycznych bibliotek publicznych stopnia wojewódzkiego. Uczestnicy wysłuchali wystąpień pracowników administracji państwowej różnych szczebli: Katarzyny Zonn (Biuro ds. Reformy Administracji Publicznej URM) — Wstępne przygotowania do reformy administracji publicznej; Joanny Klimy (Wydział Kultury Urzędu Woj. w Katowicach) — Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz akty wykonawcze do ustawy; Krystyna Kuźmińska (MKiS) — Organizacja i zadania działów instrukcyjno-metodycznych. Stan i propozycje; Bogusław Witkowski (MKiS) — Podstawy ekonomiczno-prawne funkcjonowania bibliotek stopnia wojewódzkiego i bibliotek samorządowych; Andrzej Rosner (pełnomocnik ministra kultury i sztuki) — Założenia polityki kulturalnej ze szczególnym uwzględnieniem książki i bibliotek; Jacek Wojciechowski (wicedyr. MBP w Krakowie) — Marketing w bibliotece. Uczestnicy seminarium zapoznali się także z komputeryzacją procesów bibliotecznych na przykładzie MBP w Rybniku, Działem Muzycznym MBP w Łaziskach Górnych, działalnością MiGBP w Siewierzu, a szczególnie z tamtejszą wypożyczalnią kaset wideo.

EGZAMIN DLA DYPLOMOWANYCH PRACOWNIKÓW DOKUMENTACJI NAUKOWEJ

W dniach 21-23.9.1992 r. w Mądralinie k. Otwocka odbyła się sesja egzaminacyjna dla dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej. Do egzaminu przystąpiło 8 osób. Zdający mieli do wyboru jeden z trzech tematów pracy pisemnej: 1) Dotychczasowe formy usług informacyjnych i pożądane kierunki zmian; 2) Zastosowanie techniki komputerowej w placówkach informacji i dokumentacji naukowej: szansa, konieczność czy snobizm; 3) Opracowania leksyko-graficzne i metody ich sporządzania. Ponadto zdających obowiązywał egzamin pisemny z 2 języków obcych i egzamin ustny z zakresu informacji naukowej i dokumentacji. Egzamin z wynikiem pomyślnym zdało 6 osób, 2 muszą powtarzać egzamin z języka obcego.

NOWY PROJEKT USTAWY O BIBLIOTEKACH

W dniu 17.12.1992 r. w BN odbyła się dyskusja zorganizowana przez SBP nt. projektu nowej ustawy o bibliotekach. Dyskusję prowadził dr Stanisław Czajka, a uczestniczyli w niej członkowie zespołu ds. opracowania ustawy oraz zaproszeni goście. Przedmiotem dyskusji był tzw. projekt społeczny autorstwa dra Jerzego Maja (BN) i mgra Bolesława Howorki (Bibl. Gł. AM w Poznaniu).

POLSKIE TOWARZYSTWO CZYTELNICZE

W dniu 6.11.1992 r. w Warszawie odbyło się Walne Zgromadzenie Delegatów PTC. Pierwszym punktem programu było wystąpienie prof. dr hab. Jadwigi Kołodziejkiej dotyczące sytuacji książki i problemów czytelnictwa oraz celów PTC. Następnie wybrano władze Towarzystwa. Prezesem została J. Kołodziejka, wiceprezesami — Barbara Sikora (Biblioteka dla niewidomych w Jaworznie) i prof. dr hab. Stanisław Siekierski (UW), sekretarzem — mgr Barbara

Budyńska (IKiCz BN), zastępcą sekretarza — mgr Grażyna Lewandowicz (IKiCz BN), skarbnikiem — mgr Lucyna Bielicka (IKiCz BN), zastępcą skarbnika — Anna Węgrzyn („Nasza Księgarnia”); członkami zarządu zostali: dr Joanna Papuzińska (IBIN UW), mgr Roman Ławrynowicz (WBP w Olsztynie), Stefan Starczewski (Fundacja Kultury), Tadeusz Żółciński (literat). Wybrano także Główną Komisję Rewizyjną i Sąd Koleżeński.

ŚLĄSKIE ŹRÓDŁA ARCHIWALNE I BIBLIOTECZNE

Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych UW r zorganizowało w dn. 3-7.12.1992 r. w Polanicy Zdroju konferencję nt. „Śląskie źródła archiwalne i biblioteczne — opracowanie, katalogi, edycje”. Program przewidywał 3 bloki tematyczne: Stan i perspektywy prac źródłoznawczych i edytorskich; Problematyka opracowania, inwentaryzowania i katalogowania bibliotecznych zbiorów specjalnych; Bibliografia historii Śląska — stan i perspektywy prac. Kierownikiem naukowym konferencji był prof. dr hab. Kazimierz Bobowski. Na część bibliotekarską złożyły się m.in. wystąpienia: prof. dra hab. Edwarda Potkowskiego (IBIN UW) — Stan i perspektywy prac nad inwentaryzowaniem i katalogowaniem bibliotecznych zbiorów specjalnych w Polsce; prof. dra hab. Krystyna Matwijowskiego, mgra Wojciecha Mrozowicza, mgra Stanisława Kędzielskiego (UWr) — Koncepcja i harmonogram dalszych prac nad katalogowaniem rękopisów śląskich; mgr Bożeny Sweki (UWr) — Rekonstrukcja zaginionych rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu na przykładzie dzieł pisarzy barokowych; mgr Hanny Łaskarzewskiej (BN) — Prace dokumentacyjne dotyczące opracowania „Informatora o polskich księgozbiorach historycznych i powstałych na ziemiach polskich do 1950 r.”; dr Urszuli Paszkiewicz (Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą) — Prace nad raportem o stratach bibliotek w Polsce podczas II wojny światowej.

WYKŁADY I ODCZYTY

W dniu 2.11.1992 r. odbył się w BN pokaz filmu o New York Public Library oraz wykład o tej bibliotece Ewy Jankowskiej-Lategano, specjalisty ds. elektronicznych służb informacyjnych w Dziale Nauk Społecznych i Humanistycznych Biblioteki Publicznej w Nowym Jorku; odbyło się także spotkanie z Elizabeth Diefendorf, kierownikiem tego Działu.

W dniu 5.11.1992 r. E. Jankowska-Lategano wygłosiła wykład w BN nt. zastosowania nowoczesnych technik informacyjnych w pracy bibliotekarza na podstawie doświadczeń w bibliotece naukowej.

W dniu 27.10.1992 r. na zebraniu zorganizowanym przez Zespół Historyczno-Pamiętnikarski Okręgu Stołecznego SBP mgr H. Łaskarzewska wygłosiła odczyt „Dokumentacja dawnych zbiorów polskich i rejestr ich strat w czasie II wojny światowej”.

ZJAZD DELEGATÓW TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ KSIĄŻKI

W dniach 7-8.11.1992 r. odbył się w Warszawie X Walny Zjazd Delegatów TPK. Wybrano nowe władze. Prezesem ZG PTK został ponownie Michał Hilchen. Obradom zjazdu w BN towarzyszyła wystawa grafiki książkowej Zbigniewa Dolatowskiego oraz kiermasz wydawnictw bibliofilskich.

JUBILEUSZE BIBLIOTEK

W dniu 24.9.1992 r. zorganizowano uroczysty jubileusz osiemdziesięciolecia WBP im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. Z tej okazji otwarto wystawę „Lubliniana w zbiorach Biblioteki im. Hieronima Łopacińskiego (w 675 rocznicę przyznania praw miejskich Lublinowi)”.

W dniach 4-5.12.1992 r. w WiMBP im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi odbyły się obchody siedemdziesięciopięciolecia MBP i 125-tej rocznicy urodzin Patrona Biblioteki. Wygłoszono okolicznościowe referaty i otwarto dwie wystawy: „75 lat Książki Miejskiej” i „Józefowi Piłsudskiemu w hołdzie”.

W Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy w dn. 6.11.1992 r. odbyła się uroczystość przekazania przez rodzinę Kierbedziów portretu Eugenii Kierbedziowej — fundatorki gmachu imienia Stanisławów Kierbedziów, pędzla Kazimierza Stabrowskiego. Program uroczystości obejmował wystąpienia: dyr. Biblioteki mgr J. Jagielskiej — 85 lat Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy; dra Jerzego Jasińska (Muzeum Techniki) — Dobrem w pamięć zapisani: rzecz o rodzinie Kierbedziów. Spotkaniu towarzyszyła wystawa okolicznościowa.

KONWERSATORIA POLSKIEGO TOWARZYSTWA BIBLIOLOGICZNEGO

Oddział Warszawski PTB zorganizował w nowym roku akademickim następnne comiesięczne konwersatoria: w dn. 2.10.1992 r. dr Marian Chachaj (UMCS) mówił o „studenckich polonikach w europejskich drukarniach XVI-XVIII w.”; w dn. 13.11.1992 r. dr Henryk Hollender (BUW) podjął temat „W stronę postmodernistycznej koncepcji lektury”; w dn. 11.12.1992 r. dr hab. A. Mężyński (Bibl. Sejmowa) zaprezentował „Nowe materiały do historii bibliotek warszawskich w 1939 r. — Kommando Paulsena”; w dn. 22.1.1993 r. dr J. Kozłowski (KBN) wprowadził do dyskusji nt. „Biblioteki w epoce preindustrialnej”.

WYSTAWY

W dniu 12.9.1992 r. w Muzeum Zamkowym w Malborku otwarto wystawę „Początki drukarstwa na ziemiach polskich”. Zorganizowano ją w pięćsetną rocznicę wyłoczenia pierwszego druku malborskiego.

ZMIANY KADROWE

Minister kultury i sztuki mianował nowym dyrektorem Biblioteki Narodowej od dn. 1.1.1993 r. prof. dra hab. Adama Manikowskiego. Dotychczasowy dyrektor BN dr S. Czajka pozostał w Bibliotece na stanowisku wicedyrektora.

SEMINARIUM NT. WSPÓŁPRACY POLSKICH BIBLIOTEK Z LIBER

Dnia 20.1.1993 r. w BN odbyło się seminarium poświęcone możliwościom współpracy polskich bibliotek naukowych z LIBER (LIque des Bibliothèques Européennes de Recherche). Uczestniczyli w nim przedstawiciele bibliotek naukowych z całego kraju. LIBER reprezentowali: prof. Esko Häkli (dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej i Narodowej w Helsinkach, wiceprzewodniczący LIBER) oraz prof. Hans-Albrecht Koch (b. dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Bremie, skarbnik LIBER). Profesor E. Häkli omówił działalność LIBER, prof. H.-A. Koch przedstawił prace EWG w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Ze strony polskiej dr inż. Henryk Szarski (Bibl. Gł. i OINT PWr) mówił o automatyzacji polskich bibliotek, a mgr Jan Wołosz o automatyzacji działalności BN. Prof. H.-A. Koch wygłosił referat nt. „Jak reagować na zmieniające się potrzeby społeczności naukowej?”.

INFORMACJA I DOKUMENTACJA RADY EUROPY I WSPÓLNOT EUROPEJSKICH

Centrum Europejskie UW zorganizowało w dn. 14-16.12.1992 r. szkolenie dla bibliotekarzy w zakresie informacji i dokumentacji Rady Europy i Wspólnot Europejskich. Program szkolenia obejmował wykłady nt.: Organizacje europejskie — Wspólnoty Europejskie (dr J. A. Wojciechowski); Rada Europy (dr H. Machińska); Materiały drukowane Wspólnot Europejskich i Rady

Europy (dr hab. M. Grabowska, M. Opalińska); Budowa serwisu informacyjnego online — serwis EUROBASES — największy serwis informacyjny Wspólnot Europejskich (dr hab. M. Grabowska); Struktura i organizacja bazy CELEX (dr J. Petzel). Ponadto odbyły się pokazy użytkowania baz: CELEX, ECLAS (katalog Biblioteki Centralnej w Brukseli), SCAD (największa bibliografia Wspólnot Europejskich), serwisu EUROBASES (RAPID — informacje prasowe Wspólnot Europejskich, INFO'92 — informacje nt. usuwania barier fizycznych i monetarnych, EUROCRON — statystyka europejska, SESAME — rejestr projektów naukowo-badawczych we Wspólnotach Europejskich), zautomatyzowanych baz danych utworzonych w ośrodkach informacji i dokumentacji Rady Europy i Wspólnot Europejskich.

KRONIKA ZAGRANICZNA

SIEĆ BIBLIOTEK STOWARZYSZONYCH UNESCO

UNESCO Network of Associated Libraries (UNAL) powstała na początku lat dziewięćdziesiątych w celu ułatwienia współpracy bibliotekom całego świata, które chciałyby działać wspólnie z UNESCO albo, nawiązując kontakty między sobą, pobudzać wzajemne zrozumienie i nawiązanie dialogu między kulturami. W dniach 19-21.3.1992 r. odbyło się w Hadze czwarte już spotkanie UNAL, w którym uczestniczyło 17 przedstawicieli europejskich bibliotek publicznych i organizacji bibliotekarskich z Francji, Węgier, Holandii, Norwegii, Polski, Portugalii, Hiszpanii, Szwecji i Wielkiej Brytanii. W dyskusji podkreślano, że ideę UNAL należy promować szczególnie w Europie Centralnej i Wschodniej. Do UNESCO i IFLA skierowano prośbę, aby organizacje te przyczyniały się do upowszechniania informacji o UNAL. Służyć temu będzie także specjalny biuletyn UNAL.

Kontakt z UNAL można nawiązać za pośrednictwem Ms Antje Schurek, General Information Programme, UNESCO 7, Place Fontenoy, 75700 Paris.

IFLA Journal 1992 Vol. 18 nr 3 s. 294-295

STAŁY KOMITET UNIMARC

The Permanent UNIMARC Committee (PUC) utworzono w 1991 r. w ramach IFLA UBCIM (Universal Bibliographic Control and the International MARC Programme). Głównym zadaniem PUC jest czuwanie nad zgodnością formatu UNIMARC z zasadami powszechnej Rejestracji Bibliograficznej (Universal Bibliographic Control). Podczas pierwszego spotkania PUC, które odbyło się we Florencji w 1991 r. zdecydowano, że będzie on zajmował się wszystkimi problemami dotyczącymi UNIMARC, tzn. promowaniem, kształceniem, badaniami, testowaniem oraz strategią rozwoju. Postanowiono także, że w jego skład wejdzie 7-9 ekspertów UNIMARC mianowanych przez UBCIM Programme na 2 lata oraz 12 specjalistów-korespondentów mianowanych przez Komitet.

Komitet będzie przyjmował z zewnątrz propozycje zmian i aktualizacji UNIMARC i po przedyskutowaniu przedstawiał je do decyzji podczas odbywających się przynajmniej raz w roku spotkań ogólnych wszystkich jego członków. Wyniki będą ogłaszane za pośrednictwem IFLA UBCIM Programme jako *UNIMARC Documentation Updates*. W planach Komitetu znajdują się także prace nad zastosowaniem UNIMARC do materiałów nieksiążkowych (przede wszystkim mikroform), do rękopisów i starych druków oraz dokumentów niesamoistnych wydawniczo.

International Cataloguing and Bibliographic Control 1992 Vol. 21 nr 4 s. 51-52

NARADA DYSTRYBUTORÓW CDS/ISIS

UNESCO rozpowszechnia pakiet CDS/ISIS (Computerised Documentation System/Integrated Set of Information Systems) za pośrednictwem wielu organizacji na świecie. Organizacje te, poza promocją CDS/ISIS prowadzą kursy szkoleniowe, publikują wydawnictwa informujące o ISIS w językach narodowych ich krajów, organizują spotkania i udzielają porad.

Pierwsze spotkanie organizacji prowadzących dystrybucję w Europie odbyło się w Viareggio (Włochy) w dn. 16-18.3.1992 r. Odbyła się wówczas prezentacja ulepszonej wersji oprogramowania, a uczestnicy podzielili się doświadczeniami uzyskanymi przy jego dystrybucji i eksploatacji. Przygotowano i przyjęto zalecenia dotyczące dalszego rozwoju i upowszechniania CDS/ISIS. Zdecydowano także o utworzeniu dwóch baz danych: zakresu usług CDS/ISIS oraz materiałów szkoleniowych w językach: angielskim, francuskim i hiszpańskim.

The Electronic Library 1992
Vol. 10 nr 3 s. 179-180

PUBLIKACJE MIĘDZYNARODOWEGO SYSTEMU DANYCH O WYDAWNICTWACH CIĄGLYCH

Paryskie Centrum Międzynarodowe ISDS (International Serials Data System) informuje za pośrednictwem następujących publikacji o zbiorze danych, które przekazuje mu ponad 50 ośrodków narodowych:

a) *ISSN Compact* — jest to edycja zbioru *ISDS Register* oraz *List of Serial Title Word Abbreviations* na dyskach CD-ROM ukazująca się w formie kumulacji kwartalnej. Opisy można wyszukiwać według 24 indeksów, w tym: ISSN, tytułów (kluczowego, właściwego, skróconego itp.), symbolu UKD i KDD, miejsca i kraju wydania, daty wydania początkowej i końcowej, wydawcy, instytucji sprawczej, języka itp.;

b) *The ISDS Register* na taśmie magnetycznej — możliwość dostępu do tego zbioru można uzyskać po podpisaniu specjalnego porozumienia z Centrum Międzynarodowym;

c) *The ISDS Register* na mikrofilmach — ta edycja zbioru ISDS składa się z trzech części: opisów, indeksu ISSN i indeksu tytułowego. Wydawana jest na mikrofilmach A6 (1:46), indeksy są łączone w obrębie roku. Indeksy za okres 1977-1991 zostały skumulowane. Edycja mikrofilmowa jako niewygodna i kosztowna zostanie zakończona na 1993 r. Dotychczasowych użytkowników zachęca się do korzystania z *ISSN Compact*;

d) *The List of Serial Title Word Abbreviations* — wykaz zawiera ponad 42 000 słów i ich skrótów z czasopism objętych siecią ISDS. Dostępny jest w trzech formach: jako wspomniana już część *ISSN Compact*, na dyskietkach i jako druk (edycja drukowana została zakończona na 1991 r.).

Centrum Międzynarodowe wydaje również w formie wydawnictwa skoroszytowego podręcznik (*The ISDS Manual*) w wersjach angielskiej i francuskiej zawierający opis funkcji, procedur, norm itp.

1993 Publications. International Centre.
International Serials Data System

POMOC DLA NAUKOWCÓW W EUROPIE CENTRALNEJ I WSCHODNIEJ

Firma Chemical Abstracts Service (CAS) oferuje obniżenie cen swoim użytkownikom, którzy chcieliby pomóc indywidualnym chemikom i instytucjom pracującym w tych krajach. Mogą oni otrzymywać wydruki lub mikrofilm z abstraktami dokumentów z zakresu chemii po opłaceniu w 1992 r. przez ofiarodawcę składki Amerykańskiego Stowarzyszenia Chemicznego (60 dol.) oraz

połowy kosztów przesyłki. Płacą również tylko połowę ceny katalogowej każdej usługi. Drugą połowę kosztów materiałów i ich doręczenia pokrywa CAS. Dodatkowo firma proponuje ofiarodawcom znaczne zniżki na usługi CAS.

Pomocą objęte są następujące państwa: Albania, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Czechy i Słowacja, Chorwacja, Estonia, Węgry, Łotwa, Litwa, Macedonia, Polska, Rumunia, Słowenia, Jugosławia i 12 republik b. ZSRR.

Online Review 1992 Vol. 16 nr 5 s. 331-332

TWORZENIE CENTRALNEGO KATALOGU ZBIORÓW BIBLIOTEK AMERYKAŃSKICH I ANGIELSKICH

W 1992 r. powstało w Wielkiej Brytanii Konsorcjum Uniwersyteckich Bibliotek Naukowych (Consortium of University Research Libraries — CURL) grupujące biblioteki uniwersytetów Cambridge, Edynburga, Glasgow, Leeds, Londynu, Manchesteru i Oxfordu. Zbiory tych bibliotek liczą ok. 22 mln woluminów, w tym ponad 2 mln dzieł wydanych w l. 1450-1900.

Obecnie Biuro Konsorcjum poinformowało o zawarciu porozumienia z amerykańskim centralnym katalogiem OCLC (Online Computer Library Centre) dotyczącego wprowadzenia do niego ponad 2,5 mln opisów bibliograficznych zbiorów bibliotek angielskich należących do CURL. Baza danych Konsorcjum tworzona jest w Centrum Komputerowym w Manchesterze. Tam również będzie możliwość łączenia użytkowników i członków katalogu z siecią OCLC za pośrednictwem jej centrali europejskiej w Birmingham.

Information Management Report
1993 nr 1 s. 5

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

Wydawnictwa zwarte

- Euroinfo*. Warszawa, czerwiec 1992. Materiały pokonferencyjne. [Warszawa]: Business Foundation 1992.
Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne. Pod red. Janusza Kosteckiego i Aliny Brodzkiej. T. 1-2.
Warszawa: Biblioteka Narodowa 1992. *Z dziejów Kultury Czytelniczej w Polsce*, 7-8.
70 lat Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Łodzi 1919-1989. Materiały z sesji naukowej pod redakcją Jerzego Andrzejewskiego. Łódź: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Okręg Łódź 1992.
Teresa Turowska: *Katalog rzeczowy w średnich bibliotekach publicznych*. Wyd. 3 popr. i uzup. Warszawa: Biblioteka Narodowa, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich 1992.

Wydawnictwa ciągle

- Bibliotekarz* 1992 nr 6-7/8.
ECSSID Bulletin 1992 nr 2.
Książnice a Informacje 1992 č. 11-12, 1993 č. 1-4.
Notes Wydawniczy 1992 nr 6-8, 1993 nr 2.
Poradnik Bibliotekarza 1992 nr 7/8-9.
Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie 1992 R. 37

AUTORZY

Krystyna BELKOWSKA, mgr	— Biblioteka PAN w Warszawie
Jacek BIŁOWICKI, doc.	— Centrum Upowszechniania Nauki
Irena BOGUSKA, mgr	— Ośrodek Informacji Naukowej PAN
Jolanta BYCZKOWSKA-SZTABA, mgr	— Biblioteka Narodowa
Maria DEMBOWSKA, prof. dr hab.	— Warszawa
Helena DRYZEK, dr	— Instytut INTE
Jan Krzysztof FRĄCKOWIAK, dr	— Komitet Badań Naukowych
Andrzej GROMEK, doc. dr hab.	— Ośrodek Informacji Naukowej PAN
Bolcsław HOWORKA, mgr	— Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Poznaniu
Jakobina KOWALCZYK, mgr	— Biblioteka Narodowa
Halina KOZICKA-BOGUNIOWSKA, mgr	— Biblioteka PAN w Warszawie
Jan KOZŁOWSKI, dr	— Komitet Badań Naukowych. Biblioteka
Barbara KRAJEWSKA-TARTAKOWSKA, mgr	— Biblioteka PAN w Warszawie
Bogumiła KWAPIEŃ, mgr	— Ośrodek Przetwarzania Informacji
Jadwiga ŁUSZCZYŃSKA, dr	— Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego
Krzysztof MIGOŃ, prof. dr hab.	— Uniwersytet Wrocławski
Andrzej PAKOSZ, inż.	— Centralna Biblioteka Rolnicza
Wanda PINDŁOWA, dr	— Uniwersytet Jagielloński
Maria PROKOPOWICZ, mgr	— Warszawa
Barbara SORDYŁOWA, doc. dr hab.	— Biblioteka PAN w Warszawie
Jan SÓJKA, dr	— Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Poznaniu
Romana STECZOWICZ, mgr	— Biblioteka PAN w Warszawie
Elżbieta STĘPIEŃ, mgr	— Centrum Informacji Przemysłowej
Marian SURDYK, mgr	— Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej
Henryk SZARSKI, dr inż.	— Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
Elżbieta WOJNOWSKA, mgr	— Biblioteka Narodowa
Hanna ZASADOWA, mgr	— Warszawa
Hanna ZAWADO, mgr	— Biblioteka Narodowa
Zbigniew ŻMIGRODZKI, prof. dr hab.	— Uniwersytet Śląski
Kronikę krajową oprac.	
Hanna ŁASKARZEWSKA, mgr	— Biblioteka Narodowa
Kronikę zagraniczną oprac.	
Mirosława KOCIEĆKA, mgr	— Biblioteka Narodowa
Tłumaczenia na język ang.	
Krzysztof NOWIŃSKI, dr	— Uniwersytet Warszawski

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja *Przeglądu Bibliotecznego* uprzejmie prosi Autorów o przestrzeganie następujących zasad przy nadsyłaniu materiałów:

- artykuł nie powinien przekraczać 15 stron a recenzje, sprawozdania itp. — 10 stron maszynopisu formatu A4 wraz z przypisami i ewentualnymi tablicami,
- tekst maszynopisu winien być napisany z podwójnym odstępem między wierszami (ok. 30 wierszy na stronie, margines 5 cm),
- materiały ilustracyjne (np. tablice, wykresy) powinny być umieszczone na osobnych ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście,
- przypisy należy umieszczać na końcu tekstu na osobnych stronach. Opis w przypisie winien składać się z: imienia i nazwiska autora, tytułu publikacji, miejsca wydania, nazwy wydawnictwa i roku wydania oraz stron, na których znajduje się cytowany fragment. W przypadku powoływania się na artykuł opis powinien zawierać imię i nazwisko autora, tytuł artykułu, nazwę czasopisma, rok, tom, numer i strony (od — do) lub stronę cytowanego fragmentu,
- każdy artykuł winien być zaopatrzony w streszczenie autorskie na ok. 1/2 strony maszynopisu,
- Autorzy proszeni są o podawanie (prócz imienia i nazwiska) również tytułu naukowego, nazwy i adresu instytucji, w której pracują, prywatnego adresu oraz numeru telefonu, a także danych koniecznych do wypełnienia deklaracji podatkowej,
- materiały należy dostarczać w 2 egzemplarzach.

Przegląd Biblioteczny drukuje materiały oryginalne, tylko takie, których Autor nie zamierza publikować w innych czasopiśmie. Redakcja zamawia materiały na podstawie wcześniejszego zgłoszenia tematu lub konspektu. Materiałów nie zamówionych Redakcja nie zwraca.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów oraz wprowadzania zmian.

Errata

do nr 1-2/1993 „Przeglądu Bibliotecznego”

Wyszczególnienie	Jest	Powinno być
Strona III okładki wiersz 15 od dołu	10-558, ul. Żołnierska 11	70-551 Pl. Żołnierza Polskiego 1

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Prenumeratę przyjmuje „RUCH” S.A. (00-958 W-wa, ul. Towarowa 28) w terminach: do 20 XI na I kwartał roku następnego, do 20 II na II kw., do 20 V na III kw. i do 20 VIII na IV kw.

Cena prenumeraty krajowej na III/IV kw. 1993 r. wynosi 65 000 zł,— prenumerata ze zleceniem dostawy za granicę jest o 100% wyższa od krajowej.

Wpłaty na prenumeratę przyjmują:

- na teren kraju — jednostki kolportażowe „Ruch” i urzędy pocztowe właściwe dla miejsca zamieszkania lub siedziby prenumeratora,
- na zagranicę — Zakład Kolportażu Prasy i Wydawnictw 00-958 Warszawa, konto PBK XIII Oddział W-wa 370044-1195-139-11.

Zamówione czasopismo dostarczane jest przez jednostki kolportażowe „Ruch” w sposób uzgodniony z zamawiającym oraz przez urzędy pocztowe na wskazany adres w ramach opłaconej prenumeraty, z wyjątkiem zlecenia dostawy za granicę pocztą lotniczą do odbiorcy zagranicznego, której koszt w pełni pokrywa prenumerator.

Sprzedż numerów bieżących:

w Księgarni Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN. Adres: OR PAN, Pałac Kultury i Nauki, 00-901 Warszawa, konto nr 1094-4792, IX Oddział NBP w Warszawie (płatność gotówką, przelewem lub za zaliczeniem pocztowym), w Księgarni Ossolineum w Warszawie (00-634, ul. Jaworzyńska 4) i Szczecinie (10-558, ul. Żołnierska 11), Księgarni Naukowej im. B. Prusa w Warszawie (00-068, Krakowskie Przedmieście 11), w kiosku Biblioteki Narodowej (00-973, W-wa, al. Niepodległości 213), w Księgarni Akademickiej w Krakowie (31-007, ul. Gołębia 18). „Przegląd” można nabywać również bezpośrednio u wydawcy — Biblioteka PAN w Warszawie (00-901 W-wa, Pałac Kultury i Nauki, VI p.) — wysyłając zamówienie.

UWAGA!

Prenumeratę na „Przegląd Biblioteczny” od II półrocza 1993 r. przyjmuje również wydawca — Biblioteka PAN w Warszawie. W końcu 1993 r. ukaże się kolejny zeszyt 3/4 1993 w cenie 65 000 zł. W 1994 r. opublikujemy dwa podwójne zeszyty „Przeglądu”. O ich cenie powiadomimy w kolejnym zeszycie. Prenumerata za granicę jest o 90% droższa. Zgłoszenia na piśmie oraz wpłaty przekazem pocztowym na adres wydawcy (lub wpłaty na konto Zarz. Adm. PI PAN W-wa, Nowy Świat 72 nr 1052-2046-223 cz. 38 dz. 94 rozdz. 8479) przyjmujemy na okresy roczne lub półroczne: do 20 lutego na I półrocze i cały rok, do 20 lipca na II półrocze.

Chętnych do korzystania z kolportażu prowadzonego przez Bibliotekę PAN w Warszawie zapewniamy o regularnych i terminowych dostawach naszego czasopisma.

Zeszyt 3/4 1993 poświęcony będzie w szczególności zagadnieniom związanym z nową ustawą o bibliotekach. Opublikujemy zapis z forum dyskusyjnego na ten temat oraz artykuły omawiające istotne obecnie problemy polskiego bibliotekarstwa, m.in. prawne, ochrony zbiorów bibliotecznych oraz materiały z sesji poświęconej zagadnieniom likwidacji księgozbiorów (zorganizowanej przez PTB), w tym autorstwa: B. BIENKOWSKIEJ, B. SORDYLOWEJ i R. STECZOWICZ, L. BILIŃSKIEGO.

PRESS IMPORT WYDAWNICTW NAUKOWYCH

Jedyna firma krajowa prowadzona przez bibliotekarzy (założona w 1990 r.) oferuje usługi w zakresie prenumeraty czasopism zagranicznych, zakupu książek, baz danych itp. z całego świata. Press zapewnia fachową obsługę za bardzo niskie marże.

Zamówienia na prenumeratę czasopism na 1994 r. przyjmowane są od czerwca 1993 r. Firma przygotowuje wyceny oraz załatwia reklamacje.

Adres dla korespondencji: PRESS

ul. Śliska 60/56

00-826 Warszawa

Telefony: (22) 24-94-72, 24-93-68, (2) 641-75-19

Zeszyt 3/4 1993 poświęcony będzie w szczególności zagadnieniom związanym z nową ustawą o bibliotekach. Opublikujemy zapis z forum dyskusyjnego na ten temat oraz artykuły omawiające istotne obecnie problemy polskiego bibliotekarstwa, m.in. prawne, ochrony zbiorów bibliotecznych oraz materiały z sesji poświęconej zagadnieniom likwidacji księgozbiorów (zorganizowanej przez PTB), w tym autorstwa: B. BIENKOWSKIEJ, B. SORDYLOWEJ i R. STECZOWICZ, L. BILIŃSKIEGO.

PRESS IMPORT WYDAWNICTW NAUKOWYCH

Jedyna firma krajowa prowadzona przez bibliotekarzy (założona w 1990 r.) oferuje usługi w zakresie prenumeraty czasopism zagranicznych, zakupu książek, baz danych itp. z całego świata. Press zapewnia fachową obsługę za bardzo niskie marże.

Zamówienia na prenumeratę czasopism na 1994 r. przyjmowane są od czerwca 1993 r. Firma przygotowuje wyceny oraz załatwia reklamacje.

Adres dla korespondencji: PRESS

ul. Śliska 60/56

00-826 Warszawa

Telefony: (22) 24-94-72, 24-93-68, (2) 641-75-19